Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GRENAA og OMEGN
FØR og NU
1983

Forsiden af omslaget: Grenaa Kirke ca. 1975
Bagsiden af omslaget: Grenaa Kirke ca. 1865

GRENAA og OMEGN
FØR og NU
1983

ISBN 87-87629-23-2
1. oplag 1983
© P. S. Johnsen
Redaktion: P. S. Johnsen
Tryk og grafisk tilrettelægning:
Johnsen bogtryk/offset, Grenaa

Tidligere udgivet i denne serie:
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1976 - udsolgt
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1977
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1978
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1979
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1980
Nørre Djurs - Før og Nu 1977 - udsolgt
Nørre Djurs - Før og Nu 1978
Grenaa og Nørre Djurs - Før og Nu 1981
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1982

Forord

Med 1983-udgaven af årbogen GRENAA og OMEGN FØR og NU markeres et lille jubilæum, idet årbøgerne hermed når op på et samlet oplagstal på 10.000 eksemplarer. Den første årgang er forlængst udsolgt og andre delvis. Stoffet er efterhånden så omfattende, at en udarbejdelse af et emne- og forfatterregister er under overvejelse.

Årbogen adskiller sig iøvrigt ikke fra tidligere udgaver, og læserne vil nikke genkendende til skribenter som J. A. Nielsen, Tom Mortensen og Otto Rasmussen. Nye navne i år er Knud Enevold Andersen, Benny L. M. Andersen, Peter Koefoed og Jens Wulff. Grenaa Egnsarkiv, nu med Børge Kjær som leder, har været behjælpelig med fremfinding af forskellige arkivalier. Derudover har en lang række enkeltpersoner medvirket med oplysninger og billedmateriale.

Redaktionen bringer hermed en tak til alle, der har bidraget til, at det igen har været muligt at udsende den nye årbog, som forhåbentlig vil blive lige så godt modtaget som de øvrige.

P. S. Johnsen

Indholdsfortegnelse

Set og sket i 1982/83, af Otto Rasmussen ..... side 5
Det var nyheder dengang, af J. A. Nielsen ..... side 19
Døde i Grenaa kommune ..... side 28
Jernbanerne i Grenaa, af Knud Enevold Andersen ..... side 31
Hammelev er mindst 2000 år gammel, af Otto Rasmussen ..... side 40
De levede fedt ved Kolindsund i bondestenalderen, af Otto Rasmussen ..... side 42
Homaa Brugsforening 1888-1982, af J. A. Nielsen ..... side 46
Fru Hille Trolles kirkesølv, af Tom Mortensen ..... side 51
Plankeværket, der blev turistattraktion, af Otto Rasmussen ..... side 55
Rosenvinges legat for værdige trængende, af J. A. Nielsen ..... side 56
Grenaa Sejlklub 25 år, af Benny L. M. Andersen ..... side 57
Heden - ja, man tror det næppe, af J. A. Nielsen ..... side 63
Sandflugt over Danmark og specielt ved Grenaa, af J. A. Nielsen ..... side 63
Trofaste tjenestefolk fra Østdjursland, af Tom Mortensen ..... side 68
Noget om Storegade 11 og beboerne i huset, af J. A. Nielsen ..... side 73
Diakonisseforeningen i Grenaa og den derfra udgående virksomhed, af J. A. Nielsen ..... side 78
Om Frederik Thykier, af J. A. Nielsen ..... side 84
Det varme, våde år 1982/83, af Otto Rasmussen ..... side 88
Notitser om min Virksomhed, af A. W. Dinesen ..... side 89
Fra Java til Grenaa, af Peter Koefoed ..... side 92
Indkvarteringer i Grenaa under besættelsen, af Jens Wulff ..... side 100
Grenaa set fra kirketårnet ..... side 109
Tilføjelser til tidligere årbøger ..... side 119

Set og sket 1982/83

Tekst: Otto Rasmussen
Foto: Kurt L. Jakobsen og Fl. Højer Nielsen

Oktober 1982

1.
Grenaa Mælkecentral, der er en afdeling af Mejeriselskabet Danmark, er gået helt over til kun at producere Dana-Blue-ost. Der produceres for 90 mill. kr. årligt. Osten eksporteres til mange lande, og det har øget beskæftigelsen på mejeriet.

2.
Medens arbejdsløsheden, som følge af krisen, stiger mange steder, har retten i Grenaa fået mere at bestille og er udsat for et stærkt arbejdspres. Der er forøgelse både af civile og kriminelle retssager samt tvangsauktioner, der også er en følge af krisen. Derfor er der ansat en fuldmægtig mere.

6.
Arbejdet med udbygning og ombygning af Vestre skole begynder. Arbejdet gennemføres i tre etapper.

9.
Efter 15 år i kommunalpolitik forlader ejendomsmægler Chr. Husum efter eget ønske Grenaa byråd. Husum repræsenterer som eneste mand Det radikale Venstre. Han afløses i byrådet af bankfuldmægtig Ole Harborg, der senere forlader partiet (se under februar).

12.
Grenaa får eget poststempel, hvor der står: »Byen ved vandet - centrum i landet«.

13.
Konsulent Per Rasmussen ansættes som turistchef i Grenaa. Forud har der været nogen uro om stillingen, efter at turistchefen var afskediget. Det førte til mange læserbreve i pressen og en ekstra generalforsamling i turistforeningen.

21.
Arkæologen Niels Axel Boas udgraver en langdysse syd for Skærvadgården. Udgravningen viser, at dyssen er anlagt på strandbred. En havarm har gået derind for 5.000 - 6.000 år siden.

23.
Socialudvalget i Grenaa må bede byrådet om en ekstra bevilling på 10 mill. kr. Det er krisen, der har sprængt social-budgettet.

30.
Storlossepladsen i Glatved åbnes. Den betjener Grenaa, Ebeltoft, Nørre Djurs, Midtdjurs, Rougsø og Sønderhald kommuner.

30.
Den gamle smedje på Nytorv bliver motivet på årets lokale julemærke, der udgives af Lions Club. Mærket er tegnet af lærer Holger Wolsing.

November 1982

1.
Det er 15 år siden Den kommunale Højskole i Danmark blev indviet i det tidligere Hotel du Nord i Grenaa. Efter flere udvidelser gennem årene besluttes det nu at udvide skolen for 10 mill. kr. Det, der planlægges bygget skal være en »tænkeboks«, hvor folkevalgte medlemmer af primær- og amtskommunale råd samt disse råds embedsmænd i fred og ro kan arbejde med store kommunale problemer fra hele landet.

3.
En prøveløsladt mand blev idømt fængsel for indbrud i Grenaa arrest! Til hans undskyldning tjener, at han troede, at det var turistkontoret, han begik indbrud i.

4.
Kapellet på Grenaa Kirkegård, der blev taget i brug i juni 1981, bliver ikke brugt så meget, som der var regnet med ved projektets gennemførelse, konstaterer menighedsrådet. I det første driftsår var der 24 begravelser og bisættelser fra kapellet. Det samlede antal begravelser og bisættelser i Grenaa i samme tidsrum var ca. 150. De fleste foretrækker kirken til begravelser.

8.
Grenaa kommune har 1397 arbejdsløse. På samme tid året før var der 1267 ledige i kommunen.

9.
Grenaa byråd får meddelelse fra indenrigsministeriet om, at kommunens bloktilskud for 1983 er reduceret fra 44,5 til 39 mill. kr. Bloktilskuds-reduktionen blev et af de store landspolitiske emner i hele 1983. Flere gange bragte emnet den borgerlige regerings liv i fare, indtil der i september gennemførtes en ny bloktilskuds-reduktion for 1984. Amter og kommuner måtte spare yderligere, og det var det store lokalpolitiske problem i 1983 bl.a. vedrørende sygehuse, daginstitutioner m.v.

19.
Anholts folketal er øget. Øen har været nede på at have 140 fastboende indbyggere. Men tallet er i 1983 øget til 160. Skolen har været nede på 18 elever, men den får i det kommende år 27 elever. Det er en fremgang på 35 pct., og det sker på et tidspunkt, hvor elevtallet mindskes i næsten alle andre skoler - og lærere bliver arbejdsløse. Årsagen til befolkningsfremgangen på Anholt er, at unge familier er flyttet til øen, at færgen er blevet vendt, så dens personale bor på øen, og at hummerfiskeriet er godt, så indtægten øges.

21.
Grenaa Menighedsråd låner af stiftsmidlerne 700.000 kr. til restaurering af Grenaa kirkes tårn. Pengene lånes til 4 pct. (det er ca. en fjerdedel af årets aktuelle markedsrente, den svingede dog meget i 1983). Det har vist sig, at kirketårnets tag og tagkonstruktion er så dårligt, at omgående renovering er nødvendig, hvis uheld skal undgås. Oprindelig var det planlagt at udskyde omlægning af kirketårnets tag et år mere. Arbejdet med omlægning af taget på kirketårnet stod på hele sommeren 1983, og det krævede omfattende afspærringer omkring kirken.

17.
Brødrene Lassens Konditori, Østergade, Grenaa, sælges til købmand Emma Laursen, der i løbet af de kommende måneder flytter sin tøjforretning »Mor og Barn« over i det tidligere konditoris lokaler og giver den navnet: »Hos Emma«. Dermed mister byen sit ældste konditori, hvor gamle traditioner i service og indendørs arkitektur (stil) havde været bevaret. Handelen åbner samtidig for nogen ændring af forretningerne på Grenaas gågade, Østergade. Nye forretninger kommer til.

24.
Grenaa Byråd vedtager en rullende udbygningsplan for kommunens social- og sundhedsvæsen for de kommende fem år fra januar 1983. De samlede udgifter i sektoren bliver fra 92 til 97 mill. kr. i hvert af de fem år, beregnet i 1982-kroner. Det oplystes, at 57 børn var på venteliste til børnehaveplads. En ny børnehave til 60 børn er planlagt opført i 1984. Plan om opførelse af et nyt plejehjem udskydes fra 1984 til 1987.

December 1982

1.
Grenaa kommunale Vandværk fejrer sit 75 års jubilæum. Indtil 1907 havde Grenaas indbyggere hentet deres vand fra brønde, og det var kun lidt af midtbyen, hvor de mest velstående af byens indbyggere dengang boede, som fik indlagt vand i første omgang. Det første vandværk fik sit vand fra en brønd ved Vesterport. Boringer brugte man ikke dengang.

2.
Den samlede opsparing i foreningen »Julens Glæde« i Grenaa var i 1982 1,3 mill. kr. 1787 medlemmer havde sammensparet dette beløb.

3.
Grenaa kommunes biograf, Kino, fejrer sit 35 års jubilæum.

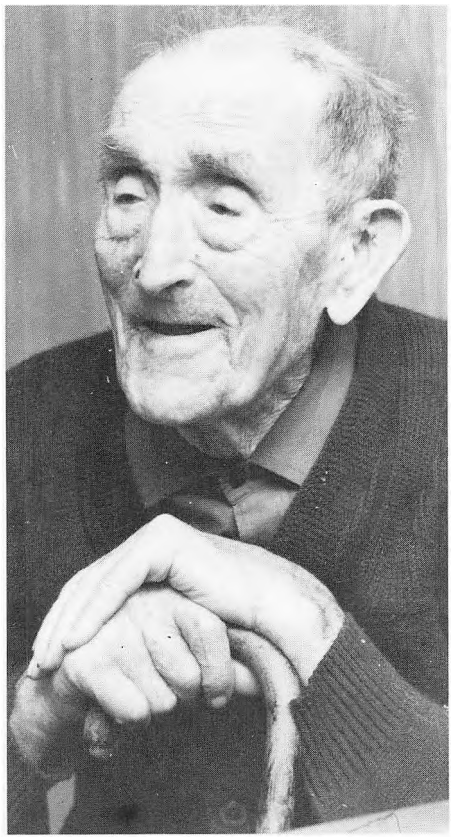

7.
Forhenværende landmand Martin Hansen, Duevej 17, Grenaa, fejrer sin 100 års fødselsdag.

11.
Iltmangel i Kattegat har ført til voldsom nedgang i rødspættefiskeriet. I 1978 blev der fanget 12.000 tons rødspætter i Kattegat. I de første 11 måneder af 1982 blev der kun fanget 3.000 tons rødspætter i Kattegat. Sildefiskeriet er i samme tidsrum gået tilbage fra 30.000 tons til 11.000 tons. Dette blev oplyst på et offentligt spildevandsmøde i Grenaa, hvor man beskæftigede sig med havforurening og fiskedød. Øget udledning af fosforholdigt husspildevand, industrispildevand samt kvælstofholdige afledninger fra marker og skove får skylden for øget algevækst i havet og dermed nedsættelse af havets iltindhold, så fiskene dør. Men der er ikke videnskabelig enighed om disse forhold. De er til fortsat undersøgelse og vurdering.

12.
156 vogne deltog i årets nisse-rally, der indbragte 3.175 kr. til juleindsamlingen i Grenaa.

13.
Den gamle Anholt-færge, »Anholtfærgen« er solgt til Sverige, hvor den sejler som turistskib på Vänern under navnet »White Queen«.

15.
3500 fugle er dødsdømt i Kattegat ud for Djursland og ved Anholt efter et olieudslip i havet, rapporterer Vildtbiologisk Station, Kalø.

15.
Kommunen har måttet ændre lidt på fredningsområdet for den sjældne plante Hjorterod, der i Jylland kun vokser ved Grenaa. Planten har flyttet sit voksested fra den ene side af en grusgrav til den anden ved Hjorterodsvej, der er opkaldt efter planten.

17.
Efter 15 års pause beslutter Grenaa Bokseklub igen at genoplive traditionen med en stor boksekamp 1. juledag. I hovedkampen skal Grenaas landsholds-bokser, Ivan Vohnsen, i ringen.

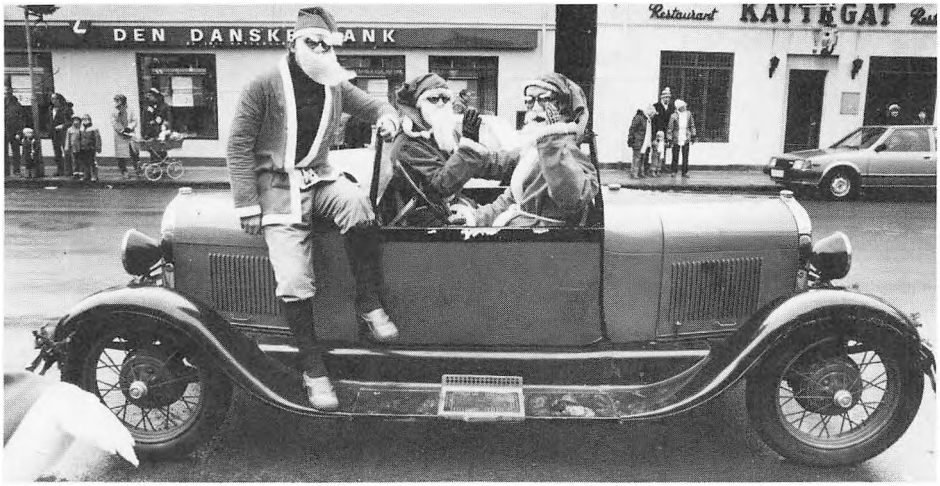

20.
Grenaa Handelsstandsforenings butikssektion arrangerer optog gennem byens gader med benyttelse af bl.a. en såkaldt »Tribini-bil«. Optoget udgik fra Havnen og på køleren sidder købmand H. P. Nielsen, ved rattet borgmester Arne Jessen og i midten pastor Arne Jakobsen. Bilen gav senere anledning til en »større retssag« i foråret 1983.

27.
Brand i et halmlager ved Grenaa kommunale forbrændingsanstalt giver skader for ca. 2 mill. kr. Forbrændingsanstalten anvender bl.a. halm, og det er brændselslageret og bygninger, der er ødelagt.

30.
Under en landsomfattende havnearbejderstrejke kommer en halv snes havnearbejdere fra Århus til Grenaa og blokerer Grenaa havn, da et skib med majs skal losses. Grenaas havnearbejdere havde ikke i første omgang tilsluttet sig strejken, der startede i de store havne. Årsagen til strejken er regeringens og folketingsflertallets nedskæring af de supplerende dagpenge til mennesker, der ikke har konstant arbejde. Det rammer havnearbejderne ganske hårdt. Også fiskeindustriens arbejdere rammes føleligt af den borgerlige regerings ændring i reglerne for at opnå supplerende dagpenge. Det fører i januar 1983 til strejker på Grenaas fiskeindustrier.

Januar 1983

3.
Kalkværksarbejder Karl Jacobsen finder i en grusgrav ved Birkesig en kindtand af en mammut. Fundet blev gjort i en lerklump.

4.
Grenaa Fiskeauktion modtog i 1982 24 pct. mindre fisk end året før. Pengeomsætningen blev 37,3 mill. kr., hvilket var 9 pct. mindre end året før. Tages alle fiskearter under et, skete der således en stigning i prisen på fisk i 1982.

5.
Grenaa Gymnasium er i indeværende år med 29 klasser det næststørste gymnasium i Århus Amt. Kun Silkeborg Gymnasium, der har 32 klasser er større. Århus Amt har 12 gymnasier.

18.
Ved oldermandsgildet i Allelev vælges Aksel Leth til formand. Forsamlingshuset sorterer under bylauget og oldermandsgildet, og det besluttes at gøre en betydelig indsats for at bevare Allelev forsamlingshus som samlingssted for beboerne i landsbysamfundet. Køkkenet og salen skal restaureres.

19.
Som afslutning på offentlighedsfasen for kommuneplanen for Grenaa Kommune holdes et offentligt møde. Fra den ikke særlig talstærke forsamling kom der bl.a. forslag om, at Anholt skal have vindmøller til el-produktion, og en af mødedeltagerne ønskede, at den gamle maskinfabrik på Markedsgade ville blive målet for en BZ-aktion fra midaldrende mennesker, som har brug for plads til kreativ udfoldelse. Ialt har 26 studikredse (politiske såvel som kulturelle) foreninger og enkeltpersoner fremsat skriftlige forslag til kommuneplanen. Særlig har oplysningsforbundene, AOF, FOF og LOF været flittige i deres arbejde med kommuneplanen, og der foreligger fra disse studiekredse et meget stort skriftligt materiale med ideer og forslag til Grenaa Kommunes fortsatte vækst og udbygning og til, hvorledes man skaffer trivsel for indbyggerne.

20.
Ved generalforsamlingen i Socialdemokratisk Forening i Grenaa sagde

borgmester Arne Jessen, at det af økonomiske grunde er nødvendigt at sænke serviceniveauet i Grenaa Kommune, hvis kommunen skal undgå at optage lån. Kommunen har en årsomsætning på omkring en halv milliard kroner, og formuen er kun ca. 40 mill. kr.

21.
Det nye kommunale genbrugscenter, der er oprettet for at udnytte alle ressourcer og skabe beskæftigelse i en krisetid, har haft succes i starten. Genbrugscentret startede i september og fra da af til dato er der indsamlet 200 tons effekter. Det svarer til 11 kg pr. indbygger. Genbrugscentret beskæftiger 15 personer.

24.
Grenaa Motionsklub starter med 45 medlemmer. Klubben beskæftiger sig med almindelig motion, helse og bodybuilding. Til formand vælges Frank Brogård.

25.
Frederik Thykiers Trælasthandel i Grenaa afslutter en udvidelse, der har kostet ca. 2 mill. kr. Sidste etape i udbygningen er et nyt kontor. Dermed, siges det, er firmaet tilpasset den ændrede struktur i byggebranchen, som de senere års nedtrapning har ført til. Nedtrapningen er en følge af krisen og det høje renteniveau.

26.
Alle personalegrupper på Grenaa Sygehus holder samlet fagligt møde og protesterer mod amtets nedskæringer i sygehus-sektoren. Nedskæringerne er fremkaldt af de formindskede bloktilskud fra staten. Der er allerede sket væsentlige forringelser i sygehusets serviceniveau, og personalet frygter, der kommer flere, hedder det i en udtalelse fra mødet. I weekenden er patienter på gangene en almindelig foreteelse, bl.a. fordi børneafdelingen kører som 5-dages afdeling. Den lukkes i weekenden.

28.
Djurslands Bank indstifter en initiativpris på 10.000 kr. Den skal tildeles til en person eller forening, der har taget initiativ til at skabe nye arbejdspladser.

Februar 1983

1.
Vinteren er så mild, at græs- og vintersædmarker allerede er ved at grønnes ved Kjørmes tid, oplyser planteavlskonsulent J. P. Jellesen. Men han frygter en eftervinter med tilbageslag. Den kom dog ikke (se speciel artikel om årets vejr).

2.
Kunsten skal styres af en kunstner. Maleren Maud Sinclair vælges til formand for Grenaa Kunstforening.

9.
Grenaa Byråd beslutter at udleje industrigrunde både nord og syd for byen. Kommunen vil helst have solgt de grunde, der er udlagt til industri, men det kniber at finde købere. Derfor etablerer byrådet lejeordningen for at nye industrier i Grenaa kan få mulighed for en mere blød start.

14.
Som noget helt nyt indenfor fastelavnsløjerne slog medlemmer af sportsdykkerklubben »Plask« havkatten af tønden. Det foregik i havnebassinet. Det var en kold tur. Bagefter var der varm boulion både til dykkere og tilskuere.

14.
Per Dreyer Nielsen, Ålsrode, finder hornet af en urokse på stranden ved Katholm. Det er ca. 7000 år gammelt.

18.
Djurslands Bank slutter årsregnskabet for 1982 med et nettooverskud på 13,9 mill. kr. mod 8 mill. kr. året før. Ledelsen betegner det som tilfredsstillende.

18.
Malkekøerne på Østdjursland er for første gang kommet over amtets gennemsnit i ydelse. Ydelsen har i gennemsnit været 240 kg smørfedt. Det giver en fremgang på 16 kg i forhold til året før, oplyses det på generalforsamlingen i Østdjurs Kontrolforening. Århus Amt som helhed har lidt mindre fremgang.

21.
På Brødrene Jensens skibsværft strækker man for første gang i 20 år køl til en trækutter, der bliver på 20 tons. I de mellemliggende 20 år er det stålkuttere værftet har beskæftiget sig med - særlig reparationer og apartering.

22.
Erhvervskonsulent Erik Holme Pedersen, Grenaa, vælges til formand for GIF's hovedbestyrelse. Han afløser maskinmester Bent Mikkelsen, der har haft hvervet i seks år.

23.
Grenaa er et af de steder i landet, der har de dårligste forhold for rytmisk musik, sagde Østdjurslands Musikforenings kasserer, Chris Bolther Rasmussen ved generalforsamlingen. Foreningen møder altid en negativ holdning hos Grenaa Byråd, når den søger om underskudsgaranti for sine arrangementer med rytmisk musik.

24.
Vicepolitimester Orla Jørgensen, Grenaa, fylder 70 og forlader sin stilling den 1. marts. Orla Jørgensen blev politifuldmægtig i Grenaa i 1952 og har siden været anklager ved retten i Grenaa.

24.
Bankfuldmægtig Ole Harborg melder sig ud af Det radikale Venstre. I byrådet, hvor han som eneste medlem repræsenterer partiet, fortsætter han som løsgænger i tilslutning til den borgerlige gruppe. Ole Harborg oplyser, at der ikke ligger uoverensstemmelser med den lokale partiforening bag hans beslutning. Men han finder, at Det radikale Venstre på landsplan er trukket for langt til venstre, bl.a. ved at fremsætte tanker, som får tilslutning fra SF og VS.

(I oktober 1983 meddelte Ole Harborg byrådet, at han meldte sig ind i Det konservative Folkeparti).

Marts 1983

2.
Grenaa trænger til et egentligt krisecenter for kvinder, men det har ikke været muligt at skaffe egnede lokaler. Det fastslår den kvindegruppe, som i september 1982 under beskedne former startede en kvinderådgivning. Hidtil er det kun få kvinder, der har søgt rådgivningen, skønt basisgruppen, der har startet den, fra læger og socialrådgivere har fået tilkendegivet, at der er et stort behov for kvinderådgivning i Grenaa. Men i en lille by som Grenaa menes det, at kvinderne er bange for, at det skal blive afsløret, at de søger rådgivningen. Bedst var det, hvis rådgivningen kunne få lokaler i et medborgerhus, så vidste man ikke i hvilket ærinde, folk kom i huset, siger kvindegruppen.

7.
»Drivhuset« i Lillegade, den tidligere gartneriejendom, der nu ejes af børne- og egnsteateret »Ravnen« ved Lis Holst, kan fungere som medborgerhus, fastslås det på et møde på stedet. Men for at det kan få den funktion, skal der udarbejdes en lokalplan for området, så der kan blive parkeringspladser, og der skal skaffes 50.000 til 100.000 kr. til etablering. Der har dog været nogle mødearrangementer i »Drivhuset«.

10.
Ungdomsskolen for 14-18-årige i Grenaa er landets næststørste ungdomsskole af den art. Skolen har kontakt med 1200 af de 1400, der efter alder har adgang til skolen, oplyser lærer Egil Classen.

12.
Seks små vandværker i Grenaa Kommune har for meget nitrat i drikkevandet, afslører målinger foretaget af Århus amt. Det er Kirial, Over Slemming, Stensmark, Vejlby, Søby og Albøge. Værst er det i Kirial, hvor der er 130 mg nitrat pr. liter vand. Miljøstyrelsens overgrænse er 50 mg nitrat pr. liter vand. Vejlby ligger også højt med 92 mg.

12.
Miljøankenævnet har givet Grenaa Kalkværk tilladelse til at øge støvforureningen. I forbindelse med udvidelse af værket, får det tilladelse til at udsende 2,5 kg støv i timen fra skorstenen.

16.
»Europafærgen III« udskiftes på Grenaa-Varberg-ruten med »Prinsessan Desiré«.

19.
Der nedsættes en lokalkomite i Grenaa Kommune for den landsomfattende »Plant et træ«-kampagne. Til formand vælges Erik Bille. Lidt senere på foråret gik man i Grenaa, som andre steder, i aktion med plantning af træer. I den varme tørre sommer fik mange af de nyplantede træer en barsk start - og ikke alle overlevede.

29.
Dansk-Norsk Kvælstoffabrik i Grenaa indstiller produktionen af ammoniak og går over til at købe denne råvare i udlandet. Det betyder at 54 medarbejdere på fabrikken afskediges.

April 1983

5.
Muskelmændene m/k har holdt deres indtog i Grenaa og fået en position der. Dorthe og H. C. Rosenvinge, der er gået ind for den form for kropspleje og kropsbevidsthed, arrangerede et Body Buildings-seminar på Hotel Dagmar. Instruktøren Sven Ole Thomsen oplyste, at går man ind for Body Building, kan man på få uger opnå et resultat.

6.
To dansepar fra Grenaa har placeret sig i en international konkurrence i England. Det er Lone Pedersen og Ruben Isaksen, der fik en andenpræmie i latinamerikanske danse og Birgitte Fjeldsøe og Niels Crone, der blev nr. 7 i standarddanse.

8.
Ålsrode Brugs lukker pr. 1. juli, beslutter generalforsamlingen. Brugsen har eksisteret i godt 75 år. Sidste års driftsunderskud var på 75.000 kr.

13.
Grenaa Byråd beslutter med en stemmes flertal, at alle septic- og trixtanke i byen og Fuglsang skal sløjfes. Det vil koste fem mill. kr. Fremskridtspartiet, SF, løsgængeren Harborg og Henning Christensen (S) stemte imod. De ønskede disse tanke bevaret, til man får en biologisk rensning af byens husspildevand. Den mekaniske rensning, der helt aktuelt kan foretages, har kun 25 pct. effekt, sagde de, så er de private tanke mindst lige så gode, og udgiften til afskaffelse er stor.

14.
BASF's vitaminfabrik i Grenaa, der tilhører den tyske BASF-koncern, har i 1982 gennem sine skorstene udledt 135,9 tons kloroform. Året før var det kun 74 tons, der blev udledt. Grænserne for udledning af kloroform er dog ikke overskredet, blev det oplyst i Århus amtsråd. I det meste af 1983 var udledning af giftstoffer fra BASF i Grenaa et af de store miljøproblemer for Århus Amtsråd, og den lokale miljøforening og lokalkomiteen for naturfredningsforeningen. Det var særlig SF, der rejste store krav i miljøsager. Ialt var der tale om udledning af 13 giftstoffer fra BASF. Det er restprodukter fra fabrikkens kemisk-tekniske produktion af vitaminer, særlig til husdyrbruget verden over.

21.
Grenaa Handelsstandsforenings butikssektion ved købmand H. P. Nielsen får forelagt en bøde på 1000 kr. for overtrædelse af færdselsloven. I forbindelse med juleoptoget i Grenaa i 1982 havde man kørt gennem byen med en »Tribini-bil«. Det var en bil der havde forende og rat i begge ender. Som passagerer i bilen var borgmester Arne Jessen og sognepræst Arne Jakobsen. Politiet fandt, at køretøjet var ulovligt og ikke behørigt indregistreret. Derfor skred politiet ind. Sagen blev behandlet i retten den 17. maj. H. P. Nielsen kørte da til retsbygningen i flot hestevogn med en julemand på bukken. Så vakte man opsigt og lavede reklame for byens handelsstand en gang til - og gjorde også opmærksom på, at Grenaa har et årvågent politi. Hestevognen blev der ikke rettet færdselssikkerhedsmæssige indvendinger imod - men julemænd i maj vækker altid opsigt. Efter to timers retsmøde slap H. P. Nielsen med en advarsel.

Sagen vakte så stor opsigt, at man kort efter sagens afslutning, i TV-serien »Men nu til noget helt andet« skulle tage stilling til, om historien nu også var sandfærdig. »Og det var ganske vist«.

15.
På Svend Greves mark i Hammelev afdækkes en kridtstenskælder fra romersk jernalder. Det har antagelig været forrådskælder eller tilflugtsrum.

21.
Nedgang i elevtallet og sparebestræbelser fører til drastiske foranstaltninger på Toubroskolen. Bl.a. sammenlægges to tredieklasser, så der skal være 29 elever på 36 kvadratmeter og en time om ugen skal en dansklærer undervise to klasser samtidig. Desuden er der andre foranstaltninger til begrænsning af lærertimeforbruget. Lærerne ved skolen protesterer over dette til byrådet.

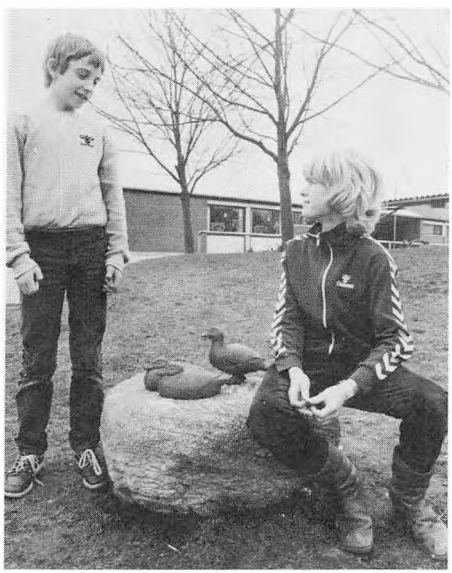

26.
Toubroskolen får et kunstværk, en skulptur i bronze af gæs, der hviler på en kampesten. Kunstværket er udført af Jørgen Lang Petersen, Mors. Forældrekredsen, elever og lærere har betalt kunstværket, der har kostet 10.000 kr. Oprindelig var der samlet 5.000 kr. ind i den nævnte kreds. Der blev så sendt en ansøgning til kommunen om den anden halvdel. Det blev afslået, da et spare-cirkulære netop var trådt i kraft. Så måtte hatten gå rundt endnu engang på Toubroskolen. - Så har vi intet at takke kommunen for m.h.t. den kunstneriske udsmykning, blev der sagt ved indvielsen. Børnene på billedet er t.v. Morten Bech og Leon Frederiksen.

27.
Lærere på Grenaa Gymnasium og HF underskriver en protest til Folketingets undervisningsudvalg, fordi undervisningsminister Bertel Haarder har forøget klassekvotienten i gymnasierne fra 28 til 29. Det var ca. halvdelen af lærerstaben, der skrev under. Deri ser man antagelig en politisk delingslinie. Mange steder protesterede gymnasieelever mod at de skulle have »burhønsstatus«. Efter nogle dages forløb trak Bertel Haarder cirkulæret tilbage.

Maj 1983

1.
Biologisk rensning af Grenaas spildevand vil koste 11 mill. kr. i anlægsudgifter - måske mere. Det afhænger af hvilken rensningsgrad man har råd til, oplyses det i byrådet.

11.
Ingeniør Bent Sørensen, Odder, forpagter Grenaa Ridehal. Hele familien, hans kone Sonja og hans døtre Britta og Berit, er med i arbejdet i ridehallen. Det er familiens hobby, der nu er blevet dens arbejde.

19.
Vitaminfabrikken BASF havde i 1982 et regnskabsmæssigt underskud på 8,7 mill. kr. Årsomsætningen var 289 mill. kr. På længere sigt regnes der med balance.

24.
Plejehjemmet »Violskrænten«, Grenaa, holder 25 års jubilæum. På grund af de af regeringen indførte sparetider for kommunerne, afvikles jubilæet forholdsvis stille. Der var festmiddag for beboerne m.fl., heri deltog ca. 60 mennesker.

3.
Civiløkonom John Holmstrøm Pedersen ansættes som erhvervschef for Grenaa, Midtdjurs og Nørre Djurs kommuner.

14.
Privatbanken åbner afdeling i Grenaa. Det er det niende pengeinstitut, der placerer sig i Grenaa. Banken har til formålet erhvervet ejendommen på hjørnet af Kannikegade og Polititorvet. Det er en bygning, der tidligere rummede »Jernbanehotellet«, en tid var der sagførerkontorer i bygningen, så blev den igen restauration, til den erhvervedes af banken. Som filialdirektør for Privatbanken er ansat Karsten Bruun Jensen.

26.
SID i Grenaa starter en kampagne mod byrådets vedtagelse om, at septic- og trixtanke i byen skal sløjfes. Det er for kostbart for beboerne og ødelæggende for havmiljøet, hvis man sløjfer tankene, før man har et biologisk rensningsanlæg, siger specialarbejderne.

27.
Skaden på halmlageret ved Grenaas Forbrændingsanstalt i december opgøres til 2,7 mill. kr. En ny bygning, der skal opføres koster alene 1,1 mill. kr.

31.
På grund af det meget regnrige forår er en del marker ikke tilsået ved udgangen af maj. Det gælder særlig i Kolindsund og på andre lave arealer. Da en del marker ikke var tilsået på det tidspunkt, importeredes rybsfrø fra Sverige af sorten Svaløf Torkel. Rybs udvikler sig hurtigere end raps og korn og kan derfor sås sent. Der har ikke tidligere været dyrket rybs i Danmark. Rybs udvikles og modnes på 90 dage, den giver ca. 20 pct. mindre udbytte end raps. Den er ikke dobbeltlav.

Juni 1983

2.
Den 62-årige tjener Gunnar Bertelsen, Grenaa, myrdes i sin lejlighed. Det er et oplagt rovmord. Et finsk par anholdes og sigtes for mordet.

2.
Grenaa Amatørteater, der har ca. 80 medlemmer modtager 3000 kr. i støtte fra Carlsberg-fonden. Amatørerne sætter »Champagnegaloppen« op.

6.
Grenaa Afholdsforening fejrer sit 100 års jubilæum på Sostrup slot. Fhv. indenrigsminister Henning Rasmussen holdt festtalen op oplyste, at alkoholforbruget pr. indbygger i 1983 er lige så stort, som det var for 100 år siden. Samtidig holdt Danmarks Afholdsforening årsmøde med 120 deltagere. På Grenaas gader blev der i dagens anledning af afholdsforeningen udskænket alkoholfri vine.

8.
I løbet af tre år er Saxogården ved Grenaa strand moderniseret for ca. en mill. kr. Men der skal skaffes 200.000 til yderligere modernisering.

9.
Danskundervisningen er næsten halveret på skolerne fra 1963 til 1983, oplyser lærer Ruth Andersen, Grenaa. Da timerne er blevet kortere, har eleverne i 1983 omtrent samme undervisningstid i de væsentligste fag på 9 år, som de i 1963 havde på 7 år.

18.
Grenaa-Hallen får af Grenaa kommune et afdrags- og rentefrit lån på 650.000 kr. til nyt gulv i hallen.

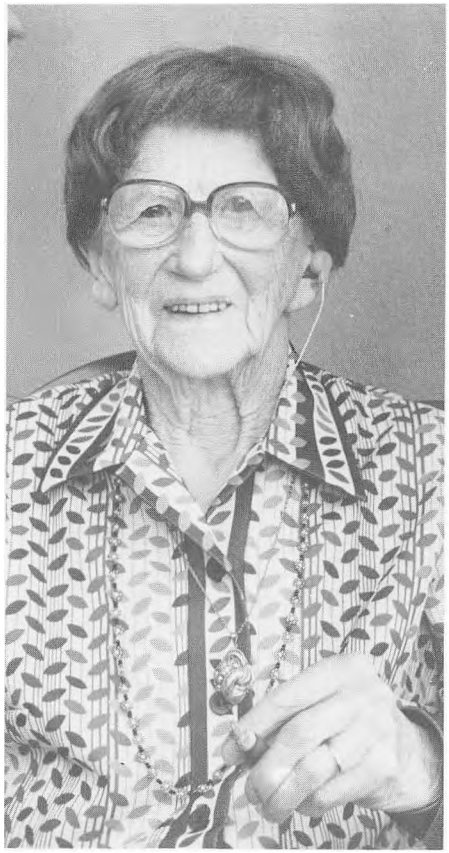

10.
Fru Johanne Jensen, Violskrænten, fylder 100 år. Hun har virket som kogekone for to - tre generationer fra hun var ca. 25 til hun blev 97 år.

20.
Grenaa Kommune har adopteret marinens bevogtningsfartøj »Dryaden«. Skibet gæster for første gang Grenaa og bydes velkommen. Det var en varm sommerdag, og under velkomsthøjtideligheden fik to hjemmeværnsfolk solstik og faldt besvimede om, medens borgmesteren holdt tale for flåden og dens folk.

28.
Grenaa Politi beslutter, at motorbåde skal holde sig 300 meter fra kysten, så de badende får plads og ro. Markeringsbøjer udlægges.

29.
Grenaa Byråd vedtager et paragraf 17-forbud. Det forbyder ændring af huse, der er optaget i registeret »Historiske huse i Grenaa«. Disse huse må derefter ikke ændre udseende ved at få nye tage, fasademaling eller skalmure m.v. Forbudet betyder også, at kommunen skal udarbejde en nærmere bevaringsplan for husene.

20.
Grenaa-sangen, »Grenaa, gamle stad« kommer på bånd. Det er »Tre glade gøglere«, Knud Udengård, John Nørgård og Tommy Jacobsen, der har indspillet den. - Grenaa-sangen kan derefter - teoretisk set - blive udbredt over hele verden. Grenaa-sangen blev skrevet i 1920 af lærer R. J. Højfeldt med musik af musikdirektør Niels Udengård.

Siddende ved kontrolpulten fjernsynsproducer Sten Bramsen. Stående f.v. Tommy Jakobsen, Knud Udengaard og John Nørgaard. (Se nærmere omtale 1977 side 91).

Juli 1983

2.
Rejsegilde på Grenaa Kommunes fritidshjem »Lupinskrænten«. Det skal stå færdigt til december. Det er beregnet til 38 børn i alderen 3-11 år. Det er Grenaas første kommunale fritidshjem. Fritidshjemmet »Søren Kanne« ejes af KFUM's sociale arbejde.

3.
Der er en mængde rav i Kattegat. Den 15-årige skoleelev Jim Johansson, Bønnerup, fik, da han var med på en fisketur under Anholt, fat i en klump rav på 125 gram. Den sad i fiskegarnet - så udfor Grenaa kan der også findes rav.

7.
Ved dom i Randers fastslås det, at kommunen ikke efter gældende vedtægter kan forbyde øldrikkeri på offentlige torve og pladser. Politikommissær Svend Andersen, Grenaa, siger i en kommentar til dommen, at den ikke vil føre til, at øldrikkeriet frigives på torvet i Grenaa.

8.
Grenaa havde i 1982 en tilvækst på 59 indbyggere, året før var tilvæksten 57 - så det går fremad, omend småt. Der var i 1982 196 fødsler i Grenaa Kommune. Det giver et fødselsoverskud på 3. Kommunens indbyggertal var 1. januar 18.536.

12.
I den varme sommer rammes en del badende og lystfiskere af fjæsingestik ved Djurslands kyster. Lægerne, der behandler de forpinte, tager det meget afslappet. En indsprøjtning og en codymagnyl klarer i almindelighed sagen, siger lægerne, og en læge har sagt, at det er kun i Hans Kirks »Fiskerne«, at fjæsingestik har ført til dødsfald.

18.
Grenaa Handelsstandsforenings butikssektion har holdt sit andet sommermarked i sæsonen. På torvet serveredes gratis kaffe for de morgenduelige, der medgik 1000 rundstykker. Det var andet år i træk disse gademarkeder med gøgl og handel gennemførtes i turistsæsonen.

De seks flittige sælgere er f.v. Morten Melin, Chr. Guldager Jensen, Per Johansen, Henrik Calmer, Ebbe Johansen og Peder Svenstrup.

14.
I den gode sommer bliver trafikken til Anholt så stor, at færgen »Anholt« ofte må efterlade passagerer på kajen i Grenaa. Færgen må kun medtage 199 passagerer. Der er både vrede og gråd, når nogen lades tilbage. Nogle dage sejles en ekstratur, men det koster rederiet 11.000 kr. Pladsbestilling indføres derfor på færgen.

20.
Det er blevet alle tiders turistsommer på Djursland. Campingpladserne ved Grenaa må afvise gæster, fordi der er »fuldt hus«, og kanosejladsen på Kolindsunds nordkanal er blevet en vældig succes.

31.
I to måneder er der praktisk talt ikke faldet nedbør, alt er meget tørt, og Grenaa plantage og de fleste skove lukkes for publikum på grund af brandfare. Al afbrænding i det fri forbydes. Dette forbud kunne først ophæves i september.

30.
Den 23-årige sønderjyde Gert Skov overtager 1. august stillingen som leder af Kino. Han afløser Ib Klausen, der ses stående t.v.

August 1983

1.
A. P. Møller indleder prøveboringer efter olie ved Hesselø i Kattegat. Det giver anledning til voldsomme reaktioner fra Sverige først i pressen, så på statsministerplan. Der opnås dog enighed. Prøveboringerne har basishavn i Grenaa. Det giver penge til havnen, og en svag drøm om Grenaa som fremtidig olieby skimtes nogle steder. Grenaa - Helsingborg-færgen slår på søndagsture et sving ind til Hesselø, så passagererne kan se boreplatformen og den lille Kattegat-ø, der er i brændpunktet.

6.
Anholt har fået erhvervs- og turistkontor, der er indrettet i den gamle skole. Det ledes af Agnete Nørgård.

9.
Grenaa Dampvæveris maskiner skal udnyttes hele tiden, da fabrikken har gode ordre. 17 vævere antages, så de kun arbejder lørdag og søndag. De får en almindelig ugeløn for 24 timers arbejde - og kan så have et lille bierhverv.

10.
En delegation fra Grenaa med borgmester Arne Jessen i spidsen rejser med fly til Færøerne, hvor de deltager i venskabsbyen Klaksvigs 75 års jubilæum. Turen var meget vanskelig. To gange måtte flyet vende om, fordi der lå tæt tåge over Færøerne. Det gik tilbage til en overnatning i Kastrup og en i Bergen.

13.
Øst-Djurslands Enkeltfagskursus får flere elever end nogensinde, godt 600.

18.
Grenaa Håndværkerforening sælger Pavillonen til Grenaa Kommune, der gør Pavillonen til en selvejende institution. Salgsprisen er 1,4 mill. kr. En stor istandsættelse er nødvendig, den er anslået til 1,8 mill. kr.

19.
Det kolde, våde forår og den varme tørre sommer er gået hårdt ud over landbruget. Vintersæden giver godt, op til 40 fold, men vårbyg giver gennemgående under det normale, helt ned til 10 fold, oplyser planteavlskonsulent J. P. Jellesen. Græsmarkerne er udtørrede.

23.
Efter lange forhandlinger etablerer matroserne strejke på Anholt-ruten. Taxa-fly sættes ind. Postvæsenet får sendt posten over med kutter.

24.
Grenaa Byråd lokalplan 44. Den gør det muligt at anlægge en golfbane på den tidligere losseplads i Grenaa enge og skabe et nærkreativt område der. SF gik imod vedtagelsen og ønskede det nærrekreative areal reduceret.

26.
Cand. theol. Ulla Nørager ordineres til hjælpepræst i Ålsø-Hoed og Vejlby-Homå.

27.
Ved generalforsamlingen i Djurslands Teater foreslår formanden H. Lykke Nielsen, at ejendommen Østergade 7 omdannes til kulturhus, når politiet flytter ud.

September 1983

1.
Grenaa Smedie og Maskinværksted markerer sit 60 års jubilæum. Firmaet grundlagdes af Ludvig Poulsen, og det udvikledes særlig i 70'erne til et betydeligt familiefirma med mange aktiviteter og mange ansatte.

6.
Grenaa kommune vil bygge en nordre omfartsvej. Den kommer til at koste 6 mill. kr. Den ventes færdig i 1985.

8.
Byplanlægger Peter Christoffersen oplyser, at naturgas ventes at kunne nå frem til Djursland i 1989.

9.
Grenaa Byråds socialudvalg får i byrådet bevilliget en reservation på 15,1 mill. kr. til beskyttede boliger for ældre og svagelige og til et A-plejehjem. Beløbet skal anvendes over fire år.

10.
Socialdemokratisk Forening i Grenaa fylder 90 år. Foreningen startede med 17 medlemmer, og kontingentet var 10 øre.

13.
Byrådsmedlem Jack Stærk (SF) ansøger om tilladelse til at udtræde af Grenaa Byråd under henvisning til, at han er hårdt belastet tidsmæssigt, fordi han arbejder i Århus. Byrådet afslog ansøgningen, og det blev sagt at SF ville forsøge at manipulere med Grenaa Byråd ved Stærks udtræden.

14.
I »Grenaahus«, Torvet 9, er et maleri ophængt på trappegangen blevet stjålet. Det var malet af Jørgen Jensen og forestillede det gamle jernstøberi.

17.
Grenaa Turistkontor har på kontoret i sommeren 1983 haft 20 pct. flere besøgende end året før.

19.
Djurslands Teater markerede sit 25 års jubilæum ved en reception i Kino med deltagelse af gæster fra amt og kommune. Efter en festmiddag på Hotel du Nord overværedes opførelsen af »Kaktusblomsten« i Kino. I dagens anledning var Djurslands Teaters formænd gennem de 25 år alle mødt op for at gratulere. Billedet viser f.v.: Redaktør O. Ravn Jensen, Sæby, rektor P. G. Lange, Glamsbjerg, advokat A. G. Lundemose, Grenaa, faglærer P. J. Nielsen, Silkeborg, overlærer N. E. Møller, Grenaa og den nuværende formand viceskoleinspektør H. Lykke Nielsen, Voldby.

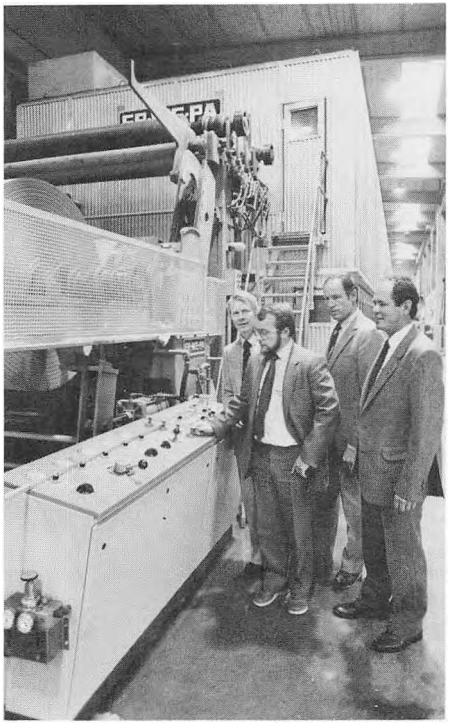

22.
Grenaa Papfabrik indviede et nyt fabriksafsnit. Det siges at være den hidtil største industrielle investering i Grenaas historie. Det har kostet 90 mill. kr. at opbygge en ny papirmaskine og 40 mill. kr. at bygge et hus til maskinen. Årsproduktionen øges fra 66.000 til 110.000 tons pap, der fremstilles som genbrug af indsamlet papir og papemballage.

På billedet ses stående f.v.: Overingeniør Atli Halldorsson og direktørerne Poul Bach, Jørgen Katholm og H. Halskov-Hansen.

22.
Folketingsmedlem Birgit Mogensen, CD, henstiller til justitsminister Erik Ninn-Hansen, at der vedtages en lovændring, så dyrkning af hamp, hvoraf der kan fremstilles hash, forbydes i Danmark. Baggrunden er ikke mindst en omfattende dyrkning af hamp på Djursland, hvorfra hjemmefremstillet hash eksporteres til Norge og Sverige. Hampdyrkningen og den påståede fremstilling af hash omkring Grenaa har gjort byens navn kendt i vore nordiske nabolande og længere ud i verden. TV-indslag, der i det sidste år er bragt om Grenaa har primært handlet om dyrkning af hamp og om forurening samt fiskedød i Kattegat.

26.
Efter godt en måneds strejke genoptages sejladsen på Anholt. Reelt har matroserne intet fået ud af deres strejke. I 1982 havde Anholt Færgefart et underskud på 2,4 mill. kr., hvoraf staten dækker de 700.000 kr., resten deles af amt og kommune. Hver eneste tur med færgen giver et underskud på 10.000 kr. Næste regnskab vil blive påvirket af, at færgen har ligget stille i en måned.

28.
Grenaas budget for 1984 vedtages. Beskatningsprocenten bliver uændret 17,9.

30.
Arbejdernes Oplysningsforbund, AOF, Grenaa, får af amtet tildelt en opgave med kompenserende specialundervisning for handicapgrupper, ialt ca. 2000 timers undervisning, bl.a. for ordblinde og analfabeter. Skoleleder Sonja Hoberg oplyser, at hun har et par elever, der har været holdt udenfor almindelig skolegang og derfor faktisk er analfabeter. Danskundervisning for indvandrere fra oversøiske lande er også med i projektet.

Efterskrift:
Oplysningerne til »Set og sket« er taget fra Dagbladet »Djursland«. Almindeligvis er begivenheden sket dagen før den her angivne dato, hvor det har været omtalt i avisen. I enkelte tilfælde er væsentlige oplysninger fra flere artikler fra forskellige dage trukket sammen i en notits.

Det var nyheder dengang

Læst i »Grenaa Folketidende« af J. A. Nielsen

1893

Januar:
Grenaa Havn får statslån på 166.000 kr.
Den fri Hjælpeforening i Vejlby-Homå uddeler penge, korn og mælk til værdige trængende.
Indsamlingsliste til Håndværkssvendenes Rejseforening.

Februar:
Købmand Rosenvinge vil købe byggegrund til fabrik ved Blegdammen ved Sønderbro, men dette afslås af byrådet. (Se nærmere omtale).
Godset Benzon sættes under administration.
Debat om skibsforbindelse Grenaa-Nordsjælland og Grenaa-Helsingør - ved isvanskeligheder.

Marts
Bredstrup Kalkværk genoptager virksomheden efter flere års stilstand.
H. P. Rosenvinge køber grund til fabrik ved Bredstrupvej.
Grenaa Velgjørenheds Selskab arbejder.
Kvindeseminarium søges henlagt til Grenaa.

April:
Indsamling til mindesten for N. Nikolajsen, Ålsrode.
»Tangen« er en stor sten i havet ved Grenaa.
Kransen hejses over Rosenvinges fabrik.

Maj:
Grenaa Landbrugsforening 25 år.
Herman Benzon taber arvesag om »Benzon« (Sostrup).

Juni:
Fortsættelses- og Realskole i Lyngby.
Ålsø Fattiggård måske overflødig.

Juli:
Grenaa Haandværkerforening har udflugt til Grenaa Plantage - med madkurv. (Se nærmere omtale).
Honoratiores til Anholt: Eventuelt anlæg af havn.

August:
Grenaa Dampvæveri påbegynder driften.

September
Nattevandrer falder over stængerne ved pumpen på kandelabren på Torvet.
Proprietær Blach får eneret på færgefart på åen og må indrette anløbspladser.

Oktober:
Gammel Grenaa Kirke skal udgraves.
Socialistisk »fagforening« stiftet i Grenaa af folk fra væveriet.
Rosenvinge averterer med bomuldstrøjer.

November:
Grenaa rundt i 80 minutter (lokal Revy).
Største skatteyder i Grenaa: Konsul Momme: 1564 kr (årligt)
Snekastere ønsker en timeløn på 30 øre - det fik de ikke!

1903

Januar:
Homaa Hede ændres til Sønder Homaa. (Se nærmere omtale)
Pigehjemmet åbnes i Asylet på Vestergade.
Grenaa Havn kommer på finansloven.
Fausbølls Boglade sælges til Hellemann Nielsen.
Grenaa Havn skylder en million kr. bort.
132 får statslån til oprettelse af husmandsbrug i Randers Amt (navneliste)

Februar:
Apotekets Materialhandel anbefaler tapet.
Fundne kinesiske pengesedler er ganske værdiløse.

Marts:
Grenaa Byråd giver gratis grund til svineslagteri. (Se nærmere omtale)
Levende billeder på Hotel Dagmar, Bl. a. fra Grenaa.

April:
Mægtige debatter om et andelssvineslagteri.
Blikkenslager Sørensens Enke leverer to retter god og kraftig mad for 35 øre.

Maj:
Byrådet bevilger 25 kr. »til skildring af Grenaa i turistforeningens årsskrift«
Den kloge kone i Albøge frifindes ved Højesteret. (Se side 62 1981 udgaven)

Juni:
Fælles grundlovsfest i Grenaa.
Håndværkerforeningen: Cykeltur til Hjembæk og Benzon Skov.
Dalstrup Fattiggård omdannes til sindsygeanstalt.
Mellemskoleklasse oprettes på realskolen.
Cykleløb i Grenaa med 22 kørere.

August:
Straffekolonien på Anholt udpeger forstander.
Et badehotel ved Grenaa foreslås.
Fotograf Jensen og urmager Vester får patent på »et selvvirkende apparat til beskyttelse mod fald ud af et vindue«

September:
Generalforsamling i Grenaa Andels Svineslagteri: 883 andelshavere vil levere 9060 svin.
Grenaa Byråd vil ikke tegne garantisum for et ungskue i Grenaa. Summen tegnes privat.

Oktober:
Der anvises 1½ tønde land til et svineslagteri: 21.010 kvadratalen.

November:
Grenaa Handels- og Landbrugsbank bygger hus på Storegade 5.
Møder for unge mænd hver søndag aften i Menighedshjemmet.

1913

Januar:
Fhv. postfører Petersen sælger postbåden til Anholt »Anna Elisabeth« til England, hvor den skal være lodsbåd.

Februar
Johannes Vogelius bliver by- og herredsfoged i Grenaa. Bliver senere borgmester.
Sangforening dannes i Trustrup. Dirigent: Lærer Christensen, Homaa (senere Mostgaard)
Gjerrildbanen vil ikke søge koncession på forlængelse af banen (Gjerrild-Grenaa)

April:
Trustrup Missionshus indvies.
Landstinget vedtager lovforslag om forlængelse af Gjerrildbanen.
Sygekasse søges oprettet i Gammelsogn.

Maj:
Barererne i Grenaa lukker i sommertiden kl. 10 søndag formiddag.
Rullekonerne i Grenaa tager 2 øre pr. stok og 5 øre for at hente og bringe en vask. (Se nærmere omtale).
Ingeniør Getting, København, søger koncession til anlæg af elektricitetsværk i Grenaa.

Juni:
Afholdshotellet i Gjerrild åbnes.
Det gamle sygehus på Grønland er til salg.

Juli:
Flydedokken ankommer til Grenaa Havn.
Stort flådebesøg i Grenaa. Dans for marinerne i det gamle anlæg, m.m. (Se nærmere omtale).
Håndværkernes Fællesrepræsentation har delegeretmøde i Grenaa.
Grenaa Byråd bevilger 10.000 kr. pr. km til en østlig banelinie (Gjerrild-Grenaa)

August:
Dagbladet »Djursland« startes.
Søren Møller Petersen (senere auktionsmester) sender rejsebreve fra Grønland.

September:
Beboerne i Ny Bredstrup vil have gas derud.
Thomas Nielsen får koncession på at køre bil på amtsvejene i Gjerrild, Balle, Hoed, Nimtofte, Ryomgård, Kastbjerg og Ginnerup. (Se nærmere omtale, samt side 44 1982 udgaven)
Udstillingen »De danske dage« i Grenaa. (Se side 110, 1980 udgaven)

Oktober:
Der bevilges telefon til jordmoderen i Grenaa.
Brdr. Lassens Konditori flytter fra Østergade 3 til nr. 16.

November:
Fr. Andersen & Co. (Hansen, Andersen og Schmidt) åbner snedkerforretning Østergade 18.

December:
Grenaa Haandværkerforening vedtager at opføre ny bygning.
En indsender vil have foreningsjuletræer forbudt.

1923

Januar:
Politistationen i Mogensgade er sundhedsfarlig.
Professor August Krogh taler i »Risten«

Februar:
Godsejer Svendsen tilbyder Grenaa Kommune 44o tdr. land »inden for Fuglsang Skole«
Thit Jensen taler »for overfyldt hus« i Grenaa: »Den feminine mand«

April:
Millionfiskeri ved Djurslands nordkyst hvor der især fanges Stenbidder.
Søndre Mølle nedbrænder.
Arbejdernes Fællesbageri skal oprettes.

Maj:
Der rejses tiltale mod direktører i Djurslands Landmandsbank.
Hjalmar Madsen har sommerteater i Grenaa.

Juni:
Stien til Havnen langs åen er farbar.
Borgmesteren beklager, at der ikke er lagt i kakkelovnen til byrådsmødet!

Juli:
Politistation indrettes i Østergade 20.
S. Bilde har »ligkister med patentafstivning«
J. M. Jensen overtager smedien på Nytorv efter faderen. (Se side 71, 1980 udgaven)

September:
Socialdemokratiet stiller forslag om opførelse af alderdomshjem i Grenaa.
Ludvig Poulsen åbner smedie i »Aftenstjernen«
Brolægger Rathje bliver opsynsmand og kommuneassistent.

Oktober:
En Ford Sedan koster 4350 kr. f.o.b. København.
Gedeavlsforeningens bukke: Kr. 2,50 for første ged, 1 kr. for de efterfølgende (bedækning)

November:
Købmand Christopher Vogel bekoster indlagt drikkevand på kirkegården.
Det nye amtssygehus kostede 1.467.376 kr. (Se nærmere omtale side 83, 1976 udgaven og side 73, 1977 udgaven.
Fotografering ved elektrisk lys indføres af fotograf Christiansen.
En Ford Touringcar koster 2500 kr.
Beboerne ved Havnen ønsker, at kommunen skal befordre deres skolebørn til byen.

December:
Djurslands Landmandsbank-sagen for nævningeting i Ålborg.
Byrådet vedtager at indrette alderdomshjem i den gamle realskole på Lillegade.
De kommunale kontorer flytter ind i den sundhedsfarlige politistation i Mogensgade.

1933

Februar:
Grenaa Idrætsforening foreslår en ny sportsplads vest for Anlægget.
Ordning om tømning af latriner ved sommerhusene.

Maj:
Badetog til Grenaa Strand en stor succes. Besøget er det største nogensinde.

Juni:
Tilbygning til biblioteket på Kærvej klar.
Naturfredningsforeningens formand: »Det er f.g.m. den største skandale, han havde set, som Grenaa Strand er bebygget!« (Se nærmere omtale).
Grenaa nye havn indvies. (Se nærmere omtale).

August:
Jernbanehotellet købes af Henrik Sørensen for 65.000 kr.
Grenaa Bys Histories 1. hæfte udkommer.

1943

Januar:
Andelsbyggeforeningens huse i Bredgade sælges til beboerne (nr. 13-27)
Kirketomten på Baunhøj reguleres.

Marts:
Ringgade-projekt indsendes (Havnen-Århus Landevej)
Østre skole vedtages.
Baunegården indviet (aldersrenteboliger på Baunhøj).

Maj:
Stor debat i Forskønnelsesforeningen om Grenaas skønhed.
Grenaa Dampvæveri fylder 50 år.

Juli:
Logen »Ankerstjernen« 50 år. Alle fiskerne til fest.

August:
Destruktør Brønnum sælger sin ildelugtende anstalt ved Søndermølle. (Se nærmere omtale, samt side 106 i 1978-udgaven)
Jernbanehotellet sælges for 96.500 kr.

September:
Kirketomten på Baunhøj restaureret. Carl Svenstrup fortæller om den.
Kommunen har plantet en million træer i heden på 10 år.

Oktober:
Grenaa Kommune køber »Kannegården« for 19.000 kr.
Grenaa Teater på Hotel »Skandinavien« moderniseres

November:
Der bygges huse i Fredensgade af kommunen.

1953

Januar:
Flagallé og nye fortove i Trustrup.
Møller Petersen tilbyder at bygge ny fiskeauktionshal ved Grenaa Havn.

Toldboden ved Grenaa Havn indvies.
Gødningskompagniet indvier nyt pakhus ved havnen.
Den første bestilling indgår til Grenaa-Hallen! (Den var ikke bygget...)

Februar:
Grenaa Kommune positiv i gymnasiesag.
Orkan over Djursland og Mols.

Marts:
Udvidelse af Grenaa Fiskerihavn afsluttes.
Jernbanehotellet sælges til Chr. Hansen for 115.000 kr.
Forligskommissionen standser sit arbejde. (Se nærmere omtale).

April:
»Lynggården« kostede 1.555.000 kr.

Maj:
20 social-filantropiske lejligheder på Fasanvej og Klostervej i 10 dobbelthuse.
Anholt Kirke restaureres.

Juni:
Djurslands Kalkværk brydes ned.
Saxogården indvier familiehuse ved Grenaa Strand.

Juli:
Måske cellulosefabrik på Grenaa Hørskætteri.
»Nysser« har frugtvogn på Torvet -den skaber stor avispolemik. (Se nærmere omtale).
Djurslands Frø har rejsegilde på korntørreri ved Århusvej (nu Teknisk Skole)
Djurslands Kvægavlsforening køber Theodor Mikkelsens gård i Bredstrup til tyrestation.

August:
Der kommer gadelys »helt ud til Havlund«
Tage Jensen starter den første selvbetjeningsbutik i Grenaa (Fasanvej)
Auktionshallen ved Grenaa Havn taget i brug.

September:
N.C. Nielsen bygger 16 huse på Åvangen.
Buste af M. C. Jensen afsløres på Havnepladsen.

Oktober:
Diakonissehjemmet på Grønland tages i brug.
Grenaa Folkebibliotek færdig med udvidelse.
Grenaa Amatør-Teaterforening stiftet. (Se nærmere omtale, samt side 33 i 1977 udgaven)
Institutionen Grenaa-Hallen dannet.

1963

Januar;
Ny brandstation i Gjerrildbanens remise.
Planer om »planetby« i Ålsø-Vejlby - 54 ha jord bliver »et enestående byggeområde«

Februar:
Europas største ammoniaklager i Grenaa. (D.N.K.)
»Ankerkæden« ved Grenaa Havn optager nu medlemmer fra hele byen.
For første gang i mange år fødes et barn på Anholt i vintervejret.
Grenaa kommune udstykker 32 nye parcelhusgrunde i plantagen ved Århusvej. (Se nærmere omtale).
Lokalhistorikeren Carl Svenstrup dør.
Rekord-kulde: 29 graders frost ved Ingvorstrup.
Mølleskolen har kostet 2.065.000 kr.

Marts:
Anholt Fyr bliver fuldautomatisk.
Ralf Thomsen danmarksmester i boksning.
Anholt havn får elektricitet - fra Kystradarstationen.
Grenaa kommune køber »Valhalla« på Torvet.
Hotel »Skandinavien« skal være supermarked.
Thykiers Trælasthandel vil bygge ny administrationsbygning og lagerhal på Grønland.

April:
Træbarakken ved Storegade-Ågade rives ned.
P. Olrik får byggetilladelse til storbyggeri på hjørnet Østergade-Nørregade.

Maj:
Realeksamen for sidste gang i Grenaas skoler.
Rødspætterationering drøftes af fiskerne.
Alle gymnasiets bygninger er nu i brug.
Første 100-årige i Grenaa: Fru Anna Hammer, De gamles Hjem.
Grenaa Værk har rejsegilde på tre værkstedshaller i »skoven« ved Århusvej.
323 nye lejligheder bygget på et år i Grenaa. (Se nærmere omtale).

Juni:
Søndre Mølle nedlægges (motormølle).
Ny turistkiosk ved Grenaa havn.
Grenaa i radioen »som et af de otte bedste feriesteder i Danmark«
Nøgenbadning på Anholt i søgelyset
Lars Theil indretter supermarked på Hotel »Skandinavien«

Grenaa Andels-Boligforening bygger 72 ens lejligheder i Fuglevænget.

Juli;
Den nye båd »Anø« kommer til Anholt.
Ingemann Petersen bygger 16 klublejligheder ved Havnevej.
Idrætsforeningen i Trustrup indvier klubhus.
Grenaa Østre Skole er færdigbygget.
Hotel »Skandinavien« lukker sine døre.

August:
Falck bryder savværkets skorsten ned - efter køb.
»Havlunds« sidste aften udløser voldsomt hærværk.
Skitse til nyt Grenaa Folkebibliotek.
Sparekassen for Grenaa og Omegn køber » Valhalla« på Torvet.

September:
»Havlund« forandres helt - til kunstcenter.
2200 mennesker besøger Katholm Slot - i anledning af indsamlingen til fordel for jordskælvsramte mennesker i Jugoslavien.
Grenaa Gymnasium indviet.
Tyrkerduer ses første gang i Grenaa.
Dagbladet »Djursland« 50 år.
Aktieselskab bygger kompleks »med 90 teknisk fuldkomne lejligheder« ved Fuglevænget-Glentevej.
»Anø« passer slet ikke til Antholts behov, og ophører med sejladsen.
Ny gangbro åbnes ved Nyvej.
Mejeribrugets Emballagefabrik køber 40.000 kvadratmeter areal ved Åstrupvej.

Oktober:
»Nordbjerg« sejler på Anholt-ruten.
Rederiet »Anholt« træder i likvidation.
Mols-Linien A/S er nu en kendsgerning.
Kejserbækken rørlægges for 63.000 kr.
Ingen børnehjælpsdag i år: Den gode beskæftigelse overflødiggør den.
Galleri »Grenaa«, kunstgalleri, åbner i Mogensgade (i en tidligere ølkælder)
Det gamle færgekontor i Grenaa Nordhavn forsvinder.
DNK's tank ved Nordhavnen rummer 9000 t flydende ammoniak.

November:
Nu er der elektrisk lys på Anholt Havn.
Grenaa Vestre Skole får svømmebad.
Grenaa Kirkes flotte vildvin på murene fjernes.
Bibliotek øst for telefonbygningen på Østerbrogade projekteres.

December:
»Vera« måske tilbage til Anholtsejlads.
Fare for, at »Nordbjerg« indstiller 1. Januar 1964.
Axel Meier har rejsegilde på kompleks Storegade 9.
Folmer Mors har købt Hotel »Dagmar« og udvider sin forretning med hotellets sal m.v.
»Nordbjerg« sejler sin sidste tur.

1973

Januar:
Grenaa Kommune borer efter vand ved Skindbjerg.
Missionshotellet solgt til fru Lorentz Sørensen.
Grenaa Kommune overtager Lyngby Hvilehjem.

Februar:
Mejeriet »Brolykke« standser driften.
Der opstilles gadelamper ved sommerhusvejene ved Grenaa Strand.

Marts:
Grenaa Gasværk skal nedlægges.
Forbrændingsanstalt i Grenaa opgivet.
Ny turistchef i Grenaa: Birte Elstrøm.
Grenaa Arbejderforening skifter navn til: Grenaa Borger- og Arbejderforening. (Se nærmere omtale).
De danske spritfabrikker starter produktionen af gær m.m.
»Kino« kan omdannes til teatersal.

April:
Teknisk Forvaltning flytter til toldbygningen ved havnen.
»Scantuft« bygger ny hal i Bredstrup.

Maj:
Grenaas ældste, murer Jens Nielsen, død 102 år.
Auktion på Missionshotellet over service m.v.

Juni:
Grenaa Kommune køber toldbygningen ved havnen.
Per Udsen indretter flydende værft i Grenaa Havn.
Sommer-maleri-galleri oprettes Lillegade 34.
Gågade-forsøg i Lillegade.

Grenaa Apotek bygger produktionshal på 1000 kvm.
Entreprenør Schneider udstykker grunde ved Åstrup-bakken (senere Åstrupvænget)

Juli:
Sparekassen Midtjylland (SDS) åbner Østergade 20a.
Grenaa Gasværks nedlæggelse klarlægges for forbrugerne.

August:
Mathias Andersen kommunaldirektør i Grenaa.
Millionprojekt for bebyggelse af »Trekanten« ved Hessel.
Nye renovationsvogne i Grenaa for 329.415 kr.

September:
Den kommunale Højskole udvides til yderligere 35 kursister.
Parkering af større lastvogne forbydes på gader og veje i Grenaa.
Grenaa sygehus skal udvides for 25 mill. kr.
Grenaa Byråd vil bygge nyt bibliotek i 1976-77, og meget mere.
Sidste rejsegilde på Søndre skole.

Oktober:
Grenaa Handelsskole kan nu påbegynde opførelse af ny skolebygning ved Josiassensvej.
Snedkermester Jørgen Schmidt har store byggerier i gang i Kannikegade.
Jysk Færgefart vil indsætte to nye færger til 300 mill. kr.

November:
Projekt til nyt kapel på kirkegården underkendt af myndighederne. Stor vrede!
Grenaa nye færgehavn fordyres med 7 mill. kr. på grund af de store tredækker-færger.
Julebelysning i gaderne droppes i Grenaa på grund af oliekrisen.
Jagt på olie indledt på »Mosegård« ved Ålsø.
Kommunen overvejer at nedlægge valgstedet på Anholt og sejle vælgerne til Grenaa med båd.
»Demokraten« udkommer i tabloidformat.
Et udvalg i Grenaa skal arbejde for byens forskønnelse.
Anholt kan nu se dansk TV.
Grenaa Kommune køber »Kalkværksgrunden« i Trustrup. (Se nærmere omtale)

December:
Gasværket rationerer koks på grund af oliekrise og hamstring.
Bybusserne i Grenaa indskrænker, på grund af oliekrisen.
Ovnruinerne ved Djurslands Kalkværk fjernes.
Fællesantenne opsættes i Fuglsangkvarteret.
Grenaa Gymnasium overgår til Amtet.
Østjydske Andels-slagteriers afdeling i Grenaa trues med lukning.
Rejsegilde på Jysk Færgefarts nye terminal.
Ny fodboldklub startet i Grenaa: »FC Grenaa«
Grenaa-Anholt-færgen indskrænker sejladsen på grund af Oliekrisen.
Grenaa Sejlklub udarbejder forslag til bygning af Marina eller lystbådehavn ved Grenaa.

Det var nyheder dengang

Af J. A. Nielsen

1893

Købmand Rosenvinge, der havde en manufakturforretning i Storegade 3 (hvor nu »St. Louis«) ansøgte først byrådet om en grund til anlæg af en tekstilfabrik, et væveri, på »Blegdammen«: Arealet fra Århusvej (da Søndermøllevej) mod vest til havekolonien »Alfredsminde«. Byrådet ville imidlertid ikke sælge Rosenvinge dette areal, hvor byens borgere blegede tøj under opsyn af»Bommanden«, der boede i »Bomhuset« (hvor nu villa »Søndervang«). Købmand Rosenvinge købte derefter et areal ved Havnevej, hvor Grenaa Dampvæveri stadig ligger, og ved flere køb efterhånden erhvervede fabrikken et meget stort område: Fra Havnevej til Bredstrupvej (nu Djursgade) og tillige nord for Bredstrupvej over mod Åstrup. Dette sidste areal er senere overtaget af Grenaa Papfabrik. Dampvæveriet anvendte det til garageanlæg og store lagerhaller. Rosenvinge købte grunden i januar 1893 - der var kranhejsning i april - og fabrikken startede derefter produktionen i august. Ganske imponerende. Det kan nok interessere at høre om prisen på grunde dengang: Grundene op til Havnevej kostede 50 øre pr. kvadratalen, grunde længere bagved 20 øre. Senere købtes grunde »bagved« for - 10 øre!

Grenaa Haandværkerforening har udflugt til Grenaa Plantage - med madkurv. I gamle dage kaldte man ofte Anlægget for »Plantagen«. I en tid, hvor bevægelsen »Plant et træ« har resulteret i plantning af en mængde træer landet over, er det mærkeligt at tænke på, at der ved Grenaa ikke fandtes træbeplantning af nogen betydning. »Den nye kirkegård« ved Nørreport (Åstrupvej) var anlagt 1822, og de kæmpetræer, der nu står på kirkegården, er sandsynligvis plantet dengang og var nærmest de eneste træer, der fandtes ved Grenaa. - 1842 begyndte man at plante vest for Grenaa, nærmest ved privat initiativ og til at begynde med kun det såkaldte »gamle anlæg« lige ud for Lillegade. I dette anlæg holdtes en lang række møder og fester, og om dette anbefales det interesserede at læse Carl Svenstrups »Træk af Grenaa Lystanlægs Historie« i hans »Det gamle Grenaa« (meget udførlig beretning) eller i byhistoriens bind AII, side 397 (mere koncentreret afhandling). Her kan man læse overmåde interessante skildringer og finde oplysninger om hvorledes Grenaa bys borgere benyttede anlægget i gamle dage. Carl Svenstrup oplevede selv en stor del af det, han fortæller om, og nedskriveren af dette var som 10-årig med til at samle flasker ind for ølhandlerne. Disse ølhandlere skulle nemlig selv sørge for at bjerge deres returflasker (det hed de nu ikke dengang!) tilbage, når de var tømt i Brdr. Lassens café »Sommerlyst«. Det var meget almindeligt, at familier om søndagen foretog udflugter til anlægget med kaffekander eller madkurve. Flere steder var der opstillet borde og bænke til brug for selskaberne. Grenaa Haandværkerforening har altså i 1893 foranstaltet en udflugt med madkurve...

1903:

Lokaliteten Homaa Hede fik tilladelse til at ændre navn til Sønder Homaa. Skolen, sagde man, (huset ligger der stadigvæk) døjede med at få lærere på grund af dette med »heden«, og derfor fandt man på at skifte navn. Området, der nu var opdyrket til frodige marker, havde tidligere været hede med lyng og alt det dér. I yderkanterne kan man endnu se flotte lyngpartier...

- Som en pudsig ting kan det anføres, at Apotekets Materialhandel i 1903 i aviserne anbefalede sit udvalg af - tapet!

I marts måned 1903 giver byrådet gratis grund til et andels-svineslagteri ved siden af dampvæveriet. Denne slagterisag medførte meget voldsomme debatter i aviserne og på møder. Det blev dog til et slagteri! I september holdtes generalforsamling, og her meddeltes, at der var tegnet 883 andelshavere, der ville levere 9060 svin årligt. Hidtil havde landboerne leveret deres svin i Randers.

1913:

En af »sensationerne« dette år var, at vognmand og avlsbruger Thomas Nielsen fik koncession på at køre hyrebil på amtsvejene i Gjerrild, Balle og Hoed, Nimtofte, Ryomgård, Kastbjerg og Ginnerup. Thomas Nielsen var en særpræget personlighed og figurerer i alle barndomserindringer fra Grenaa i de dage...(se side 44 1982-udgaven).

I gamle dage var der adskillige rullekoner i Grenaa, og i 1913 slutter de sig sammen om at sætte prisen pr. rullestok til 2 øre og at forlange 5 øre for at hente og bringe en vask. 1983 har »rullekonerne« en helt anden status: Nu må man selv bringe og hente rulletøjet - og »selv tjene 5-øren«...

Ved flådebesøg i 1913 var der dans i det gamle anlæg: Til udendørs dans havde man store træestrader, der blev lagt ud ved de specielle anledninger, både, som her, i det gamle anlæg og på festpladsen ved Pavillonen. - I Benzon Skov var der en meget benyttet estrade på festpladsen, og på dette sted lægges der stadig danseestrade ud om sommeren. - Dansen for marinerne i 1913 var en byråds-foranstaltning...

1923:

I november meddeles, at det nye amtssygehus havde kostet 1.467.376 kr. - Det voldte naturligvis stort besvær at få dette nye sygehus op at stå. Overlæge Klindt, der var ny i byen, fandt sygehusforholdene under al kritik (sygehuset: indtil for nylig Lars Bangs Auto, Østerbrogade), og han var aktiv for at få bygget et nyt sygehus. I 1947 mindedes han ved 25-års dagen for sygehusets ibrugtagen om de økonomiske besværligheder dengang og skriver bl.a. (i Grenaa Folketidende): »*Kun de ældre at os mindes tiderne efter forrige verdenskrig, da dyrtid og andre vanskeligheder tårnede sig op og lagde hindringer i vejen for gennemførelsen af den for Grenaa og omegn så store og vigtige sag. Fundamenterne til sygehuset var støbte, men arbejdet kunne ikke fortsættes, da det viste sig umuligt for Randers Amt at skaffe de fornødne penge til en nogenlunde rimelig rente. Det var befolkningens ønske, at der skulle rejses et nyt og tidssvarende sygehus, og som udslag heraf søgte en kreds af mænd fra by og land at løse sagen ved ad privat vej at skaffe de fornødne penge. Det var godsejer Jørgen Blach, Lykkesholm, godsforvalter A. N. Andersen, Gjerrild Søgård, fhv. amtsrådsmedlem P. Bager, Voldby, bankdirektør H. Buhl, Grenaa, dommerfuldmægtig Faber, Grenaa, gårdejer Friis, Enslev, godsejer A. Schmidt, Høgholm, fhv. forpagter H. Møller Udsen, Hammelev, samt proprietær Aa. Nikolajsen, Kejsegården, gårdejer P. Petersen, Skindbjerg, kammerherre Mourier-Petersen, Rugård, dyrlæge M. Dyekjær, Grenaa, samt proprietær A. Gowertz-Jensen, Lyngdalgården. Der skulle skaffes ca. 500.000 kr., men den 24. august, altså ca. 2 mdr. efter, at opfordringen til tegning af lånet var udgået, meddelte »Grenaa Folketidende«, at der var tegnet ca. 800.000 kr. Selvom det var en god og sikker pengeanbringelse (lånet skulle forrentes med 6 pct. og gjaldt foreløbig kun for 3 år), så tjente det disse mænd, som tog initiativet, og hele egnen til ære, at man i fællesskab løste vanskelighederne og gjorde det muligt i den dyreste og vanskeligste tid at rejse det store og smukke sygehus, som i løbet af de forløbne 25 år har været til helse og lindring for mange syge og lidende*«.

Axel Klindt,
fhv. overlæge

1933:

På denne tid er der sket store ting ved Grenaa Strand: En lang række sommerhuse er opført, hovedsagelig på selve klitrækken, og det er blevet påkrævet at indføre en ordning for tømning af latriner. - Badetoge med DSB er den helt store succes. Allerede i maj måned er besøget så stort som ingensinde før. De mange rejsende blev »hældt af toget« i nærheden af Hotel Crone (da Ankerstjernen), og det var en folkeforlystelse af rang at se processionen af de mange forskelligartede turister gå ud til stranden, alle med bagage og badetøj i store mængder. Ikke alle var glade for udviklingen ved stranden. Naturfredningsforeningens formand udtalte således: »Det er f.g.m. den største skandale som den strand er bebygget!« Han mente, det var forkert med huse på klitrækken. Senere borgmester Jens Udsen talte for at forbyde alt videre sommerhusbyggeri på stranden!

Og så blev forøvrigt »Grenaa nye havn« færdig, også efter store debatter om det med pengene. Den nye havn var det, man senere kom til at kalde »Nordhavnen«. Indtil 1933 var der kun »Sydhavnen«, og det nye, store bassin kom lige tilpas, da færgen Grenaa-Hundested kom året efter.

For havneinteresserede kan der i øvrigt gøres opmærksom på en meget udførlig og interessant artikel af havnefoged Bilde i »Haandbog for Grenaa 1932«, hvor der fortælles om begyndelsen til den store havneudvidelse: Forlængelse af østre mole, en særdeles interessant begivenhed med bygning af sænkekasser på »kulkajen«. Disse sejledes ud, sænkedes og fyldtes med sten og dannede derved kernen til den lange

sydmole. - Bygningen og arbejdet med sænkningen var overmåde interessant og samlede altid tilskuere. Som værn mod pæleorm sloges der søm - ganske tæt - i de store træstammer til sænkekasserne. Dette »slåen søm i« var akkordarbejde. Håndbogen bringer en række udmærkede billeder af disse sænkekasser og af arbejdet i øvrigt. Bogen kan ses i Grenaa Egnsarkiv og Biblioteket.

I anledning af havneudvidelsen 1931-32-33 udsendtes en informationstryksag: »Grenaa Havn, Jyllands østligste trafik- og fiskerihavn«. Den findes i bankfuldmægtig J. H. Bostrups udklipsbog, der 1983 er kommet til Grenaa Egnsarkiv fra fru Anni Bostrups dødsbo, og den indeholder tekst, tegninger og billeder vedrørende alt, hvad der er værd at vide om Grenaa Havn. Der er også billeder og tekst om by og egn. Det fremgår ikke, hvem der har skrevet, bekostet og udsendt tryksagen, men det må nok være Grenaa Havn eller Grenaa Byråd, der reklamerer for den nye havn på denne måde. Tryksagen er særdeles interessant.

1943:

Ude ved Sønder Mølle (nu Århusvej) havde C. Brønnum en destruktionsanstalt: Et sted, hvor han afsmeltede f.eks. selvdøde dyr. Det lugtede ganske forfærdeligt, når Brønnum havde fyr under gryderne, og selvom der ingen miljøforening var dengang, blev der gjort mange forsøg på at få den uheldige anstalt lukket. Det var svært! Der var jo det ved det, at anstalten lå i Ålsø sogn, og det var jo kun beboerne nærved, der døjede med duften. Der boede ikke ret mange ved Sønder Mølle dengang, men de fæle dufte trak selvfølgelig ind over byen, når vinden var til det. Brønnum var en stridsmand uden lige. Han gav sig ikke lige med det samme, men i 1943, da kvarteret ved Sønder Mølle var blevet indlemmet i Grenaa Kommune, solgte Brønnum alligevel anstalten til kommunen. Driften var vist allerede standset. - Bygningerne anvendtes forøvrigt til en lejr for russiske krigsfanger. (Se side 107 i 1978-udgaven).

1953:

Forligskommissionen standser sit arbejde. Som navnet siger, var det et sted, hvor der skulle prøves at opnå forlig i en strid, inden den kom til domstolene. Et utal af større og (navnlig!) mindre sager var til behandling her, og det foregik på »det gamle rådhus« på Torvet (nu turistbureau m.m.) - For interesserede kan det oplyses, at landsretssagfører Henning Hansen i Grenaa Folketidende skrev en udmærket artikel om den nedlagte kommisions arbejde (27-3-1953).

Alfred Wichmann, der lød kælenavnet »Nysser«, fik tilladelse til at have en frugt- og blomsterbod i krogen ved kirketårnet ud mod »det gamle rådhus«. Det skabte voldsomt røre og festlig avispolemik, idet de fastboende gartnere syntes, det var en ubillig konkurrence med den bod. Andre harmedes over, at den ærværdige kirke fik en sådan nabo. Der flød jo sommetider et par stykker papir. »Nysser« måtte væk, og han fik senere bod og butik ved Polititorvet...

- Grenaa Amatør-Teater-Forening stiftes her, og det må nok siges, at foreningen har gjort det godt i den forløbne tid. Store og krævende opgaver af mange slags er løst i fin stil, og en mængde tilskuere har haft megen glæde af at se på - og hvad har ikke alle de medvirkende oplevet...

1963:

Her skete der noget opsigtvækkende, idet der blev udstykket 32 parcelhusgrunde i plantagen ved Århusvej, af alle ældre kaldet »Granskoven«. Der var ikke megen stads ved skoven, idet nåletræer har en tendens til at se kedelige ud, når de får en vis alder. For mange var det imidlertid et herligt sted for spadsereture ad de mange, snoede naturstier, og efter at »Skovstien« var anlagt fra det, der nu er Ringvejen, og til »Havlund« ved Kystvej, var endnu flere blevet klar over, hvilken naturperle byen her havde. Det vakte derfor stor ståhej, da man fik fredskovens bestemmelser suspenderet, så man fik lov til at bygge her. Der skulle dog bevares en træbræmme langs Århusvej. »Kloge« folk sagde, at beboere derude ville blive ædt af myrer, og at intet kunne gro i det arge sand, men hvad skete ved de mange parcelhuse i skoven, der ganske tog luven fra det hidtil mest estimerede kvarter på Baunhøj: Folk og myrer trives med hinanden, og havefolk med grønne fingre har nået forbavsende resultater. Og der er stadig stier at trave på derude...

- I 1960'erne var der et kolossalt boligbyggeri i Grenaa. I notaterne om, hvad der skete, ses, at der i løbet af et år var bygget 323 nye lejligheder. Ved

Fuglevænget bygges der nu 72 ens lejligheder af Grenaa Andels-Boligforening, og et aktieselskab bygger »90 teknisk fuldkomne boliger« ved Fuglevænget-Glentevej. Ingemann Petersen bygger 16 klublejligheder ved Havnevej osv. osv.

1973:

Grenaa Arbejderforening skifter navn til Grenaa Arbejder- og Borgerforening. - Det kan nok forundre, at man kaldte sammenslutningen for »Arbejderforening« ved starten, for det var nemlig ikke det, man forstår ved arbejdere, der var med til oprettelsen, men alle mulige kategorier af borgere. Og sådan har det været hele vejen igennem...

- Grenaa Kommune køber »Kalkværksgrunden« i Trustrup: På det store areal lå i sin tid et kalk- og teglværk, en stor virksomhed med tre fabriksskorstene og en stor stab af medarbejdere. Til nogle af disse havde man opført en række boliger i Lund, og de kan stadig ses på stedet. Kalkværket er imidlertid borte nu. I mange, mange år forundrede det de mange rejsende i togene, der gik lige forbi værket, at det store kompleks lå uvirksomt hen. Virksomheden delte skæbne med en hel række andre kalkværker og kalkgrave på Djursland. Først omkring 1983 er der bygget 24 lejligheder på grunden - og Trustrup har dermed helt skiftet udseende....

Døde i Grenaa kommune

1.10.1982 til 30.9.1983

Søren Peter Adamsen	Trekanten 1	85 år 05.11.82
Carlo Marinus Andersen	Glatvedvej 95, Hoed	65 år 13.05.83
Ejnar Andersen	Duevej 19	80 år 14.11.82
Ejnar Søren A. B. Andersen	Violskrænten 13	68 år 05.05.83
Ellen Andersen	Fasanvej 32	83 år 11.04.83
Halvor Andersen	Askhøjvej 19, Lyngby	59 år 25.01.83
Hans Torben Sløk Andersen	de Lichtenbergsvej 63	43 år 04.02.83
Herluf Ingemann Andersen	Århusvej 5	77 år 17.04.83
Ivan Karl Bernt Andersen	Stationsgade 17, Trustrup	56 år 08.10.82
Mads Chr. Holm Andersen	Trekanten 1	87 år 01.12.82
Niels Viggo Andersen	Fasanvej 14	82 år 02.08.83
Olafia Andersen	Trekanten 1	76 år 08.05.83
Søren Kristian Andersen	Århusvej 76	77 år 10.04.83
Egil Andreasen	Havnevej 143	59 år 16.01.83
Svanhil V. A. Augustson	Trekanten 1	82 år 12.03.83
Kristian Krogh Balle	Bakkehegnet 33	73 år 25.06.83
Gunnar Berthelsen	Havnevej 138B	62 år 31.05.83
Ingeborg Vita Marie Bitz	Violskrænten 13	73 år 29.08.83
Jens Rudolf Sørensen Bjerre	Ålsrodevej 81, Ålsrode	81 år 15.02.83
Karoline Henninge Bjørn	Violskrænten 13	95 år 06.09.83
Jenny Petra Laurette Blok	Trekanten 1	76 år 03.09.83
Erna Boie	Hulvejen 7, Højberg	76 år 25.03.83
Egil Albeŕ Borré	Fuglevænget 29, 1.tv.	75 år 05.08.83
Sophie A. M. Bostrup	Fuglevænget 24	82 år 25.12.82
Frederikke Rasmine Bratborg	Bredgade 28, st.th.	75 år 08.01.83
Johanne Marie Brink	Lillegade 48	82 år 08.02.83
Hans S. P. Bugtrup	Djursgade 36	87 år 07.01.83
Ellen Margrethe Buus	Engdraget 20	64 år 26.11.82
Jørgen Buus	Grønnegade 24	60 år 08.12.82
Anna Cecilie Byrgesen	Violskrænten 13	87 år 05.12.82
Per Fin Bæk	Storegade 45	46 år 21.11.82
Miguel Garcia Calero	Carl Svenstrupsvej 45	35 år 26.09.83
Carl Ferdinand Carlsen	Nygade 5	62 år 06.06.83
Selma Carlsen	Trekanten 1	71 år 07.02.83
Karl Emil Christensen	Bavnhøjvej 10	67 år 26.04.83
Gudrun Christensen	Bostrupsvej 4	58 år 14.02.83
Marie Sofie Christensen	Aug. Kroghsvej 33	67 år 20.06.83
Poul S. C. A. Christensen	Ørkenvej 5, Anholt	62 år 04.01.82
Karen E. H. Christophersen	Lyngdalvej 70	53 år 20.11.82
Carl Martin Andreas Clausen	Lillegade 48	93 år 24.12.82
Christian Clausen	Vestervej 30	80 år 03.09.83
Niels Børge Dengsø-Sørensen	Fuglevænget 16, 2.tv.	62 år 15.09.83
Gudrun Marie Dragsbæk	Violskrænten 13	77 år 14.11.82
Karen Paula Elkjær	Karen Blixensvej 1	81 år 17.03.83
Leo Peter Elvekær	Enghegnet 12	66 år 06.04.83
Antonie Eriksen	Engholmen 3	83 år 05.03.83
Hans Jørgen K. Fjeldsøe	Lyngdalsvej 18	42 år 28.06.83
Bjarne Hyllegaard Fredhave	Revnvej 9, Revn	39 år 19.05.83
Kristine Sørine Møller Gitzler	Petersborgvej 8	83 år 01.04.83
Rudolf Hammer	Lyngbyvej 105, Lyngby	90 år 06.02.83
Børge Hansen	Ymersvej 10	75 år 23.07.83
Elna Møller Hansen	Fuglsangvej 53	42 år 14.08.83
Hans Frederik Hansen	Lillegade 48	83 år 06.09.83
Hans Peter Hansen	Møgelbjergvej 13	95 år 08.12.82

Ole Hansen	Lillegade 48	78 år 20.08.83
Søren Peter Hansen	Karen Blixensvej 1	79 år 18.09.83
Betty Harborg	Fuglevænget 37	55 år 24.11.82
Knud Harling	Irisvej 10	65 år 06.12.82
Rigmor Alfrida Henriksen	Trekanten 1	79 år 15.02.83
Leonora Kirstine Hermansen	Trekanten 1	79 år 05.07.83
Alfred Martinus J. Hjarbæk	Havnevej 107	85 år 04.11.82
Harald Hansen Hornsyld	Storegade 46 B	81 år 08.10.82
Alma Dorthea Hougaard	Fuglevænget 29	72 år 02.05.83
Else Høholt	Kløvervang 67	63 år 31.08.83
Alf Skou Ipsen	Svinget 5, Lyngby	64 år 03.03.83
Karl Bæk Jakobsen	Krattet 366	73 år 19.02.83
Ella Kirstine Jakobsen	Glatvedvej 74, Hoed	67 år 16.01.83
Helmer Kieldahl Jacobsen	Lillegade 52 B	60 år 29.03.83
Alma Therese Jensen	Karen Blixensvej 1	85 år 06.05.83
Børge Jensen	Glatved Str.v. 55, Glatved	62 år 19.01.83
Christine Jensen	Kystvej 10	81 år 25.06.83
Kristian Peter J. Jensen	Violskrænten 13	77 år 18.03.83
Elna Sørine Jensen	Lillegade 48	77 år 22.09.83
Evy Engelbrecht Jensen	Skovbrynet 40	46 år 01.01.83
Grethe Vibeke Jensen	Fuglevænget 46	60 år 06.06.83
Henry Jensen	Søgade 14	43 år 08.04.83
Holger Andreas Jensen	Karen Blixensvej 1	73 år 21.08.83
Ida Margrethe N. Jensen	Niels Juels Vej 37	67 år 04.06.83
Jenny Dorthea Jensen	Krattet 362	79 år 23.11.82
Jens Peter Skjøtt Jensen	Markedsgade 8	65 år 28.11.82
Lykke Valborg Jensen	Lyngbyvej 105, Lyngby	70 år 05.11.82
Magda Marie Jensen	Lyngbyvej 23, Lyngby	70 år 05.07.83
Marius Jensen	Rosenvang 8	81 år 24.04.83
Niels Martin Jensen	Enghegnet 3	76 år 24.02.83
Thorvald Jensen	Lyngbyvej 105, Lyngby	78 år 09.05.83
Lone Bente Jespersen	Diverhøjvej 5, Lund	30 år 21.08.83
Mary Eugenie Jessen	Ramskovvej 9	62 år 26.02.83
Jens Christian Jochumsen	Rosenbakken 4	65 år 08.02.83
Ove Oskar Johannison	Lyngbyvej 105, Lyngby	86 år 11.11.82
Gudrun P. M. Johansen	Ålsrodevej 76, Ålsrode	73 år 22.10.82
Ethel Jørgensen	Lundskovvej 1	57 år 01.04.83
Nikoline Emilie Jørgensen	Ålsrodevej 79, Ålsrode	90 år 27.10.82
Knud Laurids Kristensen	Under Bakkerne 10, Anholt	66 år 19.01.83
Peder Kirial	Langagervej 13, Hammelev	66 år 17.05.83
Svend Erik Gottlob Kirstan	Karen Blixensvej 1	80 år 27.08.83
Ove Johannes Kjeldsen	Bavnhøjvej 4	64 år 06.02.83
Johan Frederik Klepner	Klitvej 3	78 år 19.05.83
Alfred Johs. Knakkergaard	Sdr. Allé 13 B	62 år 05.01.83
Karl Anker Knudsen	Kærbyvej 5	49 år 10.05.83
Haldur Brathberg Knudsen	Fuglevænget 38	54 år 26.01.83
Theodora Kofoed	de Lichtenbergsvej 27 N	77 år 31.07.83
Johannes Thorv. Kristensen	Damkjærvej 13, Homaa	80 år 07.09.83
Dagny Gudrun Kristensen	Havnevej 43	63 år 24.01.83
Jens Carlo Kristensen	Havnevej 75	73 år 29.05.83
Sigrid Margrethe Kristensen	Askhøjvej 4, Lyngby	67 år 06.03.83
Tage Kruse	Fasanvej 45	67 år 21.03.83
Anna Margrethe Ladefoged	Dalsgaardevej 4	60 år 17.05.83
Ejnar Petersen Ladefoged	Trekanten 1	70 år 15.05.83
Ebba Ruth Larsen	Lundskovvej 8	61 år 19.09.83
Ejner Preben Larsen	Lundskovvej 8	56 år 09.02.83
Erna Kathrine Larsen	Damkærvej 48, Homaa	52 år 10.07.83
Hans Kristian Larsen	Sygehusvej 9,2.	74 år 15.10.82
Hans Peter Larsen	Fuglevænget 37	89 år 23.03.83
Ellen Karen Lassen	Elmevej 6, Trustrup	79 år 26.01.82
Søren Lassen	Enggårdsvej 1, Tolstrup	72 år 31.01.83
Karen Emilie Laurberg	Korsgade 2	59 år 10.02.83
Alfred Lauritzen	Søgade 19	67 år 06.12.82
Folmer Martinus Laursen	Søren Kannesvej 12	71 år 02.05.83
Herman Laursen	Hyrdevej 12, Homaa	90 år 22.11.82
Jenny Kristiane Laursen	Fuglsangvej 9	82 år 21.01.83
Jens Aksel B. Laursen	Trekanten 1	84 år 20.10.82
Robert Christian Laursen	Havnevej 187	69 år 26.06.83
Ane Sophie Madsen	Violskrænten 13	92 år 05.08.83
Ely Madsen	Trekanten 1	82 år 29.06.83
Margrethe Anine Madsen	Vintergækvej 11	78 år 04.09.83
Svend Aage Madsen	Fasanvej 19	63 år 20.11.82
Martha Marcussen	Bredgade 4	75 år 10.06.83
Martha Marquardsen	Polderrevsvej 24	58 år 13.05.83
Hjalmar Ejlert E. Martinsen	Trekanten 1	86 år 16.08.83
Egon Marx	Sønder Alle 9	60 år 31.01.83
Natalie Eleonore Marx	Havnevej 140 c	79 år 15.10.82
Jens Lund Mikkelsen	Markedsgade 5	73 år 06.03.83
Ane Marie Mikkelsen	Havnevej 34 C	75 år 22.03.83
Gustav Anker Mikkelsen	Århusvej 171	84 år 10.08.83
Thuddi Ehlis M. Mikkelsen	Hyrdevej 14	65 år 06.03.83
Hans Otto Mogensen	Krattet 256	80 år 07.01.83
Rasmus Stenner Mortensen	Trekanten 1	87 år 03.12.82
Anna Lydia Møller	Søren Quists Vej 1	64 år 11.05.83
Villiam Jørgensen Møller	Frejasvej 9	59 år 26.01.83
Alfred Nielsen	Markedsgade 9	81 år 15.05.83
Bertha Jensen Nielsen	Karen Blixensvej 1	88 år 22.11.82
Hans Peter H. Nielsen	Krattet 306	68 år 09.04.83
Harry Nielsen	Rådmandsvej 21	45 år 28.02.83
Harry Oskar Villiam Nielsen	Højbjergvej 8	61 år 12.02.83
Holger Nielsen	Ålsrodevej 21, Ålsrode	85 år 17.11.82
Johanne Mathilde Nielsen	Fuglevænget 74A	77 år 22.11.82
Kaj Bendt Nielsen	Ludvig Holbergsvej 15	52 år 03.10.82
Lars Peter Nielsen	Violskrænten 13	90 år 11.01.83
Niels Nielsen	Søbyvej 25	79 år 16.03.83
Niels Anker Nielsen	Klostervej 11	46 år 20.11.82
Niels Marius Nielsen	Fuglevænget 40	74 år 11.02.83
Niels Sigvard Nielsen	Karen Blixensvej 1	87 år 20.08.83
Peter Emanuel Nielsen	Nørrevang 15	84 år 14.07.83
Rigmor Nielsen	Sommerlyst 57	67 år 28.03.83
Sigrid Tomine Nielsen	Lillegade 48	84 år 16.04.83
Villy Nielsen	Åboulevarden 4	77 år 15.04.83
Ejnar Johannes Nordling	Lillemøllevej 2	72 år 22.07.83
Gudrun Nørregaard	Gymnasievej 2	65 år 11.09.83
Aage Nikolin Nørrevang	Karen Blixensvej 3H	85 år 17.09.83
Vera Ally Olesen	Fasanvej 2A	44 år 07.10.82
Poul J. Krogenberg Olsen	Havnevej 69	79 år 25.05.83
Ane Marie K. Ommestrup	Århusvej 149	67 år 17.04.83
Karl Laursen Overgaard	Stationsvej 2, Ålsø	80 år 12.04.83
Anna Palmgren-Salomonsson	Arkesvej 3	68 år 15.12.82
Paul Verner Paulsen	Solvangsalle 1	51 år 19.09.83
Elna Pedersen	Violskrænten 13	85 år 15.04.83

Emilie Pedersen	Lyngbyvej 105	89 år 29.04.83
Frank Pedersen	Fuglevænget 84	20 år 27.09.83
Holger Petersen	Ålsrodevej 40	85 år 15.11.82
Kaj Erland Pedersen	Åstrupbakken 1	54 år 28.04.83
Karen Marie Pedersen	Fasanvej 21	65 år 02.03.83
Kirstine Amalie Pedersen	Fuglsangvej 9	75 år 16.10.82
Mette Dorthea Pedersen	Vestbanevej 4	87 år 07.05.83
Nina Pedersen	Havnevej 67	77 år 05.10.82
Poul Henning Pedersen	Ellebjergvej 17, Ålsø	21 år 20.05.83
Signe M. S. K. Pedersen	Trekanten 1	85 år 18.09.83
Sofie Marie Pedersen	Sygehusvej 5	81 år 27.11.82
Valdemar Møller Pedersen	Korsgade 14	75 år 27.02.83
Inger Marie Poulsen	Havnevej 97	61 år 10.08.83
Rosa Poulsen	Ramskovvej 15	56 år 04.01.83
Ane Katrine Rasmussen	Violskrænten 13	90 år 22.09.83
Anna Marie A. Rasmussen	Trekanten 1	94 år 30.01.83
Anna Nielsine Rasmussen	Trekanten 1	84 år 10.11.82
Ejnar Rasmussen	Violskrænten 13	82 år 28.01.83
Frode Nordlund Rasmussen	Høgevej 4	72 år 16.11.82
Jens Marinus Rasmussen	Vænget 1	83 år 03.07.83
Julius Rasmussen	Violskrænten 13	87 år 18.02.83
Mette Marie Rasmussen	Ågårdsvej 9, Kirial	86 år 30.09.83
Niels Rasmussen	Århusvej 5	69 år 28.09.83
Niels Kristian Rasmussen	Lillegade 46B	80 år 03.11.82
Rasmus Rasmussen	Violskrænten 13	87 år 02.02.83
Verner Rasmussen	Fuglevænget 18	69 år 02.06.83
Aage Rasmussen	Kølvej 46	61 år 16.04.83
Martin Anker Aagesen Ravn	Åkrogen 1	25 år 18.05.83
Anna Kathrine Udsen Rohde	Blichersvej 24	82 år 28.05.83
Jens Børge Schneider	Bredgade 1A	65 år 20.05.83
Aage Slemming	Markedsgade 7	50 år 01.06.83
Magga Marie Sommer	Markedsgade 29	77 år 05.09.83
Mikkel Kristian Steffensen	de Lichtenbergsvej 7	86 år 29.04.83
Adolf Stenberg	Østergade 18	62 år 26.12.82
Tage Villiam Svenningsen	Plantagevej 12	62 år 14.05.83
Vilhelm Svenningsen	Lillegade 48	84 år 24.02.83
Søren Aksel Svidt	Århusvej 118	75 år 24.12.82
Andreas Georg C. Sørensen	Krattet 290	69 år 19.01.83
Anna Margr. Vita Sørensen	Violskrænten 13	69 år 06.10.82
Augusta Sørensen	Trekanten 1	83 år 11.06.83
Edith Gertrud H. Sørensen	de Lichtenbergsvej 51	67 år 07.12.82
Hans Anker Sørensen	de Lichtenbergsvej 69	72 år 01.11.82
Harald J. Hentz Sørensen	Lillegade 48	83 år 24.07.83
Kristine Marie Sørensen	Lyngbyvej 105	79 år 22.09.83
Martinus Sørensen	Bredgade 30	90 år 06.10.82
Peter Kristian Sørensen	Parkvej 10	75 år 10.11.82
Severine M. H. Sørensen	Lillegade 48	89 år 12.05.83
Jensine Frederikke Tams	Violskrænten 13	82 år 17.11.82
Erik Vagn Thomsen	Thorsvej 4	38 år 23.04.83
Johannes Nikolaj Thomsen	Karen Blixensvej 3K	73 år 04.11.82
Lilly Thomsen	Ålsrodevej 46, Ålsrode	68 år 01.12.82
Ellen Leonora Thøgersen	Kølvej 64	65 år 28.01.83
Gerda Nielsine Vestergaard	Åstrupvej 14	56 år 16.10.82
Marie Bothilde Wiedemann	Fuglevænget 19, st.tv.	77 år 08.09.83
Laura Kamilla Wissing	Lillegade 48	84 år 16.07.83
Olaf Vogt	Glatvedvej 4, Ålsrode	64 år 11.01.83
Ejnar Voskjær	Skovsvinget 29	73 år 18.04.83
Jens Marius Aagaard	Chr. Winthersvej 20	79 år 21.08.83

Jernbanerne i Grenaa

Af Knud Enevold Andersen.

Jernbanens forhistorie

Jernbaneanlæggene i Europa blev det foreløbige højdepunkt i en revolution af hidtil ukendt format indenfor transportvæsenet. Dampdriftens historie begynder omkring 1800 i Frankrig og England. Den første offentlige jernbane Stockton-Darlington, England indvies d. 27. september 1825. Farten var 19 km i timen. USA 1830, Tyskland 1836, og i de følgende årtier kom hele Europa med.

I Danmark anerkendte man fra officielt hold den betydning som jernbanen kunne få, og der nedsattes en kongelig jernbanekommision d. 10. december 1835, hvis overvejelser fremlagdes for offentligheden i form af jernbaneloven af 18. maj 1840. En offentlig opinion til fordel for jernbaneanlæg eksisterede i virkeligheden ikke, og netop i 1840 var det økonomiske liv i hovedstaden nede i den dybeste depression, men i 1844 kom der gradvis en vending.

I de daværende hertugdømmer Slesvig-Holsten indviedes den første jernbane Altona-Kiel den 14.9.1844. Kjøbenhavn-Roskilde den 26.6.1847. Det demokratiske og nationale gennembrud i 1848, den sejrrige krig og den almindelige økonomiske fremgang satte sig spor i en kraftig reformlovgivning, som også kom jernbanerne til gode. Efter mange års debat, især om linieføringen, kunne strækningen Aarhus-Randers åbnes den 3.9.1862 i nærværelse af kong Frederik d. 7. og grevinde Danner, og derefter gik det hurtigt.

Digteren H. C. Andersen beskriver 1859 sine versioner om den nye tid, der vil følge med jernbanen og dens velsignelser, i et ofte ukendt vers af sangen: »Jylland mellem tvende have«.

Mellem rige bøndergårde
snart dampdragen flyve vil,
hvor nu Loke sine hjorde
driver, skove vokser til.
Britten flyver over hav
gæster her prins Hamlets grav.

Randers-Ryomgaard

Allerede inden den østjyske længdebane fra Fredericia til Aalborg i 1869 var fuldført, begyndte forskellige røster at udtrykke ønske om at føre jernbanenettet ud til det afsidesliggende Djursland, frem til Grenaa havn og dennes strategiske placering midt i landet, vel vidende, at så dristige ønsker ikke umiddelbart kunne opfyldes med regeringens bistand.

Samme år nedsattes dog et udvalg, og året efter en komité på 9 mand, og efter to års arbejde indsendte Grenaa byråd, Randers byråd og amtet i forening i 1872 et andragende til Rigsdagen om koncession på anlæg og drift af en jernbane fra Randers til Grenaa, som vedtoges ved lov af 23. maj 1873.

Af to alternative linieføringer, en sydlig over Thorsager, og en nordlig over Allingåbro, enedes man snart om den nordlige, som iøvrigt anbefaledes af sagkyndige. Komitéen havde således arbejdet hurtigt og målbevidst, og da det økonomiske grundlag var i orden, stiftedes Randers-Grenaa jernbaneselskab, som i maj 1874 sluttede kontrakt om bygning af banen, med finansmanden baron G. H. A. Gedalia, der imidlertid blev erklæret konkurs i foråret 1875, hvorefter bevillingshaverne gjorde arbejdet færdigt til en pris, der var 92.000 kr. mindre end det Gedalia skulle have haft.

Under anlæggelsen af banen, måtte der nødvendigvis tages praktiske hensyn til terrænforhold, sumpede områder o.l., og det krævede en arbejdsindsats og et mandskab, som lokkede folk til fra fjerne egne. Arbejdet var stort set et håndens arbejde med skovl og spade, dog med brug af tipvogne, som blev trukket af heste.

Der var et omfattende: »*Reglement for Overholdelse af Orden og Sikkerhed under Bygningen af Jernbanen. Underskrevet: Randers d. 3die April 1875. Rosenørn. For Jernbaneanlægget oprettes 2 Sygekasser, den ene i Randers, under Bestyrelse af Byfogden sammesteds + en Ingeniør og en Læge. Den anden i Grenaa under Bestyrelse af By- og Herredsfogden sammested, samt en Ingeniør og en Læge. Amtmanden fører Tilsyn med Bestyrelse af Sygekasserne. 25 Øre ugentlig for hver Arbejder. Forsaavidt Sygekassens Midler ikke tilstrække, har Anlægsentrepreneuren at tilskynde det Manglende. Muligt Overskud tilfalder ham. For ringere Forseelser kan Arbeideren af Distriktsingenieuren ikjendes Bøder indtil 4 Kr. som tilfalder Syge-*

kassen. Fra medio Marts til ultimo Mai 1875, var Indtægten 271,66 Kr. og Udgiften 22 Kr.

Paragraf 3 lyder sådan: Det staar dem, der antager Arbeiderne, frit for at bestemme deres Betaling, være sig i Dagløn eller Accord Arbeids- og Hviletid«.

Den nye bane udgik fra Strømmen, hvorfra der var et forbindelsesspor til Randers station, dernæst stationerne Uggelhuse og Allingaabro, som var den største landstation, og som udvides allerede i 1877. Herefter kom Auning, Pindstrup og Ryomgaard, opkaldt efter den gamle hovedgaard Ryom. Som by var den intet mod, hvad den nu er, og senere skulle den vise sig at blive et vigtigt trafikknudepunkt. Øvrige stationer var Kolind, Trustrup og Grenaa med spor til havnen. Banelængden var 64,18 km, 10 km længere end landevejen.

Den højtidelige indvielse fandt sted den 24. august 1876, med konsejlspræsident Estrup som festens midtpunkt. Et særtog med ca. 200 indbudte kørte fra Randers til Grenaa, hvor stationen med omgivelser var prægtigt prydet med guirlander, grønt, blomster og flag. Under musikledsagelse begav man sig hen i et på banens areal oprejst telt, hvor man nød en smagfuldt arrangeret frokost, hvorefter en del promenerede i byen for bl.a. at tage kirken i øjesyn. Inden afgangen fra Grenaa erklærede Estrup banen for åbnet, og selskabet kørte til Randers, hvor der var festmiddag i klubben »Harmonien« med 9 retter mad, 7 slags vin og over tredive taler.

Iøvrigt var banen anledning til et kongebesøg i byen den 9. september, idet kong Chr. d. 9. bl.a. med dronningen, kong Georg og dronning Olga af Grækenland, ønskede at rejse denne vej til genindvielsen af Viborg domkirke. For en del af byens befolkning blev det nu en kærkommen adspredelse at vandre til stationen for at overvære togenes ankomst, og børnene kunne falde i forundring ved synet af denne dampdrage.

Dagen efter indvielsen blev den 28-årige lokomotivfører V. Stougaard kørt over og dræbt, da han ved Allingaabro ville springe på i farten, og under anlægsarbejdet var en svensk arbejder dræbt under et grusskred. Vognmandskørslen fra stationen blev udbudt i licitation, og en Søren Bloch blev stationsdrager. Fra den 23. august var telegrafstationen og postvæsenet flyttet til de nye lokaler, og den 26. ophørte diligenceforbindelsen med Randers, hvor en enkeltbillet kostede 4,50 kr, og turen varede 6¼ time. Tilsvarende kostede en billet med toget på 2. klasse 3,95 kr., 3. klasse 2,65 kr. og køretiden var her 2 timer og 20-30 min.

1. november åbnes et holdested ved Aalsø, og den 28. november indtræffer

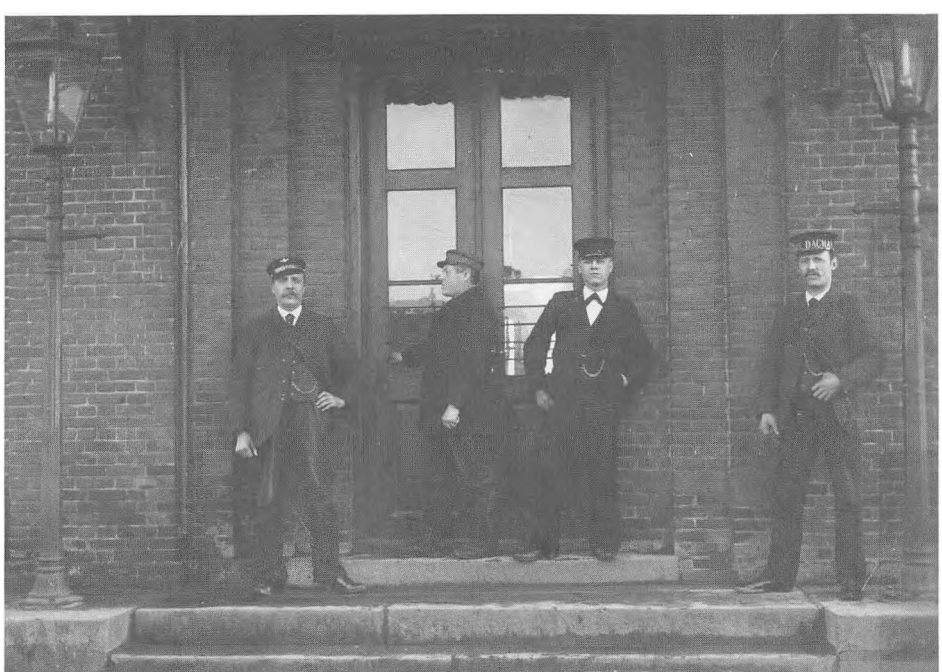

Drager og hotelkarle ved jernbanestationen i Grenaa
Fra hotellerne mødte ved alle tog en mand, der bar gæsternes bagage til hotellet. På mandens kasket til højre læses: Hotel Dagmar.
På kasketten hos manden til venstre læses: »Kuffert-Drager«. Manden hed Søren Bloch. Han havde et lille værtshus og transporterede bagage for de rejsende med jernbanen. Det foregik pr. trækvogn.

i Trustrup det første uheld, da toget kommer ind på et urigtigt spor, og løber ud af skinnerne, hvorved lokomotivet blev lettere beskadiget. 15. januar 1877 anstilledes forsøg med et par telefoner på stationen i Grenaa, ved at benytte telegraflinien som den ene leder og jernbaneskinnerne som den anden.

Aarhus-Ryomgaard

Da det stod klart at Randers-Grenaa banen ville blive bygget, nærede man i Aarhus en stigende bekymring for, at Randers med dette forspring ville fratage Aarhus en del af sit naturlige opland. Dengang var de to byer befolknings- og handelsmæssigt nogenlunde jævnbyrdige, og kæmpede om marked det på Djursland.

Efter et møde i Løgten den 15. april 1873, blev der arbejdet med tanken om, at forbinde Aarhus med Randers-Grenaa banen på et eller andet bekvemt sted i Thorsager eller Ryom, og et agitationsudvalg på 33 medlemmer skulle intensivere arbejdet, og gennem hver købmand på syddjursland skulle der agiteres for sagen blandt bondestanden.

I 1875 blev der givet koncession til Aarhus-Ryomgaard Jernbaneselskab, og året efter begyndte anlægsarbejdet på den 40,2 km lange strækning, der udgik fra Aarhus Østbanegård, hvorfra der via havnesporet blev forbindelse med Aarhus station. Derefter Lystrup, Hjortshøj, Løgten, Hornslet, Mørke, Thorsager og tilslutning i Ryomgaard.

Arbejdet krævede tre arbejderes liv under grusskred, og en vogterdreng, der lå på sporet, blev kørt over af et arbejdstog.

Ca. 1900
Jernbanestationen i Grenaa, set fra forsiden. Det er fra jernbanens yngre dage: Kastanietræerne ved Stationsvejen er ganske små. - Stationsbygningen ligner sig selv...men studér børnenes klædedragter og deres træsko! - Manden med trækvognen er drager Søren Bloch. Han transporterede de rejsendes kufferter.

Selskabet havde besluttet ikke at bekoste en dyr indvielse af banen, som fandt sted den 1. december 1877. På åbningsturen faldt en togbetjent af toget ved Tendrup, men han ilede efter dette og hoppede på i Hornslet. Ved tilbagekomsten til Aarhus holdt Kgl. Commissarius, Kammerherre, Stiftamtmand Rosenørn en kort tale og erklærede banen for åbnet, hvorefter afholdtes en privat middag på »Hotel Royal« for ca. 50 personer.

Der oprettedes restaurationer på Aarhus Øst og Ryomgaard stationer, og de to baner blev herefter drevet i fællesskab under navnet: Østjyske Jernbaneselskab. Til de to baner ØJJ var anskaffet 7 lette damplokomotiver, 21 personvogne, 3 postvogne, 2 pakvogne og 61 godsvogne, og køretiden var ca. 3 timer fra Grenaa til Aarhus, imod dilligencens 7 timer. Denne ophørte nu, og i stedet blev der to tog daglig i hver retning, om sommeren tre tog. Fra 5. juli 1878 blev der direkte forbindelse til Grenaa havn i forbindelse med dampskibet fra og til Kjøbenhavn.

Selskabet havde hele tiden økonomiske problemer, og allerede i 1878 blev banen stillet til tvangsauktion, vistnok den eneste gang det er sket i

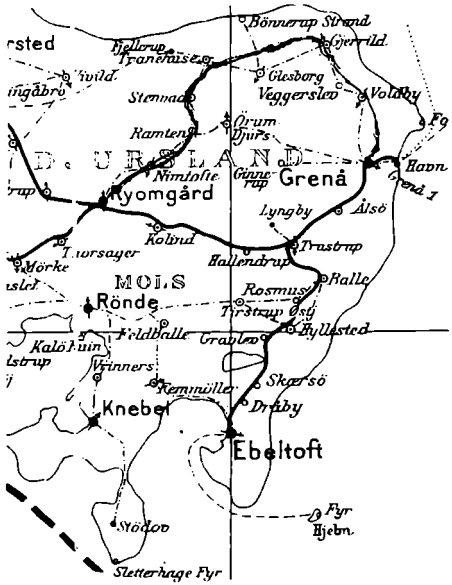

Banestrækninger på Djursland

Danmark. Tredie auktion blev aflyst da staten ydede et lån, og efter flere forhandlinger overtog staten banerne ved lov af 18. februar 1881, hvor iøvrigt alle jyske baner overtoges.

De to baner overtoges for 3.418.000 kr. der dækkede lånene samt knap halvdelen af aktiekapitalen på 984.560 kr.

Året før havde staten overtaget de sjællandske baner, og i 1885 var de fleste baner forenet under det vi i dag forstår ved DSB.

Om vinteren var opvarmningen ikke den bedste, oprindelig blev der anbragt nogle jernbeholdere med varmt vand under sæderne, og den jernbanemand som forestod dette kaldtes »dunkeluner«.

Det var forbudt, men ikke ualmindeligt, at spytte på gulvet, og det kunne koste en krone i bøde.

Læderstroppen, man brugte til at åbne og lukke vinduet med, bar indskriften Danmark. Nævnte initialer tydede man således: De aner næppe mængden af rejselivets kvaler.

Ebeltoft-Trustrup Jernbane

Allerede i 1873 var der på Sjælland planer om at anlægge en jernbane til Sjællands Odde, for at opnå en kortere forbindelse med Jylland via Ebeltoft. Året efter nedsattes her et udvalg, som havde flere planer om en linie til Ryom, Mørke eller Thorsager, men ved lov af 19. marts 1898 ændredes linieføringen, og den 10. oktober samme år blev der endelig givet koncession på Ebeltoft-Trustrup Jernbane, hvor arbejdet påbegyndtes året efter.

Banens retning blev for en del bestemt af muligheden for fragt af kalksten fra de store anlæg ved Balle og Rosmus.

Anlæggelsen kostede 1.016.612 kr. for den 22,5 km lange strækning, og den 26. marts 1901 fandt der en festlig indvielse sted, og den følgende dag påbegyndte driften med tre tog daglig i hver retning.

Af materiel var anskaffet tre damplokomotiver, fire personvogne og kun ti godsvogne, som året efter forøgedes med ti mere.

Ingeniør cand. polyt. E. Vieth, der havde været tilsynsførende ved banens anlæggelse, ansattes som driftsbestyrer ved hovedkontoret i Ebeltoft, hvor der anlagdes et havnespor.

Fra Ebeltoftbanens sidste afgang i Grenaa
Billedet er fotograferet af Frank Pedersen, Grenaa, ved sidste afgang fra Grenaa søndag eftermiddag den 31. marts 1968.

Øvrige stationer var: Skærsø, Gravlev, Hyllested, Rosmus, Balle og stationstjenesten i Trustrup udførtes af DSB's personale. Der var et trinbrædt ved Dråby og flere kom til, samt forskellige sidespor, og med årene blev der store godsmængder fra kalk og stenlejerne.

1919-20 fik oplandet elektricitet og indlæget i stationsbygningerne kostede 17.700 kr.

I 1907 søgte banen tilladelse til at gennemføre enkelte persontog til og fra Grenaa, men først i 1924 lykkedes dette, og samtidig oprettede DSB et stoppested ved Homaa. Denne del af banen fik nu en fin trafikbetjening, med små men hyppige tog.

Den tyske organisation Todt påbegyndte i 1944 anlæggelsen af et spor fra et punkt ved Gravlev til Tirstrup flyveplads, men det blev aldrig færdigbygget. Den økonomiske ledelse var ikke nogen let sag, og især fra 1950 gav banen et stadigt større underskud, og da statstilskuddet efterhånden blev helt nedtrappet, måtte man standse driften den 31. marts 1968.

Ryomgaard-Gjerrild banen

Kaptajn W. Dinesen, Rungsted udgav i 1881 en pjece: »Om Kjøbenhavns Forbindelse med Nørrejylland og Naborigerne«. Han foreslog, at der byggedes en jernbane fra Grenaa til Fornæs, hvor der skulle anlægges en havn, og derfra dampskibsforbindelse til Helsingør, og igen en bane langs kysten til hovedstaden, men det blev andre interesser der bestemte den videre udbygning. Det vigtigste transportmiddel var hestevognen, så det er forståeligt at alle ville have del i dette vidunder af en jernbane.

I 1900, da der arbejdedes for en bane fra Ryomgaard til Grenaa, var Grenaa imod planen, da banen fandtes at gå for langt mod nord, og søgte i 1904, at opnå anlæg af en bane Grenaa-Allingaabro, men måtte opgive dette projekt, da anlægsarbejdet til Ryomgaard-Gjerrild banen blev udbudt i licitation i 1909, og arbejdet påbegyndt i april året efter.

Banen var 30,8 km lang og åbnedes for almindelig trafik den 5. december 1911 med tre tog daglig i hver retning, og fra 1. januar 1912 overtoges postbefordringen.

Der købtes tre nye damplokomotiver, fem personvogne, to post- og pakvogne samt 27 godsvogne, og billetpriserne udregnedes efter en grundtakst på fire øre pr. km. Hele banen kunne gennemkøres for 1,25 kr. på 3. klasse, det dobbelte for 2. klasse.

Banen udgik fra statsbanestationen i Ryomgaard, og øvrige stationer var: Nimtofte, Ramten, Stenvad, Tranehuse, Hemmed benævnt som Glæsborg og endestation i Gjerrild, hvor der byggedes remisse og fire tjenesteboliger, samt en større bolig for driftsbestyreren, der samtidig virkede som stationsforstander. Den første var N. V. N. Hougaard, der hidtil havde været stationsforstander i Havndal.

Da det stod klart at Ryomgaard-

Fra Gjerrildbanens anlægning
Enkelte af personerne kendes, 1. række fra v.:
1 Carl Petersen, senere ansat ved Grenaa kommune.4 Schumacher, 6 portør Jürgensen, 10 Martinus Mikkelsen, manden i hvidt tøj, siddende er Anders Poulsen, Grenaa havn. Den tids arbejdere, der deltog i anlæggelsen af jernbaner, gik under betegnelsen jernbanebørster. Oplysninger om manglende personnavne modtages gerne af Egnsarkivet.

Gjerrild banen ville blive bygget, ønskede Grenaa by at få en bane til Gjerrild, idet man frygtede, at en del af oplandet ville gå tabt til Randers og Aarhus. Tidligere havde Grenaa været imod denne linieføring, men nu var der ikke andre muligheder, og efter nogle år kunne banen indvies den 26. juni 1917. Lillegade og Vestbanegade var pyntede med flag, og der var rejst en flot æresport ved Vestbanegades udmunding. Deltagerne i indvielsen gik i procession til den nye Grenaa Vestbanegård, der var bygget i den nordre ende af Vestbanegade.

Man burde selvfølgelig indføre banen til den eksisterende statsbanegård, for det at bygge og drive en ny banegård er i sig selv en økonomisk belastning, når det kunne undgåes. Dog anlagdes et forbindelsesspor til det eksisterende havnespor.

I 1942 havde man afstukket en ny linieindføring via Bredstrupområdet til

Fra Vestbanegaarden 1917, (1983 Bakkehegnet 1 P. S. Johnsens ejendom)
Billedet er sandsynligvis ved åbningen af kørslen på strækningen Grenaa-Gjerrild juni 1917. Drengen med den flade hue, der kigger frem over cykelhjulet i midten, er senere postmester i Nordborg, Halvor Udsen, 14 år gammel. Manden med den store hat i børneflokken er farvehandler Jens Udsen, senere borgmester i Grenaa. Den unge mand yderst til højre er Otto Therkildsen, senere montør og vicebrandinspektør.

statsbanestationen i Grenaa. Driftsbestyrer Hougaard havde beregnet, at man kunne halvere underskuddet på 188.000 kr. ved at sløjfe Vestbanegården, men som den eneste af de 7 kommuner, ville Fjellerup ikke være med hertil, og uden enstemmighed ville statens tilskud på 55% falde bort, så desværre blev det aldrig gennemført.

Øvrige stationer blev bygget i Voldby og Tornled, og efterhånden kom adskillige trinbrædter bl.a. ved Hammelev. Den nye strækning var på 12,4 km, og der indkøbtes 1 brugt lokomotiv, 1 personvogn samt 48 godsvogne de følgende fire år.

De to baner indgik driftsfællesskab under navnet Ryomgaard-Gjerrild-Grenaa Jernbaneselskab, og den nye bane medførte en stor stigning i trafikken. 58.000 rejsende i 1915 til 94.500 i 1917.

Organisation Todt som byggede Atlantvolden fra Frederikshavn til langt ned i Spanien, ønskede at udnytte stenlejerne ved Gjerrild nordstrand, og fik i 1943 anlagt et 4 km langt spor til Gjerrild, hvilket fik stor økonomisk betydning for banen, som i ti år havde givet et betydeligt underskud, og som fortsatte efter krigen i takt med et dalende trafiktal på grund af den tiltagende konkurrence fra både lastvogne og personbiler. Den 30. juni 1956 kørte toget sin sidste tur, og selskabet trådte i likvidation. Den afsluttende generalforsamling afholdtes den 29. april 1959 på hotel Dagmar, hvor festen efter indvielsen af Gjerrild-Grenaa banen var blevet afholdt i 1917.

DSB overtog en del af forbindelsessporet til Vestbanegården, og denne med tilliggende arealer købte kommunen, der videresolgte disse til Boligselskabet 1945 og blev til det nuværende Bakkehegnet. Hovedbygningen overtoges af P. S. Johnsen, mens remisserne senere ombyggedes til brandstation.

Banegården i Grenaa

Stationsbygningen blev moderniseret i 1909, og i 1912 fandt en omforandring sted, således at billetkontoret nu var ligefor, når man kommer ind, rejsegodsekspeditionen er flyttet til højre, 3. klasses ventesal er til venstre, hvor også en restauration skulle indrettes. 2. kl. ventesal er til højre for indgangen.

En licitation i 1943 resulterede i at murermester Chr. Sørensen skulle forestå en ombygning af stationen i 2 fulde etager, og bl.a. var teglstenene ankommet, da de såkaldte stoplove gennemførtes, hvorefter kun boligbyggeri blev tilladt, og den påtænkte etage er aldrig blevet bygget. Der blev moderniseret i 1950, men først i 1954 gennemførtes en ombygning, så der blev direkte adgang ud til perronen og fælles ventesal til venstre. Restaurationsvirksomhed havde der aldrig været, men nu åbnedes en kiosk, hvor man også i nogle få år kunne købe kaffe, sodavand og evt. mad. (Denne kiosk lukkede 1. oktober 1977 og er ikke senere genåbnet.) Samtidig blev der mod øst tilbygget ekspeditionslokaler for rutebilstationen, og vest for posthuset byggedes et nyt hus til stationsforstanderen, der hidtil havde haft lejlighed oven på stationslokalerne. Denne lejlighed indrettedes nu til overnatningsværelser for togpersonale, som tidligere var henvist til lejede værelser i Nørregade og Kannikegade.

1. december 1975 flyttede nuværende stationsforstander Terndrup i eget hus på Gartnervænget, og postvæsenet købte ovennævnte bolig, som blev nedbrudt og grunden brugt til postkontorets udvidelse.

Efter statens overtagelse af banerne blev Aarhus-Grenaa hovedstrækningen, og med den voksende trafik især med gods, krævedes der efterhånden en tilpasning af materiel, ligesom der efterhånden kom flere stationer og trinbrædter til som f.eks. Aalsø station i 1878 nedlagt 28.maj 1967, og Homaa trinbrædt nedlagt i 1976. Iøvrigt etableredes der trinbrædter i Nødager, Hallendrup og Koed, som alle igen er sløjfede.

Første verdenskrig resulterede i en stigende trafik for banerne, og der kørte hele ekstratog med sild fra Grenaa til Tyskland.

Op i 1920'erne trængte bilen ind på de danske veje. Den havde mødt en kompakt modstand fra vejmyndighederne og ængstelige vejfarende, men den var kommet for at blive, og i denne periode begynder de første rutebilruter i banens opland. Samtidig indsættes de første benzinmotorvogne, og fra 1933 udgår banen fra Aarhus hovedbanegård.

2. verdenskrig resulterede igen i en stigende trafik for banerne, idet trafikken lammedes af mangel på gummi og benzin.

Ved den tyske besættelse af Danmark bliver Grenå havn et trafikknudepunkt, da færgerne på Storebælt, som har sejlet siden 1883, for en tid indstilles. (Se side 87 i 1976-udgaven).

Efter 2. verdenskrig etableredes der direkte persontog til Grenaa havn i forbindelse med Hundestedfærgen om middagen, og dette fortsatte til 1958, da det nye færgeleje i sydhavnen anlagdes.

I løbet af 1960'erne og -70'erne udtyndedes køreplanerne og passagertal-

let dalede. Strækningen Randers-Ryomgaard, der var Jyllands første privatbane, gennemløber et tyndt befolket område og indstillede persontrafikken fra 22. maj 1971, men godstrafikken er fortsat efter behov, især har Pindstrup mosebrug tilført banen store mængder gods, og gør det stadigvæk.

Havnesporet føres i 1976 videre langs kysten til De Danske Spritfabrikker og Grindstedværket nu »BASF«, senere også til Grenaa Rustfri Stål.

Denne banestrækning har oplevet meget, når det drejer sig om brug af forskelligt rullende materiel. Undertiden virkede det som om, at DSB brugte specielt denne bane til nye uprøvede materieltyper, men i banens skæbneår 1977 kørte man med tog, der var 30 år gamle.

Samme år indstillede DSB hele banen til nedlæggelse for persontrafikken, men forinden var der i 1973 i Aarhus nedsat en arbejdsgruppe sammensat af repræsentanter for Aarhus kommune og DSB, som resulterede i rapporten: »Nærbane-Aarhus«, et seriøst planlægningsarbejde, der indebar en aftale, hvorefter der fra 1. juli 1979 indsattes nye motor-regionaltog, og en ny køreplan med timedrift fra Aarhus til Hornslet, hvoraf ca. hveranden føres igennem til Grenaa. I maj måned samme år ophører posttransporten med toget, og postvæsenet må ansætte mandskab og købe biler for selv at klare transporten af den stadig større postmængde til Djursland.

Godsudbringningen foregik med privat vognmand indtil 1977, da DSB selv overtog denne del indtil 1.4.1982. Da der blev en entreprenørordning, hvorefter vognmand Peer Mikkelsen henter og bringer gods i Aarhus, fra og til Nørre Djurs, en del af Midtdjurs og det meste af Grenaa kommune.

Jernbanerne har været en ubetinget succes for Djursland, hvor nye bebyggelser og erhvervsmuligheder skabtes, og de stærkt forbedrede køreplaner har tiltrukket et stadig større antal passagerer. I øjeblikket er der 11 ansatte.

Litteratur:

Fritz Sørensen: Ryomgaard-Gjerrild-Grenaa Jernbane.
Niels Jensen: Østjyske Jernbaner.
Carl Svenstrup: Grenaa Bys Historie.
Danmarks Jernbaner og Lademanns leksikon samt Handelsfolk og Handelsliv i Grenaa samt årbøgerne for 1976-1977 og 1981.
Iøvrigt henvises til Djurslands Jernbanemuseum i Ryomgaard og de lokale egnsarkiver i Nimtofte, Gjerrild og Grenaa.

Fra aviser:
Aarhus Stiftstidende, Jyllands-Posten, Randers Dagblad, Randers Amtsavis, Dagbladet Djursland, Grenaa Folketidende.

Stationsforstandere gennem tiden:

V. C. C. Skovby 1.8.1876 - 6.8.1894

C. F. Juel 1.10.1894 - 30.9.1901

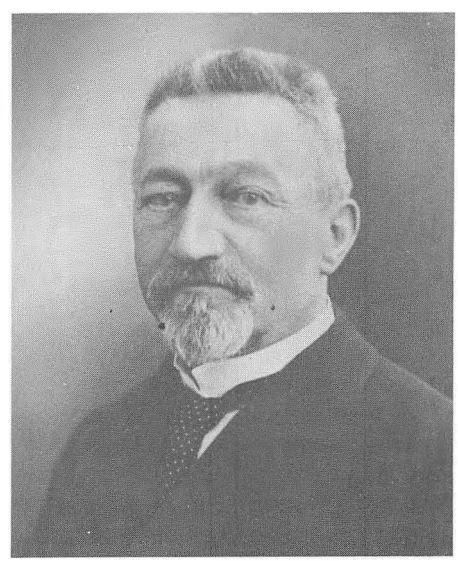

F. S. Thomsen 1.10.1901 - 31.3.1915

H. J. Glandt 1.4.1915 - 31.10.1928

E. M. Eriksen 1.12.1928 - 31.10.1932

V. L. J. Tvede 1.4.1933 - 31.10.1940

H. P. Ahrensbach 1.11.1940 - 30.9.1949

G. R. Z. Bakke 1.10.1949 - 31.8.1959

A. V. Skov 1.10.1959 - 1.4.1968

Siden 1.6.1968 har K. V. Terndrup været stationsforstander i Grenaa.

Hammelev er mindst 2000 år gammel

Af Otto Rasmussen

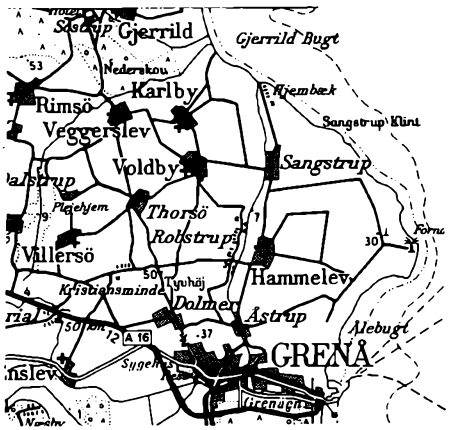

Landsbyen Hammelev nord for Grenaa er ca. 2000 år gammel, måske ældre. Det er fastslået gennem de udgravninger, som Djurslands Museum i april 1983 foretog på gårdejer Svend Greves mark lige vest, nordvest for den nuværende Hammelev by. Udgravningerne blev ledet af museets arkæolog Niels Axel Boas. Fundene er endnu ikke færdigbearbejdet, bl.a. skal der foretages nogle zoologiske bestemmelser af knoglefund. Det vil ske i løbet af vinteren. Derfor, og fordi der skulle være gode muligheder for yderligere udgravninger og fund på stedet bør denne omtale ikke betragtes som noget endeligt. Men dog nok som noget, der kan drages visse slutninger af.

Under forårsarbejdet i marken hos Svend Greve var man stødt på nogle bygningsrester. Det blev anmeldt til museet, og ved udgravninger på stedet, viste det sig at være en forråds-og/eller tilflugtskælder opført af kalksten formentlig mellem år 0 og år 50 e. Kr. - romersk jernalder. Men en del bebyggelse på stedet er noget ældre. Det viser fundene. I kælderen er der fundet knogler, der viser, at den har været forrådskammer, at den også har fungeret som tilflugtsrum under uroligheder, går arkæologen ud fra som en nogenlunde sikker kendsgerning.

Ved udgravningerne blev der også afdækket en oldtidsvej, og den er af noget ældre dato end forrådskælderen. Det kan fastslås, fordi forrådskælderen faktisk er bygget ind i vejsiden. Vejen må således være gået af brug eller en ny omfartsvej anlagt på det tidspunkt, da forrådskælderen blev bygget. Forrådskælderen er det yngste bygningsværk, der hidtil er fundet på stedet. Kan det måske fortælle om en udbygning af bopladsen eller en befæstning af den på det tidspunkt, da kælderen blev bygget? Vi ved det ikke. Men fortsatte udgravninger på stedet kan måske afsløre noget.

Kejserbæk/Hjembæk var sejlbare

På det tidspunkt, omkring vor tidsregnings begyndelse, da der boedes og byggedes på den boplads, lå landet lavere end nu, men landhævningen af den nordøstlige del af Danmark efter litorinatiden var godt igang. Den dalsænkning, hvor Hjembæk/Kejserbæk i dag løber, har i oldtiden været et lille sund. Djurslands yderste spids har dengang været en ø, eller måske to.

Særlig med det afdækkede vejanlæg som grundlag har Niels Axel Boas dannet sig den teori, at disse vandløb har været sejlbare på det tidspunkt, da bebyggelsen med forrådskælderen blev anlagt. Antagelig har det særlig været Kejserbækken, der har været udnyttet, da vandskellet mellem de to vandløb går lidt vest for den afdækkede jernalderbebyggelse.

Vejen er anlagt af kalkstensskærver, og i denne skærvevej er der anlagt et hjulsporpar af kampesten, som er blankslidte, fordi noget er slæbt over dem. Boas går derfor udfra, at denne vej har gået fra jernalderbebyggelsen ned til den sejlbare Kejserbæk, hvor der har været en landingsplads, og skibenes eller bådenes ladning er så på træslæder af okser eller mennesker (trælle) blevet slæbt hen til det daværende Hammelev. Der må være tale om en slæbning, da granitstenene i vejens spor er så slidt. Den slidte vej peger også i retning af, at jernalderbebyggelsen har været relativ stor og været i brug relativt længe. Det er kun steder af ret stor betydning, der har haft befæstede veje i jernalderen.

Andre steder i landet er jernalderveje bl.a. udgravet ved Broskov i nærheden af Præstø og ved Tibirke (Politikens Danmarkshistorie, bind 1). Men Hammelevvejen er speciel med sine slæbespor. Hvilke fartøjer, der blev brugt til varetransport, da Kejserbækken var sejlbar, er der ingen spor af. Det kan have været tømmerflåder. Det kan også være både af udhulede træstammer, som nåede op på en betydelig størrelse på den tid, eller det kan måske endda have været klinkbyggede fartøjer, forløbere for Nydambåden,

og de må antages at være slæbt op ad vandløbet af mennesker eller okser. Det vil være nærliggende at tro, at kalksten kan være transporteret til stedet fra Sangstrup klint ad Hjembækkens daværende løb.

En betydningsfuld jernalderby

Alt dette peger mod, at Hammelev for 2000 år siden har været en bebyggelse af ret stor betydning på egnen. Landsbyen er så senere flyttet lidt mod sydøst til den nuværende plads. Om der har været uafbrudt bebyggelse på stedet fra jernalderen til vore dage - altså i mere end 2000 år - er der endnu ikke sikre beviser for. Men andre steder, bl.a. i Vorbasse og Grønbjerg i Vestjylland har man kunnet konstatere sikre tegn på kontinuerlig bebyggelse fra tidlig jernalder til nutiden. - Så hvorfor skulle det ikke være tilfældet i Hammelev, hvor jorden er god og dog let at dyrke?

Der er kun afdækket 8-9 meter af vejbanen, men det kan ses, at der har ligget huse på begge sider af vejen, som i andre afdækkede jernalderlandsbyer. På den relativt lille plads er der fundet over 50 stolpehuller, der fortæller om hensmuldrede huse. I kælderen er der også fundet 12 tenvægte til væve. Datiden har haft en ret udviklet væveteknik, og der har altså været en betydelig håndværksmæssig virksomhed i Hammelev dengang. (Om dragter i jernalderen se Skalk nr. 4 1978 om Huldremosekvinden - desuden Djurslands Museum og Margrethe Hald: »Jernalderens dragt«).

I følge stednavneforskningen (Kr. Hald: »Danske Stednavne«) skulle byer med endelsen -lev være anlagt i perioden år 200 til 600 e. Kr. Udgravningerne, som Boas har foretaget, viser

Oldtidsvejen, som senere bebyggelse har berørt.

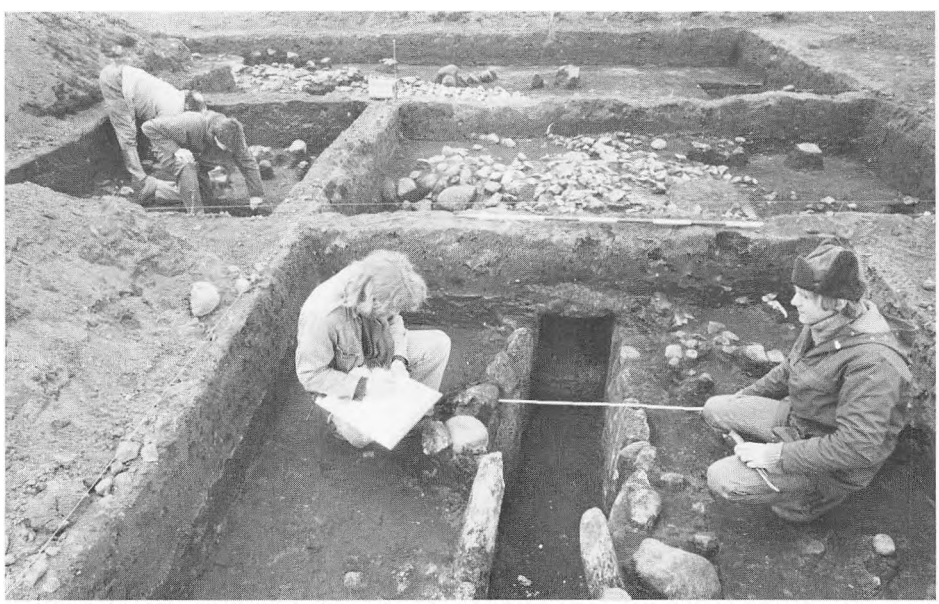

Del af forrådskælderen opmåles.

med stor sikkerhed, at Hammelev er nogle århundreder ældre - måske endda meget ældre, alt efter hvor stor betydning for den datidige bebyggelse, man tillægger Kejserbæk/Hjembæks sejlbarhed. Da disse vandløb var sejlbare, har det været et godt skjult sted for oldtidsfolket at bo og bygge. Selvom man ikke kan vide om stedet hed Hammelev (eller noget lignende endende på -lev eller -lef) omkring år 0, så er dokumentationen for byens eksistens dengang dog væsentlig.

Det østlige Djursland har en ret stærk koncentration af landsbyer, der ender på -lev. Foruden Hammelev er der de nærliggende Enslev, Veggerslev og Emmelev. Alle beliggende på steder, hvortil der var sejlbart i jernalderen. Det fortæller om stærk bebyggelse på Øst-Djursland i jernalderen. Hvilken af disse bebyggelser, der har været størst i jernalderen vides endnu ikke, men efter navnene er det egnenes ældste bebyggelser.

Fortsatte udgravninger ønskelige

I forhold til den størrelse, som man kan formode jernalderbebyggelsen ved Hammelev har haft, er det forholdsvis lidt, men meget væsentlige ting, der blev afdækket ved udgravningerne i foråret 1983. Udgravningerne måtte standses, fordi der ikke var penge til mere. Museernes forskning mangler næsten altid penge, og man kunne vel ønske, at en naturgasledning eller et større nutidigt vejarbejde skulle føres vest om kirkebakken i Hammelev, så blev der grundlag for en større undersøgelse på stedet. Med sikkerhed kan det nu fastslås, at Hammelev er en meget gammel bebyggelse - at Rom er ældre, behøver man jo ikke at lade sig anfægte af i Hammelev - og Hammelevs beboerforening og oldermandsgildet kunne med god ret lade den traditionelle sommerfest udforme sig som en 2000 års fest for landsbyens grundlæggelse. Det skulle der være belæg for - og det helt nøjagtige tidspunkt for landsbysamfundets grundlæggelse, finder man dog aldrig. Det er blot sikkert, at bebyggelsen på stedet er meget gammel og har været betydningsfuld i jernalderen.

De levede fedt ved Kolindsund - i bondestenalderen

Af Otto Rasmussen

Omtrent midt i den lange epoke i vor historie, der betegnes som bondestenalderen (år ca. 4000 f. Kr. til år ca. 2000 f. Kr.), opstod der ved kystegnene i hele Sydskandinavien en særlig kultur. Den er navngivet efter den specielle ornamentik, der er på datidens lerkar.

Udgravninger, der gennem de sidste par år har været foretaget under ledelse af arkæologerne Lisbeth Wincentz og Niels Axel Boas, Grenaa, på Kainsbakke og ved Kirial Bro vest for Grenaa har på mange måder kastet nyt lys over denne tidsepoke og bragt mange værdifulde fund ind til Djurslands Museum.

Tidligere har man troet, at det grubekeramiske folk var et fanger-fiskerfolk, der helt overvejende ernærede sig af, hvad havet gav og kunne give. Men bearbejdningen af fundene fra Kainsbakke, der er foretaget af mag. art. Lisbeth Wincentz, viser, at det er en folkegruppe, der har haft en veletableret blandingsøkonomi, dels funderet på agerbrug/husdyrbrug dels på fangst og fiskeri, herunder sælfangst.

Disse fund og bearbejdelsen af dem har fået Lisbeth Wincentz til at opstille den teori, at en del af stenalderens bondefolk i det sydlige Skandinavien i en periode har haft vanskeligt ved at skaffe sig føden ved landbrug og jagt alene. Måske har en mindre klimaændring fundet sted, måske har et enkelt eller enkelte års tørke bragt stenalderbønder på sandmulde agre i landets indre til grænsen af en hungersituation.

For at modvirke datidens dårlige tider for landbruget er dele af bondestenalderens folk så søgt ud til kysten, hvor de har forenet deres agerbrug med en mere udviklet fanger-fiskerkultur, end man havde, da stenalderens folk udelukkende ernærede sig af jagt og fiskeri, bl.a. er harpunen til sælfangst taget mere i brug og videreudviklet i forhold til ældre stenalders harpuner.

Desuden har dette folk givet deres lerkar den særlige ornamentik. Måske har de fået mere tid til kreativ syslen

med fremstilling af lerkar, fordi de har fået lettere ved at skaffe føden, når de havde baseret sig både på landbrug og fangst/fiskeri.

Da der ikke findes grubekeramiske fund sydvest for en linie fra Møn til Limfjordens udløb i Vesterhavet, kan denne kultur ikke være skabt af et indvandret folk, der er kommet over land fra syd. Den må være udviklet i Skandinavien, hvor den har været udbredt ved kysterne helt fra Gotland i nordøst til Norges sydvestkyst. Efter de fund, der hidtil er gjort, har den grubekeramiske kultur dog været stærkest koncentreret omkring Kattegat - ikke mindst på Djursland og ved Sveriges vestkyst.

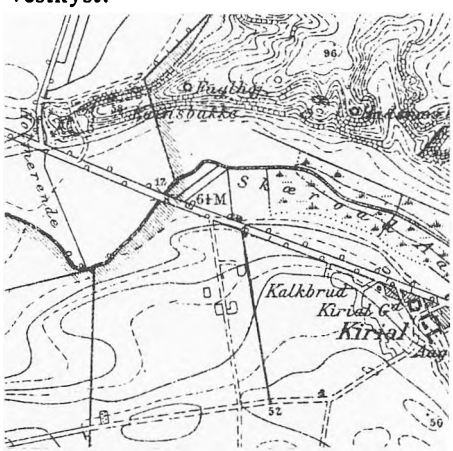

Hvad Kainsbakke gemte

Det sted, hvor fundene er gjort, har i stenalderen været en ø på 50-100 ha ved Kolindsunds nordbred. Nu løber Grenaa-Randers-landevejen tværs over denne tidligere ø.

På stedet har der været en ret stor og intensivt udnyttet boplads, der har været i brug ca. 150 år, hvilket arkæologisk set er et kort tidsrum. Senere har der dog, antagelig i en kort tid, været en jernalderboplads på stedet. Men

Fragmenter af de fundne lerkar, der på grund af sin særlige ornamentik har givet kulturen navnet: Grubekeramisk kultur. - Fundene kan studeres nærmere på Djurslands Museum.

stort set er den grubekeramiske boplads hverken forstyrret af ældre eller nyere bosætninger, så fundene er rene grubekeramiske - og det er en stor fordel for de arkæologiske undersøgelser.

Udgravningen er foretaget på en skrænt, i en grav, der antagelig har været dele af et forsvarsværk. Denne grav er med tiden også blevet brugt som affaldsplads - og der er fundene gjort.

Foruden stenredskaber, omfatter fundene alt det, der fortæller om ernæringen. Der er fundet knogler af kvæg og svin (det kan være både tamsvin og vildsvin), men fælles for dem er, at de er slagtet og spist i en tidlig alder, formentlig har hele grisen været stegt på bål. Der er fiskeben af mange slags, og der er knogler af sæl.

Af de store ting, der er fundet, er det mest interessante vel hornene af et par urokser og fire bjørnekranier. Særlig er bjørnekranierne væsentlige, fordi det er det yngste tegn på forekomst af vildtlevende bjørne i Danmark. Det kan være bjørne, der er nedlagt som madvildt, og det kan være bjørne, der har angrebet bopladsens husdyr - eller begge dele.

Med disse fund som grundlag, drager Lisbeth Wincentz den konklusion,

Kanten af den tidligere ø, hvor udgravningen foregik. Lavningen, der ses bagved midt gennem billedet, har været et sund i stenalderen.

at det er et folk, som har levet særdeles godt og fået rigeligt med protein, fedt og vitaminer. Kornprodukter har de også haft fra deres agerbrug. Madrester på de fundne lerkar viser, at de har spist noget grød eller vælling, og plader af ler udlægges til at fortælle, at de har bagt og spist nogle pandekageliknende brød. En kværnsten er der også fundet. Det korn, der har været dyrket, må have været primitive hvedesorter, enkorn eller emner - måske også byg.

Nogle af fundene på stedet er kun gjort tilsvarende på Gotland og Ålandsøerne. Det gælder bl.a. en lille lerfigur og arm- og ankelsmykker af muslingeskaller. Det er derfor givet, at disse mennesker, der har levet på Grenaa-egnen ca. 2800 f. Kr. har haft kontakt til hele Sydskandinavien. Stenøkser af dansk type fra den tid er også fundet højt oppe i Sverige. Det fortæller også om kontakten, og når der i den relativt lille udgravning er fundet ca. 1500 cylinderblokke, hvoraf der er hugget pilespidser m.m., så kan det måske udlægges som en færdigvareeksport af pilespidser m.m. til egne af Skandinavien, hvor man ikke har flint. Det kan ikke fastslås med sikkerhed. Men flintbruddet ved Fornæs peger i retning af at flinteksport har været Grenaa-egnens specialitet i stenalderen. Pilespidserne fra Kainsbakke er i det væsentligste skafttungepile.

Når man tidligere har troet, at det grubekeramiske folk var et udpræget fisker- og fangerfolk, skyldes det, at man før Kainsbakke-udgravningerne stort set kun har haft overfladefund fra denne epoke.

Med Kainsbakkefundene som grundlag kalder Lisbeth Wincentz nu det grubekeramiske folk for *fiskerbønder!*

Interessant er det i den forbindelse, at fisker-bonde-kulturen rent faktisk overlevede ved Kolindsund, indtil udtørringen begyndte i 1872. Fra Sivested kørte bønderne indtil 1870 til Randers og solgte de fisk på torvet, som de havde fanget i Kolindsund, og de var kede af, at udtørringen tvang dem til at opgive fiskeriet.

Den kulturform (blandingsøkonomi baseret på fiskeri og landbrug), som det grubekeramiske folk udviklede, har således eksisteret ved Kolindsunds bredder i 4600 år. På Anholt var befolkningen fiskerbønder - også med sælfangst som en del af næringsgrundlaget - endnu et stykke ind i dette århundrede. Der kan man tale om en virkelig kultur-relikt. (Se: Evald Tang Kristensen: »Øen Anholt i sagn og sæd«). Først efter anden verdenskrig er landbruget ophørt på Anholt og sælerne fredet. Befolkningen lever nu af fiskeri og turisme.

Det er kun et lille fragment af den samlede boplads ved Kainsbakke, der er udgravet, så det kan tænkes, at der kan findes meget mere, som yderligere belyser den kulturepoke. Nævnes skal det også, at der ved Kirial Bro fra samme periode er fundet skeletdele af en hest. Der har således været heste i Danmark på den tid.

Nyt lys har disse udgravninger kastet

over en kulturform, der er selvstændigt udviklet i skandinaviske kystegne, men mere skjuler sig sikkert under mulde - noget fra den kulturepoke afdækkes af og til under sandflugt.

På Djurslands Museum er opstillet en stor specialudstilling med fund fra disse udgravninger.

Litteratur:
Skalk nr. 5 1982,
Sesams Danmarkshistorie,
Antikvariske Studier nr. 5 1982,
Historisk Årbog for Randers Amt 1983 og flere reportage-artikler i Dagbladet »Djursland«.

Knoglefund, der fortæller om, at stenalderfolket på stedet har nydt alt godt både fra havet og fra land. I midten øverst en klov af ko eller hjort, nederst til højre en østersskal - og så er der knogler af både svin og sæl.

Homaa Brugsforening 1888-1982

Af J. A. Nielsen

I 1982 opgav Homaa Brugsforening at drive forretningen og solgte den og det store hus midt i Homaa til uddeleren Jørgen Bachmann og hustruen Else, der vil søge at bevare forretningen som købmandshandel.

Den afgående bestyrelse har ved Poul Jacob Jacobsen overdraget Grenaa Egnsarkiv brugsforeningens forhandlingsprotokol fra 1888 til 1974, og det må nok siges, at protokollen fortæller mange pudsige ting, der forekommer utrolige, set med øjne fra 1982, men som viser, hvor små forholdene var, da man startede »Forbrugsforeningen i Homaa 1888«, som foreningens navn var. I en tid, hvor der nedlægges den ene brugsforening efter den anden, brugsforeninger, der var samlingsmærker i de små samfund, kan det nok interessere at læse lidt om, hvordan man greb sagen an i de gamle dage.

På første side i forhandlingsprotokollen skriver Peter Mikkelsen (der meddeles ikke noget om, hvem der danner bestyrelsen!):

»Til Udsælger for Homaa Forbrugsforening antages Høker Jens Nielsen Graabech i Vejlby. Som Vederlag faar han 6 p. C., og skal saa selv bære Svindet paa Varerne. For de Pengebeløb, som betroes ham, stiller han en Sikkerhed på fire Hundrede Kroner, som han laaner Foreningen, hvoraf der betales ham 4 p. C. p. A.

For at Bestyrelsen kan blive i Stand til at kjøbe kontant, bemyndiges den til at laane indtil 600 Kr., sex Hundrede Kroner, saa at Foreningens Gjæld ingensinde maa overstige 1000 Kr., et Tusinde Kroner; de laante Penge forrentes og afdrages med Foreningens Midler. Foreningen anskaffer en Decimalvægt med fornødne Lodder.

Formanden, som er Foreningens Kasserer, stiller en Kaution paa 500 Kr., fem Hundrede Kroner«.

»Butiksinventaret, som Udsælgeren ejer, består af følgende:
1 Disk, 1 Balangsevægt med Lodder, 1 Reol, Hylder, Justeret Mål 1 Pot, ½-3 St. Pæglmaal, 2 Tøndehaner«.

Den 15. december 1888 skrives uden underskrift:
»Da laante jeg til Foreningen med Tilnavnet Brugs 600de Kroner, er sekshundrede Kroner, som skal forrentes og afdrages af Foreningens Midler, imod at jeg kan tage dem tilbage naar som helst«.

I januar 1889 vælger man to revisorer og forhandler om at *»have Magarine til Udsalg i Foreningen, og at der skulde forespørges fra Otto Mønsted, Aarhus, om han vilde indestaa for Bøtternes størrelse og hvad dertil vedhefter overfor Kontrollen«.*
(I gamle dage fik man margarine i ovale træbøtter, hvorfra udvejning fandt sted ved købet i butikkerne. Der har åbenbart været officiel kontrol med bøtternes størrelse).

På samme møde står der: *»Om Bajere blev der forhandlet, at der skulde gaa en Maaned eller 2 om saa muligt var at kunde faa dem gjennemført. Ved Valget paa Bajerne var der lige mange Stemmer paa hver Side. Men den 25. Marts 1889 blev det vedtaget af Størsteparten, at der skulde holdes Bajere i Udsalget«.* Dette er nok lidt uklart, men det vil forstås, at flertallet gik ind for, at der skulle forhandles bajerskøl i butikken.

Den 8. december 1889 vedtages det, at *»Brystsukker og Sukkerstas ikke maa finde sted i Foreningen, og det blev konstateret mere kraftigt, at der skal udsælges Bajere«.*

Der har åbenbart været nogen uoverensstemmelse om dette med bajerne! Men nu vælger man (og skriver det) en formand: Niels Kristensen.

Senere er der ret udførlige referater fra generalforsamlingerne med navne på de valgte. I 1890 får formanden, Harald Thylstrup, et årligt vederlag på 50 kr., og udsælgeren får for fremtiden 7 pct., men lader de to stå til ved årets begyndelse. I 1891 vedtages det, at udsælger Jens Graabech skal have 2 øre for hvert rugbrød, som sælges i forretningen. Han får nu 6%, hvis omsætningen bliver over 10.000 kr., i modsat fald 6½%. Der udbetales dette år 6% i dividende.

I 1892 udbetales 8%, og formandens årsvederlag forhøjes til 100 kr. - I 1893 forhøjes assurancesummen for varelager og butiksinventar til 3000 kr. og udsælgeren får lov til at lukke kl. 9 aften fra 10. januar til 15. marts.

I 1893 fortæller protokollen, *»at eventuelle Multer (mulkter) udredes halvt af Brugsforeningen og halvt af Uddeleren«.* Her ses det, at »udsælgeren« er blevet til »uddeler«. Dette med mulkterne var sikkert en følge af, at apotekeren i Grenaa havde anmeldt

brugsforeningen for at have solgt »Kron-Essens«, en mavebitter eller lignende patentmedicin, som apotekeren mente at have monopol på. Der solgtes i gamle dage en mængde af disse mavebittere, hvilket fremgår af annoncer i aviserne. I 1895 læses i protokollen: »*I Anledning af en Forventet Mulkt for ulovlig Handel med »Kron-Essens«, at Appellere Dommen, hvis Mulkten overstiger 200 Kr.*« Det ses ikke senere, hvor stor mulkten blev.

I 1894 vedtog man at prøve indkøb af varer i Fællesforeningen for jydske Brugsforeninger og måske at indmelde sig deri.

I 1895 nedsætter man et udvalg til forberedelse til køb af et hus, og udsalget må nu lukke kl. 9 aften fra 1. oktober til 1. april. - Senere på året vedtager man ikke at købe hus, men leje sig ind i P. Bagers hus. Man forandrer også bestyrelsen til en bestyrer! En utydelig blyantstilføjelse fortæller: »*Til Kostpenge til Bestyrelsen bevilligedes 20 Kr.*«. Jens Sørensen vælges som ny uddeler.

I 1896 udbetales 8%, og i 1897 bortfalder kontrol-mærkesystemet, og der indføres kontrabøger. Her vedtager man også at bygge hus, der ikke må koste over 2300 kr. - Grund købes af Jørgen Konge for 300 kr. - Et muligt lån skal afdrages med 200 kr. om året og udredes af de medlemmer, som nyder godt af overskudet, står der. - I 1898 fritages 8 medlemmer for at betale afdrag på huset, men der tilføjes: »Kun for i Aar!« I øvrigt meddeles ikke noget om husets færdiggørelse.

I 1899 udbetaler man 9%, og det vedtages at »lade gibse i de tre Værelser i den private Lejlighed«. Der overlades plads i brugsforeningen til en telefon.

I 1902 indmelder man sig i Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Varekørsel overdrages Martin Kjeldsen for 15 øre pr. 100 pund, og der ydes portøren i Trustrup 10 kr. årligt for at være behjælpelig med at læsse varerne. Varekørslen blev udliciteret, og prisen var længe 11-15 øre for 100 pund.

I 1905 udbetales 11% i overskud, det samme 1906. Her vedtager man også at bygge to fag til huset. I 1907 ydes der 10 kr. til Thorning Brugsforening, men det oplyses ikke hvorfor. Til udbetaling på huset må hvert medlem betale 2 kr. 50 øre. I dette år holdes der et bal for brugsforeningens bosiddende medlemmer. Det koster 1 kr. pr. par - og resten går af brugsforeningens kasse. Men dette år gav man også 12% i overskud!

I 1908 udmelder Homaa Brugsforening sig af Fællesforeningen, og i 1909 får Severin Møller 3 kr. »for en tur til Grenaa«, åbenbart med et køretøj.

Der stod strid om dette med Fællesforeningen! I 1910 vedtoges med 28 stemmer mod 11 at udmelde sig, men en ekstraordinær generalforsamling vedtog med 25 stemmer mod 23 at melde sig ind igen. I dette år udbetales 12% + 3% af det beløb, »som er indkommet fra Fællesforeningen«.

I 1911 begynder man udsalg af kul og bygger et bræddehus til lager, og man køber grunde af Rasmus Jørgensen, »eventuelt hele stykket over til Bomholts Have«.

I 1912 vedtages det ikke at føre bajerskøl mere, og man underskriver kontrakt om at købe margarine fra Fællesforeningen. - Det vedtages at arrangere fest i 1913 i anledning af 25 års jubilæet - men der ses ikke nogen beretning om dette. - Der udbetales 14% i overskud, og man anskaffer et jernpengeskab og forsikrer mod indbrudstyveri. I 1914 overtager brugsforeningen telefonen, og alle medlemmer danner et konsortium med ret til at bruge telefonen mod at betale 10 øre pr. samtale + taksten udover oplandet. Udenforstående betaler 25 øre pr. samtale + taksten udover oplandet.

I 1914 udbetales 14% i overskud. I 1918 yder man 75 kr. til Homaa Bogsamling og giver 12% i overskud.

I 1919 søger brugsforeningen et lån på 4000 kr. og vil afdrage det på 8 år, og man vedtager, at medlemmers gæld til brugsforeningen ikke må blive ældre end 14 dage! - Kørsel af varer koster nu 35 øre pr. 100 halvkilo, og P. Larsen får desuden 50 øre for hver kasse æg. - Det afslås at give bogsamlingen et årligt tilskud, medens sygekassen får et årligt bidrag af 75 kr.

Generalforsamlingsreferaterne er som regel meget kortfattede, og det er ikke hvert år der fortælles, hvad der gives i overskud. I 1922 meddeles dog, at der er købt et stykke jord af Rasmus Jørgensen, 15 fod nord for den nuværende tjørnehæk og lige linie over til J. Bomholts have, til en pris af 1000 kr. - Jorden blev lejet ud til Jens Sørensen for 40 kr. årligt.

I 1929 vedtager man at abonnere på Brugsforeningsbladet, et eksemplar til hvert medlem.

I 1930 siger uddeler Jens Sørensen sin plads op, og Buhl Jørgensen antages. Han lønnes med 5% af omsætningen af varer samt fri bolig og 100 kr. til varme og lys. Der stilles en kaution på 4000 kr. kontant samt 2000 kr. med solid sikkerhed.

I 1930 valgtes lærer Mostgaard som formand. Han og Buhl Jørgensen skiftes til at være »skriftfører«, og nu refe-

reres også bestyrelsesmøderne. På det første foreslås en dividende på 15%! Der indkommer tilbud på varekørsel fra De danske Statsbaner, fra vognmand Ernst Mortensen, Homaa, og vognmand J. P. Jensen, Lund. Ernst Mortensen fik arbejdet for 1200 kr.

I 1932 kommer der en ny næringslov, og der må foretages visse ændringer i vedtægterne. Bl.a. vedtages det at overtage salg af øl og benzin og give uddeleren 12% af salget. Foreningen sælger fortsat kun til medlemmer. -Der udbetales 14% i dividende.

I 1932 begynder brugsforeningen at debattere et nyt hus. Arkitekt Schmidt besigtiger det gamle hus og finder det upraktisk og dyrt at bygge om og til. Han fremkommer med et forslag om en ny bygning i to etager, men bestyrelsen ønsker et hus i een etage, idet en to-etages ikke ville falde godt ind i miljøet. Alt det der har man en hel del snak om, naturligvis, og i 1933 vedtager 47 stemmer mod 32, at der ikke skal bygges nyt hus. Der har været et pænt fremmøde til den generalforsamling! Her vedtog man også, at ikke bosiddende medlemmer modtager dividende af indkøb uden fradrag af de første 100 kr. - men de har ikke stemmeret og har ikke andel i foreningens formue.

Fire medlemmer krævede i 1934 byggesagen taget op igen - og nu vedtog 51 mod 25 at bygge en ny brugsforening og afhænde den gamle bygning. Mærkeligt nok ses det ikke i protokollen, at huset er blevet solgt...

I 1934 foranstalter bestyrelsen en udflugt til Viby og Århus. Deltagerne betaler 1 kr. - resten betaler foreningens kasse.

I 1935 udbetales 10% i dividende for butiksvarer og 5% for grovvarer. - Uddeler Buhl Jørgensen får 10 kr. pr. tur for varekørsel til udenbys medlemmer. - Her nævnes for første gang omsætningens størrelse (105.736 kr. 34 øre) - Der udbetales 10% i dividende. - Det nye brugsforeningshus har kostet 30.160 kr., og det vedtages at »afholde en festlighed ved den årlige generalforsamling«.

Brugsforeningen har nu fået benzintank, og der er nogle problemer med »vand i kælderen«, og håndværkerne får ikke deres rest-tilgodehavende, før visse mangler er afhjulpet.

I 1936 bevilges 50 kr. til uddeleren for beværtning ved bestyrelsesmøder og opgørelse. - Omsætningen er her 110.029 kr. 75 øre med en nettofortjeneste på 10.010 kr. 30 øre. - 10% dividende. - Der anbringes to forcromede stænger til håndtag ved indgangen til butikken.

17. oktober 1938 fejredes foreningens 50 års jubilæum med kaffebord kl. 7 og spisning af medbragt smørrebrød lidt senere. Derefter dans.

Den 18. oktober var der fest for medlemmernes børn kl. 3-7 og for de unge fra kl. 8-2. - Man må udsætte generalforsamlingen på grund af mund- og klovsyge. - Her trykker man regnskabet til udsendelse.

1940: Omsætningen er nu 128.007 kr. med et nettooverskud på 10.845 kr. - 8% i dividende.

I 1941 omtaler formanden den vanskelige fordeling af de rationerede varer. Omsætningen er 139.088 kr., nettofortjenesten 10.945 kr.

I 1945, det sidste krigsår, var omsætningen 120.717 kr. og nettofortjenesten 6.188 kr. - Man må nøjes med dividende på 5%. - Samme dividende udbetales i 1946.

I 1947 tager man med en lille opmærksomhed afsked med den mangeårige formand, lærer Leopold Mostgaard, og uddeleren, A. Buhl Jørgensen, får en stilling som kæmner og siger sin plads op. Aksel Bachmann antages som ny uddeler.

I 1948 er omsætningen 186.433 kr. og overskudet 8.646 kr. - Dividende 5%. - I 1949: Omsætning 217.698 kr. og 6.882 kr. - 1951: Omsætningen 285.768 kr., overskud 7.635 kr., dividende 3%. - 1952: Omsætning 317.769 kr., overskud 11.491 kr. Dividende 4% på butiksvarer. Her vil man have lovene lavet om, så kvinder kan optages i bestyrelsen.

I 1953 køber brugsforeningen et spisestel til 50 personer til udlejning. Uddeleren skal for ulejligheden med at pakke ind og ud osv. have 10% af den sum, der indkommer ved udlejning. Protokollen udviser de fastsatte priser: Flade tallerkener koster 12 øre, kopper 10 øre, knive og gafler 6 øre, ølglas 10 øre osv. - Kommisen må ind som soldat, og fru Bachmann ansættes som medhjælper for 150 kr. pr. måned.

Midt i protokollen findes en medlemsliste for årene 1888 og 89. Set fra et arkivsynspunkt er denne særdeles værdifuld som fortegnelse over 74 husstande i Homaa og omegn.

I 1960-61 udvidedes og moderniseredes butikken, og 23. februar 1961 var 150 personer inde at se på sagerne. Der serveredes gratis kaffe og cigarer. Børnene fik balloner og slikkepinde (slikforbudet fra gamle dage er forlængst ophævet!). Udgifterne til moderniseringen: 46.000 kr. - Da Homaa Forsamlingshus er solgt og overgået til andet formål, holder man generalforsamling i Vejlby skole. Rutebil transporterer de medlemmer, der ønsker det.

De gode skriftførere har ikke altid

anført omsætningens størrelse i generalforsamlingsreferaterne, hvilket nok må siges at være uheldigt, når der skal skrives historie! Homaa Brugsforening har ellers haft nogle særdeles fine sekretærer eller hvad man nu vil kalde dem, og deres håndskrifter er udmærkede og let læselige, nogle ovenud fine og vidnende om, hvor smukke håndskrifter kan være.

I 1963 optager man et lån på 40.000 kr. i Jydsk Grundejerkreditforening (7 pct's) »for at sænke foreningens renteudgifter«. - Her er omsætningen noteret til at være 474.120 kr. med et nettooverskud på 16.248 kr. - Dividende 4%. - 75 års jubilæet fejredes ved generalforsamlingen - men der er i protokollen ikke nævnt et ord om, hvorledes dette gik for sig...

I 1964 køber man et stykke jord af Jørgen Jørgensen, stort 476 kvadratmeter, for 2142 kr. + halvdelen af omkostningerne, og ved generalforsamlingen er der kaffebord og andespil. I gamle dage var der dans ved generalforsamlingen, men dette ændredes snart til foredrag og senere til forevisning af film og lysbilleder.

I 1965 er omsætningen smuttet over den halve million: 500.277 kr., overskud 13.243 kr. og dividende på 3%. - 1966: Omsætning 481.296, overskud 9.619 kr. og dividende 3%. - Som de foregående år er der nu generalforsamling i sognegården, som Vejlby skole kaldes.

I 1969 er omsætningen atter over den halve million: 528.819 kr.; overskud 9.395 kr. og en dividende på 2% (eksklusive moms, står der).

I 1970 opstilles der luftpumpe ved tanken. Luften leveres af Michelsens værksted mod et årligt vederlag på 200 kr. I 1970 sælges Brugsens udlejningsstel til Vejlby sognegård for 1500 kr. - Overskud fordeles med 1% til udbetaling + 1% til henlæggelse.

I 1972 flytter uddeler Bachmann i egen bolig, og Brugsens lejlighed udlejes. Der kan ellers her meldes om den største omsætningsstigning i Brugsens historie, hele 108.000 kr. til 663.445 kr.

I 1974 vedtager bestyrelsen at indstille afhentningen af varetursordrer og i stedet indhente ordrer pr. telefon. - Lejligheden i Brugsen udlejes til Jørgen Bachmann med bemærkning om, at lejemålet er opsigeligt i tilfælde af uddelerskifte eller brugsforeningens nedlæggelse. - Det vedtages at forhandle mælkeprodukter, og derfor skal der anskaffes en større køledisk til butikken.

Hermed slutter protokollen, idet dog de sidste sider rummer fortegnelser over »Forøgelse af ejendele i 1890: 1 butikslampe 4 kr., 2 ølhaner 1,65 - 1892: 1 loftstrappe 5,50, kontrolmærker 3,00, petroleumsflasker 3,35.

November 1888: Foreningens ejendom består i nedennævnte genstande: En decimalvægt 16,00, vægtlodder 1-2-10 og en 5 punds 4,65, et justeret fjerdingkar 2,40, en kaffekasse 2,00, en sirupskande 1,50, en ølhane 0,30, *kjøvt 5 bøgger* af Jens Holm 19,00, renter og stempelafgift på 600 kr. 8,50, brandpolice 1,40, ialt 35,10.

Januar 1889: Brandpenge til brandforeningen 2,34, kontrolmærker 11,000 25,00, kontrabøger 100 10,00, renter af 600 kr. 7,50, betalt renter dito 7,50, betalt renter af 400 kr. til Jens Graabech 8,00, betalt kontingent til brandforeningen 2,30, flyttebevis fra brandkassen på varelageret 0,43, betalt renter af 600 kr. 7,60, betalt renter af 400 kr. til Jens Graabech 8,00, to hylder, en på 6 alen, en på 3 alen med hengeudstyr, 3,10, en tegnebog til foreningen 1,80, ialt 83,57«.

Homaa bygade ca. 1949
T.v. med arbejdsvognene smedemester Dohns værksted, t.h. Bomholts gård. Manden med hesten er gårdejer Herluf Katholm.

De første studenter fra Grenaa Gymnasium 1964

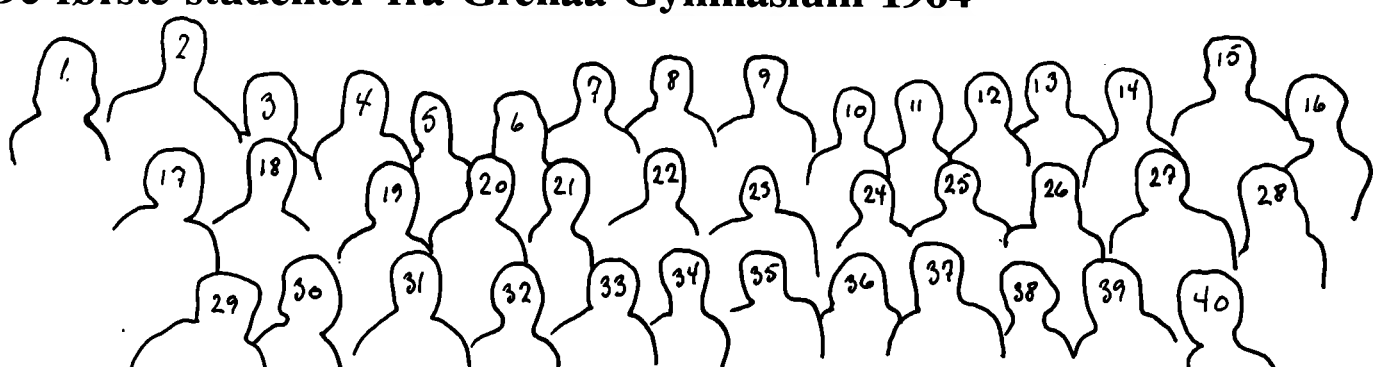

1. Jytte Elisab. Clausen, Dalstrup pr. Grenaa.
2. Steen Christensen, Grenaa.
3. Annette Buch-Jacobsen, Ørum Djurs.
4. Ingrid M. Mostgaard Eldrup, Grenaa.
5. Else Hougaard, Mørkholt, Ramten.
6. Irene Markus, Grenaa.
7. John Frank Nielsen, Grenaa.
8. Leif Lerche Møller, Bønnerup, Glesborg
9. Karl Fr. Legarth Bedsted, Vorup, Randers.
10. Else Friis Thorup, Karlby.
11. Jytte Nielsen, Balle.
12. Grete Dolmer, Grenaa.
13. Anton Vinderslev Nielsen, Tirstrup.
14. Lotte Lindberg Jensen, Ebeltoft.
15. Preben Fruelund, Grenaa.
16. Pia Vibeke Sjelborg, Grenaa.
17. Ulla Jørgensen, Grenaa.
18. Robert Smith Pedersen, Grenaa.
19. Hanne Christensen, Skindbjerg, Grenaa.
20. Erik Kjær Pedersen, Vivild.
21. Tove Stavnager Mikkelsen, Grenaa.
22. Ole Hougaard-Enevoldsen, Randers.
23. Johs. Hoffmeyer, rektor.
24. Birgitte Hartmann Andersen, Ebeltoft.
25. Alex Konrad, Kolind.
26. Anne Vibeke Bagner, Holstebro.
27. Hans Andr. Rønnenkamp Pape, Ellegaard pr. Kolind.
28. Hanne Vivi Jensen, Ebeltoft.
29. Niels Hoffmeyer, Grenaa.
30. Ann Lisbet Pedersen, Aalsrode.
31. Carl Henrik Petersen, Grenaa.
32. Åse K. André Mikkelsen, Grenaa.
33. Elmo Jespersen, Gjerrild.
34. Bodil Larsen, Grenaa.
35. Jørgen Hjortkær Jørgensen, Skjødstrup.
36. Lizzie Knakkergaard, Grenaa.
37. Bo Leif Tingbjerg Pedersen, Grenaa.
38. Birgitta Carstensen, Grenaa.
39. Mogens Kalstrup Christensen, Ørum Djurs.
40. Grethe Petersen, Grenaa.

Fru Hille Trolles kirkesølv

Af Tom Mortensen

I løbet af det sidste års tid har jeg haft lejlighed til at undersøge sølvinventaret i samtlige 33 kirker i Nørre og Sønder Herred. Besøgene skal ses som en udløber af den almindelige undersøgelse af privatejet sølvtøj, som stadig foregår. Hensigten med besøgene i kirkerne var om muligt at finde kirkesølv, som var fremstillet af Grenaas guldsmede. I den henseende var resultaterne desværre små, men i øvrigt er der grund til at nævne, at der findes mange perler blandt sølvet i de østdjurslandske kirker. Der er stadig bevaret kalke fra middelalderens sidste tid, og en lang række kalke fra 1600-tallet udgør tyngdepunktet blandt kirkesølvet.

Her skal der fortælles lidt om en gruppe kirkesølv, der kan knyttes til een bestemt person, nemlig adelsfruen Hille Trolle. Hun var født 1657 som datter af lensmanden på Aggershus, Norges statholder, Niels Trolle og hustru Hille Tornekrans. Hun kom gennem ægteskaber og godstransaktioner i berøring med en lang række af kirkerne på Østdjursland og sørgede i tide for, at hendes navn ikke blev glemt så let.

Hendes liv var præget af en iver efter at samle ejendomme og en stædig tilbagevisning af andres krav på gods, som hun mente at være herre over. Alt dette kan læses i enkeltheder i Severin Kjærs bog om hende. Men hun slap i al fald ikke noget fra sig uden at erhverve sig nyt.

Når vi her skal koncentrere os specielt om kirkesølv, kan det allerede nu nævnes, at hun ejede kirkerne i Fjellerup og Glæsborg fra 1681 til 1694. I 1687 købte hun patronatsretten til Hoed. Senest fra 1689 havde hun patronatsret over Homaa og Vejlby kirker, fra 1691 fik hun gennem hendes og mandens køb af Katholm, råderet over Aalsø, og endelig fra 1700 ejede hun kirkerne i Lyngby, Albøge, Rosmus og Tirstrup, der alle lå under baroniet Høgholm.

Vi starter i *Glæsborg*, hvor kirken lå under Mejlgaard. Erik Høg til Kongstedlund og Bjørnholm købte 1663 Mejlgaard med Hedegaard og Østergaard, og dette gods gik videre til hans søn, baron Iver Juul Høg. Denne Iver blev knap 20 år gammel gift med Hille Trolle i 1672, og Iver skænkede fru Hille Mejlgaard med tilliggender og dermed kirken i Glæsborg. Sammen fik de en søn, Niels Trolle Høg, født 1682, og denne søn overtog efter faderens død i 1683 den store mængde gods i Sønderherred, som 1681 var lagt sammen under baroniet eller friherreskabet Høgholm, og som bestod af godserne Bjørnholm, Fævejle og Lykkesholm. Mejlgaard gods forblev Hille Trolles ejendom. Da Iver Høg døde 1683, fandt Hille Trolle anledning til at sætte ham (og sig selv) et minde på altersølvet i Glæsborg kirke. Dette altersæt er nok lidt ældre, fra ca. 1630, og på kalken er graveret Høg-våbenet, så det er muligt, at parret har skænket altersættet til Glæsborg kirke. Men på både kalk og disk er indprikket følgende: SFJH FHFT 1683, hvilket altså må tydes således: Salig Friherre Iver Høg Fru Hille Friherreinde Trolle. Denne inskription har Hille Trolle ladet sætte på kalken efter Ivers død.

Mejlgaard var altså Hille Trolles personlige ejendom, men hun giftede sig igen 1689, denne gang med Palle Krag, og de solgte 1694 Mejlgaard til Adam Ernst Pentz.

Allerede 1689 havde Hille Trolle patronatsret over kirkerne i Homaa og Vejlby, og ret hurtigt har hun vel kastet sine øjne på *Vejlby kirkes* sølvinventar. I al fald stammer altersølvet i denne kirke efter stilen at dømme fra kort før 1700, og på kalkens bæger er graveret Trolle-Høg-våbenskjoldet samt indprikket initialerne SFJH HTFH, altså de gamle kendinge fra Glæsborg kirke. Her må initialerne ligeledes betyde Salig Friherre Iver Høg og Hille Trolle Friherreinde. På den tilhørende disk er spejlet dekoreret med to sammenbundne palmegrene, der omkranser de sammenslyngede initialer SFJH. Fruen holdt sig beskedent tilbage.

Hille Trolles nye mand, Palle Krag, købte 1691 Katholm gods med Hessel, og herunder hørte Aalsø kirke, der blev hovedkirken for familien. Aar 1700 skete et betydningsfuldt dødsfald i familien, idet hendes søn med den afdøde Iver Høg, baron Niels Trolle Høg, døde knap 18 år gammel og ugift. Dermed uddøde Høgernes mandslinie. Hille Trolle fik lov at beholde baroniet Høgholm udelt lige til sin død, og på denne måde fik hun patronatsret til kirkerne i Lyngby, Albøge, Rosmus og Tirstrup. Det er værd at lægge mærke til, at størsteparten af Sønderherred efter 1700 lå i hænderne på Hille Trolle og Palle Krag. Først da Palle Krag som den sid-

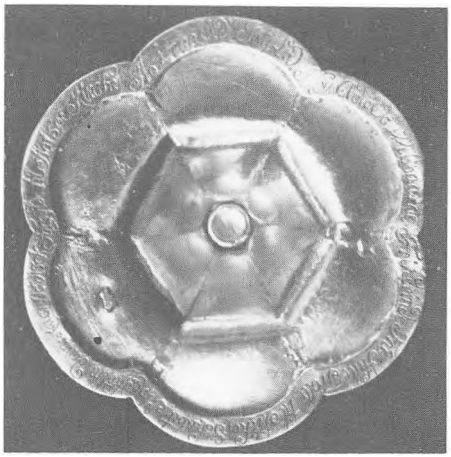

Bund af kalken i Ålsø kirke
Indskrift lyder som følgende: Ao 1700 Udj Julj Loed Höy Adle Oc Welbaarne Friherinde Fru Hille Trolle til Friherschabet Høegholm Denne Kalch Oc disck Forgylde til Aalsøe Kirche.

ste af de to døde i 1723, gik de mange store gårde over på fremmede hænder.

Fru Hille Trolles overtagelse af baroniet blev mindet på altersølvet i *Aalsø kirke*. Den smukke kalk fra ca. 1640 bærer nemlig en graveret indskrift på standrandens underside: *Ao 1700 Udj Julj Loed Höy Adle Oc Welbaarne Friherinde Fru Hille Trolle til Friherschabet Høegholm Denne Kalch Oc disck Forgylde til Aalsøe Kirche.* Men sønnen, hvis død jo var årsag til hendes overtagelse af besiddelserne, blev ikke glemt: På disken findes nemlig sammenslynget initialerne SNTH, hvilket må læses »Salig Niels Trolle Høg«. Sønnen blev iøvrigt hensat i Aalsø kirke.

Måske mindede dødsfaldet Hille Trolle om, at døden er enhvers lod, og at hun jo også skulle afsted før eller senere, eller måske ville hun blot markere sig i det nyerhvervede baroni. Gætteri naturligvis, men i al fald findes der

Ålsø kirkes kalk
Sølv, diameter over forden 15 cm. Diameter over bægerets rand 12 cm. Foden opdelt i seks tunger. Seks rudeformede knopper på nodus. Bægeret er fornyet. Fod og nodus formodentlig udført af guldsmed Søren Poulsen i Århus ca. 1640. Skål med næb af nyere dato indsat.

både i *Lyngby kirke* og i *Tirstrup kirke* en oblatdåse, der bærer de indprikkede initialer PK FHT 1700, hvilket altså betyder Palle Krag og Friherreinde eller Frue Hille Trolle.

Det er helt tydeligt, at ingen af de to dåser oprindelig er lavet som oblatdåser, men har været benyttet privat, f.eks. som pudderdåser. Oblatdåsen i Lyngby kirke er smukt drevet med blomster, og på låget er graveret Høgernes våben. Lidt klodset er initialerne prikket på låget senere, men der har knap nok været plads til dem. Det samme gælder dåsen i Tirstrup, som er glat, men låget er helt udfyldt af Niels Trolle Høgs graverede våben, og de prikkede initialer må knibe sig en plads langs kanterne. Man kan roligt regne med, at denne dåse er overført fra den afdøde Niels Trolle Høgs toiletværelse til Tirstrup kirkes alter.

Det var de direkte vidnesbyrd om Hille Trolles rundhåndethed over for de kirker, der lå ind under hendes domæne. Men hvad med de andre kirker, som hun også ejede i kortere eller længere tid? Fjellerup kirkes kalk er fra 1603 og skænket af den tidligere ejerslægt, og tilsyneladende har Hille holdt fingrene fra den. Kalken i Homaa er middelalderlig hvad foden angår, og koppen er udskiftet midt i forrige århundrede. Her kunne godt have stået en indskrift om Hille Trolle. Kalk og disk i Hoed kirke blev erstattet af et nyt sæt 1868, og sættet i Albøge blev udskiftet 1886. Kalken i Tirstrup blev fornyet 1770, mens kalken i Rosmus er fra ca. 1600, men uden inskription af nogen art.

Da Hille Trolle selv døde i 1722, var der ingen som skænkede kirkerne sølvtøj til minde om hende. Palle Krag døde allerede året efter. Men Hille Trolle havde tilsyneladende været vant til at gøre tingene selv, så hun og Palle havde indrettet et gravkapel i Aalsø kirke, og her kom de begge til at stå sammen med den alt for tidligt døde Niels Høg. Senere blev kisterne jordet på kirkegården.

Her har der kun været tale om kirkesølvet, men også på mange andre måder udstyrede Hille Trolle og hendes mand kirkerne med inventar, som endnu kan beses i velbevaret stand.

Mange sagn går om denne selvstændige dame, som fik ord for at være hård og stridslysten, men Severin Kjær har i sin biografi peget på, at kun få

samtidige kilder giver dette billede af hende. Sagnene kan så være opstået i forbindelse med hendes utvivlsomme stædighed og foretagsomhed. Hvis man skal se på de mange stykker kirkesølv alene, får man snarere indtryk af en gavmild og sørgende hustru. - Men også dette indtryk skal selvfølgelig ses i rette perspektiv: nok betænkte Hille Trolle kirkerne med kostbart udstyr, men hun rejste samtidig en række mindesmærker om sig selv. (Se side 122 i 1979-udgaven).

Kilder:

Severin Kjær:
For to Hundrede Aar siden.
Fru Hille Trolle. Monsie Niels Madsen. 1903.
Trap:
Danmark Bd. 6, fjerde udgave, 1925.
Chr. A. Bøje:
Danske Guld- og sølvsmedemærkerfør 1870.
Bd. 2: Købstæderne, 1982.

Disk i Ålsø kirke
Guldbelagt, monogram i kanten omgivet af skitseret vedbendranke. 15 cm diameter. Guldbelægning afslidt. Ingen guldsmedestempel, men er samtidig med kalken ca. 1640.

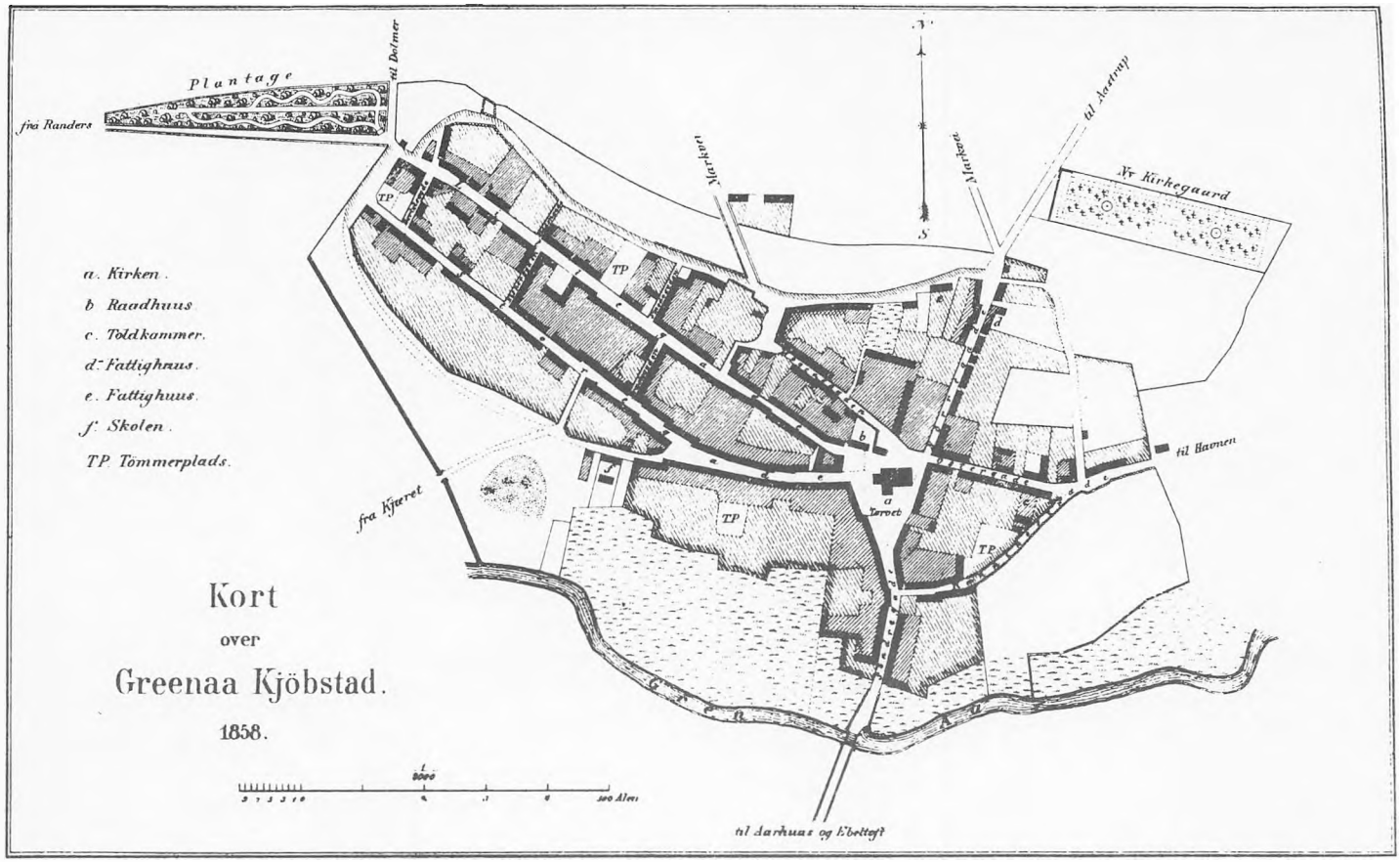

Kort over Greenaa Kjøbstad 1858

Følgende er uddrag fra J. P. Traps Danmark IIIA om Grenaa:

Byen har 6 Gader og 205 brandforsikrede Bygninger (1855) hvoraf 179 befinde sig i selve Byen og 26 på dens Grund. Bygningerne vare d. 30te September 1854 assurerede for 300.760 Rigsdaler.

Til Greenaa Sogn hører foruden Kjøbstadcommunen tillige en Landcommune, kaldet GAMMELSOGN.

Samtlige til Greenaa Kjøbstad henliggende Jorder have et Areal af 878½ Tønde Land med 64 5/8 Tønde Hartkorn Ager og Eng. De ere alle udskiftede, undtagen et Byen tilhørende Overdrev med et Areal af 271¼ Tønde Land, der endnu er i Brugs-Fællesskab.

Af offentlige Bygninger mærkes:

Kirken, i den katolske Tid indviet til Sct. Peder, er deels af Kampesteen, deels af Muursteen. Een Rad Hvælvinger. Taarn uden Spir. En Sidebygning med fladere Tag. Ingen mærkelige Epitaphier. Altertalvlen er af Billedhuggerarbeide, uden særlig Kunstværd. Orgel. Kirken afbrændte 1627 tilligemed en Deel af Byen, men blev kort efter gjenopført. Endeel Kridtsteensblokke med udhugne Decorationer ere formodentlig Levninger af den gamle Kirke eller maaskee af Gammelsogns nedlagte Kirke.

Raad- og Arresthuset, en grundmuret Bygning i to Etager, opført i Aaret 1805. Den benyttes tillige af Land-Jurisdictionen for Nørre Herred og en Deel af Sønder Herred.

Skolebygningen, opført i Aaret 1849.

Toldbodbygning ved Havnen.

Indvaanernes Antal var ved sidste Folketælling i 1855: 1379, i 1850: 1099, i 1845: 1017, i 1801: 760, i 1769: 706.

Plankeværket, der blev turist-attraktion

Af Otto Rasmussen

Gennem to varme, gode turistsomre 1982 og 1983 var plankeværket, der var rejst om Grenaa kirke, medens kirkens blytag blev omlagt, med til at skabe Grenaas image.

Plankeværket var rejst for at blytækkerne og andre håndværkere kunne få en afskærmet arbejdsplads og for at ingen mennesker skulle komme til skade, når de færdedes på Torvet, medens det store arbejde fandt sted. Foruden arbejdet med blytaget var der også anden renovering af kirketaget træværk m.m.

Plankeværket betød dog ikke en udelukkelse af alt folket fra at følge blytækkernes arbejde. Under omstøbningen af de gamle blyplader til nye, blev portene slået op, så folk kunne følge gangen i dette århundredegamle håndværk, og Djurslands Museum sørgede for orientering om blystøbning, ligesom dagspressen behandlede emnet ret indgående. Da plankeværket var sat op og malet i en lidt kedelig farve, fandt mange, at det så trist ud, og der var også en frygt for, at det skulle blive brugt som plakatsøjle - eller det der var værre, at det skulle blive overmalet af unge elementer efter værtshusbesøg.

Det var baggrunden for, at Grenaa Kunstforening og en kreds af borgere satte sig i bevægelse for at skabe en udsmykning på plankeværket, der skulle stå et par år. Forskellige sponsorer - særlig pengeinstitutterne i byen - skaffede de fornødne midler, og udsmykningen blev overdraget til maleren Mogens Gissel, Odder, der fik det som en bunden opgave, idet menighedsrådet krævede, at det skulle være kunst, der viste respekt for kirkens værdighed. Det skulle være nonfigurativ kunst.

Mogens Gissels kunstværk på plankeværket omkring kirken i årene 1982 og 1983.

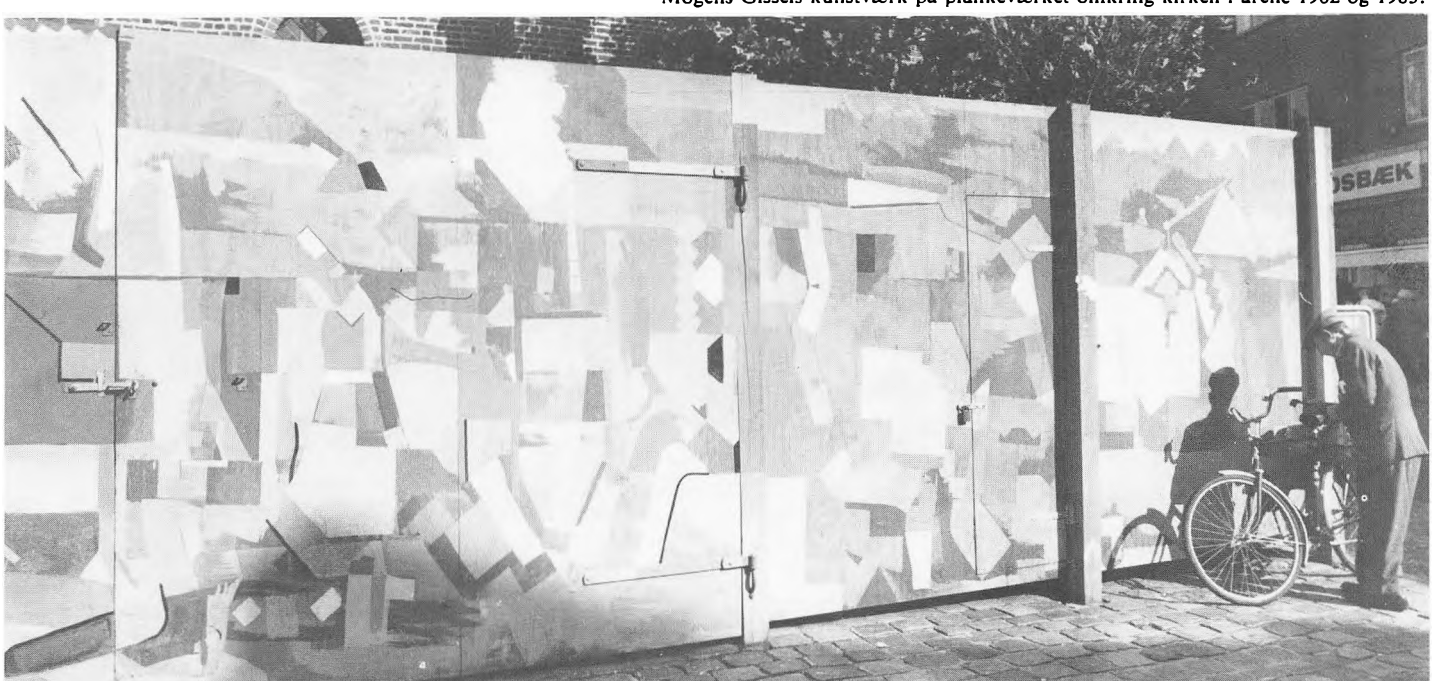

I de to somre, plankeværket stod omkring Grenaa kirke, er det utvivlsomt blevet diskuteret meget både af indfødte og turister. Vi skal ikke her forsøge nogen form for kunstanmeldelse, men blot konstatere de faktiske kendsgerninger og dertil hører det utvivlsomt, at dette plankeværk med moderne kunst er med på mange fotos, som turister i de to år har bragt hjem fra Torvet i Grenaa. I et par år har statuen af Søren Kanne fået en konkurrent som fotomotiv på Torvet i Grenaa.

Da arbejdet med kirkens restaurering var færdigt i oktober 1983, skulle plankeværket væk. Det er malet på vandfast krydsfiner og kan således bevares som kunstværk, men menighedsrådet, der havde en del penge bundet i plankeværksmaterialerne, havde ikke penge til at bevare det, og spørgsmålet om ophavsretten, når det blev nedbrudt, kom også ind i billedet. Mogens Gissel havde på forhånd sikret sig mod, at plankeværket blev solgt i småstykker som fragmenter af Gisselkunst - og der var også interesse for at bevare kunstværket samlet.

Enderesultatet blev, at plankeværket blev købt af revisor Mogens Bager, Grenaa.

Rosenvinges legat for værdige trængende

Af J. A. Nielsen

Gennemgang af protokol fra 1953 til 1969, der beror hos diakonisse søster Lilly Christensen, Åstrupvej 5. Tidligere protokol eller protokoller må formodes at befinde sig hos sognepræsten. Legatet stod for en årlig fest for ældre, arrangeret af præsterne og Menighedsplejens diakonisser. Der er ført bog over, hvad der har fundet sted ved de forskellige fester. Notater herom er gjort her til brug ved eventuel senere anledning.

1953
findes en liste over modtagere af julebøger og kerter + drengespejdernes juletræer, der er bragt ud til forskellige. Endvidere liste over tøjuddeling.

1954
liste over tøjuddeling til drenge og piger samt drengespejdernes juletræer. Julebøger og julekerter uddeles. En julegris parteres og uddeles (gave).

1955
er der nytårsfest. Liste over hjælpere og tips for næste år. Der var 250 ældre til fest, og der blev serveret 300 gange kaffe. 50 børn fik kage. Der indkøbtes: 20 julekager a 2 kr., 10 kranse a 4,00, 18 sandkager (bager Leth) a 2,00, 16 lagkager a 6,00, 500 småkager a 0,50, Wienerbrød 4,00. »Lagene skal helst være lagt sammen dagen i forvejen, ellers er de vanskelige at skære«. »Ingen pyntepapir ved lagkagerne!« Der anvendtes 3 kg blandet konfekt a 13,50, 2 æsker lys a 20 stk. for 9,50, 5 æsker juleservietter gratis hos Fløistrup, og der var uddeling af julegris, drengespejdernes juletræer, julekerter og julebøger og endvidere tøjuddeling.

1956
er der liste over hjælpere. Ældre hjælpere er inviteret med som gæster. Private kørte enkelte svagelige fra byen, Dolmer, Åstrup og Havnen. Der anvendtes 20 julekager a 2,20, 10 kranse a 2,00, 10 lagkager a 8,00, 500 småkager a 0,05. »Ingen konfekt i År!« (Dette skyldtes vistnok pengemangel). Der uddeltes 16 julekerter og 12 urtepotter med tulipaner. Der var 220 gamle, 5 lange borde, men for lidt plads mellem bordene. »De gamle møder gerne en halv time før tiden!«

1958
er der julefest. Der uddeles ½ gris »fra Holst Jensen« (gårdejer i Bredstrup), og der noteres tøjuddeling. (Ikke alle skribenter noterer udførligt!).

1959
Her noteres, at der er 200 i salen og på verandaen 52 + hjælpere. Et pigekor fra Gens synger (fru musiklærer Gentsch). »Vi havde alt for meget brød, særlig sandkager må vi have færre af!« Juleuddeling: Halv gris, kerter, julebøger.

1965
noteres kort, at pastor Kaarsbo står for en fest i maj.

1969
står præsterne for en fest i maj. Legatet har 300 kr. i årlig rente.

Der blev for få penge efterhånden som priserne steg. Den årlige fest sløjfedes derfor. I 1982 genopstod arrangementet ved en sammenkomst i mindre format i Kirkecentret - efter pastor Arne Jakobsens idé. Nærmere oplysninger må kunne fås hos ham.

Grenaa Sejlklub 25 år

Af Benny L. M. Andersen
Foto: Kurt L. Jakobsen og W. J. Øvlesen.

Den 28. november 1982 kunne Grenaa Sejlklub fejre 25 års jubilæum.

Skønt Grenaa er en gammel havneby med mange søværts aktiviteter, er Grenaa Sejlklub kun 25 år gammel.

Sejlsport og kapsejlads var tidligere noget, som kun fiskerne dyrkede i tiden før bådmotoren blev almindelig.

I 1935 startede bådeklubben »Fornæs«, men den bestod hovedsagelig af motorbåde, og hvis sejlsporten skulle trives og udvikle sig på en fornuftig måde, måtte der et andet og nyt initiativ til. - Det kom fra en lille kreds af sejlinteresserede, med kommunelærer Wenzel Rasmussen i spidsen. Han var en god sejler med et godt håndelag, oprindelig udlært skibstømrer og søn af en bådebygger fra Lolland.

Klubbens første formand Wenzel Rasmussen

På en stiftende generalforsamling den 28. nov. 1957, blev Wenzel Rasmussen valgt til formand. Fotograf W.J. Øvlesen - Auktionsmester S. Møller Pedersen - Kontorchef Morten Christensen - Snedkermester J. Brask Sørensen - Glarmester Arne Rose samt Vand- og gasmester Max Sørensen blev valgt til Grenaa Sejlklubs første bestyrelse.

Ved klubbens start var der en snes medlemmer, og de gik straks igang med bygningen af en serie *optimistjoller*. - De første fire blev bygget på Brask Sørensens værksted - de sidste på loftet hos tømrermester Magnus Pedersen, altsammen dygtigt ledet af Wenzel Rasmussen. Prisen på en færdig båd kunne holdes på 450,- kr. incl. sejl.

Den 8. juni 1958 blev 16 *optimistjoller* søsat på een gang.

Borgmester Aksel H. Hansen - viceborgmester J. A. Udsen - havnefoged H. Arvid og skoleinsp. Agner Jensen foretog den første prøvesejlads i de nye joller. - To af sejlerpigerne: Kirsten Christiansen og Jytte Jürgensen, foretog dåben af de 16 joller.

Optimistsejlerne deltog i adskillige

Januar 1958
Optimistbyggeri hos snedkermester Brask Sørensen, Bredstrup. Fra venstre: Freddy Brask Sørensen - Wenzel Wegler (Rasmussen) - Jytte Jürgensen - Ann Møller Petersen - Kirsten Christiansen og Søren Møller Petersen.

Borgmester Axel H. Hansen er ved af finde det rette balance punkt i optimistjollen »Kvik«

Fra venstre ses: Glarmester Arne Rose, overlærer C. C. Dæhnert, borgmester Axel H. Hansen, skoleinspektør Martin Vester. Bag borgmesteren skimtes viceborgmester J. A. Udsen.

Udsnit af den tidligere bådhavn.

stævner med flotte resultater. Ved »Landsskolestævnet« blev Grenaa Sejlklub repræsenteret ved Flemming Wenzel Rasmussen og Søren Møller Pedersen. Søren blev nr. 5 ud af 53 deltagere og fik ærespræmie som bedste jyske deltager. Flemming startede fint, men sejlede galt af et mærke og forpassede sin chance for en placering.

Efter nogle fine år, anskaffer klubben en øvelsesbåd, og man starter på at bygge OK-joller. Alt går strygende til hen i 1960, hvor interessen er dalet så meget, at man trods Wenzels protester, overvejer at slå Grenaa Sejlklub sammen med bådeklubben Fornæs. I 1961 indlemmes »Fornæs« i sejlklubben, som fortsætter under navnet »Grenaa Sejlklub«. Vittige hoveder mener at vide, det var på grund af sejlklubbens store oplag af brevpapir og klubstandere, der gjorde udslaget - om det skulle være den ene eller den anden klub der fortsatte. - Der var på det tidspunkt 35 medlemmer i de 2 klubber tilsammen. - Som konsekvens af sammenlægningen vælger Wenzel Rasmussen at melde sig ud af Grenaa Sejlklub, og Møller Pedersen bliver ny formand.

I 1962 bliver Chr. Hestbech valgt til formand. Han var meget aktiv og fik sat sving i klublivet igen med kapsejladser, stævner, sammenkomster, møder og meget andet.

På generalforsamlingen i 1966 bliver Louis Sørensen valgt til formand for en meget kort periode, han rejser nemlig fra byen, og den 25.1.67 vælges Peter Lyngdorf på en ekstraordinær generalforsamling, som hans afløser.

Den 3.4.68 bliver Ole Arvid formand, og sammen med en bestyrelse bestående af: Knud Schou Jørgensen (næstform.), Ebbe Kaas (sekr.), Eigil

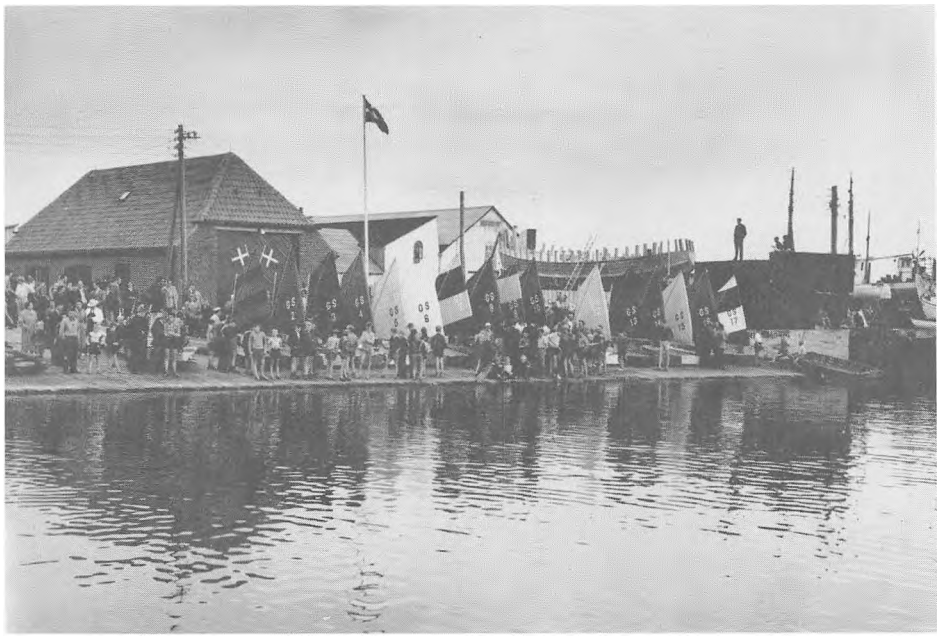

16 »Optimister« venter på at blive søsat 8. juni 1958

Nielsen (kass.) og Johs. Dalby Christensen (jun. leder) fik han gang i klublivet igen. Sejlklubben får et klubhus - det er et træhus, som har været brugt til kontor for fiskeopkøbere. Skønt sin lidenhed, var det til stor nytte i klubbens daglige virke. Ole Fuglsang bliver i 1971 jun. leder, og under hans dynamiske ledelse kom der rigtig gang i Optimisterne, der blev afholdt stævner, adskillige konkurrencer, udflugter og meget andet.

Ole Arvid ønsker i 1973 at blive afløst på formandsposten, og ved generalforsamlingen d. 22.3.73 bliver Benny Andersen valgt til hans afløser. Bestyrelsen konstituerer sig med Bent Bundgaard som næstformand - Niels Chr. Hvillum som kasserer - Sv. E. Christensen blev sekretær og Ole Fuglsang juniorleder.

Administrationen af bådepladser var blevet overdraget den forrige bestyrelse og den nye bestyrelse går straks igang med at lave et bådpladsregulativ og regler for vinteropbevaring. Det lykkes at få havnen til at lave flere bådepladser. Havn & Kommune kontaktes vedrørende anlægning af ny lystbådehavn. Grenaa Sejlklubs oplæg til ny havn præsenteres for havneudvalget. Flere firmaer forærer Grenaa Sejlklub optimistjoller - Optimisterne deltager i stævner forskellige steder. Transport af joller foregår dels på taget af, eller i trailere efter familiemedlemmers biler, dels i lånte last- eller varevogne. Vognmd. Kaj Kousted og installatør Søren T. Jensen var meget ofte »leverandører« af køretøjer (vederlagsfrit).

Da det var et stort problem at sætte jollerne ud fra åben strand (havnens slæbested er blevet delvis nedlagt), bliver der lavet en lille bro til formålet. Klubbens ledsagerbåd, en træpram med årer, får mont. påhængsmotor og kan nu følge med Optimisterne.

Gennem et samarbejde med arkitekterne Niels Poulsen & Jens Therkildsen, bliver det første »rigtige« projekt til en lystbådhavn lavet i 1977 - dengang skønnet til at koste 1½ - 2 millioner kr. Siden har der været adskillige projekter og tegninger fremme, og de har været forskellige i både udformning, størrelse, placering og pris. Sejlklubben og arkitekterne Therkildsen & Poulsen arbejder til stadighed med det »rigtige« projekt, som har undergået en del ændringer i forhold til det oprindelige, idet tiden, kravene, teknikken og behovet hele tiden ændrer sig.

På grund af pladsnød ved afvikling af møder og arrangementer i det gamle klubhus, prøves der forskellige andre muligheder, bl.a. hos Thorfisk, Scantuft, Danapak, Grenaa Motorfabrik, hos Bent Hansen og mange andre steder - skolerne blev også prøvet, men de lukkede kl. 22 - men fælles for alle stederne var, at man ikke kunne opbevare materialer o.lign. fra gang til gang. Standerstrygningsfesten blev i 1974 holdt på hotel Dagmar, et meget vellykket arrangement med 60 deltagere til middag og dans bagefter (couvertpris 39,50 kr.).

Den årlige Torskespisning, denne gang med damer, blev holdt i Motorfabrikkens kantine. En periode stillede Pavillonen et lokale til rådighed for Grenaa Sejlklub - uvist af hvilken grund, brød medlemmerne sig ikke særlig meget om at komme der.

G. S. juniorleder Ole Fuglsang rejser i 1976, og først da bestyrelsen foreslår

en midlertidig nedlæggelse af Optimistafdelingen, kommer der en løsning af problemet. Bent Mikkelsen tilbyder at »overtage« Optimisterne, hvis en annoncering i dagbladene ikke giver resultat. - Bent overtog Optimisterne, samlede dem og ledede dem på en aldeles fortræffelig måde til Lars Andersen, en af de »gamle« juniorer, så sig i stand til at klare jobbet. Det er indtil nu gået fint.

I 1979 vedtog generalforsamlingen et forslag fra bestyrelsen om indkøb af en ny ledsagerbåd til 18.000,- kr. Dansk Sejlunion ydede et tilskud på 5.000,- kr., medens en ansøgning om tilskud fra kommunen blev afslået. Det var meget skuffende at få afslag på bare »et tilskud« til noget så vigtigt, som en nødvendig forbedring af sikkerheden omkring vore små sejlere.

Generalforsamlingen vedtog også et andet forslag fra bestyrelsen, nemlig oprettelse af en byggefond. Dog ønskede generalforsamlingen at man skulle indbetale 150,- kr. pr. medlem og ikke 100,- kr. som foreslået (virkelig positivt).

Det lykkedes for G.S. i sommeren 1980, at leje »købmandsbutikken« på den gamle campingplads, for en 8-årig periode. Istandsætning af huset kostede ca. 40.000,- kr. og modsvarer den husleje, som kommunen skal have. Efter indvielsen af det nye klubhus blev mødedeltagelsen mangedoblet, og det blev hurtigt nødvendigt med flere stole og borde. Vi har i vintermånederne lånt den tilstødende cafeteriabygning, til opbevaring af maste, joller og andet grej. Vi håber at kunne overtage bygningen på rimelige vilkår, så vi kan få løst vort behov for mere plads. Ved sæsonens afslutning i 1981 nedbrydes den gamle bro for at give plads for en udvidelse af havnebassinet mod nord. Ing.-firmaet C. G. Jensen er sat på opgaven, som loves færdig til ny sæsons begyndelse. Til manges overraskelse blev arbejdet færdigt som lovet, og den østlige del af det nye bassin bliver indrettet som midlertidig lystbådehavn. To betonflydebroer, valgt og indkøbt i samråd med G.S., bliver lagt ud; en søsætningsrampe lavet af fa. Brdr. Jensen og en mastekran monteret på en tiloversbleven flydefender fra færgehavnen, anbringes i hjørnet øst for sejlklubbens bro. Det gamle klubhus flyttes ud på det nye areal sammen med det gamle turistinformationshus, som kommunen har foræret G.S. Det gamle klubhus bliver udvidet med det samme, for at give plads til vor nyetablerede brædtsejler-afdeling, - alt i alt en stor forbedring af forholdene i forhold til tidligere. Grenaa Sejlklub bestyrer selv sit tildelte område og sin bro med stor glæde - lad der ikke herske tvivl om det.

Fra jubilæet 1982. Fra venstre: Formanden Benny Andersen, Per Kræmmer Sørensen, Peter Kofoed, Lars Andersen og Niels Chr. Hvillum.

Alle venner af sejlsport blev inviteret til reception den 28. nov. 1982 i anledning af 25-året for Grenaa Sejlklubs start. Skal man dømme efter alle de mennesker, som kom og alle de gaver sejlklubben fik, så har sejlsporten virkelig mange venner.

Receptionen blev holdt i klubhuset på den gamle campingplads, og efter at Benny Andersen havde givet en kort orientering om klubbens første 25 år, sagt tak for gaver og lykønskninger, var ordet frit.

Borgmester Arne Jessen bragte byens lykønskning og gave (kgl. porcelæn). Han nævnte, at den nye midlertidige lystbådehavn får så mange hen-

vendelser om plads, at det må være helt naturligt at Grenaa får sin Marina snart, for selvom det er sparetider, må udviklingen ikke standse.

Arne Jessen takkede sejlklubben for et stort og godt arbejde med ungdommen, og sluttede sin tale med at udbringe et leve for Grenaa Sejlklub.

Wenzel Wegler (tidl. Rasmussen), G.S.'s stifter og første formand, fortalte på sin specielle gemytlige facon om klubbens første år med »hjemmebyggede« Optimistjoller, og han glædede sig over, at sejlklubben havde udviklet sig på en sund og god måde.

Jubilæums traktementet stod bestyrelsens piger for. Iført flotte G.S.-forklæder (fremstillet af Inge) serverede de fadøl, kaffe, hjemmelavet kartoffelsalat m/ frikadeller, hjemmebagt kage m.m. for gæsterne. Da det jo mange gange er et familieanliggende at deltage i bestyrelsesarbejde og klubarrangementer, hvorfor så ikke præsentere bestyrelsen med »koner«.

Ingelise Koefoed og Peter som er bestyrelsesmedlem, Inge Sørensen og Per som er sekretær, Kirsten Hvillum og Niels Christian som er kasserer, Lars Andersen som er juniorleder, Aase Andersen og Benny som er formand. I jubilæumsåret var det altså mændene, som stod bagest.

Ved sejlklubbens start i 1957 var der 20 medlemmer med 16 Optimistjoller på tegnebordet, - nu 25 år efter tæller klubben 225 medlemmer, hovedparten kommet til inden for de sidste 10 år (1970 var der 64 mdl.). Vi har i dag en flåde på 86 kølbåde, 35 joller, 12-14 sejlbrædter og en ledsagerbåd.

I de senere år har vi været vidne til en stadig stigende interesse for sejlsport - størst har udviklingen nok været, hvor det er billigst af bygge havne-

37 Optimistjoller er samlet til et stort stævne den 16. sep. 1974. - Fornæs skimtes i baggrunden.

Bådehavnen 1983

anlæg, men absolut ikke hvor det er bedst, hvilket Grenaa er et godt eksempel på. Grenaa er jo »Byen i landet med centrum ved vandet«.

Antallet af gæstefartøjer er mangedoblet de sidste 5-10 år - det drejer sig om flere tusinde både med 15-20.000 sejlere, så der er tale om millionbeløb, disse sejlende turister omsætter i byen. Der skal købes proviant ind hver dag, og da Grenaa jo er centralt placeret for videre sejlads til f.eks. Anholt, Sverige eller for den sags skyld Norge, må den nødvendige proviantering til den videre sejlads jo også gøres. Sidst, men ikke mindst væsentlig, sejlere betaler havnepenge, og hvis forholdene er gode, bliver sejlerne liggende i længere tid, og betaler derved endnu flere havnepenge.

Borgmester Arne Jessen har ret, når han siger: »Grenaa mangler en Marina«. Dertil kan så tilføjes - Grenaa mangler en Marina for turisternes skyld, og dermed for byens skyld - Grenaa mangler en Marina for sejlernes skyld, og dermed for byens skyld - Grenaa mangler en Marina for ungdommens, fremtidens og dermed for byens dårlige samvittigheds skyld.

Bådene tages på land november 1974

Nuværende formand Benny Andersen

Heden - ja, man tror det næppe...

Af J. A. Nielsen.

Af og til støder man på udtrykket »Heden ved Grenaa«. Alle ældre ved, hvad dette betyder, men for mange unge og alle tilflyttere vil det nok være en overraskelse, at de store arealer, der ligger syd for Grenaa og strækker sig ud over Hessels og Katholms jorder mod Højbjerg, i sin tid overvejende var hedejord. Nu er heden snart borte, og fra Aarhusvej til Grenaa Strand er alt nu snart bebygget med beboelseshuse, handelsskole, gymnasium og Søndre Skole m.v. - Alt dette er omtalt andetsteds. - På den magre jord i Hessel Hede (Grenaa kom først til at eje jorden omkring 1940) lå der flere landejendomme og beboelseshuse, og man kan stadig finde murbrokker fra nedbrudte ejendomme derude. I nærheden af »Skovsøen« står der en stor syrenbusk - den stod ved et beboelseshus her! Endnu i 1978 træffes folk, der er født på heden eller f.eks. i et lille hus, der lå i Birkeskoven ved Hessel. Ved Hessel-Fuglsang lå der en hel del beboelseshuse og smålandejendomme. Beboerne var nok for det meste beskæftigede på Hessel. Niels Chr. Rasmussen fortæller 1978, at to huse 50-100 meter fra Fuglsang Skole bar navnene »Himmerig« og »Helvede«. De to huse lå sydøst for skolen.

Jorderne tilhørte Hessel og lå i Aalsø-Hoed kommune, og det gjorde også kvarteret ved Sønder-Mølle, der af Grenaaenserne benævntes et skattely. Den nævnte Fuglsang skole betjente børnene herfra og Fuglsang-området. Lærer Dahl var lærer her en lang årrække, og Grenaa Egnsarkiv råder over en stor samling skolebilleder herfra. Dahl døde 1940, og der var efter ham et par unge lærere. Ved indlemmelsen nedlagdes skolen, og børnene undervistes i byskolen. Skolebygningerne stod tomme en tid, og udlejedes derefter, bl.a. til ovennævnte Niels Chr. Rasmussen.

Sandflugt over Danmark og specielt ved Grenaa

Af J. A. Nielsen.

En bemærkning i en strandingsprotokol fra en stranding ved Katholm om, at sandflugtskommissionæren var til stede, gav anledning til undersøgelser om, hvad denne sandflugtskommissionær var for en personlighed, og hvorfor han var til stede ved en stranding. En meget stor og interessant artikel af Anthon Fuglsang i »Historisk Aarbog for Randers Amt« 1950 og 1951 gav svar på dette. Sandflugtskommissionæren havde meget stor myndighed ved tilsynet af de arbejder til sandflugtens dæmpning, der var foretaget, og ved strandingen her skulle han påse, at vognene med bjerget gods fra skibet og trafikken i øvrigt ved begivenheden ikke ødelagde de beplantninger af Klittag m.v., der var foretaget efter lovpåbud, og som var udført under store udgifter for amtet - og under svære byrder for bønderne, der var udkommanderet til arbejdshoveri.

I tilslutning til flere artikler, der tidligere var skrevet om heden ved Grenaa, blev et beskedent uddrag af Anthon Fuglsangs artikler foretaget. Det følger her.

Anthon Fuglsang skriver indledningsvis:

»Så vidt skønnes begynder sandflugten at hærge i de omhandlede områder omkring midten af 1500-erne, måske efter en storm i 1557, der væltede tusinder af træer i Nørre Dyrs Herred, men iøvrigt som andetsteds i riget hovedsagelig årsaget af en ukyndig hugst i skovene kystlangs, der gav gennemtræk fra Kattegat ind i landet, i forening med letsindig oppløjning af lette jorder i vindslugets retning. Men også sandbæltet øst-vest gennem Djursland, syd for Kolindsund, let påvirket af de ændrede luftstrømme fra havet, virkede med til det rygende sandknog, der igennem et par århundreder voldte stor fortræd og utryghed navnlig i Nørre, Sønder og Mols herreder«.

Det blev så alvorligt med denne sandflugt, at der måtte lovmæssige foranstaltninger til for at modvirke og afbøde de omfattende skader. En forordning af 1792 taler om arealer på 120.000 tønder land, og sandflugtsare-

alerne i Randers amt opmåltes i 1786 til 4417 tønder land, hvoraf de 1424 tønder land lå på fastlandet og de 2993 tønder land på øen Anholt.

Der blev udnævnt sandflugtskommissioner over hele landet, og disse skulle ansætte de fornødne opsynsmænd med hver sit distrikt til en ugentlig opsynstur gennem området, med et øje på hver finger for at overvåge, hvad kommissionen havde instrueret ham om at iagttage: Fredning for mennesker og dyr af områder, som man ved afmærkning havde taget under fred, til dæmpning af sandflugten, kontrol med de ansatte klitfogeder etc. - Opsynsmændene måtte ikke aflønnes og skulle derfor helst tages ud blandt de mest oplyste gårdmænd...

Den skarpe kontrol var åbenbart en nødvendighed! Sandflugten havde ødelagt bøndernes jorder, og avlen var desårsag for lille. Bønderne søgte derfor at finde foder, hvor der var noget at finde. Deres kreaturer kom derfor ofte ind på de fredede »og indpælede« områder - og så havde sandflugtskommissæren myndighed til at idømme bøder. Kommissionæren blev snart hadet som pesten.

Anthon Fuglsang fortæller om, hvorledes disse udmeldte sandflugtsfolk nu »travede sig trætte i 14 sandflugters trælse flyvesand, der føg ind i øjnene, når det blæste, og kiltrede sig ind i klæderne, ind på den bare krop, der rødmede ved den mineralske berøring og gned huden af rumpen, når de efter endt dagværk kørte hjem. Madammerne fik snart øvelse i at modtage og behandle ægtemændene. Ind, afsides fra børn og tyende, i et af husets rum, afklædning til skindet, hvorefter madammen med fejekost fejede skroget ned fra isse til sål. Derefter en hastig opfejning på gulvet, mens manden begyndte at hakke med tænderne, og sluttelig en lunken afvaskning af personen. Tørringen kunne han selv foretage, medens hun i et klæde forsigtigt bar hans hele »habengut« ud på trappen i fri luft, hvor hvert enkelt stykke blev grundigt rystet med vinden. Hvorpå Evadatteren ilede til Adams søn og lagde friske klæder for ham. Inden han forlod rummet, kunne det hænde, at han bøjede sig i henimod en stumpvinklet stilling og bad hende se på »enden«, om den ikke trængte til en karbolklud eller måske et plaster«.

Det har åbenbart været et træls hverv at være sandflugts-opsynsmand!

Efter svære overvejelser antoges der til sandflugtens dæmpning i Kalø amt *»en forstandig og duelig mand, Sr. Hans Adolp Martens, der havde Hedegårdene i Feldballe sogn omtrent midt imellem Feldballe, Tirstrup og Stabrand og boede såre bekvemt i nærheden af flere af de farligste sandflugter. Han var gartner af profession og havde begyndt træplantning på en mager, sandlidende strækning af sin ejendom, hvilket havde vakt opmærksomhed såvel hos bønderne i vid omkreds som hos folk uden for bondestanden«*.

Det var ikke nogen fed forretning for Martens. Han fik 3 mark om dagen for at rejse ud i sandflugter. Bønderne hadede som sagt disse sandflugtsopsynsmænd, og en møller i Ørnbjerg Mølle blev f.eks. så ilde set, at »det skadede ham i hans næring«. Han måtte bede sig fritaget for dette ombud.

Carl Svenstrup skriver i en omtale af sandflugterne, at han ikke kender noget konkret eksempel på, hvorledes bekæmpelsen af sandflugten i Bro Hede foregik. Bro Hede er det areal, der tidligere kaldtes Hessel Hede og senere Grenaa Hede, de store arealer syd for Grenaaen mod Hessel. Bro Enge (der tages ofte fejl!) er de store arealer vest for Aarhusvej og jernbanen. Anthon Fuglsang skriver derimod udførligt om denne sag og vedføjer et af Martens udfærdiget kort over sandflugtsarealerne omkring Fuglsang, Hessel m.m. Hessel-Fuglsang-arealet var på 400 tønder land og Katholm-Højbjerg 210 tønder land.

Med Hessel-Fuglsang menes bl.a. det, der senere kaldes Grenaa Hede, det store areal fra Aarhusvej til havet med Grenaaen i nord. Hovedgården »Hessel« ejede denne jord, men havde fæstet flere landejendomme ud, bl.a. »Strandhuset«, en trelænget gård, til Mikkel Sørensen Kande, faderen til den senere så berømte Søren Kanne. »Strandhuset« (som endnu ikke hed »Kannegården«) lå i udkanten af hovedgårdens mark, helt nede ved Grenaa Havn, og sandflugtskommissionen ønskede gården flyttet længere ind i heden, da ejendommens kreaturer ofte gik ind på de fredede områder og gjorde fortræd på plantningerne af marehalm m.v. - Ejendommen var oprindelig bygget til pakhus for det fra godset udskibede korn til Norge og oplag af træ fra Norge til godsets brug. (Det skal erindres, at korn m.v. udskibedes i pramme og sejledes ud til skibe på Grenaa Rhed; der var ingen brugelig havn for større skibe her). Ejeren af godset var utilbøjelig til at flytte gården, og det ses ikke klart hos Anthon Fuglsang, om den alligevel er flyttet, kun står der, at »sandhuset eller boelsgården allerede er flyttet«.

I en lille notits i »Grenaa Folketidende« 1893 står der imidlertid følgende: *»Ved Grenaaens udløb i Kattegattet la-*

der sundselskabet i disse dage foretage en udgravning. Her er man stødt på rester af den gamle »Kannegaard«, der tilhørte Mikkel Kanne, fader til redningsmanden Søren Kanne. For ca. 100 år siden blev gården nedrevet og flyttet længere ind i landet, hvor den endnu ligger. Anledningen var den, at havet år for år slikkede grunden bort tomme for tomme og undertiden stod op og fyldte husene med vand. Ved udgravningen af grunden skjelner man tydeligt gårdspladsens omfang og andet mere«.

Årstallet kan nok passe med tiden, da sandflugtskommissionen diskuterede med godsejer Lang på Hessel om en flytning af »Strandhuset«, fordi det lå for tæt ved sandflugten. Godsejeren var lidt modvillig - men hvis han fik et lille hundrede rigsdaler, var han nok villig til at flytte gården! Det må beklages, at avisens notits er så kortfattet, at dette flytteri ikke kan konstateres uden en større undersøgelse.

På det tidligere nævnte kort af Martens ligger der i nærheden af »Kragsøe Kier« (ikke langt fra nuværende jernbane vest for »TH Møbler«) en gård med navnet »Strandhuset« i parentes. Den ligger i nærheden af den mølle, der lå her i sin tid. Det virker noget forvirrende, at »Strandhuset« ligger her så langt fra stranden, og da »Strandhuset« står i parentes, kan det måske tænkes, at Martens har skrevet forkert. Gamle dages skribenter stregede ikke over! Var der noget forkert, satte man klammer om. Gården er formentlig møllegården, da »Møllehaugen« er anført lige ved siden af. I nærheden var der forøvrigt en »Mynsterplads« for militæret.

Godsejer Lang havde forøvrigt sine egne ideer angående sandflugten. Han foreslog bl.a., at man i vestenvind rodede op i sandbankerne på heden og ved stranden og simpelthen lod sandet flyve i havet. Der var så meget sand i flugt, at Grenaa Havn og udløbet fra åen eller kanalen var fuldstændig fyldt op. Langs plan vakte ikke bifald! Martens anvendte sine prøvede metoder, og det følgende kan fortælle, hvad han brugte til arbejdet.

I årene 1825-30 blev det til: 1676 læs tang, 1510 læs digetørv, 1400 læs oprykkede revlingris, lyng og græstuer, 4594 læs fladtørv, 40 tdr. klitvipper, 884 spænd- og 4322 gangdage af 24 sogne. I samme tidsrum udsåedes skovfrø og udplantedes skovtræer af fyr, gran, birk, bøg, el, lærk og eg. Frøet lagdes i mosforede huller eller reder. Det må nok anføres, at effekterne anvendtes i en snes sandflugter.

Hessel Hede var i sin tid ganske uden træer. Skovplantningen begyndte så småt under eller efter sandflugten. Martens meddelte i 1828, at der i Katholm-Højberg sandflugtsområde var plantet på 2½ tønde land, Hessel ½ td. ld., Bredstrup ½, Hemmed 8½, Treå Mølle 3, Meilgård 2 osv., ialt 24 tønder land.

I Hessel Hede plantedes store arealer med træer efterhånden. I de gamle aviser ses, at f.eks. Olsen på det senere »Havlund« søgte Hedeselskabets bistand ved tilplantning af 40 tønder land. Den kendte løjtnant Jensen var medvirkende her, ligesom ved flere plantninger ved Fuglsanggårdene. Ejerne af Hessel plantede ligeledes flittigt, og godsejer de Lichtenberg plantede f.eks. de store bjergfyrskove langs det, der i dag benævnes Grenaa Strand helt ud til Katholm skel. Han betroede en karl på »Fuglsanggården«, at det var en helt forkert træsort, han havde benyttet! Mange af træerne står imidlertid på stedet endnu i 1978, men de ser ganske vist noget derangerede ud. - Grenaa kommune, der blev ejer af et par tusinde tønder land af Hessel Hede, plantede meget flittigt, og ved en »Skovvandring« for byrådsmedlemmerne i 1943 oplystes det, at der på 10 år var plantet en million træer på heden. De først plantede var ved turen 5-6 meter høje.

Sandflugtskommissionær Martens fratrådte den 1. oktober 1845, og prokurator Steenberg, Grenaa, konstitueredes til midlertidigt at bestyre sandflugtsvæsnet mod 300 rigsdaler i godtgørelse - om året.

I et afsnit om Sønder Herred indberetter sognepræsten, hr. Felix Torstensen, at Aalsø sogn i 1589 er meget medtaget af sandflugt, idet 3 landsbyer var ganske ødelagt. I det følgende afsnit læses om, hvilke følger sandflugten kunne have:

Ifølge kommissionsberetning af 1749 i Otto Mønsteds ejertid strakte Hessel hovedgårds sandflugt sig i nord til Grenaa og i syd til Højberg under Katholm gods. I øst begrænsedes sandflugtsstrækningen af Kattegat, kilden til sandflugten hvorfra flyvesandet med østlige vinde fra stranden knøf ind over landet over et areal af 400 tdr. land, hvoraf de 300 lå under Hessel hovedgård, og de 100 hørte under to fæstegårde på Fuglsang Mark. Mod havet lå temmelig høje, hvide, nøgne sandbjerge, hvorfra flugten gik hen over Grenaa å og havn og fremkaldte vandstop og idelige hindringer for sejlads. Den meget sparsomme vækst af marehalm, Hvideris og lyngtotter i dette sandøde var genstand for rov af fat-

tigfolk inde fra Grenaa, der knapt havde at bide og intet at brænde. Og det hændte ofte efter disse staklers selvtægtende togter ind i sandødet, at hvor de rykkede sandvækster op med rode, opstod lokale sandbrud, der pulsede det løsgjorte sand i vejret fra sandfladen og lavede fortræd, når vind og vejr indgik makkerskab.

Sandflugtsforanstaltningerne var, f. eks. for fæstebønderne i Fuglsanggårdene, til stort gene. Gårdene holdt fremmede dyr til sommergræsning på de udstrakte heder, omkring 60 stude og et par hundrede får. Heraf havde de en årlig indtægt af 35 rigsdaler (en betydelig indkomst). Der blev foretaget foranstaltninger, så gårdenes liv ramtes mindst muligt. I en bredde af indtil 200 alen langs havet dannedes en kunstig klitbræmme, og man plantede klittag i lag over hinanden, efterhånden som klitbræmmen oversandedes. Måske er det nutidens klitter ved Grenaa Sønderstrand, der her er tale om...

På vejen fra havstranden (ved Fuglsang) igennem Grenaa by til havnen knøg flyvesandet stærkt, navnlig på grund af det militæropbud, artilleri, som Grenaa måtte huse under Napoleonskrigenes åringer (det var i 1813). Hertil kørtes i 10 dage 250 vogne med det dobbelte antal folk 2256 læs småsten fra stranden og 454 læs tørvejord på vejen. Dermed stækkede man sandknoget, men tørvejord på en befærdet vej var dog ikke behageligt!

Sandflugtskommissæren havde ind imellem meget stort besvær med at vedligeholde og reparere sandbrud, som man kaldte det. Bønderne og hvem der ellers færdedes på de beplantede områder, tog det ikke så nøje! Der opstod huller, hvor vinden kunne hvirvle sandet op, og så måtte der tages fat igen.

Det er næsten ikke til at forstå, at heden ved Grenaa og Hessel har været et fuldkommen træløst område engang. I al den tid, nedskriveren af dette har færdedes i området, fra ca. 1910, har der været skov på stedet, og det er blevet mere og mere efterhånden. I gamle dage kaldte man plantningen »Granskoven«, idet det mest var nåletræer, der plantedes. Skoven var et herligt sted, og ved eftertanke ved læsning af dette med sandflugten rinder det i hu, at skoven var fyldt med sandhøje, hvor trærødderne stak frem, og hvor drengene spejdede efter hugorme på de sandede stier. Fra åen til det sted, hvor senere Ringvejen kom til at gå, var der stadig bar hede - dog med adskillige enkeltstående træer, mest birketræer, der sådede sig selv og voksede op til meget smukke træer eller buske. Der står et sted, at fattige beboere i Grenaa hentede brænde på heden og i klittagplantningerne. I nyere tid, under de to store krige 1914-18 og 1940-45 var det meget almindeligt, at folk gik over i skoven og samlede grankogler og kvas til optændingsbrug - og måske navnlig til komfurbrug. Det knastørre materiale var fortræffeligt, når der skulle koges vand til kaffe i en fart. Det var slet ikke fattige og arme mennesker, der hentede en pose grankogler i skoven. Også mere velbeslåede tog turen, og for mange blev det en hel sport at samle kogler og have et lager i huset, når koglerne var fugtige og ikke så gode. Samling af kogler var nok ikke tilladt, men det blæste man på - ganske som i de gamle dage...

Skoven på heden var i øvrigt et meget yndet sted. Inden kommunen overtog arealet, var stierne naturstier (og sådanne er der heldigvis stadigvæk mange af). Senere anlagde kommunen mere regulære stier, bl.a. »Skovstien« fra Aarhusvej til »Havlund«. Her kneb det vældigt med at få de små Birke, der plantedes mellem de to parallelle stier, til at blive store. Mange af dem blev knækket af ødelande. Alligevel står der nu en række smukke træer på stien, og for ikke-bilister er stien det helt store. Knallerter og ryttere kan også lide stien, selv om der er forbud for færdsel af sådanne...

Heden ved Grenaa lå ikke ubenyttet hen. Rent bortset fra de herlige ture, der kunne foretages her, så lejede slagtere, avlsbrugere og andre ret store arealer til græsning og opdyrkning. Da Grenaa byråd skulle til at regere med heden, viste det sig, at en hel række mennesker havde lejet jord af ejeren på Hessel og nu krævede erstatning for at give slip på lejemålet. Man havde vistnok ganske glemt disse lejemål!

Der var kolonihaver på heden, og selv om det var sandjord, fik det flittige havefolk meget ud af arbejdet. Der var en plads nær havnen, hvor børnene legede og spillede bold, og fiskere tjærede deres garn her. Der var god plads til at tørre garnene efter på.

I andre artikler har nedskriveren af dette fortalt om specielle ting fra heden, og interesserede henvises hertil, til »Grenaa Bys Historie« og til Anthon Fuglsangs fortræffelige udredning om sandflugten.

Kort over hedearealerne Opmålt 1877, rettet 1900.

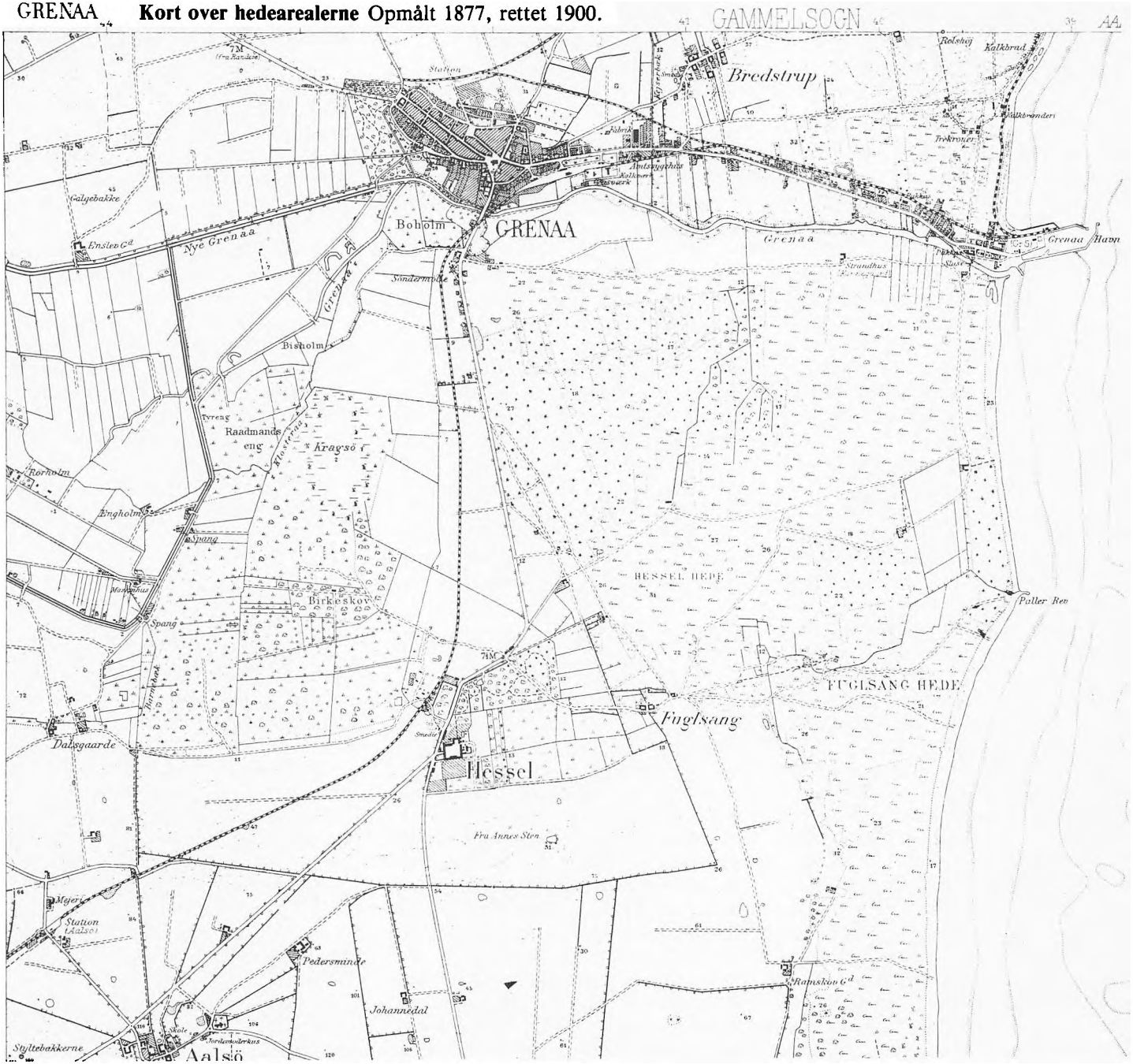

Trofaste tjenestefolk fra Østdjursland

Af Tom Mortensen

Nogle ansøgninger fra 1800-tallets begyndelse om belønning for tro og lang tjeneste.

I de ældste dele af arkivet fra det endnu livskraftige Randers Amts Husholdningsselskab ligger der nogle pakker med papirer fra årene 1816-20 og 1829-31. Det er ansøgninger fra en lang række tjenestefolk i det gamle Randers Amt, indsendt til selskabet for at blive belønnet efter at have tjent deres husbond længe og trofast.

De bør trækkes frem, fordi de er vidnesbyrd om en befolkningsgruppe, hvis tilværelse man ellers kun i sjældne tilfælde kan få noget mere konkret at vide om. Og dog har denne gruppe udført meget betydningsfulde opgaver i et samfund, der kun havde få tekniske hjælpemidler til rådighed, og som var helt afhængigt af tjenestefolkenes anonyme arbejdsindsats. Hvis man ikke kunne skaffe tjenestefolk nok - det gjalt i by som på land -kunne ejendommen eller forretningen ikke drives, og økonomisk ruin stod for døren. Det var man selvfølgelig også fuldt ud klar over dengang.

Det Kongelige danske Landhusholdningsselskab, stiftet 1769, indsamlede i 1820-erne materiale til en beskrivelse af provinsernes økonomiske tilstand. Selskabets sekretær, J.C.Hald, udarbejdede bindet om Randers Amt, som udkom 1827, og heri skriver han om netop disse forhold:

»Der gives neppe nogen Egn, hvor Tjenestefolk savne Leilighed til Erhverv, naar det ellers er deres alvorlige Attraae at søge den. Tvertimod har man paa mange Steder ondt nok ved at erholde, i det mindste til visse Tider af Aaret, de nødvendige Arbeidsfolk , og disse ere da ofte ublue i deres Fordringer. Man er i saa Henseende værst faren i Egne, hvor der gives mange og betydelige Herregaarde og kun faa Huusmænd og Parcellister, saasom i Nørre Herred, i Gjerlev Herred og flere Steder«

I en udtalelse som denne finder vi en hel del af baggrunden for de ansøgninger, som jeg vil omtale nærmere nedenfor.

Men først lidt om Randers Amts Husholdningsselskab, som ansøgningerne jo er sendt til. Det blev stiftet 1810 som en lokal aflægger af og med forbillede i Det Kongelige danske Landhusholdningsselskab og udviste fra begyndelsen en vældig aktivitet på flere områder inden for landbruget. Det kan man læse om i selskabets jubilæumsbog fra 1910. Utvivlsomt fik selskabet stor betydning for det lokale landbrugs opkomst, hvilket hurtigt viste sig at være tvingende nødvendigt i kølvandet af napoleons- og englænderkrigene og statsbankerotten i 1813. Også for landbruget fulgte der en alvorlig krise, som endnu ikke var overvundet omkring 1830.

Selskabets stiftere var primært jorddrotter og embedsmænd, og af jubilæumsbogen fremgår det, at man fra begyndelsen satte ind på forbedring af jorden, af kvæget, markredskaber og lignende, men også ønskede at støtte bierhverv, der kunne hjælpe landboen og i sidste ende statens økonomi. Derfor optræder der allerede fra starten præmieudskrivninger for tyre og orner side om side med præmier for høravl og bier, haveanlæg og pileplantning. Og ret hurtigt meldte der sig røster om, at man burde uddele en række belønninger for lang og tro tjenestetid, bl.a. med den begrundelse, at tyendet, der jo ikke selv rådede over jord, i kraft af arbejdsindsatsen i høj grad bidrog til landbrugets vækst.

Præmiernes baggrund

I jubilæumsbogen findes der et afsnit om denne side af selskabets virksomhed (s.557-570), og af dette afsnit samt af selskabets forhandlingsprotokol ses det, at man lagde stor vægt på at understrege det gode forhold, der herskede mellem tjenestefolkene og husbonden. Tilsyneladende skulle præmierne i første omgang uddeles ud fra et mere filantropisk synspunkt: gennem belønningen ønskede man at åbne almuens øjne for det nyttige i et langvarigt tjenesteforhold, men også for det moralsk positive i, at man værdsatte pligtfølelsen.

Men da pengekrisen slog igennem også på landbrugets område, blev det en økonomisk nødvendighed at kunne

regne med stabil arbejdskraft. Da man beslutter at udskrive præmierne anden gang bruger man derfor mere åbenlyst landbrugets økonomiske krise som argument for præmieudskrivningen. Et medlem af selskabet, Secher på Skaføgaard, skriver f.eks. 1828, at præmierne denne gang fortrinsvis uddeles til røgtere, vogtere og malkepiger, »da disse 3 Sorter af Tjenestefolk ere vanskeligst at erholde.« At der har været problemer med at skaffe netop disse grupper af tjenestefolk, der jo var uhyre vigtige for godsmejerierne, fremgår også af en sætning hos J.C.Hald: »Allermindst skjøtte de om at tjene som Malkepiger, hvilket de ansee som en Slags Fornedrelse; derfor falder det især haardt at faae Tjenestepiger ved Meierierne, skjøndt de her lønnes godt,«

Nej, tjenestefolk var ikke, hvad de burde være. Ejerne af Møllerup sendte et brev til bestyrelsen, naturligvis kun beregnet til internt brug, og også han argumenterede for at man skulle udskrive præmier: »Thi naar disse (nemlig tjenestefolkene) vare som de burde være, vilde det være betydeligt lettere for Husbonden at gøre en anden Forbedring ved sit Agerbrug, men saalænge som Tjenestefolkene ere, som de nu er, findes der ofte store Hindringer og under alle Omstændigheder ere Driftsudgifterne for store, da Tyendet i Almindelighed ingen Interesse har for Husbondens Vel, og dette formener jeg lettest bibringes disse ved Opmuntring til lang Tjeneste.«

Sådanne synspunkter sejrede, og præmierne blev udskrevet igen for en treårsperiode 1828-31. Men der var også mange argumenter imod disse præmieudskrivninger, bl.a. at de næppe havde den forventede gennemslagskraft, og efter denne uddeling blev sagen opgivet. Ganske kort oplivedes den igen 1867.

Det bør nævnes, at selskabet beskæftigede sig intenst med tjenestefolkenes forhold på et senere tidspunkt, nemlig i 1873, hvor man deltog i et forsøg på at få vedtaget en stramning af tyendeloven fra 1854. Selskabet var især interesseret i at hindre tjenestefolks muligheder for kontraktbrud, altså at de kunne forlade pladsen i utide. I disse tilfælde kunne bonden jo have vanskeligt ved at finde en afløser indtil næste ordinære skiftedag. Men dette forslag til en hårdere kurs blev liggende i rigsdagen og aldrig vedtaget.

Præmieudskrivningen og ansøgerne

Husholdningsselskabets arkiv opbevares nu i Randers lokalhistoriske Arkiv, og her har jeg haft lejlighed til at gennemse pakkerne med materiale om disse forhold. De mange ansøgninger fra tjenestefolkene ligger i de fleste tilfælde som bilag til selskabets regnskaber, men det har desuden været nødvendigt at tage selskabets forhandlingsprotokol til hjælp. Det er dette materiale, jeg udnytter herunder.

Der er altså tale om to præmieudskrivninger. Den første blev udskrevet 1816 og skulle løbe over 3 år; den anden blev udskrevet 1828, ligeledes for 3 år. Ved udskrivningen 1816 blev det bestemt, at der i hvert af de følgende år skulle uddeles 16 præmier, nemlig:

2 præmier a 20 Rd. Navne Værdi
2 - a 15 -
4 - a 12 -
4 - a 10 -
4 - a 8 -

Betingelsen for modtagelse af præmie var, at ansøgeren i »ikke mindre end 10 Aar i længst Tid med Troskab har tient i een Tieneste paa eet Sted her i Amtet.« Begge køn af den tjenende klasse var berettiget til at ansøge. Endvidere skulle ansøgningen attesteres af husbonden og af troværdige mænd (dvs. bønder) i sognet. Endelig burde ansøgningen indsendes gennem et af selskabets medlemmer i herredet eller direkte til selskabet: sognepræsten attesterede desuden i de fleste tilfælde.

Der skulle ikke herske tvivl om, at præmierne blev uddelt til de rette. Erfaringerne fra denne første uddeling har alligevel været blandede, og man aner i forhandlingsprotokollen, at det ikke har været helt let at få de mange præmier placerede. Fordelingen på køn er f.eks. helt skæv, idet kun 6 kvinder fik præmie ud af de 48 mulige. Og langt de fleste præmier faldt til godstyende på Randers-egnen, mens de øvrige dele af amtet haltede langt bagefter - men det skyldtes nu også, at der ikke kom mange ansøgninger fra disse egne.

Da man besluttede den nye uddeling i 1828 hed det direkte, at »Røgtere og Malkepiger i Særdeleshed (ville) komme i Betragtning«. Argumenterne, som blev nævnt ovenfor, er altså slået igennem selv i annonceringen for præmieudskrivningen.

Man skar antallet af præmier ned til 12 om året, men til gengæld delte man amtet op i en vestre og en søndre/østre del. Der skulle så placeres 6 præmier i hver del, og fordelingen på de to køn skulle være ligelig. Derudover var betingelserne for præmiering som sidst. De 12 præmier lød på 4 a 20 Rd., 4 a 12 Rd. og 4 a 8 Rd.

Og hvad kom der så ind af ansøgninger på disse tilbud?

Gennem navnelister i forhandlings-

protokollen eller løse lister i regnskabspakkerne, kontrolleret ved et gennemsyn af de bevarede ansøgninger, ses det, at knap 300 tjenestefolk fra hele amtet søgte præmierne i de to perioder. De originale ansøgninger er bevaret for ca. 95 procents vedkommende, og de indeholder en mængde gode oplysninger for den personalhistoriske interesserede.

Tyngdepunktet for selskabets virke var i de første årtier herrederne omkring Randers Fjord. Her boede initiativtagerne, og her bar selskabets virke de første frugter. Et centrum for aktiviteten på Djursland var Vivild, hvor præsten i mange år var et af de iderigeste bestyrelsesmedlemmer. Men den østligste del af Djursland var længe om at komme med. Det gælder alle discipliner, som selskabet udskrev konkurrencer i, og altså også konkurrencen om præmie for lang og tro tjeneste.

Ansøgere og vindere
fra Grenaa, Nørre og Sønder Herred.

Ansøgningerne fra de østligste herreder er taget ud af listerne og opført herunder. Papirerne er hovedsagelig dateret 1816-1820 og 1829-31. En præmiekommission udpegede, hvem der skulle præmieres for hvert år, og det skete på selskabets decembermøder i årene 1818-1820 og 1829-31. Vindernes navne blev indført i forhandlingsprotokollen og offentliggjort i Randers og Aarhus.

På listen herunder er opført samtlige ansøgere fra Grenaa By, Nørre og Sønder Herred. De bynavne, der er anført i listen, er naturligvis det sted, hvor tyendet tjente - altså ikke fødeby. Derimod fremgår det ofte af selve ansøgningen, hvor pågældende er født, alder, hidtidige tilværelse, forældre o.s.v.

Indsendt

1816 fra Grenaa (papir og data mangler), Rasmus Jensen i Gravlev Mølle i 31 år.
1817 ingen
1818 Jørgen Rasmussen i Grenaa hos Købmand Hans Broge i 38 år.
Inger Lorentzdatter i Sangstrup hos gmd. Christian Smed i 15 år.
1819 Mads Pedersen på Scheel i 20 år
Otto Diderichsen på Østergård i 15½ år
Inger Lorentzdatter i Sangstrup indsender påny.
Jørgen Rasmussen i Grenaa indsender påny
Jens Stephansen i Sangstrup hos gmd. Christen Smed i 22 år.
Mariane Jensdatter i Rimsø hos gmd. Laus Christensen i 15 år
Rasmus Sørensen i Albøge i Storegaarden i 40 år.
Maren Laursdatter i Allelev hos gårdfæster Søren Rasmussen i 36 år.
Rasmus Jensen i Gravlev Mølle i 33 år.
1820 Laurs Pedersen Stabrand i Feldballe præstegård i 18½ år.
1823 Ane Marie Rasmusdatter i Hyllested i 10 år.
Maren Niederhausen på Lyngsbækgaard i 22 år.
1828 Helvig Michelsdatter i Albøge hos Rasmus R. Poulsen i 15 år.
1829 Søren Jensen i Karlby hos sognefoged Ole Allermann i 14 år.
Søren Clausen i Karlby hos sognefoged Ole Allermann i 16½ år.
Mads Andersen i Grenaa hos købmand Johan Hansen i 14 år.
Ole Severin Korsgaard i Grenaa, svend hos dreiermester P. Tolboe i 12 år.
Ane Marie Sørensdatter i Albøge hos John Frederikchsens enke i 12 år.
Peder Olesen på Fæveile i 30 år.
Maren Rasmusdatter i Bugtrup i 34 år.
1830 Maren Marie Hald på Sønderskov i Hyllested i 20 år.
Søren Clausen i Karlby indsender påny.
Villum Nielsen, fæstehusmand på Robstrup Mark i Hammelev præstegård i 17 år.
Laurs Knudsen i Nimtofte Mølle i 16 år.
Peder Sørensen Feldballe i Kejlstrup i 16 år.
Christen Pedersen i Horstved i 14 år.
Lars Mathiesen i Karlby, gartner hos præsten i ca. 20 år.
Jens Hansen i Dolmer hos toldcasserer Hansen i 12 år.
1831 David Pedersen på Grenaa Mølle i 10 år.

Et par af folkene på listen har søgt to gange. Det skyldes, at den første ansøgning ikke blev godkendt, fordi der manglede attester.

Ansøgerne fra det østdjurske skulle jo konkurrere med tjenestefolk fra de øvrige dele af amtet, og der var mange, som havde tjent en snes år samme sted og som havde papirerne i orden. På den baggrund kan man forbavses over, at næsten halvdelen af ansøgerne her fra Østdjursland vandt præmie. Men forklaringen ligger i al fald delvis i, at selskabets præmiekommission bevidst søgte at udbrede kendskabet til selskabets virksomhed i de østlige og sydlige dele af Randers Amt.

Vindere af de to konkurrencer blev følgende, som fik tildelt præmie

1819

Jørgen Rasmussen i Grenaa.
Rasmus Sørensen i Albøge.
Maren Laursdatter i Allelev.
Rasmus Jensen i Gravlev Mølle.

Mads Pedersen på Scheel (nu Sostrup)
Otto Diderichsen på Østergaard

1830
Maren Marie Hald i Hyllested.
Søren Clausen i Karlby.
Villum Nielsen i Hammelev.
Laurs Knudsen i Nimtofte Mølle.
Peder Sørensen i Kejlstrup.

1831
David Pedersen i Grenaa Mølle.

De skriftlige ansøgninger er temmelig forskellige, skønt de er skåret over samme læst - husholdningsselskabet krævede jo en lang række betingelser opfyldt. For det meste er der plads til den personlige ansøgning og de 2-3 attester på eet ark papir, men der er også eksempler, hvor der er indsendt hele 3 ark.

Herunder aftrykkes den sidste ansøgning overhovedet, som indsendtes fra de to herreder, nemlig David Pedersen på Grenaa Mølle. Originalen er et stort folioark, hvor David Pedersens personlige ansøgning - som iøvrigt er ret kort - står på forsiden. På bagsiden følger så husbonden, møller Rodkiers anbefaling, sognepræstens attest, to borgeres attester og endelig en påtegning af selskabets landbokommisær, N. Jørgensen på Ingvorstrup. Denne sidste har indsendt den samlede ansøgning, der lyder således:

Undertegnede, som har tjendt Møller Rodkjær som Møllersven paae Greenaae Veirmølle uafbrudt i 10 Aar og endnu vedbliver, uden at være enten opdragen af eller være i Familie med bemeldte min Hosbonde eller dennes Kone. - Ansøger herved ærbødigst Høie respective Amts-Landhuusholdnings-Sælskab om Præmie for lang Tjeneste i slig et vigtig Fag.

Greenaae Veirmølle den 15. Maii 1831.

Ærbødigst
David Pedersen

(Underskrift:) *Til Høie Respective Amts-Landhuusholdnings-Selskabet for Randers Amt*

(Paa bagsiden:)
David Pedersen har tient mig i 10 år som Møllersvend ved Greenaae Veiermølle. For hvilken hans lange Tjeneste jeg ikke kan andet end meddele ham det fordeelagtigste Vidnesbyrd, som en i en hver Henseende mønsterværdig Tiener. Med fuldkommen Duelighed og Kyndighed i sit Fag har han stedse for sin rosværdige Flid og Troeskab og en for Tienestefolk i almindelighed sielden Omhyggelighed og Iver for hans Huusbondes Tarv og bedste. Ja selv i ting, som ikke egentlig vedkom hans Fag har han vist en sielden Opmærksomhed, idet han stedse har vidst at udfylde sine ledige timer nu med et, nu med et andet nyttigt Haandarbeide, som han har kunnet skiønne ville være til gavn, og der med sparet mig for den bekostning der vilde have været forbundet med at lade dette forfærdige af andre.-

Hvor meget vilde det der for glæde mig om dette mit sandfærdige Vidnesbyrd maatte bidrage noget for dette virkeligen agtværdige menneske til den ansøgte Præmies Erholdelse om en løn for hans lange og troe Tieneste hidentil, og som Opmuntring til et lige rosværdigt forhold i Fremtiden.

Grennaa Mølle d. 17 Mai 1831

Ærbødigst
J.P. Rodkier.

Ansøgeren er mig bekiendt som et særdeles skikkeligt Menneske der fortiener hans Husbondes hæderlige Vidnesbyrd, hvorfor jeg paa bedste Maade anbefaler ham til det ærede Amts-Landhuusholdnings Velgiørenhed.
Greenaae d. 31 Mai 1831

Fugl

At denne her ommeldte David Pedersen har tient J.P. Rodkier udi nævnte Tid og fortiendt ved hans Forhold i den Tid i den af vedkommende foranførte Anbefaling, hvilket bevidnes af Undertegnede.
Greenaae d. 31te Mai 1831
J.F. Jahnsen T. Hansen

Herimod vides intet at erindre.
Ingvorstrup d. 22 Juni 1831
N. Jørgensen
Landbocommisair for
Nørre Herred

Præmierne

I en del af de konkurrencer, som husholdningsselskabet udskrev, kunne vinderne vælge mellem af få udbetalt præmien i penge eller i et stykke sølvtøj af samme værdi. I selskabets regnskaber har jeg for perioden 1810-1845 fundet beviser på, at vinderne i ca. 30 tilfælde har valgt sølvet, oftest et sølvbæger.

Inden for konkurrencerne om lang og tro tjeneste har jeg dog kun kunnet finde to tilfælde, hvoraf det ene, nemlig et lille sølvbæger, har været offentliggjort i Dagbladet Djursland. Ingen af de to vindere er dog fra Østdjursland.

Men de præmierede tjenestefolk har formodentlig oftest foretrukket pengene, som der har været god brug for.

J.C. Hald skriver i 1827, at en karls årlige løn ligger på mellem 14-20 Rd., så selve David Pedersens præmie - han vandt mindstebeløbet på 8 Rd. - har været en betydelig pengesum for vinderen.

Vi kan jo begynde at gætte på, hvad gevinsten er blevet brugt til, men realistisk set er den nok i de fleste tilfælde blevet spist op. Mange af ansøgerne var af gode grunde til års, når de søgte, måske allerede udslidte, og måtte se i øjnene den dag, hvor deres hænder ikke kunne være til nogen nytte for husbonden. Så var der to muligheder tilbage: i heldige tilfælde nådsensbrød hos husbonden, men hyppigst gik vejen til fattighuset.

Maren Laursdatter i Allelev fik lutter gode ord med på vejen, da hun i 1819 søgte om belønning. Hendes personlige ansøgning vil jeg lade stå som afslutning, fordi hun selv peger på, hvad præmien kunne betyde for hende. Her er ingen smukke ord om det gode forhold mellem hende og husbonden, men en konstatering af, at hun i de mange aar har solgt sin arbejdskraft for at opretholde livet:

»Opmuntret ved det respective Amtshuusholdnings Selskabs Indbydelse vover jeg undertegnede hermed at ansøge om de af Selskabets udsatte Præmier for lang og tro Tjenneste. I 36 år skriver Sex og Tredive Aar har jeg tjent for Kost og Løn paa et og samme Sted i Allelef under Fæveile Gods, nemlig hos Søren Rasmussen Bødker og dennes Formand, som af hoslagte Attester behagelig erfares.—
Vorder jeg saa lykkelig at blive kjendt værdig til nogen af de af Selskabet udsatte Præmier, skal samme stedse være mig sød Løn for mange Aars Troskab og ufortrøden Flid. Ligesom den maae blive mig en velkommen Understøttelse i en Alder, der snart maae gjøre mig uskikket til, som Hidtil, selv at fortjene mit Brød.-
Allelef i Lyngbye Sogn
Sønderherred den 23de Aug. 1819
1819

Underdanigst
Maren Laursdatter
(: med ført pen :)

Hun belønnedes med 15 Rd., svarende nogenlunde til en årsløn. Forhåbentlig nåede hun at få brugt pengene på sig selv. Kirkebogen for Lyngby sogn viser, at hun døde allerede 1824 som 80-årigt fattiglem i Allelev.

Henvisninger

1) J. C. Hald: Randers Amt s. 193
2) citeret efter jubilæumsbogen s. 561
3) J. C. Hald: Randers Amt s. 193
4) citeret efter jubilæumsbogen s. 562
5) Forslaget er som dokument aftrykt i jubilæumsbogen s. 564-67
6) Jeg har udarbejdet lister med samtlige ansøgeres navne og tjenestesteder fra hele amtet. Listerne findes nu i Randers lokalhistoriske Arkiv og hos mig.
Afskrifter af de bevarede ansøgninger fra Nørreherred findes nu i Nørre Djurs Egnsarkiv.
7) Sølvbæger fra Nørre Djurs i arv fra 1817. Dagbladet Djursland 22.05. 1982. Vinderen var ladefoged på Gl. Estrup.

Kilder

Utrykte arkivalier fra Randers Amts Husholdningsselskab, nu i Randers lokalhistoriske Arkiv:
Forhandlingsprotokol 1810-1841 (pakke 123 A).
Regnskaber med bilag 1810-1845 (pakkerne 123 i, j og S).
Præmieansøgninger (pakkerne 123 g, i, j og u).

Trykte:
Randers Amts Husholdningsselskabs Virksomhed gennem 100 Aar 1810-1910. Randers 1910.
J. C. Hald: Randers Amt. Beskrevet, efter de til det Kongelige Landhuusholdningsselskab indkomne Beretninger og egne Iagttagelser. Kjöbenhavn 1827. (= Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand i oekonomisk Henseende. Andet Stykke, Randers Amt.).
Trap: Danmark, 4. udg., 1925, Bind VI.

En tak til medarbejderne på Randers lokalhistoriske Arkiv og Grenaa Bibliotek for deres hjælp med de mange arkivaliepakker.

Noget om Storegade 11 og beboerne i huset

Af J. A. Nielsen

Under søgen efter data vedr. nogle indleverede billeder af ejendommen Storegade 11 fremkommer nogle særdeles interessante og morsomme enkeltheder om huset og beboerne i det. Altsammen i Carl Svenstrups »Grenaa Bys Historie«, bind B. Ikke så få finder Carl Svenstrup tør og lidet underholdende i byhistorien, men han kan nu også fortælle noget sjovt ind imellem..

Det er fast utroligt, hvad Carl Svenstrup har fundet frem om huset her. Han begynder med byens grundtakst 1682 og fortæller om skipper Mads Nielsen, der 1719 sælger ejendommen til byskriver Herman Ponich - og denne sidste fortælles der hele tre sider om! Som en slutning hedder det, at byskriveren i sin 10-årige embedsperiode kun var til stede i retten en enkelt gang og lod det hele besørge af andre, bl.a. kordegn Hygum og konsumtionsbetjent Chr Qvist.

Gennem en lang række navne når vi til exam. jur. Herredsfuldmægtig Hans Peter Fasting i 1829. »Det var ham, som var forlovet med postmester Møllers datter. Han havde testamenteret sin kæreste gården og hvad han ellers ejede, og på sit dødsleje gav han hende sin velsignelse til at ægte hans og hendes fælles ven, N. Secher Mønsted, den senere ejer af Lyngsbækgård«.

1839 køber bagermester Thomas Wessing ejendommen. Vi lader Carl Svenstrup fortælle:

»Ejendommen her på Storegade så i Wessings tid ifølge en gammel grenaaborgers beskrivelse sådan ud: Et meget lavt bindingsværkshus med grønne stolper. Indgang midt i huset til en lang, mørk gang, hvorfra døre førte ind til begge sider. Yderst mod vest var en port. Wessing havde foruden sit bageri beværtning med keglebane. Dér spillede byens mindre håndværkere kegler om aftenen, og det kunne godt trække ud - stundom til om morgenen kl. 4. Så skulle de hjem og se efter, at køerne kom ud, til byhyrden gik igennem gaderne. Wessing passede selv beværtningen, medens en af sønnerne, Peter Wessing, stod for bageriet.

P. Wessing udvandrede sammen med en del andre grenaafamilier til Amerika. En del af dem søgte til Utah, mormonstaten.

Huset solgtes i 1860 til slagtermester J. A. Jørgensen for en meget billig pris. Jørgensen var hovedrig og havde kun een eneste søn. Han lod straks det gamle hus nedrive og opførte på grunden en tip-top-moderne forretningsbygning, hvori sønnen 1870 åbnede en manufakturhandel«.

Dermed er vi ved det hus, der vises på nævnte billeder. Den unge Jørgensen fik gode betingelser, idet to af byens gamle manufakturforretninger lukkede! Han fik byens bedste manufakturforretning og havde den mest velhavende del af byens og omegnens folk som kunder.

Johannes Jørgensen samlede på oldsager og antikviteter. Han var skolekammerat og ven med den kendte oldforsker løjtnant Jensen og samlede sig en smuk og fyldig samling. Jørgensen havde ofte annoncer i aviserne om, at han købte oldsager. Dengang var der nok ikke så strenge bestemmelser for sådanne sager som nu. Johs. Jørgensen havde tænkt sig, at hans samling skulle overdrages et museum i Grenaa, men samlingen kom væk fra byen og solgtes for en betydelig sum til en udenlandsk samler.

1919 fik sønnen Albert Jørgensen skøde på ejendommen. Han udlejede forretningen til Fonnesbech & Pii. Den sidste var svigersøn til tandlæge Hammer. Forretningen blev drevet som en filial af Magasin du Nord og må nok siges at være mest for den mere velhavende del af kunderne i by og egn, ganske som i Johs. Jørgensens tid. Forretningen havde, som i de gamle dage både herreskrædderi og systue for kjoler og meget andet. Herreskrædderiet beskæftigede op til en halv snes mand og lededes af en tilskærer. Det kan nævnes, at skræddermester Granath, der i mange år drev en anerkendt skrædderforretning, bl.a. i Lillegade 6, kom til byen som tilskærer hos Johs. Jørgensen. Systuen for damer var også en større historie. Den lededes af en direktrice, der ved siden af at lede op til en halv snes syersker skulle betjene de mange fruer fra by og land, der besøgte forretningen og ofte stillede meget store krav til hendes evner. Gamle billeder viser ofte, hvor mange petitesser kjolerne var forsynet med, og som må have krævet en bunke tid at udføre. En af de travle syersker på systuen fortæl-

Storegade 11 havde i sin tid have ned til åen. I 1934 byggedes en sal til Grenaa Biografteater. Denne ses her som den så ud 1958, da den byggedes om til klublejligheder.

ler om, at en bestemt frue havde for vane at skifte korset når hun skulle til prøve med kjolen, og dette medførte, at damens figur ændrede sig, så kjolen måtte »lægges ud« eller »tages ind«. Direktricens tålmodighed blev sat på store prøver. Ved siden af kjolesyningen forfærdigede syerskerne også silkelampeskærme efter opgave og meget andet. Det gik imidlertid her som mange andre steder: Moderne skiftede, de håndværksfremstillede habitter og kjoler afløstes af konfektion og fabriksfremstillede ting. Både skrædderværkstedet og systuen afvikledes efterhånden, og tilsidst lukkede også forretningen og butikken.

I 1933 hed ejeren af ejendommen Johannes Ring. Nu blev alting anderledes. Den store forretning med døren i midten deltes i to, og en hel række forskellige forretninger har siden været der.

Inde i gården og den store have byggedes en sal til biografteater. Tandlæge Hammer lejede bygningen og flyttede »Biografen« fra Østergade 1 hertil. I haven stod et særpræget ottekantet lysthus. Det solgtes og flyttedes til Birkevej ved Grenaa Strand som sommerhus. Ejeren havde sine besværligheder med det: Det specielle tag var utæt!

Den gamle »Biograf« i Østergade var i al beskedenhed, træbænke med klapsæder, der kunne lave et ordentlig spektakkel, når nogen var ude på det. Der var dengang meget stor søgning i biograferne, og det var meget nærliggende at søge at forbedre forholdene i Grenaa for teatret.

Det nye teater, hvis bygning altså ses på billederne her, blev mødt med megen tilfredshed. Der var helt nye og bedre forhold. Bl.a. var det ikke sådan mere, at biografgængerne måtte stå i kø ude på Østergade, når der var tilløbsstykker. Det var sådan i lange tider, at der var politi på for at sikre trafikken. Østergade var ikke gågade dengang, og man kunne jo ikke have kørebanen fyldt op fra fortov til fortov. Politiet organiserede simpelthen kødannelser! Det var ganske almindeligt, at køen strakte sig helt hen forbi apoteket.

I Storegade 11 var der en ret stor foyer, hvor publikum kunne samles før forestillingen. Man gik ud gennem dørene, der ses på billederne, og kom ud på Ågade. I foyeren var der tilmed garderobe, så man kunne lægge overtøjet. Garderobemanden var en helt speciel en: Buntmager Nielsen, der havde haft forretning på den anden side af gaden og stadig havde værksted i gården dér. Nielsen gik vældigt op i sin bestilling, og man sagde om ham, at hvis der manglede en strop i en frakke, satte han en ny i, mens man nød filmen! Det er nok en historie, men der er ikke tvivl om, at Nielsen har sat en strop i ind imellem. Han havde jo ikke meget at tage sig til under forestillingerne.

Storegade-biografen var en stor succes, og det blev aktuelt med en biograf mere i byen. Byrådet etablerede en sådan i Hotel Skandinaviens sal, og denne kunne derefter ikke benyttes til de

mange aktiviteter, der ellers havde haft plads her. Der var særdeles hyggeligt på Skandinavien, og mange gemmer afgjort på gode minder derfra. I 1958 indviedes så det nye »Kino« på Østergade - efter mægtige og hede debatter i byrådet og mand og mand imellem. Mange syntes, det var nok med eet biografteater i Grenaa, og med det svigtende besøg til film, kan det se ud til, at de havde ret...

1957 gik Grenaa Biografteater i Storegade 11 over til at blive kommunalt. Fru Hammer, enke efter starteren af teatret tandlæge O. Hammer, overdrog teatret til kommunen. Det ses i »Demokraten« at driften fortsættes uforandret, indtil de to biografer nedlægges ved starten af »Kino« i Østergade. Den 26. november 1958 averterede Grenaa Biografteater med den sidste film: Chaplins »Guldfeber«. Teaterbygningen lavedes om til klublejligheder - og det er billeder fra denne proces, der vises her.

Bygget til filmteater - her bygget om til klublejligheder. Huset til højre er Storegade 11. Det høje til venstre er bagbygning til Storegade 13.

Storegade 11, set fra gården.
Det høje hus er forhuset til gaden, det lavere t.h. er en sidebygning. Det høje t.h. er vestgavlen af Storegade 9, først Afholdshotellet, så Missionshotellet, i dag »Kgl. Brand«.

Billedserien, optaget ca. 1959, er en gave til Grenaa Egnsarkiv fra landsretssagfører Lars Pedersen, Ågade 14, Grenaa.

Ejere og beboere efter 1933

Af P. S. Johnsen

Som det fremgår af foranstående overtog en Johannes Ring ejendommen i 1933, men den egentlige ejer var en københavnsk tømrermester, og Ring boede heller ikke i byen. Arealerne, der gik ned til åen, frasolgtes til Afholdsforeningen, og i gården opførtes bygningen med biografen, som udlejedes til tandlæge Hammer. 1. maj 1948 købte M. L. Pallesen og Anker Lyshøj i kompagni ejendommen, begge havde deres virksomheder heri, i 1974 til National Biscuts, København, og dette firma igen til et ejendomsselskab i Århus, og som stadig står som ejere i 1983.

Ved tekstilforretningens lukning 1933 og dermed det nye ejerforhold af bygningen, foretoges en fuldstændig ombygning. Den østligste med bagbygningen indrettedes til bageri, og forhuset til butik og konditori. Efter tre ejerskift overtog M. L. Pallesen 1946 bageriet og videreførte dette til 1950, da Chr. Sunesen tiltrådte som forpagter, fra 1952 til lukningen ca. 1960 af Thorkild Christensen. Det var netop på den tid, at TV så småt begyndte, og Thorkild Christensen lod opsætte et fjernsyn i konditoriet til brug for gæsterne, der strømmede til for at beundre dette nye fænomen, som kun ganske få endnu havde anskaffet sig. Herefter udlejedes butik og konditori ud til H. Plougmann, som

Storegade 11

Foto optaget af facaden i november 1983. Bilde Olesens forretning er ved at få ny facade. På murfacaden skimtes nogle bogstaver, det er den gamle skiltning fra Fonnesbech og Pii fra 1933 og teksten med café er fra den senere periode som bageri og conditori.

Bilde Olesen ses t.h. på billedet i samtale med Frank Pedersen, der gennem årene har optaget en mængde billeder fra Grenaa, og Årbogen har i år benyttet et par stykker fra denne samling.

Foto Hans Mogensen - Tekst P. S. Johnsen)

indrettede herreekviperingsforretning, der ophørte i 1975.

I den midterste forretnig havde Anker Lyshøj tricotageforretning fra 1934 til den ophørte 1970, og butikken blev overtaget af købmand Verner Andersen til bl.a. sengeudstyr. Fra 1973 havde købmand A. Bilde Olesen en afdeling for pigetøj her, samtidig med, han drev forretningen på Storegade 15. Da H. Plougmann ophørte med sin forretning i 1975, overtog A. Bilde Olesen også dette lokale, som han sammenlagde med forretningen for pigetøj, og derpå lukkede butikken på Storegade 15. 1981 udskiltes pigebutikken, som derpå overtoges af Hans Mogensen, der indrettede atelier- og fotoforretning. Bageriet i bagbygningen overtog M. L. Pallesen igen 1960, men nu som en gros bageri, der 1964 flyttede til nye lokaler, Kanalvej 3.

Den vestre del af Storegade 11, hvor biografen havde til huse, var efter dennes flytning udlejet til fotofirmaet Stella Nova, der havde atelier i en årrække, indtil det lukkede. Isenkræmmer Poulsen på den anden side af gaden anvendte lokalet i nogle år til udstilling, indtil det i 1975 overtoges af damefrisørsalonen »Shape«, der stadig har forretningen her.

Som fortalt af J. A. Nielsen, ombyggedes biografsalen til klublejligheder i 1958.

Aalsø Skoles 4.-klasse 1930
1. Aage Dall, lærer, 2. Tage Mikkelsen, Højbjerg, 3. Sven Møller, Fuglsanggården, 4. Ingrid Ladefoged, Dalsgårdene, 5. Ellen Rasmussen, Højbjerg, 6. Anna Nielsen, Højbjerg, 7. Anna Christensen, Aalsø, 8. Lilly Hansen, Højbjerg, 9. Inge Bille, Højbjerg, 10. Minna Jensen, Aalsø, 11. Lis Henriksen, Aalsø, 12. Nanna Sørensen, Højbjerg, 13. Gudrun Jensen, Aalsø, 14. Johs. Ladefoged, Dalsgårde, 15. Niels Hansen, Hesselager, 16. Gunnar Iversen, Aalsø, 17. Ove Clausen, Østre Maskine, 18. Hans Appel, Aalsø, 19. Frede Dall, Aalsø, 20. Søren Johnsen, Petersminde, 21. Jens Henriksen, Aalsø, 22. Ukendt, 23. Peder Jensen, Hesselager, 24. Arne Andersen, Hesselager, foran: hunden Rolf. *(Udl. og tekst: Inge Bille, Højbjerg).*

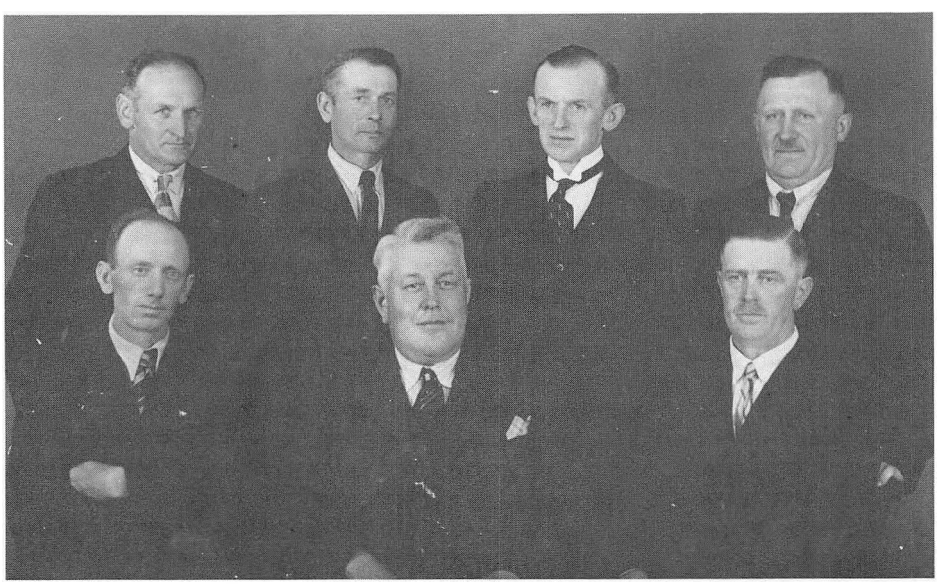

Hammelev-Enslev Sogneråd
De på billedet alvorligt udseende mænd, er sognerådet i Hammelev-Enslev 1937-1943.
Personerne er i bageste række f.v.:
Ejnar Andersen, Hammelev Mark, Niels Thygesen, Kristiansminde, Hans Bitz Sørensen, Hammelev Mark og Henrik Greve, Hammelev.
Forreste række f.v.:
Jens Gottlieb, Over Slemming, sognerådsformand Otto Ottesen, Enslev, og Sofus Nielsen, Enslev.

Diakonisseforeningen i Grenaa og den derfra udgående virksomhed

Af J. A. Nielsen

Foreningen blev stiftet for 100 år siden: 1883.

I Grenaa var der i gamle dage ikke megen hjælp at få, når der indtraf sygdom. Der var et ganske lille sygehus på gaden Grønland, ledet af et ægtepar uden sygeplejeuddannelse. De allerfleste sygdomme måtte behandles i hjemmene, også de alvorligere. Uddannede sygeplejersker var en ganske ukendt ting for jævne folk.

Det er ganske givet, at sådanne forhold navnlig måtte gå ud over børnene. Allerede i 1871 foreslog borgmester Nyeborg at anvende nogle »kjærpenge« (sandsynligvis jordleje) til et børneasyl. Det blev ikke til noget.

I 1882 samledes imidlertid en kreds af damer i Grenaa Præstegård for at drøfte, hvad der kunne gøres »for at oprette et børneasyl i Grenaa og for at tilvejebringe hjælp i sygdomstilfælde«. Således skriver pastor (senere provst) H. K. Hein i et festskrift ved 50 års jubilæet i Grenaa Asyl- og Diakonisseforening i 1934. Den lille bog fortæller udførligt om asylet »og den derfra udgående virksomhed«, og den kan læses på biblioteket. På grundlag af denne bog (og hukommelsen!) er denne oversigtsartikel skrevet.

Den ovennævnte kreds af damer fik sat gang i arbejdet for opførelse af en asylbygning. Der tegnedes bidrag, og i løbet af kort tid var der indsamlet 2479 kr. og tegnet 446 kr. i årlige bidrag. Beløbet lyder ikke af meget i 1983, da dette skrives, men for hundrede år siden var det en antagelig sum. Da de forberedende arbejder var til ende, supplerede damerne sig med nogle herrer, og heraf var navnlig sognepræsten, pastor Jacobi, den drivende kraft. Den udvidede komité ansøgte byrådet om en gratis byggegrund - og fik den.

6. december 1883 stiftedes »Foreningen for Asyl- og Diakonissesagen i Grenaa«. Dette med diakonisserne må nok forklares med, at det var tanken, at asylet og den derfra udgående sygepleje skulle ledes af diakonisser fra Diakonissestiftelsen i København. Pastor Jacobis svigerinde var forstanderinde for dette velanskrevne uddannelsessted for sygeplejersker, og det må vel antages, at familieforbindelsen her har haft indflydelse. I foråret 1884 påbegyndtes byggearbejdet, og det kan fortælles, at tegningerne til asylbygningen uden vederlag var udarbejdet af arkitekt Hoffmeyer i Ålborg, en broder til apotekeren i Grenaa, der var kasserer for asylforeningen. Der var omtrent samlet penge nok til byggeriet, og da to udenbys brødre fra en gammel Grenaa-slægt skænkede 2000 kr. til asylet, kunne der bygges uden gæld. Disse to brødre ønskede at være anonyme - og det er de stadigvæk.

Til byggeriet medgik 6795 kr. og til inventar 1946 kr. - Asylet blev indviet 1. oktober 1884. På kun to år havde pastor Jacobi og hans hjælpere fået den vigtige opgave begyndt og bragt til en foreløbig lykkelig afslutning. Asylets ordning kom i ry og blev taget til mønster flere andre steder. Der var tegnet 19 børn ved indvielsen, og før året var ude, var der 50 børn i asylet. Den første asylmoder, diakonisse Søster Mary Bojesen, fortæller i nævnte festskrift om sin gerning ved asylet indtil 1891. Hun havde ikke tidligere haft med børn at gøre, men blev altså udsendt af Diakonissestiftelsen og fik en lykkelig gerning i Grenaa, så længe hendes kræfter slog til. Hendes beretning giver et fortræffeligt billede af de små forhold, der herskede ved asylets start. Søster Mary havde som hjælp en 14-årig pige, og en kone hjalp med rengøring o.l.

Søster Marys afløser blev frk. Ingeborg Hansen. Det kneb for Diakonissestiftelsen at kunne udsende en ny diakonisse. Frk. Ingeborg Hansen var imidlertid opvokset på stiftelsen, da hendes moder var død. Hun havde derfor god føling med arbejdet.

I de to lederes afsnit i festskriftet fortælles, at børnene lærte at læse, skrive, regne, sy og strikke. De mindste pillede klude, »og desuden gav godsejer de Lichtenbergs frue på Hessel uld, der blev kartet, spundet og vævet, og deraf blev syet tøj til drenge og piger«. Frk. Hansen var svagelig, men energisk, og hun samlede f.eks. tidligere asylbørn om eftermiddagen og desuden mødrene til konemøder. Her lappede man f.eks. tøj. Frk. Hansen begyndte også et fortsættelsesasyl og modtog daglig i asylet større børn fra hjem, hvor moderen måtte gå på

arbejde. (Det må her erindres, at det på den tid ikke var så almindeligt, at mødre arbejdede udenfor hjemmene). Børnene beskæftigede sig med lektier og husflidsarbejde, og pastor Hein bemærker, at en dreng fra asylet lærte sin fader at flette rørsæder til stole, så faderen gjorde sig et erhverv deraf!

Frk. Ingeborg Hansen var i asylet til 1913, og fra hendes gemmer arvede Carl Svenstrup et par postkort-album, der nu befinder sig i Grenaa Egnsarkiv. De indeholder bl.a. postkort fra hele verden, nok mest fra Danmark, og viser, at frk. Hansen havde en vennekreds viden om, sikkert diakonisser, der var udsendt fra stiftelsen til missionsmarkerne.

Efter frk. Hansen kom diakonisserne Henriette Madsen og Nielsine Nielsen til asylet, men de var her kun i mindre åremål. Det kneb stadigvæk at finde en leder, og så var asylet så heldig at have frk. Kathrine Dragsbæk i huset. Hun havde været medhjælp i asylet en årrække men fik nu ekstrauddannelse og overtog ledelsen af asylet. Dette blev til stor lykke for institutionen og for børnene. »Dragsbæk«, som asylmoderen gerne kaldtes, var som skabt til posten. Hun trådte til i 1922.

De bedrede sociale forhold bevirkede nedgang i børnetallet, fra 45-50 til 23 i 1934, da man havde jubilæum. Frk. Dragsbæk havde en uuddannet medhjælp. En lang række af hendes småbørn vil sikkert mindes hendes venlighed og omsorg og alligevel håndfaste måde at klare børnene på. Frk. Dragsbæk ledede asylet indtil 1959 og afløstes da af assistent frk. Jenny Borg, der heller ikke var diakonisse.

Der forberedtes nu en flytning af asylet til større og bedre forhold, og

Til venstre: Diakonisse Søster Oda (1916-1959), til højre: Frk. Dragsbæk (1922-1959), i midten: Søster Odas svigerinde.
For Søster Oda holdtes en stærkt besøgt afskedsfest og der dannedes en fond til hendes minde.

Asyl- og Diakonisseforeningen købte af dyrlæge M. Dyekjær villa »Recta« på H. P. Rosenvinges Plads. Det hvide hus kostede dengang 62.000 kr. (I 1983 er der planlagt en restaurering, der vil koste en kvart million kroner!). Kommunen havde i sin tid foræret grunden til asylbygningen og havde ejerret til den, hvis asylet standsede driften. Vestre Skole skulle udvides, og nu overtog kommunen asylbygningen og rev den ned. Bygningen lå dér, hvor nu indgangen til Vestre Skole er, og dér, hvor 5. maj-mindestenen har en udmærket plads.

12.1.1959 indviedes børnehaven på Rosenvinges Plads og navnet »Asylet« nævnes nu i forbindelse med »Børnehaven«. Der dannedes en forældreforening, og den og Asyl- og Diakonisseforeningen havde fælles bestyrelse.

I 1975 fandt man driftsformen forældet, og kommunen overtog driften. Overgangen var formel, fordi kommunen længe havde ydet klækkelige bidrag til driften. Prisen for huset var nu 500.000 kr., og Asyl- og Diakonisseforeningen havde en formue på 30.000 kr.

I marts 1975 ophævedes Grenaa Asyl- og Diakonisseforening, og i hundredåret for dens oprettelse er det nok værd at erindre om det fortjenstfulde arbejde, der er udført i det stille.

Asylet og biblioteket
Frk. Dragsbæk er her på vej med en flok børn på tur i Anlægget. Asylet til venstre, biblioteket til højre.

Mange »asylbørn« vil sikkert mindes deres bittetid hos »Dragsbæk« og andre asylmødre med taknemlighed.

Om hjemmesygeplejen

Sammen med starten af børneasylet påbegyndtes Asyl- og Diakonisseforeningens sygepleje i Grenaa. Foreningens vigtigste opgave var at skaffe økonomisk basis for asylarbejde og sygepleje. Byrådet gav allerede fra 1886 et årligt tilskud på 300 kr., men ellers var det nærmest private bidrag, der sattes lid til. En stabil kreds af bidragydere gav år for år deres bidrag, og en ganske speciel ting fortjener at nævnes her som et eksempel på tidligere tiders sociale hjælpearbejde: Indtil 1915, skriver pastor Hein i jubilæumsskriftet, var der ca. 30 familier, der gav middagsmad til asylets beboere. Man havde »tur« en gang om måneden, og en ung pige fra asylet hentede maden hjem. Dette medførte, at madlavningen på asylet blev billiggjort, men nogen ideel ordning var det ikke: Der var engang, da madspanden flere gange i een uge indeholdt - klipfisk!

I pastor Jacobis tid kunne arbejdet holdes i gang med meget små midler, set med øjne fra 1983. Det må nok forundre, at den årlige udgift androg - 1100 kr.! Og heri var medregnet udgifter til vedligeholdelse af bygning og inventar, husholdning, lønninger, lys og varme.

Sognepræsten var altid foreningens formand. Efter pastor Jacobi provst Nørregaard og derefter pastor Frantzen, pastor, senere provst Hein og pastor Kaarsbo.

Foreningen blev adskillige gange betænkt med gode gaver og tilskud til driften. F.eks. gav sådanne tilskud mulighed for installation af centralvarme i asylbygningen og til installation af bad og WC, naturligvis meget kærkomne fornyelser og forbedringer. I rigtig gamle dage stod der i asylgården en halv snes natpotter på rad og række til brug for alle trængende! Hvad rigtige WC'er har betydet for asylmor og hendes hjælpere er næsten ikke til at fatte.

Asylgerningen led noget under ret hyppige personskifter, medens menighedsplejen derimod var præget af stabilitet. I 50 år var der kun to ledende søstre: Diakonisser.

Søster Johanne Marie Nielsen trådte til 1. november 1884, på en tid, da sygepleje i moderne forstand var noget ganske ukendt i Grenaa. Der havde nok været forskellige kvinder, der tilbød sig i sygdomstilfælde, en enkelt averterer endog med, at hun tog syge i pleje, men sligt var nok ikke for alle og enhver. I beretningen for sygeplejens første år ses det, at der var god brug for sygepleje. »Der ydedes pleje til 37 syge i 28 familier med 554 plejedage (halve og kvarte dage), 152 kortere plejebesøg og 19 nattevagter«. Søster Johanne Marie overtog f.eks. sygeplejen på det nyopførte epidemihus under en difteritisepidemi i 1889, da der ikke kunne skaffes anden hjælp, og året efter måtte hun i Lyngby sogn yde hjælp i et hjem med difteritis. På grund af frygt for smitte var det ikke muligt at få hjælp her.

Søster Johanne Marie gjorde tjeneste i Grenaa i 32 år - indtil 1916. Hendes gerning var til overmåde velsignelse for mangfoldige, hed det i en nekrolog over hende.

Hendes afløser blev søster Oda Hansen, og denne dame vil stadig være kendt af mange i Grenaa. I søster Odas tid blev sygeplejen ændret fra de længere besøg på en halv eller kvart dag hvert sted til kortere besøg, hvorved der kunne tilses mange flere patienter. I de første år gik søster Oda fra hjem til hjem, indtil sagfører Viale, der var genbo til asylet, forærede Oda en cykel! Det vakte nogen opmærksomhed i byen at se søster Oda på cykel, men det var naturligvis en meget stor lettelse for hende. I årene 1921-27 var søster Oda tillige ledende plejerske i »Grenaa Sygeplejeforening«, idet denne forening ydede et tilskud til menighedsplejen. Denne ordning bortfaldt, da sygeplejeforeningen gik over til at yde sine medlemmer tilskud til hjælp i stedet for pleje.

Søster Oda overkom det utrolige og var en velset gæst i et stort antal familier. Hendes milde væsen og kyndige pleje gav hende en helt enestående position i byen. I 1931 måtte søster Oda have en medhjælp. Det blev søster Dagny Jørgensen, og nu kunne man udvide arbejdet til også at omfatte Gammelsogn, hvor der naturligvis også var stor trang til sygepleje. Antallet af plejebesøg steg næsten straks til det dobbelte.

I 1933 indførtes socialreformen, og hermed fik kommunerne pligt til at sørge for sygepleje. Dette er en historie for sig.

I 1934 kom en tredie diakonisse til Grenaa, søster Johanne Andersen, idet

Kortet er dateret 1908 og viser en stor flok asylbørn i asylets gård - vest for skolerne i Vestergade og sammenbygget med disse. Der var ca. 35 børn på den tid.

de nye ordninger medførte store udvidelser af sygeplejearbejdet.

Da diakonisserne stadig boede i asylbygningen, blev pladsforholdene mere end problematiske, og der førtes mange forhandlinger desangående. Byrådet havde købt Kirials gård ved Grønland, og i stuehuset til den lille gård indrettedes boliger til diakonisserne, og dermed syntes pladsforholdene gode eller i hvert fald meget bedre end hidtil. Det viste sig imidlertid snart, at diakonisserne ikke blev glade for at bo på Grønland. De ønskede nu at bo hver for sig og lejede boliger forskellige steder i byen. Denne udgang på sagen var nok en stor skuffelse for borgmester Aksel H. Hansen, der havde gjort meget for at skaffe bedre boliger til diakonisserne.

Det er klart, at diakonissernes ledelse i Asyl- og Diakonisseforeningen gav arbejdet en vis religionspræget karakter. Alene diakonissernes dragt med den hvide hovedkappe gjorde, at man så på disse »nonner« med en vis respekt eller hvad man nu vil kalde det. Betegnelsen »Menighedsplejen«, der skyldtes, at institutionen startedes af kirkelige kræfter, afløstes nu af det nye »Hjemmesygeplejen«, men da »Menighedsplejen« var dybt indgroet i folks bevidsthed og stadig anvendtes af mange, navnlig ældre, og stadig kunne ses i f.eks. telefonbøgerne m.v., forvoldtes ofte besværligheder med at finde frem til institutionen. Mange kendte ikke noget til hjemmesygeplejen, før man pludselig stod og havde brug for den.

Der var ofte brug for hjælp! Det er slet ikke så mange år siden, at de aller-

fleste fødsler fandt sted i hjemmene, og diakonisserne og hjemmesygeplejerskerne puslede da alle disse nye verdensborgere og sørgede for kyndig assistance for både børn og mødre. For fædrene var det altid en stor betryggelse at have disse damer til stede på tider, hvor nervøsiteten bredte sig...

Hvem tænker på, at hjemmesygeplejerskerne kaldes til assistance, når der indtræffer dødsfald? Alle, der har stået ved et dødsleje, ved det og tænker med taknemlighed på de sygeplejersker, der ikke alene tog sig af afdøde, men også var til trøst og praktisk hjælp for de pårørende. Der er jo en mængde ting at tage vare på ved sådanne lejligheder.

Diakonisser og hjemmesygeplejersker vandt sig ved deres arbejde en mængde venner og fik kendskab til en mængde hjem. Når f.eks. børnehjælpskomiteen eller andre velgørenhedsinstitutioner delte midler ud, var repræsentanter fra hjemmesygeplejen gode medarbejdere, der sørgede for, at hjælpen fandt frem, hvor der var trang.

Diakonisserne skabte sig en vis position i byen. Et lille eksempel: En af dem fortalte engang, at hun på Fasanvej blev bombarderet med snebolde, indtil en stor dreng greb ind: »Hov, hov, hvad er nu det? Glemmer I, at diakonisserne altid er fredet!« Han havde nok set derhjemme, hvilken god gerning sygeplejerskerne gjorde, når der var trang til stede...

Indtil 1981 havde hjemmesygeplejen ikke noget specielt kontor. I op mod en snes år var diakonisse søster Lilly Christensen leder af arbejdet og havde hjemmesygeplejens depoter af mange slags sygeplejeartikler i sit hjem Åstrupvej 5. Hertil fandt en mængde henvendelser sted, og det kunne nok være noget upraktisk, da søster Lilly jo gik ud i sygepleje ved arbejdstids begyndelse efter først at have tilrettelagt sine medarbejderes arbejde gennem telefonen. Trangen til et specielt lederkontor var stor, og ved det nye rådhus' komme lykkedes det at få et sådant. Søster Lilly afstod snart ledelsen, depoterne blev flyttet til rådhuset, og der ansattes en leder, der ikke deltager i den egentlige sygepleje, men passer kontoret og tillige leder alt arbejde vedrørende hjemmeplejen, der omfatter mange ting udover sygepleje. Søster Lilly tager stadig del i det praktiske sygeplejearbejde som byens eneste diakonisse. De øvrige er »almindelige« sygeplejersker - og stadigvæk er hjemmesygeplejen en institution af overordentlig stor betydning for alle hjem, der rammes af sygdom.

Asyl- og Diakonisseforeningen blev ikke 100 år, men arbejdet går videre - og minderne er der stadigvæk...

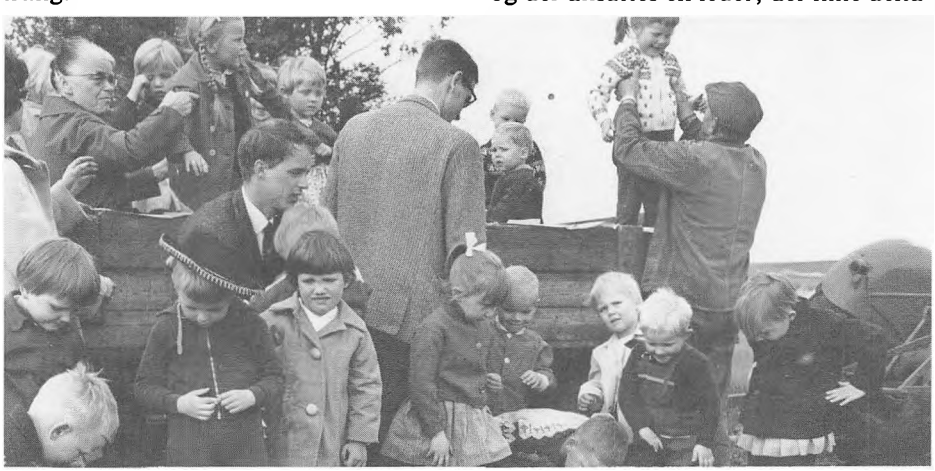

»Ud i det grønne«
Årstallet er ca. 1959, samme år frk. Borg tiltrådte som leder. Jenny borg ses t.v., anledningen til udflugten er ukendt.

Lidt om diakonisser på sygehuset

Det nævnes ofte af ældre folk, at der i gamle dage også var diakonisser på Grenaa Sygehus og på Epidemihuset. Dette er rigtigt, men disse damer havde ikke noget med Grenaa Asyl- og Diakonisseforening at gøre. Diakonissestiftelsen i København har altid haft en fortræffelig uddannelse af sygeplejersker, og herfra kom der ofte ledende sygeplejersker til sygehusene landet over. På Grenaa Amts- og Bysygehus var der indtil 1948 hele fire diakonisser i ledende stillinger. De blev alle »kaldt hjem« til Diakonissestiftelsen, hedder det i de gamle aviser, og dermed var det slut med diakonisser på sygehuset. Interesserede henvises årbogen for 1977, hvor læge Per Laursen i en fortræffelig artikel om sygehusene i Grenaa fortæller udførligt og interessant om bl.a. nogle af sygehusets diakonisser, ting, som i 1983 synes mærkværdige. Enkelte gamle kan vel stadig i tankerne se oversygeplejerske søster Meta skride til fods fra sygehuset på Baunhøj til Epidemihuset på Østerbrogade (dengang Havnevej) - en nydelig dame, men fjern, kølig og utilnærmelig...

Vestergade med Asylbygningen
Foto af Frank Pedersen 1959.
(Udl. af Grenaa Egnsarkiv).

C. Jacobi
Sognepræst i Grenaa 1877-1895.
(Udl. af Grenaa Egnsarkiv).

4 søstre
Katrine Dragsbæk, asylmoder i Grenaa, Hansine Dragsbæk, diakonisse, Justine Dragsbæk, økonoma, Adelgunde Jacobsen, født Dragsbæk.
(Udl. af Grenaa Egnsarkiv).

Om Frederik Thykier - skaberen af trælast-handelen i Grenaa

Af J. A. Nielsen

Stifteren af Frederik Thykiers Trælasthandel Frederik Thykier (1839-1911).
(Udl. af Grenaa Egnsarkiv)

En henvendelse i »Grenaa-Bladet« fra Australien ang. familien Thykier i Grenaa giver anledning til fornyet læsning i »Grenaa Bys Historie«, hvor Carl Svenstrup udførligt og interessant fortæller om Torvet, om de købmandsgårde, der lå på alle hjørner af den dengang lille plads, og om udviklingen gennem årene. Nedenstående bygger på Carl Svenstrups skriverier og på egen hukommelse.

Brødrene Frederik og Otto Thykier fra Ebeltoft købte 1867 købmandsgården Søndergade 1 (Museumsgården), et af de største foretagender i byen. Ret snart overtog Frederik Thykier imidlertid købmandsgården på hjørnet af Torvet og Storegade (nu Andelsbanken), og kompagniskabet mellem de to brødre ophævedes. Ejeren af sidstnævnte gård hed J. A. Møller, og han havde tømmerplads »på den anden side af Torvet«, stort set dér, hvor nu rådhuspladsen og rådhuset ligger. Næsten alle købmænd havde i gamle dage

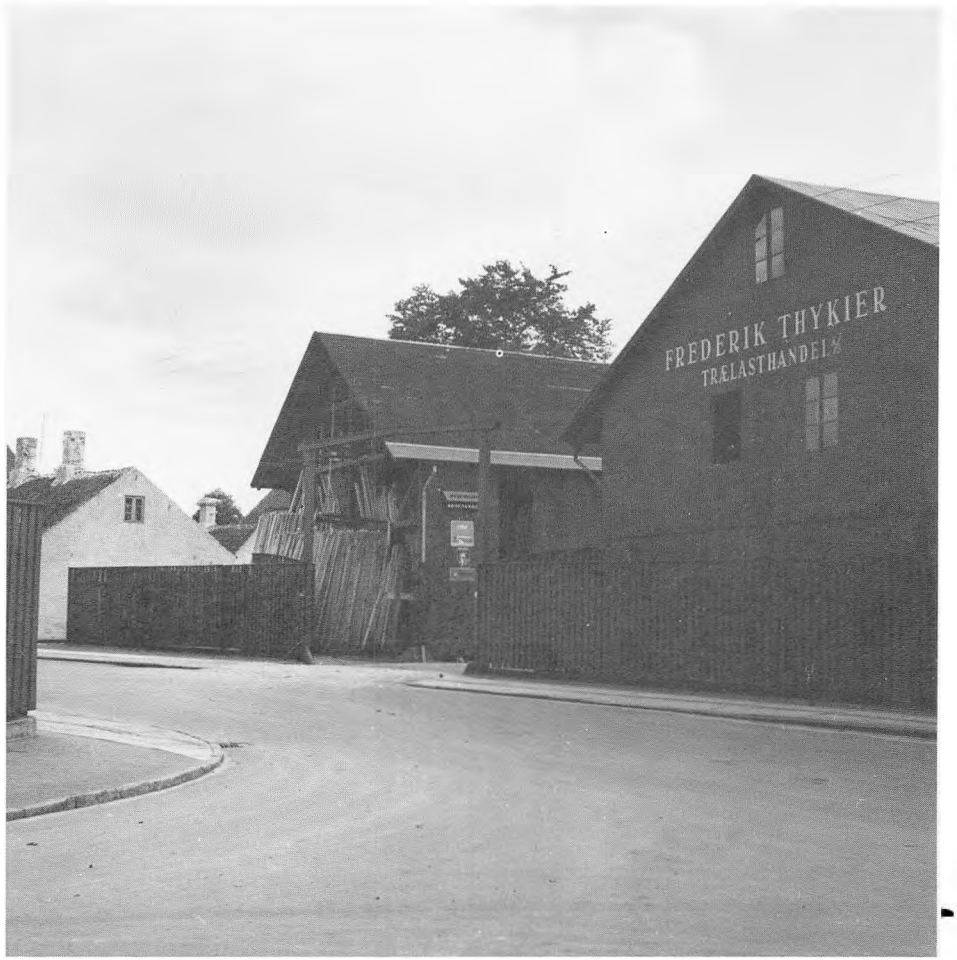

Markedsgade i 1950'erne
Frederik Thykiers lagerbygninger. (Udl. af Grenaa Egnsarkiv)

handel med tømmer, og på gamle billeder fra købmandsgårdene kan dette konstateres. Der var ingen specialforretninger for tømmer i byen, og Frederik Thykier så en chance i at oprette en sådan. Han solgte 1884 købmandsgården Torvet/Storegade til Edv. Hansen og koncentrerede sig om tømmerhandelen, der kom til at omfatte cement, støbegods (kakkelovne og komfurer bl.a.), kunstgødning, kul og andet brændsel. Med tiden blev det til en efter byens størrelsesforhold meget stor virksomhed.

Tømmerpladsen ved Torvet skærmedes af et flot stakit, men snart byggede Frederik Thykier et stort og smukt butiks- og kontorhus med facade ud mod Torvet og med vestre gavl ved det første hus i Mogensgade. Der var beboelse på 1. sal. Efterhånden opkøbte Thykier flere og flere af de bagvedliggende grunde og kom til at eje store arealer helt ud til Markedsgade og Grønland.

På Torvet lå til hen i 1880'erne et lille hus, hvor brandsprøjten og andet brandmateriel opbevaredes. Tillige var der i det lille hus en »ligstue«. Her hensattes lig af hjemløse personer, selvmordere, druknede eller andre ulykkeligt omkomne. Amtmanden syntes, at sprøjtehuset, der opførtes 1834, var »til ziir for byen«, men det syntes Frederik Thykier og hans to naboer ikke! Da Thykier havde opført sit nye hus, fandt han, at sprøjtehuset vansierede det. Sammen med naboerne, købmand P. G. Beyer (mod øst) og gæstgiver Fløjstrup (mod vest) indgav Thykier tilbud til byrådet om at ville give tilskud til en flytning af sprøjtehuset! Det kom lige tilpas for byrådet, der gerne ville udvide Torvet. Thykier gav 1000 kr. til formålet og de to naboer

Markedsgade i 1950'erne
Bygningen er Frederik Thykiers kombinerede beboelses- og lagerbygning, der var i anvendelse helt til nedbrydningen fandt sted.
(Udl. Grenaa Egnsarkiv, tekst P. S. Johnsen)

hver et par hundrede kroner. Sprøjtehuset flyttedes til Nytorv uden udgift for kommunen og stod færdigt 1884. Huset stod så her til 1909, da en større brandstation opførtes.

Hovedparten af det areal, hvorpå Grenaa Rådhus nu optager hele pladsen, kaldtes i gamle dage »Jeppetoften« efter en ejer, der hed Jep. Navnet anvendtes altid i gamle dage, og Frederik Thykier f.eks. anvendte det konsekvent.

Thykiers forretning blev en af byens største, og Frederik Thykier (udtales Thykær) var agtet og æret af alle som en jævn og ligetil personlighed, der udviste stor godgørenhed. Dette med godgørenheden var meget nødvendig i gamle dage, da der slet ikke fandtes sociale foranstaltninger som nu. Når der

Et kig ind fra Markedsgade
Bemærk trækvognen og arbejdsvognen der er læsset med træ. Kirkespiret skimtes lige over træerne. (Udl. af Grenaa Egnsarkiv. Tekst P. S. Johnsen).

skete et eller andet, ulykker, brande, dødsfald ovs., startedes der straks indsamlinger til fordel for de implicerede. De gamle aviser indeholder lister over bidragyderne, og de fortæller interessant om, hvor små beløb der dengang kunne være med til at afhjælpe nød.

Frederik Thykier var foruden leder af den store virksomhed også medlem af havneudvalget, kommunalrevisor og medlem af sparekassens bestyrelse (dengang var der kun een sparekasse i byen). Ved hans 70 års fødselsdag udnævntes han til æresmedlem af handelsforeningen.

Thykier beskæftigede en ret stor stab af mennesker, både på kontoret og i gården. Håndværkere fra by og egn havde deres gang på pladsen og i skurene, og det var almindeligt at se tømmermestre gå og udvælge brædder til gulve og køkkenborde f.eks. Der måtte helst ikke være for mange knaster i, for dengang var det ikke almindeligt med tæpper på gulvene. En sådan udvælgelse kunne man godt få lov til i sin tid, og hvem der så fik brædderne med knasterne, meldes der intet om!

Mændene i tømmergården blev efterhånden specialister i deres job, kendte alle kunder og deres særheder og var med til at skabe den helt specielle atmosfære, der var over tømmergården. Forretningen havde gerne to køretøjer i hestenes tid, et tospand med en stor fladvogn og et enspænderkøretøj til at sørge for de utallige mindre ekspeditioner over hele byen. Det sidste køretøj vil mindes af alle ældre med kusk Konrad Sørensen, der havde en kvik replik parat til alle, han passerede. I hvert fald hilste han med pisken!

I gamle dage havde Thykier et stort antal tømmerstabler såvel på pladserne ved Markedsgade som ved Grønland. Den sidste kaldtes altid »Tømmermarken«. Her havde alle folkene (og ejeren med!) små haver, og firmaets heste gik i fritiden på græs mellem de mange træstabler. Adgang var naturligvis forbudt for uvedkommende her, men drenge fra nær og fjern havde alligevel ofte en herlig tumleplads omkring og på stablerne. En og anden faldt naturligvis ned, og brækkede arme og ben forekom ikke sjældent...

Tømmergården havde altid et meget stort lager af tømmer af alle slags, i gamle dage nok mest udenlandsk træ. Tobakshandler Hans Pallesen, der i sine unge dage var kusk hos faderen, avlsbruger og vognmand Pallesen i Storegade 63, har til nedskriveren af dette fortalt festligt om, når Thykier fik en last tømmer i havn. Det skete hyppigt. Så blev alle byens vognmænd udkommanderet, og der herskede selvfølgelig en vis konkurrence mellem både vognmænd og kuske. Man startede tidligt på dagen, og havde man en anelse om at være lidt sent på færde en dag, sprang man ud på gaden og lyttede efter, om »de andre« var i gang. Vognrummel og hestetramp hørtes i den stille morgenstund fra den ene ende af byen til den anden - der var jo brolægning. Enhver kusk ville gerne

være nr. 1 i kortegen til Havnen. Så gik dagen lang med læs efter læs til Tømmergården. - Tømmerstabler kendes vist ikke mere, men engang var de karakteristiske for Tømmergården, og opsætningen af stablerne var specialistarbejde...

Når der var marked på Torvet (det var store dage engang!), lejede teltholderne brædder hos Thykier til »skeletterne« på teltene. Opstillingen af disse telte var et skuespil for sig og vil mindes af alle ældre. Her kunne man f.eks. se de »berømte« gøglere som Professor Labri og Frode Jensen gå og slå søm i og bruge mund - så var de ganske almindelige mennesker. Thykiers må jo have kunnet affinde sig med, at der blev slået søm i brædderne.

Frederik Thykier døde i 1911, og hans søn, senere vicekonsul Axel Thykier, arvede den store virksomhed. Det blev imidlertid galt med økonomien, og forretningen blev omdannet til et aktieselskab og rekonstrueret. 1928 forlod familien Thykier Grenaa og flyttede til København. Virksomheden førtes videre under navnet »Frederik Thykier Trælasthandel A/S« med direktør, hidtil forvalter i gården J. Hammelev.

Omkring 1970 solgte firmaet under direktør Tøttrup Tømmergården med undtagelse af »Tømmermarken« ved Grønland til Grenaa Kommune. Den store plads blev parkeringsplads, butiks- og kontorhuset blev nedbrudt, og Thykier opførte ved Grønland en stor hal, efter at et savværk, der kort forinden var opført tæt ved gaden, var flyttet længere bagud. Firmaet fører sig nu frem som et af de moderne byggemarkeder med navnet »Silvan«. Alle ældre siger nu stadig - Thykier!

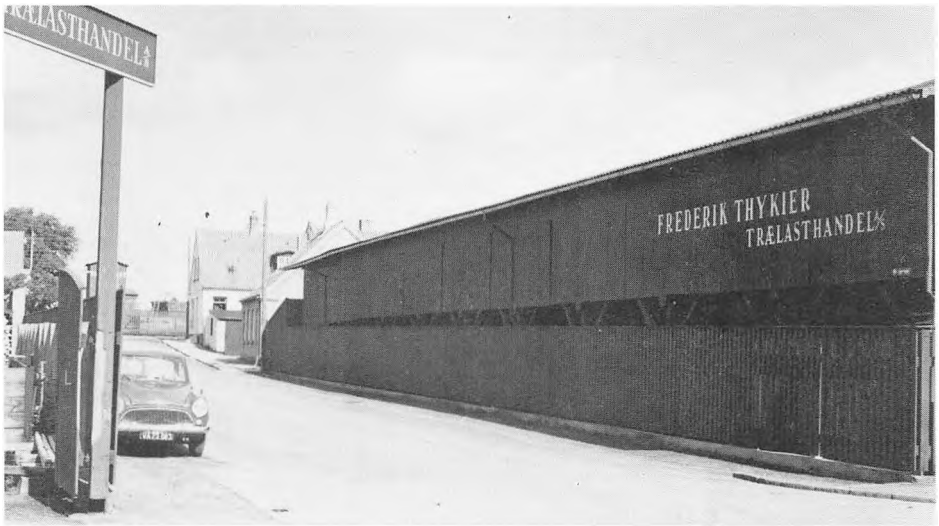

Lagerbygning Frederik Thykiers Trælasthandel
Thykier havde arealerne på begge sider af Thykiersvej, hvor i 1983 de to store parkeringspladser er. (Udlånt af Grenaa Egnsarkiv. Tekst P. S. Johnsen).

Frederik Thykiers Trælasthandel
Hovedbygningen set fra Torvet. Den lille bygning ved siden er N. C. Kjølhede, der gennem en meget lang årrække havde en omfattende forretning med brændsel. Før N. C. Kjølhede købte bygningen, havde størsteparten af hele Grenaa kommune sine kontorer her (se årbogen side 110 1977-udgaven).

I stueetagen var der udstilling og kontorer. Til op i 1950'erne stod kontorpersonalet endnu op og arbejdede ved skrivepulte, der var opstillede ud mod gården. På 1. sal boede efter familien Thykiers bortrejse, direktør Hammelev.
(Udl. af Grenaa Egnsarkiv. Tekst P. S. Johnsen).

Det varme, våde år 1982/83

Af Otto Rasmussen

Året 1. oktober 1982 til 30. september 1983 vil blive husket frem i tiden for sine ekstreme vejrforhold, og det begyndte med en meget våd og relativ varm oktober.

Årets specielle vejrforhold gav både plus- og minussider, når man ser samfundsmæssigt på det og på virkningen for de enkelte mennesker. På plussiden sparede den milde vinter olie til opvarmning, og den gav dermed en valutabesparelse. Den solrige sommer har antagelig også forøget indtjeningen på udenlandske turister, og den har måske bevirket, at danske er blevet hjemme i stedet for at tage sydpå i ferien. På minussiden kom de ekstreme vejrforhold til at betyde, at landbruget led betydelige tab i form af mindsket høstudbytte. Kornhøsten blev på landsbasis 18 pct. under det normale - nogle steder 50 pct. under det normale.

Grenaa-egnen blev ikke værst ramt med hensyn til dårligt udbytte i landbruget. (Fuldstændig oversigt over landbrugets høstudbytte foreligger ikke i skrivende stund, oktober 1983). Klimaet har i 1982/83 i stærkere grad end normalt påvirket hele den danske samfundsøkonomi både i positiv og negativ retning. Klimaet påvirker således også landets betalingsbalance, og det forløbne års klima kan derved få indflydelse på de politiske foranstaltninger, der træffes i denne vinter.

Vejret på Djursland i tal

Klimatolog Tage Møller Pedersen og vejrtjenesteleder Ib E. Jensen, Vejrtjenesten, Flyvestation Tirstrup, har for »Grenaa og Omegn Før og Nu« foretaget en opgørelse over vejrobservationerne på Flyvestation Tirstrup oktober 1982 til oktober 1983. Oversigten ser således ud:

	Middeltemp. regist./normal.		Nedbør regist./normal	
	1982/83	1961/79	1982/83	1961/79
Okt. 1982	10,0	8,7	99,5	53,3
Nov. 1982	6,2	4,8	48,1	74,4
Dec. 1982	2,3	1,2	71,1	46,4
Jan. 1983	4,4	0,0	56,6	45,5
Febr. 1983	-1,1	-0,2	27,3	32,7
Marts 1983	3,5	1,9	57,6	32,2
Apr. 1983	6,1	5,7	82,9	37,4
Maj 1983	10,2	11,0	138,2	42,9
Juni 1983	13,9	15,2	21,8	45,5
Juli 1983	17,4	16,2	7,2	65,9
Aug. 1983	16,5	15,9	20,3	53,1
Sep. 1983	12,7	12,5	96,0	54,8
Gennemsnit	8,5°	7,7°	726,6 mm	584,1 mm

Som det fremgår af ovenstående oversigt var årets gennemsnitstemperatur 0,8 grader over normalen, hvilket er ganske meget, og det skyldes fuldt så meget den milde vinter som den solrige sommer.

Nedbøren og særlig nedbørsfordelingen i stærkt afgrænsede perioder er det mest interessante. Årets nedbørsoverskud i forhold til normalen blev på Djursland 142,5 mm, hvilket vil sige, at det ellers normalt så tørre Øst-Djursland i det år fik den samme nedbørsmængde, som er normalt for det mere regnrige Midt- og Sydvestjylland.

Vinterhalvåret med undtagelse af november og marts havde overskud af nedbør, men det blev foråret og sommeren, der kom til at vise sig ekstremt afvigende.

I de tre måneder, marts, april og maj, blev der målt 278,7 mm nedbør mod normalt for disse tre måneder 112,5 mm, hvilket giver et nedbørsoverskud for disse tre måneder på 166 mm. På landsbasis blev det de mest nedbørsrige forårsmåneder siden 1874. Den store nedbørsmængde i forårsmånederne var årsagen til, at nogle landbrug først fik afsluttet kornsåningen i juni. Det blev en af årsagerne til det dårlige høstudbytte.

Så kom tørken. De tre sommermåneder, juni, juli og august, gav kun en samlet nedbør på 49,3 mm mod normalt 164,5. Der kom således til at mangle 115 mm, og man fik den lange periode med dejlig sol over badestrandene og trængsel på campingpladserne.

I dette halvår, 1. marts til 31. august, måltes 328 mm nedbør mod normalt for Tirstrup 277 mm. Sammenlagt blev det således en vækstsæson med et nedbørsoverskud på 51 mm - og

dog oplevede man de store tørkeskader på marker, i skove og haver, fordi nedbørsfordelingen var så uheldig. Den nordlige del af Grenaa Kommune fik i de tre sommermåneder endnu mindre nedbør end Tirstrup.

I september satte regnen igen ind med et nedbørsoverskud på 41 mm.

De største udslag

Året 1983 begyndte meget mildt med en gennemsnitstemperatur for januar på 4,4 grader, og den 6. januar blev maksimumstemperaturen 10,5 grader, hvilket er den næsthøjeste temperatur, der er registreret i januar, idet man i 1975 var oppe på 10,6 grader i Tirstrup.

Februar blev koldere end normalt. Vinterens laveste temperatur registreredes den 13. februar med minus 13,8 grader.

Både maj og juni blev koldere end normalt, så den rigtig dejlige sommer strakte sig kun over godt et par måneder.

Til alle disse tal skal bemærkes, at de gælder for Tirstrup, og gennemsnittet er beregnet for årene 1961 til 1979.

Dette er så nær man kan komme en fuldstændig beretning for Grenaa og Øst-Djursland, men selv indenfor dette lille område vil der være lokale afvigelser. Det må tages med ind i billedet, at Tirstrup ret ofte har relativt lave nattemperaturer, og i det hele taget er efterårs-og vintervejret mildere ved kysten end inde i landet ved Tirstrup. De her nævnte tal vil heller ikke stemme helt med de tal, der ved nytårstid udsendes på landsbasis. De skal læses som helt lokale tal, så kan de sammenlignes med landstallene.

Det ændrer ikke ved den kendsgerning, at det vejrmæssigt blev et meget unormalt år over hele landet - og det unormale kom først og fremmest af, at vejret faktisk var så stabilt - vådt og mildt eller varmt og tørt - i lange perioder.

Notitser om min Virksomhed

På statsbiblioteket i Århus står et lille hefte med ovenstående titel, udgivet i april 1876. A. W. Dinesen levede fra 1807-1876 og er altså død samme år som udgivelsen, og det lille skrift kommer derfor på en måde til at stå som en slags status over hans virke på Katholm.

A. W. Dinesen var officersuddannet og havde »deltaget med hæder« som der står, i Algierkrigen på fransk side, samt i krigene 1848-1850 og 1864. Han købte Katholm af staten i 1839, senere kom Stensmark til i 1855 og A. W. Dinesen har bygget hovedbygningen her i 1872.

Efter hans død overtog den ældste søn, W. L. Dinesen begge godser. Stensmark frasolgtes i 1909 til et konsortium, og en del af arealerne udstykkedes ved denne lejlighed. Katholm solgtes i 1916 ved W. L. Dinesens død til hofjægermester H. P. H. Collet og ejes i dag af hans sønnesøn Peter Collet.

Den første ejer af Katholm, A. W. Dinesen fik to berømte børnebørn, forfatterinden Karen Blixen og Thomas Dinesen, der er død for kort tid siden. Han var som mange andre af de mandlige slægtsmedlemmer officer i sine unge dage og deltog som sådan ved fronten i Frankrig 1914-1918. For sin indsats her belønnedes han som den første dansker med den højeste engelske udmærkelse, Victoria-korset. Thomas Dinesen var indsat som arving til Katholm, men afslog tilbuddet.

P. S. Johnsen

Vi lader nu A. W. Dinesen fortælle:

Grundlaget for min Formue var Kjøbet af *Katholm* d. 12. Dec. 1839 ved offentlig Auction. Jeg bød dristigt og fik Tilsagn for Kjøbesum 100,200 Rd., hvilken Sum dengang af vore Pengemænd ansaaes for overdreven høi og som Ingen turde byde.

Paa Fæstebønderne hvilede den betydelige thinglæste Skatterestance til Godseieren af c. 10,000 Rd. Jeg indsaae, at saafremt Bønderne for Fremtiden nøiagtigt betalte deres Skatter, vilde jeg have gjort en meget god Handel. Jeg eftergav derfor en Deel af de flinkeste Bønder deres Skatterestancer, hvorved de forpligtede sig til for Fremtiden at betale deres Skatter nøiagtigt.

Min Formue, der efter min Fader var 15,000 Rd., var ved mine Uden-

landsreiser nu kun 7000 Rd., som min ældste Broder havde laant af mig: men han gik i Caution for mig ved Kjøbet af Katholm for 1/5, som var den forlangte Udbetaling. Han blev senere forknyt og vilde ikke udbetale mig de 7000 Rd., jeg havde tilgode hos ham, førend Cautionen var tilende. Efter min Broders Død vilde min Svigerinde og især hendes Lavværge, Kammerherre *Bornemann*, som var mig fjendtligt stemt, heller ikke udbetale disse Penge. *Bornemann* truede mig med at ville opsige Cautionen, saafremt han skulde udbetale mig de laante 7000 Rd. Han kunde dog ikke opsige Cautionen uden Ringsted Sparekasses Samtykke og den kunde han vistnok ikke erholde. Jeg maatte da tage Penge paa Vexler til 8% hos Kjøbmand *Røse* i Aarhuus. Hermed hjalp jeg mig igjennem Terminerne.

Conturerne paa Landeiendomme forbedrede sig imidlertid betydeligt aarligen og Bønderne betalte i rette Tid deres Skatter, hvorved min Pengetilstand efterhaanden blev god. Jeg arvede ogsaa nogle Tusinde Rd. efter min Svigermoder, Generalinde Haffner.

Senere indkjøbte jeg *Glatved Kalkbrud* for c. 3000 Rd. contant, som min Svoger *Waldemar Haffner* skaffede mig gjennem Kammerherre *Rothe* til Aggersvold, hvilket Beløb tilbagebetaltes ham med en Avance. Kalkbruddet blev efter faa Aar meget betydeligt værd, navnlig ved Udskibning af Kalksteen ved Kysten, og indbragte mig henved 3000 Rd. aarlig.

Endvidere indlagde jeg 3 Fæstegaarde af Højberg By og sikrede ved thinglæst Document til Indtagelse 2 Fæstegaarde af Højberg By under *Katholm Hovedgaard* og *Parcelgaard*, hvorved saavel Hovedgaarden som Parcelgaarden betydeligt udvidedes med gode Jorder.

Jeg beplantede aarligt et stort Areal af *Storskoven*, der var Hede, og jeg har derved faaet en god aarlig Indtægt af Granhugst.

Jeg indtog et betydeligt Areal *Bønderjord* til den saakaldte *Sorte Stald* og beplantede det med El.

Ligeledes beplantede jeg et stort Areal Hede paa *Annabjerget* med Pinus montana, der lykkes godt i Sandet.

Ved at opdæmme dannede jeg, hvor der tidligere kun var Sandflugt, en Sø, der er bevoxet med Siv og Rør og ved Bredderne med Græs og El, og forvandlede derved en styg Sandflugt til en smuk Sø.

Jeg opdyrkede omtrent 100 Tdr. Land Hede paa *Havknuden* og byggede der et *Faarehuus* til c. 400 Faar.

Endvidere byggede jeg et lignende *Faarehuus* ved Katholm, en *Smedie*, i hvis vestre Ende er Indretning til Maltgjøreri, udenfor Gaarden, et *Huus*, hvor Schæferne fik Bopæl, en *Stald* til Forpagteren og et *Vognskur*.

Vandmøllen er bleven fuldstændig ombygget og indrettet til at male Gryn, og i den nordre Ende er tilbygget en Bygning, indrettet til Oplagssted og til Beboelse.

Haven er udvidet med 6 Tdr. Land af Marken N. for Haven, og Lindealleen er fortsat gjennem det nye Anlæg ved smukke kronede Lindetræer, som lykkes godt. Der er plantet en stor Mængde Frugttræer, der nu have den Alder, at de begynde at bære godt. Den nye Have er sat i Forbindelse med den hosliggende Bøgeskov og Egeskov, saa at der dannes en kjøn Park omkring Gaarden.

To *Drivhuse* ere byggede i Haven, det ene til Vin, det andet til Ferskener og Apricoser, og er lykkedes godt.

I Størstedelen af Kaholm *Hovedbygnings* 2. Etage lagde jeg nyt Gulv og indrettede den til en bekvem Bolig, hvor der i den ene Ende er Kjøkken med Komfur, Spisesal for Folkene og Dandsesal, der er let at forandre til et stort og smukt Gæsteværelse, og Værelser til Tyendet. Den østre Deel af Bygningen blev fuldendt og smukt indrettet.

Jeg byggede et *Opgangstaarn* med Trappe for at skaffe Etagerne Forbindelse og indrettede et Værelse i det østre Taarn og en *Billardstue* ved Siden af.

Den vestre Deel af *Hovedbygningens Tag* er bleven nedbrudt og atter opført i fornyet Stand.

I Hovedbygningen er opført en ny *Skorsten* istedetfor den ældre murede Gris. Skorstenen benyttes af Kakkelovnene i Spisestuen og i Sovekammeret.

Ved *Havestuen* byggedes en smuk *Jernveranda* og *Havestue-Loftet* istandsattes.

Borggaarden blev udvidet og et solidt *Jerngitter* opført, hvilket forlængedes ud over Broen til Ladegaarden.

En ny Bro af Egebjælker og Egeplanker blev opført over Graven mellem Borg- og Ladegaarden.

Et Omløb indrettedes fra Graven, saaledes at Vandet kunde udtømmes i kort Tid og ingen Oversvømmelse over vejen befrygtes.

Vandingen til Køerne blev opført af Muursteen og Cement.

Til Haven byggedes en smuk *Jernhængebro,* der kostede 1200 Rd.

Et nyt og godt *Taarnuhr* med bevægelig Viser og nyt Klokkeslag blev indsat i Opgangstaarnet.

Vadsken med en *Deel* af *Forpagterens Bolig* tilligemed *Svinehuset* og *Kjærnen* ere ogsaa aldeles ombyggede, og der er indrettet et *Dampbad* med Paaklædnings-Værelse og et *Kogeapparat* sat i Forbindelse dermed.

Et *Trykværk* er anlagt for at bringe Vandet op i Hovedbygningen og en Trappe bygget til Kjøkkenet.

En *Cabinets-Sprøjte* er anskaffet og placeret i anden Etage.

Til *Salen* er indkjøbt to store Speile med heelt Glas samt 12 smukke udskaarne Ege-Lænestole.

En Sum anvendes aarlig til Husets og Huus-Inventariets *Vedligeholdelse.*

Til *Driften* og til *Inventariets Vedligeholdelse* samt til den grove og fine *Huusholdning* anvendes aarlig en betydelig Sum.

Efterhaanden anskaffedes en Deel Luxusgjenstande.

I hele Hovedbygningen er indsat nye *buede Vinduer* og nye Karme, hvorved Hovedbygningen er forbedret og forskønnet betydeligt.

I *Vinkjælderen* er opstillet Tremmer, saa at c. 800 Flasker kunne henlægges.

Den gamle *Nedgang* til *Mælkekjælderen* er lukket og en ny Nedgang indrettet med en bekvem Trappe.

Pillen paa den nordre *Deel* af Hovedbygningen havde slaaet store Revner og er derfor bleven ombygget.

I den østre Ende af *Laden* tilbyggedes nogle Fag til *Kornmagazin*, hvad der er særdeles bekvemt, da Kornet hidtil havde maattet henlægges paa Hovedbygningens Loft, hvorved Rotter og Muus ødelagde Bygningen.

Faarestalden indrettedes til Hestestald og Skorsteen opførtes til Kakkelovn for Kudske- og Selekammer. Lofterne i Staldene bleve belagte med

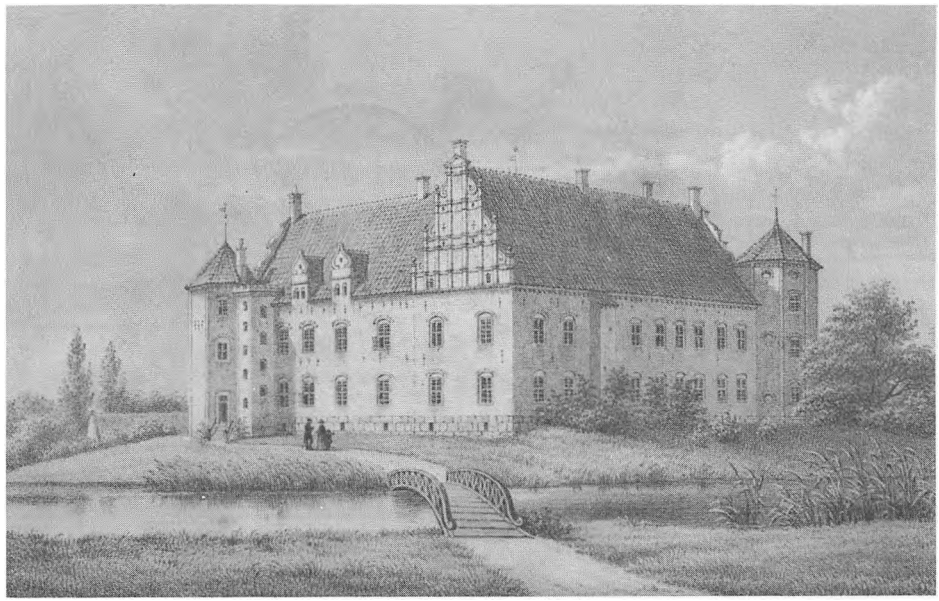

Katholm 1858.

Brædder, hvorved al Træk forhindredes.

Fiskerhuset er blevet ombygget.

I *Skoven* er bygget flere Huse og Skovfogedboligen udvidet.

Ved *Kalkbruddet* er der ligeledes bygget flere Huse og Forvalterboligen forstørret og forbedret, og der er indtaget en Deel Jord, saaledes at Forvalterlodden udgjør c. 45 Tdr. Land.

Aalsø Kirkegaard er bleven betydeligt udvidet og et smukt Jerngitter sat om min Hustrues og mit Gravsted.

Ved *Marken* har jeg gjort betydelige Forbedringer. En Deel af den store Eng er *overrislet* af Mølleaaen. Circa 100 Tdr. Land af den store Eng er opdyrket. Hele Marken er bleven *merglet* med Leermergel og den Deel, der trængte dertil, *drainet*. Det hed sig tidligere, at der intet Mergel fandtes paa Havknuden, men den er bleven fuldstændig merglet fra derværende Mergelgrave, og efter Merglingen er Sædeskiftet aldeles forandret, da der før kun avledes Rug og Boghvede, nu Rug, Byg og Havre.

Mølleaaen, der tidligere var meget bugtet, er bleven rettet.

Alle Markerne ere blevne omdeelte, saaledes at de omtrent ere ligestore.

I Skovene ere flere Veie blevne anlagte.

I Havet findes et godt *Fiskeri*, navnligt om Foraaret paa Fisketunger. *Jagten* indbefatter en stor Deel Raadyr, Ræve, Grævlinge, Harer, Agerhøns og om For- og Efteraar Snepper. -

Etatsraad *Westenholz* til Mattrup spurgte mig engang i Samtalens Løb, hvorledes jeg havde baaret mig ad med at erhverve min nuværende Formue. Jeg anførte ham da en Deel af Ovenanførte, hvorpaa han svarede: »De har været dristig saavel i Krigen som Freden«. -

Ved *Steensmark* har jeg gjort følgende Forbedringer: Den gamle straatækte, stygge Beboelsesleilighed er nedrevet og en ny smuk *Hovedbygning* med dyb Kjælder og Skifertag opført og forsynet med Kakkelovne.

Mælkekjælderen er gjort dybere for at undgaae Frost, *Kjærnen* er udflyttet for Mælkestuen, *Svinehuset* udvidet betydeligt og gjort betydeligt dybere, saaledes at en Mand kan gaae under Bjælkerne, *Hestegangen* til Kjærnehuset er af Nyt opført udenfor Huset saavelsom Kjærnen, hvorved forhindres at Mælk spildes i Mælkestuen, hvilket frembringer Surhed, og *Staldene* have faaet nye Bræddelofter.

En *Plantage*, som er lykkedes meget godt, paa c. 12 Tdr. Land er anlagt ved Hovedbygningen og to andre ere under Plantning i marken.

Et *Fiskerhuus* med Tagspaan er opført i Nærheden af Fyret. Det forventes med Fordeel at kunne anvende Aalefiskeri ved Kysten samt Hummerfiskeri i Havet ved Hjælp af Hummerkurve, som ventes fra Meilgaard, foruden sædvanligt Fiskeri.

I Plantagen er skudt flere Ræve. *Jagten* er navnlig god paa Harer og Agerhøns. Til Sommer anlægges et Fasaneri ved Gaarden.

To *Arbeiderboliger*, hver til 2 Familier, ere opførte.

To *Brønde* af heelbrændte Steen ere anlagte.

Katholm, April 1876.

Dinesen.

Fra Java til Grenaa

Af Peter Koefoed

Ved min fødsel har jeg haft det held, ikke at blive puttet ind i en maskine og kørt lige igennem til jeg fik pension. Mit liv har heldigvis været en noget kringlet vej.

Som navnet angiver, stammer vi fra Bornholm. Familien var stor, og vores del af slægten forlod øen for flere generationer siden. Min far var apotekersøn fra Skanderborg. Han blev læge, skulle vel efter sin uddannelse have været overlæge et eller andet sted her i landet. Men der har vistnok altid været eventyrlyst i familien, og han valgte, at se sig om udenfor landets grænser. Først arbejdede han nogle år på Korsika. Siden tog han til Indonesien og fik efterhånden en klinik på Java. Da han var en dygtig kirurg, hvad der var sjældent på den tid, fik han mange patienter fra det fjerne Østen.

Han giftede sig med en sygeplejerske, som var indfødt malaj-tilblandet lidt europæisk blod. Resultatet deraf blev mine to ældre søstre og så mig, som altså begyndte min tilværelse på Java 1902.

Øen var dengang en hollandsk kolonni, og ligger lidt under Ækvator. Den er ca. tre gange større end Danmark, og dengang med en befolkning på omkring 50 millioner. Der var meget frugtbart og smukke urskove, vulkanske bjerge, floder og vandfald. Der dyrkedes kaffe, tobak, ris, sukkerrør, bomuld, bananer og kryderier. En del kunne give flere afgrøder om året. Hollænderne havde store plantager og de indfødte blev, som i andre kolonier på det tidspunkt, brugt som billig arbejdskraft - uden at få ret meget for deres arbejde, eller sociale goder som f.eks. bedre skoler og sundhedsvæsen. Men da der var nok af dem, gjorde det ikke så meget, om de blev slidt op lidt tidligt.

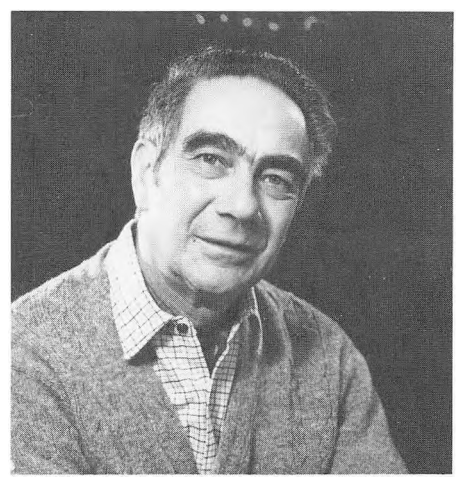

Peter Koefoed, overlæge på Grenaa sygehus, 1946-1972.

Jeg levede et dejligt frit og sorgløst liv. Tøj behøvede man ikke meget af, altid bare ben. jeg kravlede i træerne som aberne og plaskede i en svimmingpool, som min far havde lavet ved at opdæmme en lille flod, der løb lige udenfor huset. Jeg opførte mig nok noget unormalt efter europæiske forhold. Min far holdt meget af at ride, vist nok også på sygebesøg. Jeg var ik-

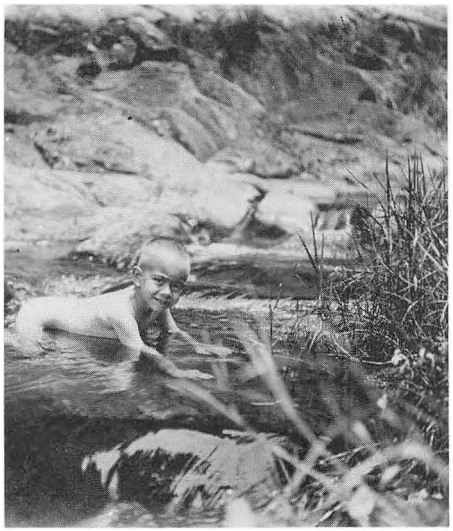

Et naturbarn.

ke ret gammel, før jeg blev taget med op på hesten, og var kun få år før jeg fik lov til at ride på min egen lille pony. Min far var en fremsynet mand, således fik han, så vidt jeg ved, den første bil på Java. Det har været omkring 1906-07. Den var åben, hvor man sad på en slags buk. Han brugte den bl.a. til sygebesøg, og jeg var ofte med. Den kunne formentlig hidses op til at køre 20-30 km i timen. Den var ikke særlig driftsikker, jeg kan i hvert fald ikke huske, vi nogensinde kom kørende hjem i den. Iøvrigt skrev min onkel, som var professor på pharmaceutisk læreanstalt, at far hurtigst muligt skulle skille sig af med bilen, ikke på grund af dens køreegenskaber, men han mente, at oliekilderne snart ville være udtømte. Min far skilte sig alligevel senere af med den, ikke på grund af det med oliekilderne, men fordi den lille ponyvogn var mere pålidelig.

Vi havde mange tjenestefolk og bl.a. en gartner, som en gang i en tørkeperiode havde fået besked på at vande hver dag. Klimaet på Java er tropisk med regntid og tørtid, men da regntiden satte ind, fortsatte han troligt med at vande haven, som han havde fået ordre til.

En dag måtte det være slut med det frie liv på Java, og den dag indtraf i 1908. Mine forældre mente, at tiden var ved at være inde til at få mig pudset lidt af. Mine to søstre var bragt til Danmark nogle år forinden og boede hos min før omtalte onkel. Jeg skulle rejse med min far og vi sejlede over det indiske ocean, det røde hav, Suezkanalen og middelhavet, det tog en måneds tid. Jeg blev nu ikke tæmmet på skibet fra den ene dag til den anden. Jeg kravlede rundt allevegne og til besætningens rædsel sommetider også udenfor rælingen. Min far tog det ganske roligt - han var vant til at se mig kravle højt op i træerne og mente, at jeg nok skulle holde mig fast, så jeg kravlede bare videre. Det var først, da jeg kom til Danmark, at jeg for alvor blev bekendt med civilisationens mærkværdigheder.

Jeg var meget forskrækmt, navnlig da min far rejste hjem. Jeg var rædselsslagen over at skulle være i dette kolde, fremmede land på en 4. sal, midt i København. Min onkel og tante levede i et embedsmandsmiljø, og havde aldrig været i primitive lande, og det var rørende af dem, at de tog os ind i deres familie. Men de havde bare ingen fornemmelse, hvordan vi skulle gribes an - vi som var født til frihed. En så lille ting, som at bruge spisetøj på den rigtige måde. På Java spiste man mest ris, med ske. Her blev vi desuden forsynet med kniv og gaffel. Mine søstre stak gaflen i kødet eller kartoflerne men pillede så maden af gaflen og puttede i munden med fingrene. Jeg var mere kultiveret. Jeg tog maden med fingrene satte den på gaflen og derpå i munden. Men efterhånden lærte jeg det, men jeg spiser endnu helst ris med ske.

Det største problem var nok, at få mig til at gå i skole. Skolen hed Hanne Adlers fællesskole og var meget moderne. Rektoren havde været i Amerika og kom hjem med helt nye impulser. Det var den første fællesskole i København, og en rigtig fællesskole, hvor drengene lærte at sy og pigerne lærte sløjd. For at vi kunne drive gymnastik og sport sammen, indførtes hockey, altså landhockey, som var helt nyt dengang. Skolen var beregnet på, at eleverne skulle følges ad fra 1. klasse til eventuelt studentereksamen. Det gav et vældigt godt kammeratskab, som fortsatte efter skolen.

Min mor.

Mig selv og min mor.

Men begyndelsen var meget svær for mig. Jeg var bange og kunne kun tale hollandsk og malaisk. Min tante fulgte mig til skole hver dag, men inden hun kom hjem, var jeg allerede tilbage - stukket af fra skolen. Det gentog sig hver dag, så til sidst opgav de. Så blev det aftalt, at jeg skulle aklimatiseres hos noget familie, en pastor Lunøe, som iøvrigt stammede fra Grenaa, men nu var præst i Viby på Fyn. Der var et par døtre på 20-25 år, som skulle prøve at få mig til at tale dansk og lære mig at læse og skrive. Det var rare og tolerante mennesker, hvor jeg igen kunne løbe frit omkring og lege med landsbyens børn. Så på den måde lærte jeg hurtigt dansk, medens mit modersmål gled mere og mere i baggrunden. Præstefamilien var elskelige mennesker og døtrene, som livet igennem forblev ugifte, betragtede mig vist nærmest som deres barn og jeg var altid siden nært knyttet til dem.

Men også dette fik en ende, jeg skulle tilbage til København for at gå i skole. Nu gik det bedre, jeg kunne sproget og fik hurtigt kammerater. Særlig flittig var jeg ikke, der var nok noget af det urolige naturbarn i mig endnu. Det passede mig vist heller ikke at bo hos mine noget gammeldags, men iøvrigt udmærkede plejeforældre på en 4. sal i Københavns midte.

Men så skete der det, at min mor, meget naturligt, kom til at længes så meget efter os og ville have os tilbage. Hun tog afsted for at hente os, men min far ville nu have, at vi skulle lære noget. Så medens min mor sejlede, blev det telegrafisk ordnet, at vi skulle gemmes. Vi kunne ikke forstå, at vi midt i skoleåret skulle besøge min anden onkel, som i mange år havde levet i Rusland. Vi kom til at bo i en lille kurby i Kaukasus med min russiske tante og kusine.

Vi boede lidt op af bjerget, med udsigt over Kaukasus's bjerge, mange med evig sne. Frugtbart var der også - fersken og abrikostræer stod i haverne som æbler og pærer her. Vindruer og de store vandmeloner som ikke var kommet til Danmark endnu på det tidspunkt.

Vi havde det dejligt, men min mor måtte rejse hjem uden os.

Næste år, 1914, kom min far på besøg lige inden 1. verdenskrig. Han var meget syg af en blodsygdom, som man ikke kunne helbrede dengang. Han døde som 60-årig - alt for tidlig. Han var så vital og vi havde altid beundret og elsket ham højt - selv om vi jo ikke

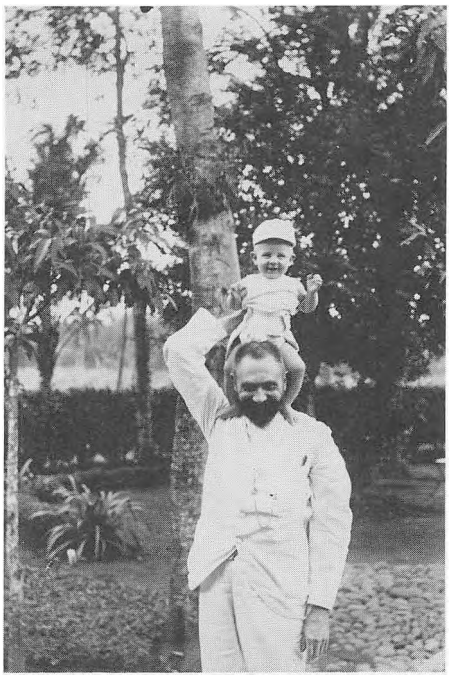

Mig selv på min fars skuldre.

havde været så meget sammen med ham.

Kort efter udbrød krigen. Egentlig kan jeg ikke sige, at jeg havde meget indtryk af tiden. Jeg var 12 år og man levede jo i forvejen ret nøjsomt - så f.eks. lapper på bukserne var vi vant til.

Men jeg husker at jeg i voksealderen havde en glubende appetit og at vi hver eneste dag fik en ordentlig portion havregrød om morgenen og vandgrød om aftenen til at lægge bund med.

Trods min manglende flid i skolen, fik jeg alligevel en hæderlig studentereksamen samme år som genforeningen, 1920. Det var en stor national begivenhed, men jeg var vist mere optaget af, at jeg som 18-årig skulle deltage

i min første oplympiade med min hockeysport. Vi fik da også sølvmedalje.

Nu skulle jeg tænke på fremtiden og i det miljø jeg levede i, lå det ligesom i luften, at jeg skulle have en eller anden akademisk uddannelse. Egentlig tænkte jeg, at jeg ville være ingeniør og komme ud i verden og bygge broer og jernbaner.

Men vi søskende, må alligevel have været arveligt belastede - med en far som læge og en mor som sygeplejerske. Mine søstre blev sygeplejersker og jeg valgte lægestudiet. - om det så er min datter, er hun også blevet sygeplejerske.

Jeg drømte nok om - ligesom min far, at komme ud og arbejde i de primitive lande.

Men det var såmændt også drøjt nok - alle de første år, at skulle læse og læse - anatomi og fysiologi.

Jeg benyttede da også enhver lejlighed til at tage ud og drive sport - og i weekenden tog jeg min cykel og kørte ture i Nordsjælland med mine kammerater.

En overgang sejlede jeg meget i kajak. Jeg havde en ven som havde været på Grønland - og hans begejstring for kajakken smittede af på mig og vi lavede så selv et par kajakker som vi sejlede meget omkring i, og en sommerferie tog vi på den helt store tur fra København, syd om Sjælland og Fyn og op langs Jyllands østkyst til Aalborg. Om natten sov vi i et lille telt. Det var en dejlig måde at se Danmark på fra havsiden. Men anstrengende var det. Men uroen og eventyrlysten sad stadig i blodet, og da jeg havde taget 1. del og dermed halvvejs i studiet, måtte jeg have en pause.

Da jeg havde det held at have en god ven, Hans Peter Mølgaard, som var læge i Nicaragua, fik jeg det ordnet sådan, at jeg måtte komme og besøge ham. Jeg regnede med et halvt måske et år. Han boede i en landsby, og jeg kunne måske gå ham lidt til hånde i hans klinik. Familien var naturligvis imod planen og syntes jeg skulle blive hjemme og gøre mit studie færdig. Men trods protester kom jeg afsted med en fragt- og passagerbåd på 3. klasse. Under overfarten lagde vi ind ved mange af de Vestindiske øer, Barbados, Curacao, Trinidad, som regel kun en dag i hver havn og nåede at få et indtryk af disse maleriske havnebyer med deres smukke atletiske indfødte, blandinger af spaniere, negere og indianere, som svømmede ud til skibet og dykkede efter mønter, som passagererne kastede ud til dem i det krystalklare vand. Vi sejlede videre til Venezuela og derpå mod nord til Panamakanalen. Skibet sejlede kun til Costa Rica, staten syd for Nicaragua, som jo var mit rejsemål.

Jeg var lidt beklemt, jeg kunne ikke sproget og havde kun lidt penge og der var ingen faste forbindelser videre, ingen jernbaner eller lignende. Kun gik der nogle små kystbåde, nogle med motor, andre kun med sejl. De sejlede efter behov med gods og passagerer. Men H.P. må have haft på fornemmelsen, at jeg var i besværligheder. Han havde taget en lille ferie og stod nu pludselig på kajen. Glad var jeg, og nu skulle vi så se at komme videre.

Den første båd som sejlede havde ingen motor, men det var i den blæsende sæson, så vi tog optimistisk chancen.

Men næppe var vi kommet godt til havs før det blev fuldstændig blikstille, og det varede et par uger, selv om den musikalske negerbesætning hver aften sang salmer flerstemmigt for at få vinden til at rejse sig. Det lød meget smukt, men vind kom der bare ikke.

Jeg har aldrig været nogen tilhænger af strømper.

Der var ikke mange bekvemligheder om bord. Vi sov på dækket. Der var ingen toilet, så det man skulle af med måtte være ud over rælingen. Noget egentlig køkken var der heller ikke. Maden blev tilberedt på et lille bål, anbragt på nogle sten på dækket. Fersk vand stod i en tønde på dækket. Det var efterhånden noget lunkent og sterilt har det nok heller ikke været.

Vi brugte tiden til at fiske til føden. En gang imellem fik vi en mindre haj på krogen, og så fik den barbenede besætning travlt med at komme væk, op i masten eller på styrehuset, hvor de kunne være i sikkerhed for hajens skarpe tænder, indtil den var slået ihjel.

Vi drev længere og længere sydpå, kom ind til en lille fiskerby, hvor de fejrede en eller anden helligdag ved at synge og danse og drikke rom i al godmodighed.

Endelig kom vinden og alle vores nye venner vinkede farvel, og i løbet af nogle dage var vi i Bluefields - den største by på Nicaraguas østkyst. Derfra gik en lille damper op af Rio Grande til la Cruz, hvor H. P. boede. Her blev vi modtaget af en dejlig negerpige og hendes lille datter som passede hus for H. P. - måske ikke så effektivt. Men altid sød og glad.

Så skete der det, at en veninde til os - skole- og studiekammerat til mig, Majken Borring - også trængte til en orlov og spurgte, om hun måtte komme over til os, og så stod hun der pludselig en dag og hun faldt godt ind i holdet.

Det trak op til en revolution mod den konservative regering, og der havde været mindre kampe i området - også i la Cruz.

Men i 1926 brød det for alvor løs. 2 liberale idealistiske generaler - Moncada og Sandino havde begyndt at samle en revolutionær hær som begyndte med ganske få rifler. De startede på østkysten, efterhånden som de drog vest på stødte befolkningen til og efterhånden havde hver hærafdeling 2.-3.000 soldater.

Desuden var der nogle kvinder med, dels soldaterkoner og dels kvinder der skulle lave mad og glæde soldaterne på anden måde. Sandino som blev landets folkehelt drog ad en nordlig rute. Moncada ad en mere sydlig og passerede vores lille by, og her sluttede Majken og jeg os til. Vi blev indrulleret i røde kors, naturligvis uden løn - det fik soldaterne heller ikke - for der var jo ingen penge. Men vi fik titel af coronel svarende til oberst - dog uden uniform - for det var der heller ikke. De liberale havde en rød klud om halsen eller hatten. De konservative en grøn - men da vi sjældent så hinanden kunne det være lige meget.

Så drog vi vest på med hæren - først sejlede vi op ad floden i pipanter - udhulede træstammer - som mange gange måtte slæbes over land forbi vandfald og strømhvirvler. Smukt var der i junglen med de kæmpemæssige træer - mange kostbare sorter var der - kronerne kunne gå helt sammen så der var tusmørke. Lianer, blomster, masser af farvestrålende fugle - papegøjer, kolibrier og mange andre. Der var også hjorte, vildsvin og aber osv., slanger så vi sjældent, men krokodiller på flodbredden var der mange af.

Til sidst kunne vi ikke sejle mere. De små feltkanoner og maskingeværer og ammunition blev læsset på okser og muldyr og så vandrede vi af junglestierne.

Det var absolut ikke nogen luksustur. Vi levede som soldaterne. Vi havde nogle primitive hængekøjer som blev hængt op mellem træerne eller husstolperne. Men var der ikke sådan noget lå vi på klipperne og jorden. Det var ganske vist tørtid men lidt regn kunne der godt komme.

Hvad vi fik at spise var ret tilfældigt - sommetider kunne der godt gå dage, hvor vi faktisk ikke fik noget rigtigt. Men ellers måtte vi forsyne os på de spredte småbrug som vi passerede. Beboerne var ofte flygtet. Sommetider blev der også slagtet en ko og kødet skåret i strimler og tørret i solen og så kunne vi tage det med os.

Vi blev naturligvis også syge ligesom soldaterne. Malaria kunne vi jo naturligvis ikke undgå i det fugtige klima med malariamyg.

Jeg husker engang, jeg havde høj feber og havde voldsomme opkastninger. Men det var en nat, hvor vi absolut skulle af sted. Heldigvis var der en venlig sjæl, som skaffede mig en hest, som jeg blev stablet op på - og så kunne jeg se at blive hængende der den nat.

En anden gang fik alle soldaterne diarré - formentlig fordi vandet fra bækken var forurenet. Uheldigvis var der ikke meget bevoksning på denne lejrplads - så det var ikke så nemt at finde et skjul - hvor man kunne være i fred - og om natten var det ikke nemt at finde ud af, hvor man skulle sætte sine fødder.

Det var nu ikke al ting der var så trist. Der var en ung soldat, der havde sin pige med, men engang i tropemørket var han gået galt og havnet hos en af nattens dronninger. Da han kom tilbage næste morgen, udartede der sig et vældigt skænderi - hvori hele lejren deltog, dog vist nærmest for sjov.

Til sidst tabte den uheldige - eller heldige soldat - tålmodigheden og sagde nu går jeg til floden og tager et bad - så er jeg ren igen, så faldt der atter ro over lejren - så sådan kan den slags affærer også ordnes - hvis det skulle blive aktuelt.

Vi fik efterhånden mere føling med fjenden - sommetider kom der et bagholdsangreb fra den tætte skov eller bag klipperne - mærkeligt nok tænkte vi egentlig ikke på at være bange selv om kuglerne piftede lige forbi os og slog ned i træerne med et klask. Vi skulle jo tage os af de sårede.

Derimod var soldaterne bange for de 2 små flyvemaskiner som fjenden havde, det var jo noget nyt. De smed hver

dag et par små bomber, som nu aldrig gjorde skade. Men så snart de viste sig foer soldaterne rundt for at finde et skjulested - når så bomberne var smidt kom de frem og skød på maskinerne.

Jeg husker en dag, hvor vi skulle amputere et ben - det foregik jo altid i det fri, for der var ikke lys i hytterne. Vi havde nogle soldater til at hjælpe os med at holde flasker med sublimat, jod osv. og til at holde benet. Så kom flyvemaskinerne - og væk var soldaterne - for at komme luskende tilbage, da bomberne var kastede.

Under den sidste fremmarsch, var der ca. 30 af de sårede som hæren ikke kunne have med og som blev efterladt på en hacienda, dem skulle Majken og jeg tage os af - de øvrige læger - som også var blevet spurgt - havde betakket sig - man vidste jo aldrig, hvor fjenden kunne være.

Der skete meget og det efterfølgende er kun et enkelt eksempel. En stor indianerdreng på 12-14 år - konservativ soldat - på den måde, at han havde fået en riffel stukket i hånden og fået besked om at gå med. Han havde fået skud i ryggen og var faldet lam om og bl.a. fået en stor forbrænding af ryggen. Han blev efterladt af de konservative. Vi fandt ham et par dage senere med andre sårede foruden nogle døde, som de konservative ikke begravede. Det var et frygteligt syn - afgnavede af gribbene og de halvvilde hunde. Naturligvis gik der gangræn i sårene, så hans knogler på bagsiden lå fuldstændig blottede. I urskoven var det jo navnlig myggene med malaria som plagede os. Men her på stepperne og haciendaen var der bl.a. dels tæger, lopper, jordlopper og så fluerne. Kunne de få held til at lægge deres æg i sårene, vrimlede det i løbet af nogle dage med maddikker. Når man ser det syn er man lige ved at rende fra det hele. Sådan gik det med stakkels Pauchistos sår, men vi fik da såret renset. Men hvad der skulle blive af den lille lamme landsbydreng var ikke rart at tænke på. Hans livsbane blev nok ikke lang.

Men en dag kom en deputation med hvidt flag i spidsen, for at hente de sårede til lazarettet i en nærliggende by - og for at meddele os, at Amerikanerne havde tvunget hærene til at slutte fred den 4. maj 1927, nu hvor vi faktisk stod lige uden for hovedstadens porte med sejrens palmer.

Sandino nægtede at anerkende freden - drog nordpå med de soldater der ville følge ham - og bekæmpede Amerikanerne.

Vi danskere blev voldsomt fejret af befolkningen. Men navnlig var vi glade for den umiddelbare taknemmelighed fra de soldater, som vi havde delt tilværelsen med i så lang tid.

De danske vi mødte var derimod af en anden støbning - de fleste var blevet efter en emigration og var besluttet på at skabe sig en god fremtid og ville dårligt kendes ved os forhutlede landsmænd.

Men det er jo ofte sådan at folks hjælpsomhed er omvendt proportional med tegnebogens tykkelse. Der var en enkelt, som havde en lille guldsmedeforretning med mere eller mindre ægte smykker - nok navnlig det sidste. Der var et par glasmontre og bagved et gardin sov Madsen på en feltseng. Han tilbød os at vi måtte dele gulvplads med ham på et par gamle bilhynder, som han havde fået fat på. Det var den rene luksus i forhold til det vi var vant til.

Efter næsten et års forløb tog vi tilbage til østkysten og hjem til Danmark igen for at læse færdig.

Den sidste del af mit liv er ikke så exotisk som den første. Jeg blev læge i 30-års alderen, men var forinden blevet kureret for den lungehindebetændelse og malaria, som jeg havde pådraget mig i Nicaragua. Jeg nåede endnu en olympiade og var også udtaget til Hitlers olympiade i 1936, men vi var nogle stykker, som ikke ville med til den.

Under anden verdenskrig var jeg i Hjørring og kom hurtigt ind i frihedskampen - blev taget af Gestapo i 1945 - var i Aalborg og Frøslev, hver ting uhyggelig på sin vis. Men da freden kom til os i Frøslev var det, som hele lejren løftede sig op i jubel.

Ja, krigen var altså forbi, men om vi havde opnået alt det, som vi havde kæmpet for, ved jeg ikke. Det var jo ikke bare om at få tyskerne ud af landet, vi havde også kæmpet for at få en bedre og mere retfærdig verden, uden nazisme, racediskrimination, vold og meget andet.

Jeg genoptog mit arbejde på Hjørring sygehus, men min tid som reservelæge var ved at udløbe. Siden jeg startede min løbebane som læge havde jeg altid haft arbejde, men nu begyndte det at knibe. Endnu engang stod lykken mig bi, min sportskammerat og ven, læge Løw, som også var i Hjørring, gjorde mig opmærksom på, at der var en reservelægestilling ledig i Grenaa, og han mente at overlæge Klindt snart ville holde op. Læge Løw havde søgt stillingen, men trak sin ansøgning tilbage og rejste til Grønland.

Jeg fik stillingen, men det var en voldsom overgang. Klindt var en dygtig overlæge, men var kendt for sit forrygende temperament. Alt skulle være i den pinligste orden. Patienterne skulle f.eks. ligge ret i sengene under stue-

gang. Der skulle ikke meget til før det slog gnister og ofte gik mindst en sygeplejerske grædende fra stuegang. Han var en dygtig operatør, men det gik aldrig stille af.

I begyndelsen blev jeg noget forfærdet over tonen, og var egentlig klar til at rejse igen, men allerede efter trekvart år rejste overlæge Klindt, og jeg overtog hans stilling.

Nogle år tidligere var jeg kørt gennem Grenaa og syntes det var en hyggelig by, der kunne jeg godt tænke mig at blive overlæge engang - og så blev jeg det virkelig.

Da jeg ikke havde været vant til at blive alt for mange år på samme sted, var det lidt underligt at tænke på, at jeg nu skulle sidde her resten af min tid.

Det var også sin sag at skulle efterfølge overlæge Klindt, som havde gjort et kolossalt arbejde i 33 år. Han var kommet som overlæge i 1916, ganske ung, til et noget primitivt sygehus. Opvarmningen klaredes med kakkelovne, og inden operationer skulle der først fyres op på operationsstuen. Patienterne blev indbragt med hesteambulance. Større operationer var der ikke tidligere blevet foretaget, og Klindt opererede den første blindtarm. Med sin store energi fik han da også amtet til i 1922 at bygge det nye sygehus på Baunhøj, som fungerede upåklageligt til behandlingsforholdene krævede en udvidelse i 1966. (Se læge Per Laursens artikel om sygehuset side 73 i 1977-udgaven).

Grunstensnedlæggelse til Grenaahallen 1957
F.V. ses: Ransby, Grete Jacobsen, »Nysser« Sigvald Andersen, og bagved skimtes arkitekt V. Lund og Peter Kofoed.

Det blev til 25 dejlige år. Vi havde travlt, jeg var ene overlæge med tre unge læger. Der var heller ikke mange sygeplejersker eller andet personale, og der var omtrent lige så mange sygesenge. Foruden kirugien skulle vi også klare de medicinske patienter, røntgen, narkose, laboratorieundersøgelser osv. Det var derfor en stor lettelse, da Ejnar Hovesen kom i 1956 som medicinsk overlæge og efterhånden kom der flere overlæger, så der nu er otte ialt.

Hver dag var en oplevelse, men de store begivenheder, som i de yngre dage var dog nu mere sjældne. Dog havde vi kort efter, at jeg var blevet overlæge en frygtelig ulykke. Af en ukendt årsag eksploderede autoclaven, så døren sprang op og dræbte operationssygeplejersken gennem mange år, Anna Hansen kaldet »Manø« efter sin fødeø. (Ulykken er nøjere beskrevet i årbogen 1977 side 79).

Der var da heldigvis også muntre episoder. Til en af disse hører patienten, der gennem en del år blev indlagt ved juletid, hvor der næsten altid var god plads. Det var en skovarbejder uden familie, og det var altid under mystiske diagnoser. I begyndelsen forstod jeg det ikke, men han blev da passet og fik god mad til juledagene var ovre. Men efterhånden blev jeg klar over hvad meningen var med det, og på de sidste indlæggelsessedler stod der bare som diagnose: »julegås«.

Jeg har altid kunnet lide at spille bold under en eller anden form. Da jeg kom til Grenaa var der en meget primitiv tennisbane ved Dampværiet. Badminton spilledes i Vestre Skoles gymnastiksal på bestemte aftener, de andre blev brugt til andet formål. Det var en meget mærkelig bane, med

bomme og tove hængt op under loftet. Skulle man slå en nogenlunde høj bold, måtte man være meget heldig med at snitte bolden mellem redskaberne uden at ramme dem. Der var ikke afsat mange timer til badminton, så klubben havde ikke mange medlemmer, og jeg kunne slet ikke komme ind med det samme. Når vi spillede turnering med omegnens klubber kunne vi komme ud for endnu værre forhold. Nogle af banerne var så korte, at baglinien var tegnet op på væggen, eller også stod en kakkelovn lige i hjørnet.

En dag talte jeg med nu afdøde redaktør Andersen (Grenaa Folketidende), om man ikke på en eller anden måde kunne få en hal stablet på benene. Det var egentlig en hel skør ide, for på det tidspunkt var sportshaller en sjældenhed. Men redaktør Andersen havde de rette kontakter, og fik samlet de personer, som han mente var egnede til at gå i gang med sagen. Vi gik i sving med at samle penge sammen blandt byens borgere, som viste en usædvanlig interesse og gavmildhed. Også byens banker, Sparekassen og kommunen ydede bidrag. Sigvald Andersen kom med et tilbud langt under hvad prisen var fra andre haller, og i 1957 stod Grenaahallen klar, og har siden været rammen om utallige arrangementer.

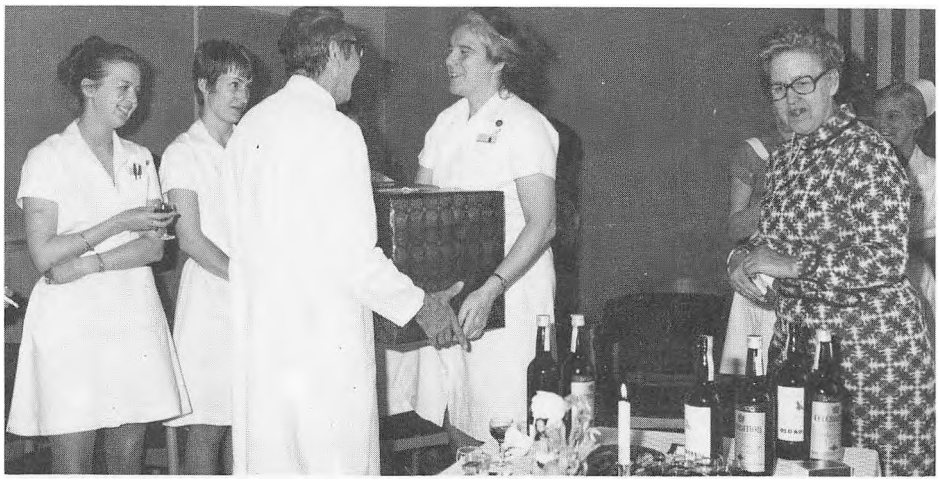

Fra min afsked i 1972. Forstanderinde K. Perregaard overrækker en afskedsgave, et farvefjernsyn. T.h. sygehusinspektør Else Høholt.

I 1972 måtte jeg forlade arenaen, selv om jeg ikke følte mig udbrændt endnu. Siden vikarierede jeg som overlæge i Kjellerup et årstid og senere i Kiruna i Nordsverige. Selvom jeg har fået en ny hofte og haft en blodprop i hjertet klares stadig meget kropsligt arbejde i have og skov, foruden lidt gammelmandssport. En opmuntring for mig er det også, at tidligere patienter takker for hvad jeg har gjort for dem. Hvad jeg har hjulpet dem med, er ikke altid let at huske, der er gået mange tusinde patienter gennem Grenaa sygehus i de forløbne 25 år.

Min tilværelse har været begivenhedsrig, og jeg kan kun sige:

Du er blevet meget forkælet her i livet.

Stationer på min vej.

Indkvarteringer i Grenaa under besættelsen

Af Jens Wulff

Under verdenskrigen fra 1939 til 1945 blev de fleste europæiske lande besat af fremmede soldater.

Vi fik vor 9. april 1940, hvor vi blev rendt over ende, og betydelige støttepunkter belagt med tysk militær.

Grenaa by og egnen her omkring blev tid efter anden belagt med de fremmede tropper. Disse forhold satte selvfølgelig sit præg på bybilledet, i begyndelsen ret lempeligt, men efterhånden særdeles tyngende og knugende.

Det har altid været en af et nyvalgt byråds opgaver at nedsætte en *indkvarteringskommission.*

Dette valg betragtes vel oftest som en formsag, men den i krigsårene siddende Kommission kom tit og ofte under tidspres at træffe for Borgerne svære og tyngende beslutninger.

Grundlaget for nærværende artikel er den af Kommissionen førte *forhandlingsprotokol.*

Selve byen var ikke halvt så stor, som den er i dag. På Vestergade lå den eneste kommuneskole med en gammel toetagers bygning ud til gaden. På hjørnet lå en senere opført bygning og med facade til Posthaven lå Real- og Mellemskolen. To gymnastiksale, den gamle og den nye, lå på de nuværende sales grunde.

Vi nævner disse forhold, fordi skolen atter og atter går igen ved indkvarteringer. Den lille - Havnens forskole, med to klasser, gik fri, og det samme gælder Gammel Sogns skole på Havnevejen.

Borgmester, overlærer N. S. Pallesen, varetog det brydsomme hverv som formand for udvalget. Og det blev særlig svært, fordi Værnemagten henvendte sig på Borgmesterkontoret mundtligt og ikke forstod, at man ofte ikke kunne faa sagerne ordnet med det samme.

Det danske system med suverænitet til Udvalg kendte man ikke.

Hyppigt måtte møderne indkaldes med overordentlig kort varsel, og det fremgår af protokollen, at man ofte måtte ty til andre byrådsmedlemmer, end udvalgsmedlemmerne, for at få tilstrækkelig sammensætning i de enkelte tilfælde.

Vi møder derfor ofte byrådsmedlemmerne: viceborgmestrene A.P. Andersen, daværende politimester og Zacho Børgesen, forretter. Martin Vester, lærer og senere skoledirektør, købmand D. Sandberg og Aksel H. Hansen, fuldmægtig og borgmester efter krigen.

Da A. P. Andersen som politimester ifl. loven varetog indkvarteringen i landdistrikterne, deltog han ofte i denne egenskab.

Byrådsmedlem S. Bendixen deltog ofte i sin egenskab af formand for udvalget for offentlige bygninger.

Indtil i 1944 fungerede kæmner Friedrichsen og efterfulgtes efter sin afgang af den nye kæmner Henry Eldrup, senere kommunaldirektør.

De første par måneder af besættelsen så vi ingen soldater her. Men ved Frankrigs fald fik vi den 4. juni 1940 den første indkvartering, nemlig 170 mand fra infanteriet. Disse blev indkvarteret dels i Teknisk Skole på Vestervej, som så ikke kunne huse håndværkets lærlingeundervisning, og dels i skolens »gamle gymnastiksal«.

Hvordan denne første indkvartering forløb er glimrende beskrevet af trafikkontrollør W. Mylius Rosenvinge på side 88-89 i 1976 udgaven.

6. august afløstes tropperne af 170 mand fra Artilleriet. Disse medførte 147 heste, 4 kanoner og to stk. luftværnsskyts.

Hestene blev opstaldet i tre store telte på skolens idrætsplads og senere erstattet med træbarakker.

Denne indkvartering varede helt til 31. oktober 1941, altså året efter.

Krigen med Russerne, som indledtes i juni 1941, var begyndt at kræve ekstra tropper. Samtidig med soldaternes afrejse, blev staldene brudt ned. Grenaa var nu fritaget for indkvartering hele 16 måneder indtil 16. marts 1943.

I mellemtiden havde Hitlers, i begyndelsen sejrrige, tropper mistet det meste af de erobrede områder i Afrika, og i Rusland havde de frygtelige tab.

Der ankom nu en indkvarteringskommando på 30-40 mand.

Der skal »underbringes« 4 batterier. De tre, omfattende 450 mand og 450 heste skal huses i oplandet ved politimesterens foranstaltning.

Stabsbatteriet, 80 mand og tilsvarende heste skal være i byen. Hertil beslaglægges begge gymnastiksale og fem klasselokaler samt det ene af skolens to lærerværelser. Endvidere inddrages

Missionshuset og Skandinaviens store sal.

Det daværende hotel Skandinavien, som herefter ustandselig må holde for, lå på Torvet 11 og rummer nu en discountforretning m. fl.

Teknisk skole friholdes, men afgiver til gengæld fem lokaler til brug for kommuneskolens brug.

For Værnemagtens regning indkøbes 350 kg rughalm á 15 øre.

Der hyres 15 mand til at trække nogle Værnemagtsheste til Asgaard, hvor mændene skal passe hestene i nogle dage, som skrevet står.

Værnemagten anmodes om at skaffe brændsel til opvarmning af de beslaglagte lokaler i skolen. Opstaldning af hestene fandt sted hos forskellige købmænd i byen. Der var endnu stalde hos købmændene: F. Nørgaard, Lillegade 47, Otto Secher, Søndergade 6, Albert Nielsen, Østergade 1, S. H. Bager, Storegade 13 og P. Strøjer, Lillegade 19. Endelig hos staldforpagter Allermann, Storegade-Aagade, dengang Afholdshotellet og gårdejer E. Lassen, Bredstrup, hvor der var »sygestald«.

Da der den 31. marts rekvireres et klasselokale mere, udtaler Kommissionen ønske om at måtte flytte nogle skabe fra dette lokale, da »man kun har det nødtørftigste skolemateriel«. Sluttelig anmoder Værnemagten om at få et sommerhus ved stranden til officerskasino.

Dette afslår Kommissionen at gå med til. Af protokollen fremgår, at der var fem husvilde familier placeret i skolen, og i løbet af april måned ville der være 12 familier uden tag over hovedet.

Disse ville midlertidigt blive anbragt i Vandrerhjemmet ved havnen.

Mødet sluttede med, at man »ærbødigst« anmodede Værnemagten om for fremtiden, i henhold til bestemmelserne, at fremsende rekvisitionerne skriftligt.

(Det havde udviklet sig til, at forskellige officerer vadede ind på Raadhuset og fremførte kravene mundtligt. »forfatterens anm.«).

Den 11. april 1943 var der en forhandling med forretningsfører Chr. Sørensen og viceskoleinspektør Helmar Sørensen, der repræsenterede svagbørnskolonien »Solhytten«.

Værnemagten forlangte nemlig kolonien overladt til undervisningsbrug. Kolonien er selvejende og besidder udover bygningerne ingen form for kapital. Efter gældende regler skal der oprettes en kontrakt, som ikke medfører tab eller gevinst. Udover lys, vand og brændsel blev årsbudgettet på 4.000 kr. Dette beløb blev senere af den Kommiterede i Indkvarteringssager forhøjet til 5.600 kr. Lejemålet varede i denne omgang kun een måned. Også dette gav besværligheder, da 1/12 af årslejen ville være for lidt.

Institutionen havde nemlig haft udgifter for at søge andre muligheder (på Sjælland) for at få børnene ud fra storbyen København.

Protokollen anfører, at Grenaa Jagtforening ved murermester Chr. Sørensen tilbydes fire læs gødning, henliggende ved Solhytten, for 20 kr.

Den 14. april 1943 forespørger en officer på Borgmesterkontoret, om det største antal soldater, der kan indkvarteres i nødsfald. Man opnåede, at pågældende officer udtalte, at byen ikke skulle huse mere end de »nuværende 260 mand«.

Værnemagten begærede et lydtæt konferenceværelse. (Var det af hensyn til den menige soldat ?). Det allerede tillagte lærerværelse anvistes til formålet.

Værnemagten begærede en tre-værelses lejlighed. Den »gamle« byrådssal i Rådhuset på Torvet blev stillet til rådighed.

Kommissionen fremsatte den 19. april 1943 ønske overfor vognmand Trolle Christensen om at leje en ledig lejlighed i dennes ejendom, Nytorv 2. (senere nedrevet).

Der aftaltes en månedlig leje på 40 kr. Kommunen opsætter et plankeværk og en interemistisk retirade. Lejligheden skal benyttes af Værnemagten.

28. maj ophører brugen af Skandinavien og Missionshuset indtil videre.

Skolen er ligeledes frigivet. Derfor meddeles det Skoleudvalget, at lokalerne kan tages i brug igen, men der må ikke foretages gennemgribende reparationer.

Kommissionen vedtog at yde kæmner Friedrichsen et beløb på 150 kr. i hans egenskab som sekretær for Kommissionen.

Den 17. maj 1943 forlod Værnemagten samtlige kvarterer i Grenaa, sygestalden undtaget.

Der kom nu nogle måneder uden indkvarteringer, og Kommissionen fik lejlighed til at behandle forskellige erstatningssager.

De fleste af disse, og afgjort de største, gik direkte til Værnemagten. Lokalt behandles nogle mindre sager, og sådanne, hvor den enkelte borger har måttet vente urimeligt længe på betalingen.

Her kan nævnes sager:

Missionær P. V. Kjær, Markedsgade, fik erstattet et vaskebord 35 kr., en vandbalje 8 kr. og et æbletræ 4 kr. Alt fjernet af Værnemagten.

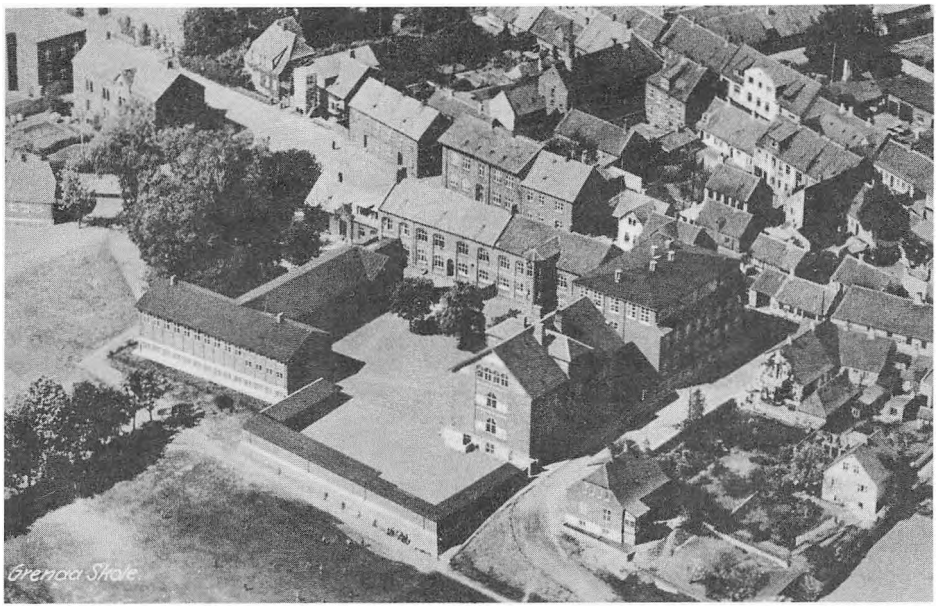

Bygninger benyttede ved indkvarteringer

Billedet viser de bygninger, der oftest måtte holde for, når tyske soldater, skulle skaffes husly. Skolens gymnastiksale er bygningerne i hjørnet mod syd og mellembygningen, der løber sammen med det, der tidligere kaldtes »Borgerskolen«. Den bestod af en lang toetagers bygning, den vestligste bygget i 1887, den østligste med tårnet 1867, hvor pedel Jens Bager i mange år boede. På Vestervej ses Menighedshjemmet og yderst den hårdt plagede Teknisk Skole.

Der er mange interessante bygninger, der er uden særlig forbindelse med denne artikel, nogle enkelte skal dog lige omtales. Den lille gade med de to store skolebygninger, er Posthaven. Hjørnebygningen er opført 1938, den sydlige 1912 og hed tidligere »Mellemskolebygningen«. På gavlen af »Borgerskolen« ligger Asylet, som netop er omtalt i årbogen i år. Den lille bygning ad vejen ned i Anlægget er Biblioteket, der ikke syner af meget i forhold til det nye.

(Udl. af Grenaa Egnsarkiv. Tekst P.S. Johnsen)

Besværing fra formand P. Chr. Larsen, Klostervej 8, om at fremsendte krav til Værnemagten ikke var effektueret. Sagen drejer sig om: Planker kr. 75,12, trillebører 40 kr. og en spade kr. 6,50. Benyttet af Værnemagten uden tilladelse og ødelagt.

Arbejdsmand A. Bjerre, Markedsgade 19, forlanger erstatning for en port, som tyske soldater har ødelagt, kostpris kr. 31,90.

Købmand Otto Secher tilkendtes kr. 191,93 for murer- og tømrerarbejde i forbindelsen med den tvungne opstaldning af tyske heste.

Protokollen skriver lakonisk: Missionshuset (ikke at forveksle med Missionæren) fik sit forlangende. (beløbet ukendt).

Om Skandinavien anføres, at ejeren erklærede sig tilfreds med 2.000 kr.

Tiden går. 19. oktober 1943 afgives bestilling til blikkenslagermester Harald Sørensen om at »rense og indfedte komfuret i Solhytten«.

18. november blev Randers Amts politimestre og borgmestre orienteret på et møde i Randers om den militære situation.

Der var nok at orientere om. De allierede tropper stod i Syditalien. I Rusland begyndte så småt den »elastiske« krigsførelse og den kommende katastrofe ved Stalingrad var i fuld udvikling.

Sent på aftenen, lørdag den 20. november 1943 ankom et uanmeldt tog med soldater direkte fra Østfronten. Kompagniet var på 80 mand, heraf 20 russere, og man medførte 51 heste. Kompagniet måtte forblive i toget natten over.

Dagen efter, om søndagen, mødtes Kommissionen. Mandskabet kom i gymnastiksalene, officererne på hotel Dagmar og hestene i købmændenes stalde.

Vandrerhjemmet og Solhytten blev beslaglagt til rekonvalcenthjem.

Bataljonen forlod hurtigt byen, og fra nytår kunne skolen igen tage den nye gymnastiksal i brug.

Det begivenhedsrige år 1944 begynder med, at Bauleitung på flyveplads Tirstrup forlanger, og trods kraftige protester, den 4. april for en måneds tid får overladt byens eneste vejtromle.

Den 21. maj begærer Værnemagten 400 mand indkvarteret, men der kommer aflysning 30. maj.

Tyskerne har nu mistet næsten hele det besatte russiske område, samt Grækenland, og afventer nervøst en voldsom russisk offensiv.

Forvirringen i den tyske krigsmaskine er også mærkbar her.

Som nævnt kom der aflysning af indkvartering den 30. maj. Men dagen

efter rekvireres indkvartering til Pansertropper, nemlig 400 mand i Grenaa, og 3x200 mand på landet.

Skolen skal rumme hen ved 300 mand, Skandinavien og Missionshuset resten. Skandinavien, hotel Dagmar og Afholdshotellet må afgive 17 værelser til officerer.

5. juni 1944 rekvireres Vandrerhjemmet til lazaret, og Aastrup forsamlingshus belægges ligeledes.

6. juni, D dagen, går de allierede i land i Normandiet, og dette fører krigen nærmere os.

Derfor anmoder den tyske militærlæge den 15. juni om anvisning af brusebade til brug i nødsfald under »eventuelle krigeriske forviklinger i Jylland«. Dampvæveriets baderum bliver taget gyldige.

Et mindre lokale i Menighedshjemmet rekvireres til tysk telefoncentral. (Tydeligt tegn på, at tyskerne er forberedt på krigsførelse i Jylland).

Værnemagten rekvirerer gennem stiftamtmand Herschend sommerhusene Kystvej 34-36-38.

Værnemagten forlanger 6 dobbeltværelser hos private til indkvartering af Feldwebler. I den anledning annoncerer Kommissionen i de lokale dagblade (der var flere dengang), men der kom ingen reflektanter. Det var nu heller ikke ventet.

Så man måtte anvise endnu et klasseværelse til formålet.

Fra 5. juli 1944 er hele den store fløj i skolen ud til Vestergade beslaglagt.

Da der på ny kommer krav om private værelser forespørger man telefonisk i møde den 6. juli Indenrigsministeriet. Kontorchef Knud Larsen svarer, at Kommissionen formentlig ikke har bemyndigelse til at indkvartere, men bør stå som formidler.

Det skyldtes Regeringens tilbagetræden den 29. august 1943. Herefter kan Kommissionen rette anmodning til borgere om, efter en rimelig fordeling, at stille værelser til rådighed. Giver dette ikke resultat, overlades det til Værnemagten selv at beslaglægge. (Tyskerne forsøgte dygtigt at lade de danske myndigheder lægge navn til de upopulære beslutninger).

Følgen er, at den 12. juli får Værnemagten anvist værelser: Afholdshotellet, Jernbanehotellet og Tornøes hotel.

Efter Byrådets beslutning betaler kommunen forskellen mellem indkvarteringsydelsen, 60 øre pr. mand pr. dag og hotellernes maksimumspris.

Nu er stillingen katastrofal for tyskerne i Rusland, og de allieredes hurtige fremrykning i Frankrig er i udvikling.

Den 26. juli forlader de fleste tropper vor by. Tilbage er 75 mand i Pavillonen, Tornøes Hotel, Jernbanehotellet og Havlund.

Der træffes aftale om forplejning med de pågældende hoteller. Der betales 5,50 kr. pr. mand pr. dag. Et par steder honoreres nærmere angivet ekstra medhjælp med kr. 1,15 pr. time til en kone.

Da al indkvartering er ophørt i begyndelsen af august, anmoder Værnemagten i Randers om at få afsluttet opgørelser for udgifter til indkvarteringer.

I løbet af september 1944 nærmer russerne og de allierede sig Tysklands grænser fra hver sin side.

Tolkning af Protokollen viser, at der også er vild forvirring i den »mere lokale Værnemagt«.

Den 15. september forlangte Værnemagten plads til 400 mand i byen og 300 på landet.

Søndag den 17. september blev borgmester Pallesen kaldt ned i skolen kl. 19, idet der var kommet en tysk forkommando, som forlangte plads til 700 mand i Grenaa.

Allerede kl. 19,45 holdt Kommissionen møde. I mødet deltog: Borgmester N. S. Pallesen - politimester A. P. Andersen og forretter Zacho Børgesen (alle byrådsmedlemmer). Kæmner Henry Eldrup og overlærer (skoleinspektør) Karl Vind. Redaktør Gustav Andersen og vaskeriejer P. O. Wulff (Haandværkerforeningen). Direktør A. Damgaard (Teknisk skole) og hotelejer Chr. Holm Sørensen, Skandinavien.

Den store forsamling skyldtes, at man ville gøre alt for at kunne friholde Teknisk skole for indkvartering.

Hvis ikke denne bygning kunne friholdes, ville størstedelen af kommunens børn ikke kunne fortsætte skolegangen.

Man var enige om at »træde hårdt i jorden«, og de nærmeste dage var der hektisk aktivitet. Telefonerne glødede til stiftamtmanden i Silkeborg (øverste civile danske myndighed i Jylland) og Indenrigsministeriet.

Talrige bygninger blev belagt i kraft af beslaglæggelse, men Teknisk skole gik fri (så vidt vides).

Og så varede denne indkvartering kun een uge, for sidst i september blev byen rømmet. Protokollen anfører, at »Indkvarteringen vist skyldtes en misforståelse«.

Den 30. september 1944 fandt den første nedkastning af våben sted til modstandsbevægelsen, her på egnen, nemlig ved Annebjerg ved Katholm. (Det stod ikke i protokollen)

Værnemagten ønsker at leje et areal ved Havnen. Havneudvalget meddeler,

at man ikke vil udleje, men vil kun bøje sig for dekret om beslaglæggelse. Denne finder sted.

I løbet af november vil flere afdelinger fra Værnemagten indkvarteres. Der er stor forvirring, og på et tidspunkt vil både Infanteri og Marine beslaglægge Skandinavien samtidig.

De husvilde i skolen forlanges fjernet, men Borgmesteren nægter at efterkomme kravet.

Der bliver indkvarteret 625 mand i byen, og et lignende antal på landet.

Det noteres, at tropperne er på gennemrejse fra Norge.

I begyndelsen af december 1944 kommer der 200 marinere, så byen er fyldt godt op, og alle tidligere nævnte bygninger er beslaglagt.

Året 1944 gik på hæld. Alle var klar over, at det kommende år måtte bringe krigens afslutning, men at den sidste tid kunne blive drøj.

Den 3. januar 1945 kørte Gestapo rundt i byen og tog da også nogle med sig.

Den 24. februar 1945 huserede Bothielsen Nielsen banden og »schalburgterede« et par ejendomme i Storegade. (Se side 64 1980 udgaven).

12. marts er beslaglæggelsen af Skandinavien ophørt, og nu for sidste gang.

I den anledning er der Kommissionsforretning og der konstateres mange beskadigelser, ligesom der er fjernet meget inventar. Endvidere bemærker protokollen, at hotellet er »i høj grad gennemsnavset«.

Der skal gøres grundigt rent, men reparationer skal udsættes til »efter krigens afslutning«.

Det fremgår ikke af protokollen, at Værnemagten har forladt Skandinavien for at flytte over Torvet og opslå sit hovedkvarter på hotel Dagmar for resten af krigsperioden.

I marts går de allierede over Rhinen, og russerne har ikke langt til Berlin.

Den 20. marts kommer de første flygtninge til Grenaa, ialt 110. Ugen efter ankommer 180 flygtninge. De bliver huset i: Solhytten, Havlund, nogle sommerhuse, Pavillonen og Afholdshotellet.

Protokollen nævner den 28. marts, at et 7 uger gammelt barn og en 69-årig mand er døde og begravet her.

Så sent som 10. april beslaglægges resten af Badehotellet og 19 sommerhuse nær Havlund. Her er indkvarteret 250 marinesoldater.

23. april beslaglægges flere sommerhuse, så der ialt er beslaglagt 37 stk.

Kommissionen protesterer, da der ikke foreligger dekret, men forgæves.

Alt er under opløsning.

Den 5. maj kl. 8 om morgenen rykker modstandsbevægelsen ind på Rådhuset. I løbet af få dage, er den militære situation afklaret, og de civile myndigheder kan atter tage fat.

Vurderingskommissionen for Randers Amt begynder sit arbejde den 18. maj med at vurdere bygningernes tilstand, efterhånden som de rømmes af værnemagten og flygtningene.

Der nævnes besigtigelse af: Hotel Dagmar, Havlund, Badehotellet, Solhytten, Afholdshotellet, Pavillonen, Skolen, Ankerstjernen, Grenaa-Hundested Færgefartens kontorbygning, Shells tankanlæg, havnearealer og forskelligt andet.

I almindelighed er vægge-lofter og gulve i dårlig stand. Nogle komfurer er molestrerede, adskillige dørhåndtag mangler, en motor til et køleskab er fjernet, en centralvarmekedel i Pavillonen er sprængt. Taget på en af Havlunds bygninger er ødelagt. En garage samme sted er brudt ned, men tagpladerne findes på pladsen. Lamper er lige som meget andet inventar fjernet, og de elektriske installationer er nogle steder i uorden.

Den 2. juni 1945 meddeler modstandsbevægelsen, at der samme dag kommer 22 engelske soldater. De boede i skolens nye sal og medbragte selv senge, ligesom de selv klarede forplejningen. De afrejste 6. juni.

Fredag den 22. juni møde om indkvartering af 35 danske dragoner den følgende dag. De menige anvises vandrerhjemmet med bespisning. Officererne søges indkvarteret privat.

26. oktober 1945 har Kommissionen sit sidste møde. De 18 mand fra Jydsk-Fynske Kommando indkvarteredes på vandrerhjemmet og bespises. Detachementet medfører selv tæpper og lagner.

Hermed sluttes protokollens 80 sider.

Det er en meget tålmodig læser, der har tygget alt det foregående igennem.

Protokollen omtaler kun kendsgerninger og beslutninger meget kortfattet. Dette kan ikke være anderledes.

Vi ser, at fraregnet Rådhuset på Nytorv, har samtlige offentlige bygninger, alle byens hoteller og adskillige andre bygninger i kortere eller længere perioder været beslaglagt og hårdt brugt af »Værnemagten«.

Man kan sige sig selv, at det gav en voldsom nedslidning, som erstatningerne ikke kunne råde tilstrækkelig bod på.

De tal, der er nævnt på soldater, der skulle indkvarteres, er ikke fyldestgørende for en optælling af belægningen.

Specielt i de sidste måneder kom der så mange tropper gennem byen, at der ofte givet var flere soldater her, end protokollen kan fortælle os.

De første år med periodisk belægning, medførte næppe for den almindelige borger den helt store gene ved de fremmede soldaters tilstedeværelse.

Forholdet mellem indkvarteringskommissionen og de tyske militære myndigheder var formelt, men nogenlunde tålsomt.

Det sidste krigsår blev forholdene kendelig skærpet. Kommissionen gik ofte Værnemagten hårdt imod. Men hvis man konsekvent sagde *nej*, ville Værnemagten have disponeret helt udenom de danske myndigheder. I så fald havde Kommissionen mistet den indflydelse, som den trods alle fortrædeligheder, dog havde på forholdene omkring indkvarteringen.

De mange tyske soldater på byens gader var et dagligdags syn. Yderst sjældent sås de i selskab med danske borgere. Det var to helt forskellige elementer.

Efter Schalburgtagen den 24. februar 1945 herskede der en ganske særegen stemning i vor lille by.

I Lillegade, Storegade og nærliggende steder vadede vi i glas. De tyske soldater kom kun flokvis. Mange af byens borgere var på benene, nogle for at sætte noget for de ødelagte vinduer og andre for at se på bombeskaderne.

Man mærkede en ganske særlig truende stemning. Man kunne fornemme en dump undertone af vrede og foragt i byens befolkning. De tyske soldater så ud til, at de bestemt ikke brød sig om situationen.

Vort samfund blev betydelig fattigere i krigsårene. Men der var et godt sammenhold i befolkningen, og dette havde en afgørende heldig indflydelse.

Trods den beskrevne virkning af indkvarteringerne og Schalburgtagens ødelæggelser, må det erkendes, at Grenaa kom forholdsvis lempeligt om ved besættelsens byrder.

- Men, det *var* tunge og strenge tider.

Grenaa Byråd 1945
Byrådet ved befrielsen 1945. Bemærk busterne af det daværende kongepar, Chr. d.X. og dronning Alexandrine. Ved en reparation af byrådssalen i 1960'erne nedtoges de og findes i dag på Djurslands Museum.
(Udl. af Grenaa Egnsarkiv. Tekst P. S. Johnsen)

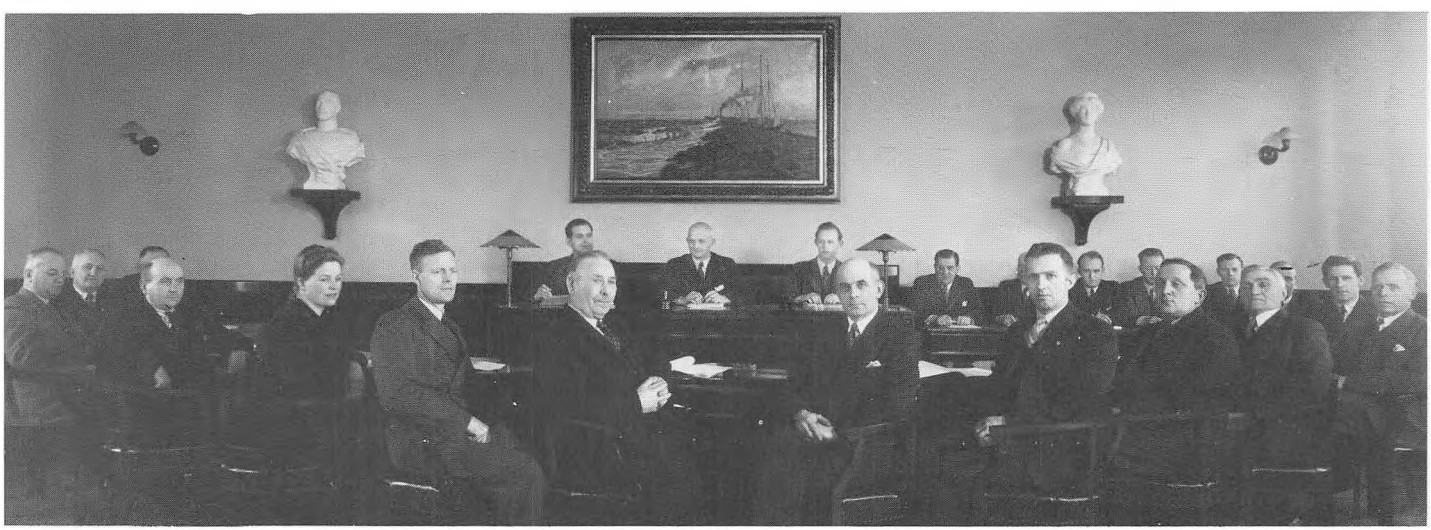

Fra venstre i forreste række:
Sparekassedirektør Neergaard
Politimester A. P. Andersen
Slagterm. Mar. Nielsen (skjult)
Snedkermester S. Bendixen
Fru Nanna Mostgaard Eldrup
Gartner Valdemar Jensen
Fiskeeksportør N. C. Nielsen
Maskinarbejder Alfred Rasmussen
Lærer Martin Vester
Arbejdsmand Anker Jensen
Murermester Rasmus Henriksen
Zacho Børgesen, forretter (skjult)
Journalist Aksel H. Hansen
Slagteriarb. Mosegaard Kjeldsen

Bagest f.v.
Byrådssekretær Harry Bahnsen
Borgmester N. S. Pallesen
Kæmner Henry Eldrup
Redaktør Reimann
Redaktør Jørgensen (skjult)
Redaktionssekretær Svenning Rasmussen
Lærer Dæhnert
Redaktør Sandland Nielsen

Bryllup i Fladstrup

Bryllupsbillede fra gården »Dalkær« i Fladstrup. Gårdejer Palle Frandsens datter, Annette, holder bryllup med Mikael Holm fra Fannerup, 6. oktober 1906. Billedet er skænket Grenaa Egnsarkiv af Cecilie Andersen, Ans.
(Tekster: Cecilie Andersen, Ans, Esther Hansen, Århus, og J. Chr. Holm Rasmussen, Åstrup).

1. Thibert Christensen, Sangstrup, 2. Marie med tilnavnet Andrejs, datter af nr. 45, 3. Peder Hansen, sognefoged i Veggerslev, 4. Line Christensen, Sangstrupgård, faster til 22, 5. Kirstine Thun, sypige, 6. Niels Christensen, Sangstrupgård, 7. Anna, plejebarn hos Palle Frandsen, 8. Karl Holm, broder til brudgommen, gårdejer på Fannerup Mark, 9. Pastor Lützen, Lyngby, 10. Alfred Holm, broder til brudgommen, blev senere politibetjent i Grenaa og senere slagter i Fannerup, 11. Karoline Holm, brudgommens moder, 12. Ukendt, 13. Kristiane Hansen, gift med 3, faster til 22, 14. Fru pastor Lützen, Lyngby, 15. Petrea Holm, søster til brudgommen, senere gift med gårdejer Peter Rasmussen i Aastrup, 16. Kristian Holm, gårdmand i Fannerup, 17. Andreas Holm, Veggerslev, 18. Fru lærer Pedersen, Lyngby, 19. Else Holm, Veggerslev, 20. Ukendt, 21. Ukendt, 22 Brudgommen Mikael Holm, 23. Marie Christensen, 24. Rasmus Juel Pallesen, 25. ? Vindberg, Ginnerup, 26. Ukendt, 27. Ukendt, 28. Kirstine Pallesen, født Kloster, Århus, 29. Bruden Annette Pallesen, 30. Marius Holm, broder til brudgommen senere gårdejer i Fuglslev, 31. Fru Vindberg, Ginnerup, 32. Førstelærer Pedersen, Lyngby, 33. Søren Holm, Fuglsang, 34. Elids Pallesen, senere gift med Anders Kolind Nielsen, 35. Brudens fader, Palle Frandsen, 36. Anders Kolind Nielsen, 37. Marie Henriksen, gift med lærer Henriksen, Fløjstrup, søster til 35, 38. Ukendt, 39. Martha Pedersen, Dalsgårde, gift med 46, 40. Jens Pedersen, søn af Martha Pedersen, 41. Lærerinde, navn ukendt, 42. Kirstine Pallesen, senere Kinamissionær, 43. Ane Pallene Henriksen, søster til 35 og 37, 44. Otto Pallesen, 45. Andreas ?, kaldet Andrejs, fader til nr. 2, 46. Sofus Pedersen, Dalsgårde, gift med nr. 39, 47. Ukendt, 48. Mette Marie Nielsen, søster til bruden, 49. Cecilie Nielsen, 50. Ukendt, 51. Frands Henriksen, Lyngby, gift med nr. 54, 52. Peder Tolstrup, gårdejer i Stabrand, 53. Rasmus Tolstrup, søn af 52, senere sognepræst i bl.a. Kolind, 54. Marie Henriksen, gift med nr. 51, 55. Rasmus Nielsen, gift med 48.

Lyngby

Af P. S. Johnsen

På hjørnet ved den gamle skole, hvor vejen drejer til Fannerup, lå til omkring 1924 et hus opført i bindingsværk. Her fandtes i 1860erne en høkerbutik (købmand), der ejedes af Ane Pallene og Søren Henriksen, samt et lille bageri, der var beliggende i sidebygningen, mens butikken nok har været i gavlen, hvor der ses en dør og et vindue. Kundekredsen bestod især af seminaristerne fra det nærliggende Lyngby Seminarium. Disse boede rundt i byen hos private, og mange »holdt sig selv med kost«, som det hed. Hvornår butikken ophørte vides ikke præcist, men antagelig i begyndelsen af 1870erne, idet Seminariet lukkede 1875. Henriksens købte derefter en gård på Fladstrup mark, nuværende Fladstrupvej 16, som de ombyggede og bl.a. opførte stuehuset, som ligger der i dag.

Butikken blev lejet ud, om den er fortsat en kort tid på andre hænder er ukendt, men der var til sidst to lejligheder. Den ene var beboet af to ældre søstre, hvoraf den ene benævnedes frk. I.C., fordi hun havde været i huset hos konseilspræsident I. C. Christensen.

På såvel tegning som amatørbilledet ses enden af et hus, i dag Svinget nr. 2. Huset menes opført af Søren Henriksen i 1880erne og rummede tre lejligheder. Efter hans død i Fladstrup flyttede hans enke ind i den østre lejlighed. Hun var datter af den navnkundige lægprædikant Frands Pallesen, fra gården »Dalkær« i Fladstrup, og er med på bryllupsbilledet fra Fladstrup som nr. 43.

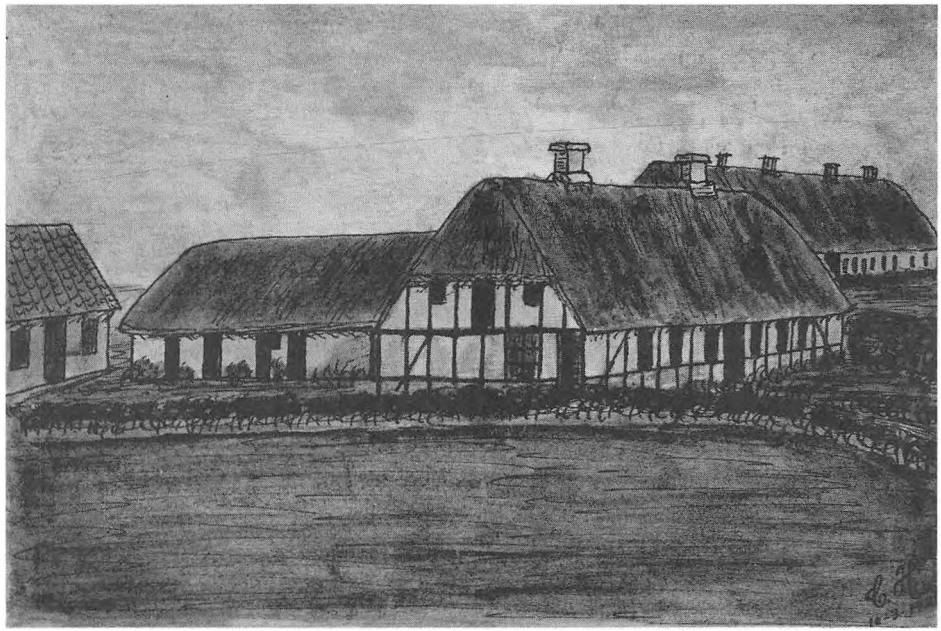

Tegning af Cecilie Andersen, Ans, efter et amatørfoto, der desværre på grund af alder er ved at være udvisket.

Den gamle skole fotograferet i 1930erne. Skolelokalet var i gavlen t.v., mens resten af huset var beboelse for førstelærer Østergaard. I haven t.v. lå den før omtalte lille købmandsforretning.
(Udlånt af Cecilie Andersen, Ans).

Af en gammel lejekontrakt, dateret 1. 11. 1889, ses en lejlighed at være lejet ud til en Peter Petersen for en halvårlig leje af 25 kr. I et af kontraktens mere særprægede afsnit, stk. 7, bestemmes følgende:

Det af Lejeren samlede Gødning, som ikke kan afbenyttes til det stykke Havejord, som Lejeren faar ret til ifølge Paragraf 2 tilfalder Ejeren, og Lejeren erholder derfor et læs Halm Halvaarlig saa længe Lejemaalet varer.

Kontrakten er underskrevet af 4 vitterlighedsvidner, den ene »med ført pen«, han har altså ikke kunnet skrive.

At lejerens overskydende gødning kunne byttes med halm har selvfølgelig været meget praktisk, men næppe tilsigtet.

Lyngby kirke og kirkegård
Foto fra omkring århundredeskiftet (privateje).

E. Æ. Lützen, sognepræst i Lyngby-Albøge 1893-1924.

Grenaa set fra kirketårnet 1983

Tekst: P. S. Johnsen
Foto: Hans Mogensen

Da Grenaa kirke blev restaureret i 1982-83 rejstes stilladser omkring tårnet. Årbogen benyttede lejligheden til at se lidt ned i byens gader, huse og baggårde. Fotograf Hans Mogensen tog en serie fotos i sommeren 1983, fra stilladsets øverste omgang, og billederne bringes på de følgende sider. Der er skrevet en lille tekst til, ikke så meget af hensyn til årbogens læsere i 1983, men nok så meget med henblik på kommende generationer.

Lillegade 1983
Gaden består af mange mindre og større ejendomme og vi vil her indskrænke os til at nævne de mest markante på billedet. Først ses Vogels ejendomskompleks og på modsat side isenkræmmer Ehrenreich. Gavlen ind mod Vogel er Steff Radio. Derefter kommer nr. 5 med bl.a. urmager Moritsen.

I baggrunden skimtes sygehuset og pensionistboligerne på Sygehusvej. Ved Vestre Skole ligger Logebygningen, tidligere Menighedshjemmet, og ved siden af den tidligere »Teknisk Skole« i dag hjemsted for Øst Djurslands Enkeltfagskursus.

Storegade 1983
Til højre ses:
4 Vogel
6 Grenaa kirkecenter
8 Ejler Krags Herreekvipering
10 Statsanstalten for Livsforsikring
12 Isenkræmmer C. Poulsen

På venstre side:
1 Andelsbanken
3 Tøjforretningen Sct. Louis
5 Den danske Bank
7 Installatør Axel Meier og pladebutikken »Rillen«
9 Alm Brand, der foruden forsikringskontorer rummer advokatkontorer og læge, samt isenkræmmer Keller Pedersen
11 Gerda Axelsen, Århus (se nærmere omtale i årbogen)
13 P. Nygaard, der har udlejet til flere erhvervslejemål.
15 Revisionsfirmaet Nørgaard på 1. sal med to butikker ved gaden.
17 Møbel- og Textil Discount, tidligere »Messen«
19 Det store bygningskompleks er Vestre skole
Til t.v. de nye parkeringspladser i anlægget.

Østergade 1983

Til venstre ses:

1 Sigvald Andersens bygningskompleks med bl.a. Olriks herremagasin.

1b og c Mor og Barn

3 Paw Sko

5 Grenaa Apotek med medicinfabrikken i haven

7 Kino med politistationen og to forretninger til gaden

9 Gavlen af Djurslands Korn

Til højre ses: 2 Toppen af Sigvald Andersens anden store ejendom, der er hjemsted for kontorer og klinikker, forretningerne til gaden huser Nye sko og Grenaa Materialhandel.

4 Farvehandler Knud Møller.

6-8 Svenstrup Sko

10 »Sporten«

12 Bennix Mikkelsens Viktualieforretning.

14 Grenaa Ur. Import

16 Mor og Barn (tidligere konditor Lassen).

18 Revisor Mogens Bager, der dog ikke selv benytter ejendommen. Butikkerne er udlejede til Østergades Slagter og Vernagers Garn.

20 Ses kun som hjørnet af Kannikegade. I ejendommen er udover flere erhvervslejemål to forretninger, Kama Kaffe og Louise.

20a Sparekassen SDS, tidligere Momme & Sechers Eftf.

De 4 skorstene er f.v.: Grenaa Papirfabrik, BASF, Grenaa Dampvæveri og DNK.

Den store ejendom ved Grenaa Papfabriks skorsten er Boligselskabet 1945's Korsgade 16.

For enden af Østergade G. D.'s kraftcentral.

Torvet og Søndergade 1983
Nederst til højre Torvet 6, i mange år E.B.M., i dag Boston og Flarup Lædervarer, og på 1. sal bl.a. advokatfirmaet Lars Pedersen. Derpå følger Vilhelm Hansens boghandel, tidligere Mors, der har forretning i den nordlige del af det tidligere hotel Dagmar og hotellets sal. Resten af bygningen optages af hotellet. Den store, hvide bygning er Otto Secher, Grenaa Jern- og stålforretning, den lange bygning firmaets kontor og lagerbygning, mens taget af forhuset ses mod Søndergade. Mellem Otto Secher og hotellet, J.P. Radio. Parkeringspladsen er Grenaa Bil-Center med tilhørende værksteder.

Nederst til venstre Bikuben, på Torvet 19, Dagbladet Djurslands kontorer. Tilsidste Djurslands Museum. På den anden side med parkeringspladsen, Jaco. Den lange bygning, der stikker ud er nr. 11, den tidligere museumsbygning, i dag beboet af læge C.B. Løw, der i mange år også drev lægepraksis her. I midten af forrige århundrede benævntes huset »Farvergården« på grund af dens anvendelse, og arealerne ned til åen og baneområdet »Farver Jahnsens Toft« efter ejeren af farveriet. Villakvarteret på den anden side af åen, som ikke ses her, kaldtes til for få år siden af indfødte grenaaensere for »Venezuela« og årbogen 1980 har side 70 en lille artikel herom. Bag blokkene ud til Ringvejen ses et »brandbælte« ind til skovområderne.

Kannikegade og Parkeringspladsen 1983
I forgrunden Bikubens bygning, ved siden af fru Holchs kiosk og yderst til venstre det gamle hotel Skandinavien, med den gamle teatersal, senere Kino og i dag discountbutikken Fakta. På 1. sal holder natklubben Rembrandt til, i en lang årrække under navnet Egekroen.

Til højre ses en del af Djurslands Museums bygninger. Huset ind mod parkeringspladsen var i en lang årrække hjemsted for Gartnernes Salgsforening, i dag magasinbygning og værksted for museet, huset på tværs med den lille mellembygning er Dansk Fiskerimuseum.

På Kannikegade ses Jørgen Schmidts møbelmagasin, og bag dette Posthuset og den nye tilbygning, med det flade tag og ovenlysvinduer. Ved siden af Jørgen Schmidt, nr. 20 hvor malermester Andreassen i mange år havde værksted. Huset med porten er nr. 24 og ejes af Herluf Madsen, hans far havde vognmandsforretning her og havde ikke alene heste men også køer (se side 44 nr. 1 1982 udgaven).

I forlængelse af møbelforretningen skimtes Jaco og det yderste af kundeparkeringen for dette firma. Åen slynger sig mellem kolonihaverne syd for posthuset og banegården, hvor man lige ser taget og tilbygningen. Oppe øverst i billedet til venstre kommer åen igen og Søndre skole med Den kommunale svømmehal og Gymnasiet skimtes. I modsatte side Boligselskabets blokke på Fuglevænget.

Lillegade, Markedsgade og Violskrænten 1983
Nytorv med den gamle mejeribestyrerbolig på hjørnet, i dag læge Bjarne Friis Christensens konsultation. Det gamle helt ombyggede mejeri ved siden af med Bolig-Nyt og Jyske Bank. Bagved ses Falckstationen og overfor den tidligere Meiers Maskinfabrik, der efter udflytningen til skoven, købtes af kommunen. Til venstre for Violskrænten ses lidt af plejehjemmet og Bakkehegnet. Hele det grønne område er Baunhøj med Baunhøj Mølle i midten. På et kort fra 1812 benævnes området: Gildhøys Agrene. (se Carl Svenstrup C2, side 757).

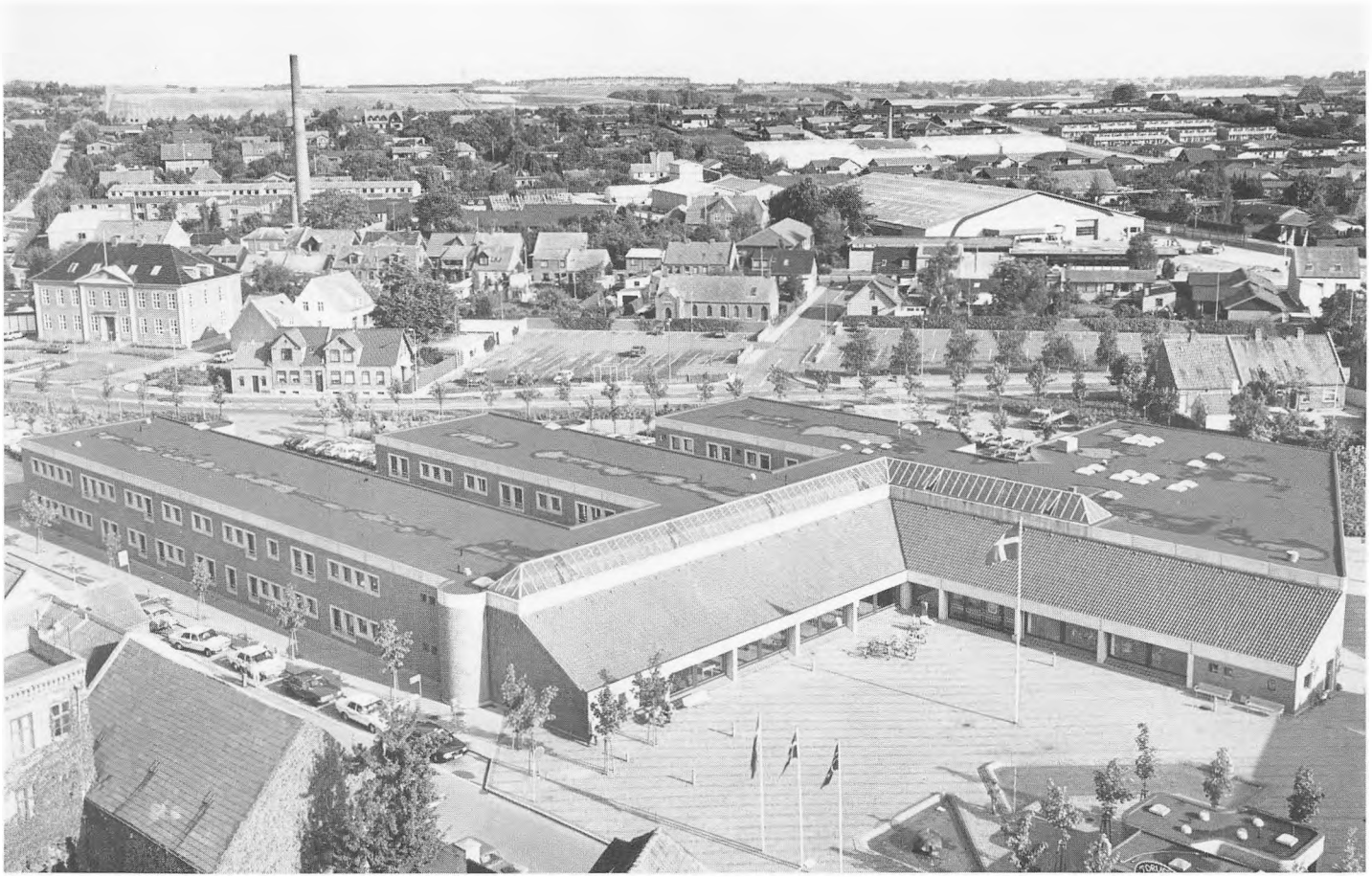

Rådhuset og Baunhøj 1983
I nederste venstre hjørne isenkræmmer Ehrenreichs baggård og Mogensgade foran det nye rådhus. Bag dette Markedsgade med det tidligere rådhus, i dag domhus, til venstre i billedet. Skorstenen er Grenaa Varmeværk og bagved den ene ende af Bakkehegnet. Den lange vej mod nord er Violskrænten. Nord for parkeringspladsen ved den brede korte vej, der hedder Thykiersvej, ligger den katolske kirke på hjørnet.

Parallel med Markedsgade har vi Grønland med Frederik Thykiers og Silvans store bygninger og lige ved træerne, Grenaa Landboforenings kontorer. På markerne skråt bag Thykier, adskilt af Tulipanvej, Holger Pedersens drivhuse. De mange rækkehuse øverst til højre er det nye kvarter, Lupinskrænten.

Arealet, hvor det nye rådhus i dag ligger, benævntes i gamle dage som »Jeppetoften«.

Gamle billeder fra Grenaa Havn

Tekst: J. A. Nielsen

Havneplads og Strandgade, forretningsgaden, før man er begyndt at bygge på de oprindelige lave huse.

Den gamle fiskerihavn med skibe på bedding inderst inde og med fiskeeksportørernes huse med flåder og joller.

Havnepladsen med havnekontor og havnefogedbolig til venstre. Byrådsmedlem Josiassen kaldte huset et »palads« - det kostede 17.000 kr.!

Stranden tæt ved havnen, hvor der ikke bades nu om stunder på grund af forurening fra åudløbet. Badehotellet og havnen i baggrunden.

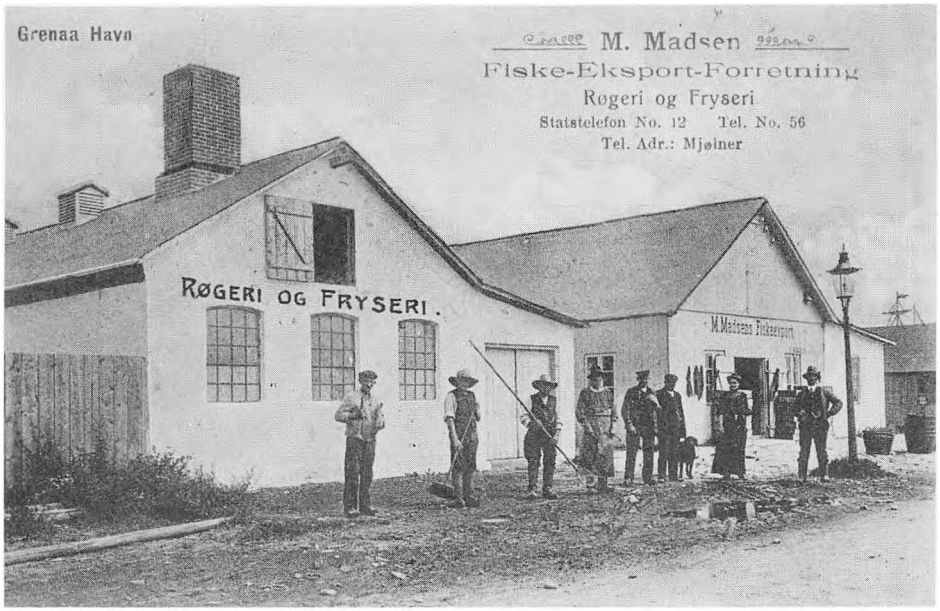

M. Madsens Fiske-Eksport-Forretning var i sin tid en stor forretning med afdeling på Anholt og med flere skibe i søen. Madsen gik fallit...

Stranden med badende i badedragter fra de gamle dage. I baggrunden ses sejlskibe, der tørrer sejl. Sligt ses ikke meget mere...

(Billeder: Grenaa Egnsarkiv og privateje).

Tilføjelser til tidligere årbøger

1981 side 156:

I årbogen 1981 fortælles om frk. Poulsens skole i Mogensgade. Jeg har siden fået flere henvendelser fra elever i skolen, navnlig udtrykkende glæde over, at skolen derved bevaredes i byhistorien. Alle henvendelser er enige om, at »det var en god skole«, og at eleverne derfra gik til kommuneskolen med en god ballast.

I bankfuldmægtig J. H. Bostrups efterladte udklipsbog, der er indleveret til Grenaa Egnsarkiv fra fru Anni Bostrups dødsbo 1983, findes en lille ting med relation til frk. Poulsen: En liste med følgende indledning:

»Da lærerinde frk. Poulsen på grund af sygdom ikke mere kan fortsætte den skole, hun har drevet i ca. 35 år, og nu hun påtænker at afstå denne, ikke har tilstrækkelige midler at leve af, tillader undertegnede sig herved at opfordre ærede medborgere, for hvem sagen har interesse, til at tegne sig for et årligt bidrag. - Grenaa, 2.10.1919«.

Pouline Bostrup var første underskriver på listen, og det må antages, at damen er en af initiativtagerne. 42 damer og herrer underskriver på listen og vidner derved om deres vilje til at understøtte frk. Poulsen.

Der foreligger intet om, hvor store beløb det drejede sig om. Frk. Poulsen døde i 1930, og det har altså drejet sig om bidrag i en halv snes år.

Fru Anni Bostrup fortalte engang, da vi traf hinanden ved frk. Poulsens gravsted, at hendes mand, ovennævnte bankfuldmægtig J. H. Bostrup, jævnligt satte blomster på frk. Poulsens grav, »og han havde ikke engang gået i skole hos hende!« Det havde derimod hans søster, Elin. - Nu får frk. Poulsen ikke blomster! Hendes gravsted er åbenbart et af disse, der er »kjøbt for bestandig!« Det henligger uden spor af beplantning - kun med den nøgne gravsten, hvor inskriptionen kun med besvær kan tydes - trist altsammen...

J. A. Nielsen

1981 side 180:

»Smeden i Ørum«

I årbogen 1981 side 180 var et billede med teksten: »Smeden i Ørum i 60'erne«, og hermed menes altså 1860'erne. Fra København sendte en læser denne oplysning: »Det er muligvis min tipoldefar!« Hvis dette er rigtigt, siger damen, er manden Søren Pedersen Smed. Han døde i Ramten 29.2.1864, 72½ år gammel. Oplysningerne har damen konstateret ved læsning i kirkebøgerne. - Damens forældre, begge grenaaensere og 85-86 år gamle, har til en hel række andre billeder i årbøgerne givet fine oplysninger om navne, og disse er naturligvis alle påført billederne. Faderen hedder Carl Samsing og er søn af den meget aktive Sine Samsing, der i sin tid tjente til føden ved utallige gøremål og var kendt af alle i byen... *J. A. Nielsen*

I fortsættelse af ovenstående mener en Grenaaenser at vide, at »smeden i Ørum« kan være Thomas Mikkelsen, født i Gjerrild ca. 1793. Han blev gift med smedens enke i Ørum og boede her omkring 1860. Han efterlod sig ingen børn.

Årbogen modtager gerne yderligere oplysninger der kan føre til den endelige afsløring af mysteriet: Hvem var smeden i Ørum i 1860'erne?

P. S. Johnsen

1982 side 92:

Posten med hunden

I årbogen 1982 side 92 fandtes et billede af et cyklende postbud med en stor hund. Dette billede måtte redaktionen høre meget for: »Ham må I da kende!« sagde en hel række læsere. Manden var landpostbud Niels Olsen, Ålsø, og stedet, hvor han er fotograferet af skoleinspektør Simonsen, er Søren Qvistsvej 26, Vejlby: Den gamle skole. Hunden havde haft en fortid som vagthund i Århus og var nu kommen til Ålsø. Via ejeren, landpostbud Andreas Hansen, fik Post Olsen den, »for han havde mere brug for den!« Olsen havde nemlig astma, og hunden lærte at hjælpe til med at trække cyklen. Det var før de bilende posters tid... *J. A. Nielsen*

